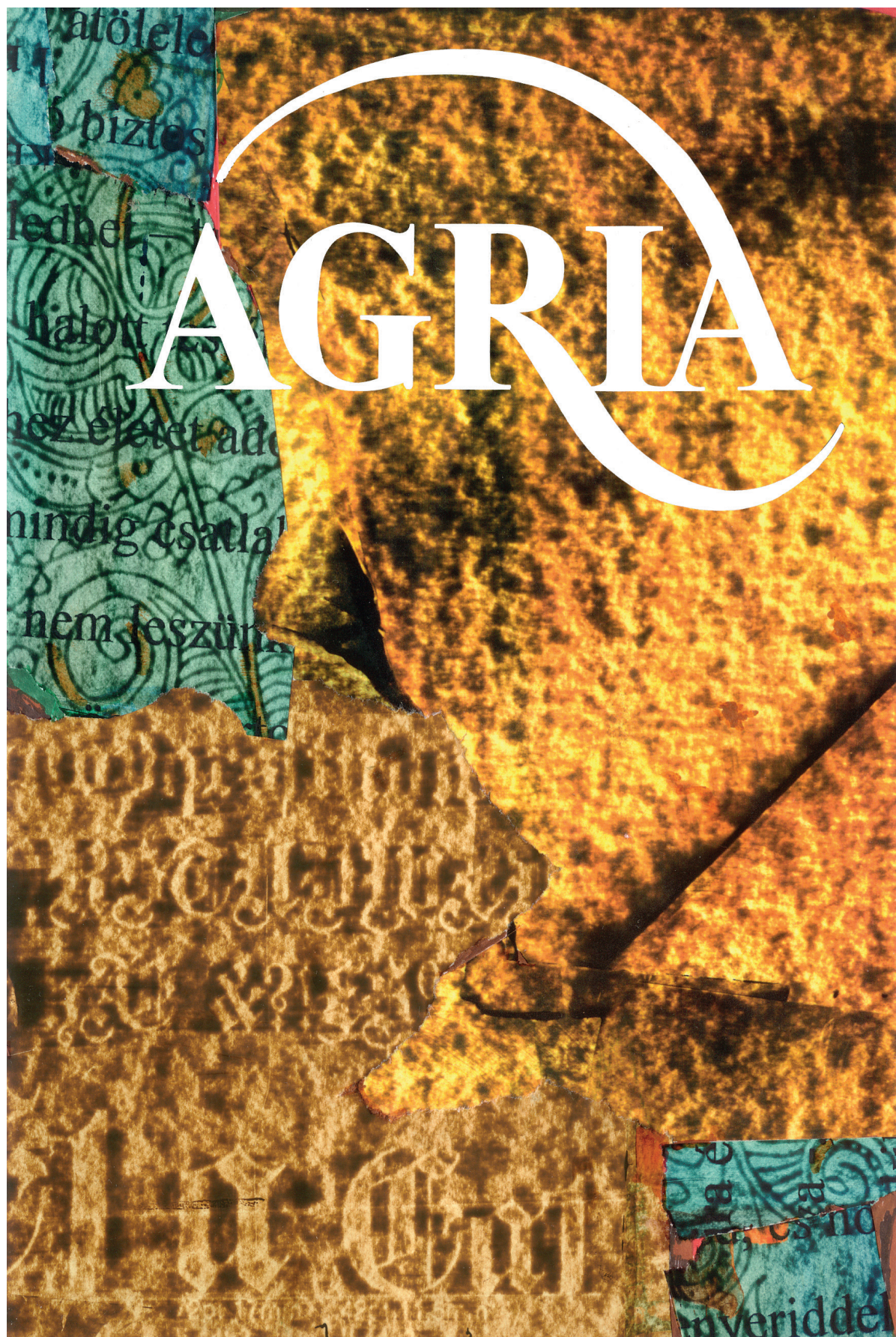

AGRIA

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TÖZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Kapható:
Írók Boltja – 1061 Budapest, Andrássy út 45.
Bródy Sándor Könyvtár – 3300 Eger, Kossuth Lajos utca 16.
Előfizethető: info@brody.iif.hu
Előfizetési díj 1 évre: 2000 Ft.
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.
Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.
3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különbéféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Nemzeti Kulturális Alap

Tartalomjegyzék

ARTériák

<i>Sajgó Szabolcs</i>	
minden résből	13
az íz	13
mindig más	14
beavatás	14
kódok	15
<i>Radnai István</i>	
a földtengely ferdtülése – <i>a kongresszusnak</i>	16
legyen	16
mielőtt a kövek	16
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i>	
A kert	17
Őszi karcolat	17
A tölgy	18
Nemzedékek	18
Novemberi gyertyafény	18
Az utolsó tangó	19
Vigyél magaddal	19
<i>Anga Mária</i>	
Megnyílik előttem	20
Születésnap köszöntő	20
Akkora vihar volt...	21
<i>Serfőző Simon</i>	
Az Isten	22
Ami megkötne	22
<i>Zirig Árpád</i>	
Üzenet (<i>feleségemnek a túlvilágra</i>)	23
Akkor talán...	23
Öledbe menekül	24
<i>Csontos Márta</i>	
Találkozó Inszomniával	25
Temetőkertben	25
Válasz nélkül	26
<i>Szente B. Levente</i>	
Félrevert harangok után	27
Három	28
<i>Finta Éva</i>	
Bolondjaim	30
Tengely	30
Ima elrontott időkben	31

Bozók Ferenc	
Mátrai örökség	32
Reggel	32
Mikszáth	32
A domoszlói temető dalol	33
N. Borosnyai Katalin	
Prés	34
Világmásítás	34
Fekete folyó	35
Amikor minden...	35
Morse	35
Óperenciám (<i>Epilógus</i>)	36
Rontott szonett (<i>a 75. Shakespeare szonettéhez csatolva</i>)	36
Lélekmadár	37
Széttördelt arcom	37
Florentino Ariza monológja (<i>Gabriel García Márquez regényéhez</i>)	38
Tornyosulj...	39
Kegyelet és emlékezet	
<hr/>	
Szokolczay Lajos	
Szépség, formabravúr, alázat	
<i>Csikszentmihályi Róbert (1940–2021)</i>	40
ArtMűhely	
<hr/>	
Nagy Zita	
Az egyetemes magyar művészet összehangolása	
Szokolczay Lajos <i>A táj lélekarca</i> című kötetében	43
ARTériák	
<hr/>	
Antal Attila	
Velencei vér (<i>Marco Polo elveszettnek hitt útítársának leveléből</i>)	48
Téli alkony kísért	50
M. Fehérvári Judit	
Sziget	51
Égen futó	52
Grafitiszürke	53
Hadnagy József	
Egy augusztusi nap halála	54
Futó dialógus egy szoborral	54
Vak randevú	55
Csáky Anna	
A tél baritonja	56
Álomfestés	56
Ünnep és szerelem (<i>Győr fennállásának 750. évfordulójára</i>)	57
Menekülés karjaidba	57
Hűség	57

Fazekas József	
Üres kereszt	58
Gyönyörködöm	58
Sóhaj	59
Mindig voltak	59
Meditáció	59
A. Túri Zsuzsa	
androgün arckép melyet Leonardo élete végéig őrzött	60
Exit 2. (<i>Michéle</i>)	61
Kitárul	62
Albert-Lőrincz Márton	
Önkifosztás (<i>Varga Melindához</i>)	63
Láz	63
Szerelem voltál	64
Miért nem lett nekem jobb hazám?	64
Home office	65
Hidrák, kimérák	65
Gósi Vali	
Változatok télvégi túlélésre	67
Örömvasárnap	67
Karácsonyék	68
Balajthy Ferenc	
Igaz rokonok (<i>Karant/ének/XXIX.</i>)	69
Az újszülött	70
Boldogtalan/boldog	70
Olasz Valéria	
lüktető ősz	71
Staccato	71
az est csöndje elé	72
Térképem Magyarország	72
Oláh András	
távolság	73
decembereink	73
a kisiklott idő	73
Fecske Csaba	
Búcsú	74
Morcos	74
Fog	74
Annuska néni	75
Laudatio	
<hr/>	
Ködöböcz Gábor	
Kereszttel és kegyelemmel áldott élet	
<i>Fecske Csaba Utassy József-díjához</i>	76

ARTériák	
<hr/>	
<i>Németh István Péter</i>	
Angyalok könyve (9–17.)	79
Műhely	
<hr/>	
<i>Domonkos László</i>	
Farkasok közt védtelen	83
ARTériák	
<hr/>	
<i>Pataki István</i>	
a régi Kösmő	88
Laudatio	
<hr/>	
<i>Tőkés László</i>	
A Magyar Arany Érdemkereszttel kitüntetett Pataki István költő köszöntése	90
ARTériák	
<hr/>	
<i>Lipcsei Márta</i>	
Szemcsék (1–15.)	92
Dialógus	
<hr/>	
„... fújjuk, ugye, Bátyám, végső pillanatig...” <i>Király Béla beszélgetése Sziki Károly színművész-rendezővel</i> <i>Farkas Árpádról</i>	94
ARTériák	
<hr/>	
<i>Koncsek József</i>	
A dagonyák dala	99
Laboda-ének	99
Volt májusok	100
<i>Kerék Imre</i>	
Antik ecloga (<i>Hódolat Ovidiusnak</i>)	101
Judith (<i>Gustav Klimt képére</i>)	102
Paraszt disztichonok (<i>Theokritosz után</i>)	102
ArtMűhely	
<hr/>	
<i>Mihályi Molnár László</i>	
Csontváry – a prófétai festő	103
<i>Bíró József</i>	
Jelesül (<i>emlékezés Karátson Gáborra</i>)	108
Alkony közelít (<i>emlékezés Vathy Zsuzsára</i>)	108
Testvérszív (<i>emlékezés Lázár Ervinre</i>)	109
Aztán tovább (<i>emlékezés Samu Gézára</i>)	109

Megfontoltan (<i>emlékezés Csiki Lászlóra</i>)	110
Együtt – időink (<i>emlékezés Balkay Gézára</i>)	110
Cigánysorról jövet (<i>emlékezés Osztójkán Bélára</i>)	111
Utcafelőli nézet (<i>emlékezés Vujicsics Tihamérra</i>)	111
Pozsony után (<i>emlékezés Tandori Dezsőre</i>)	112
Zártvers (<i>emlékezés Tóth Bálintra</i>)	112
A.M.D.G. (<i>emlékezés Szervátiusz Tiborra</i>)	113
Horea út 48./B SZ L G T S (<i>emlékezés Kányádi Sándorra</i>)	113

ArtMűhely

Gutai István

Készülők haza (<i>Részlet a Petneházy-induló. Egy családfa gyökere és ágai című kötetből</i>)	114
---	-----

ARTÉRIÁK

Sztaskó Richard

néha persze	120
tengernyi lélegzetet	120
hálódban uram	120
szebb zuhanást	120
nem tűri	120

Aknay Tibor

Alkonyhíd	121
Kudarcban halnom	121
Mintha	121
Aki voltam	121
Három háromsoros	121
Gyöngyöt nevet	121
Szememben töredék	122
Másnap	122
Idődál	122
Mire elhinnéd	122
Bennem az egész	122

ArtMűhely

Sz. Tóth Gyula

Kultúrakert-Művelők. <i>Japán lélek – magyar szellem</i>	123
--	-----

ARTÉRIÁK

Vitéz Ferenc

Pentaton színek bohóccal és virággal <i>In memoriam Bényi Árpád festőművész (1931–2006) (I-V.)</i>	130
Naplórészletek Dante mellett	132

Műhely

Molnár Pál

- A magyar alapítású Balassi Bálint-emlékkard
nemzetközi irodalmi díj helye a világban 135

ARTériák

Fellinger Károly

- Szigetvári-járás (*Almamellék; Almáskeresztúr; Bánfa; Boldogasszonyfa; Csertő; End-
róc; Gyöngyösmellék; Ibafa; Kistamás; Kisdobsza;
Magyarlukafa; Merenye; Nagydobsza; Nagypeterd; Nemeske;
Rózsafa; Somogyviszló; Szörény; Várad; Városbéc; Zádor; Szigetvár*) 142

Műhely

Lisztóczy László

- „Elek nagyapó” és utódai. *Tallózás dedikált könyveim között* 148

ARTériák

Kántor Zsolt

- Érték, képmás: lét – *Az ízlelés fenomenális működése; Allegóriák hava* 156
Július olvasókönyve 156
Az ihlet egy tavaszi kabát – *Félregombolás* 157
Szót kap a vers – *A megértendő dolog útja* 158

Kaszás István

- Kinőtt ifjúkor 159

ArtMűhely

Köves József

- Három korsó Ratkóval 163

ARTériák

Baranyi Ferenc

- Hétköznapi istenhozzád 166

Jóna Dávid

- Menni vagy maradni?
Baranyi Ferenc Hétköznapi istenhozzád című versére. 167

Sarusi Mihály

- Klejn a Gorvinkán (*regényrészlet*) 168

Búzás Huba

- Illumináció 178
Az én nyelvem 179
Egy ismerős 179
Autóbuszpályaudvar – vasárnap délután 180
Elementek a gépek 180
Ahol a hegyek énekelnek 181

<i>Sebestyén Péter</i>	
Könyv a koporsóban	182
<i>Demeter József</i>	
A vers jussa (<i>Életfagyűrűk; Szőcs Géza</i>)	184
<i>Petrusák János</i>	
Gazdagéknál (<i>Csupán vendégségben</i>)	187
<i>Zsirai László</i>	
Létszámhiány	191
Ideje érik	192
Minta	192
Dráma	192
Szabadkéz	
<hr/>	
<i>Sz. Tóth Gyula</i>	
Vázlatos szakmai portré. <i>Noteszpélda</i>	193
ARTériák	
<hr/>	
<i>Saitos Lajos</i>	
Rosszalvó	200
Idő-idő	200
Város (<i>A Régi irka ciklusból, Ízes Miska vendégsorával</i>)	201
Hajnali fohász	201
<i>Száraz Pál</i>	
Nagyotmondó király és királynő	202
Utazás a Szelek országába	203
<i>Bobory Zoltán</i>	
Ne vigadjatok!	205
Földi halandó üzenete a révésznek	206
<i>Csák Gyöngyi</i>	
Káin és az Isten	208
<i>Mészely József</i>	
Mikulás-váró vers	210
Érkezik a Mikulás	210
A Mikulás puttonya	210
Ünnepi készülődés	210
Vigasztaló	211
Hószín szárnyon jön karácsony	211
A mi karácsonyunk	211
Csillagkövetők éneke	211
Szabadkéz	
<hr/>	
<i>H. Barbócz Ildikó</i>	
A hegyek alján, vizek közén	212

ARTériák

Káliz Sajtos József

Megbolydult évszakok	217
Könyörtelen idő	217
Göröngyös úton	217
Áldalak örökkéig	218

Fekete Margó

Belluska	220
----------	-----

Biernaczky Szilárd

Evangelizáció//angyallá válás	223
Madárfészek a Marson	223
Öregség	224
Vajon teli poggyásszal kell elmennem?	224

Szabadkéz

Bérczessy Lajos

Lázgörbe. Háromszázhat óra a Covid-19 árnyékában	225
--	-----

ARTériák

Vitéz Kata

Összegzés	229
Pontosan és egyesével	229
Még akkor sem	230
Esti kép	230

Kegyelet és emlékezet

Jámbor Ildikó

Búcsú Réti Árpád színművésztől	231
--------------------------------	-----

ARTériák

Péter Erika

megfejthetetlen	233
az ősz korán kopog	233

Bagi István

Egyszer volt...	234
Éveim perselye	234
Téli idill	235
Találj rá magadban!	235

Tanári notesz

Sz. Tóth Gyula

Olimpiai Csokor – Tokió 2020	236
------------------------------	-----

Dialógus

- „Megragadott a város, és itt ragadtam”
Jámbor Ildikó beszélgetése Herczeg István képzőművésszel 239

ARTériák

Szentgyörgyi László

- Palackposta (Illúziók; Csak szembe!; Bizonytalanság; Nehéz ember; Jótanács; És holnap?; Vigasztalás; Milyen élet ez?; Maros-parti anziksz; Egy regényíróról; Véleménykülönbség; Szerelem; Válság; Szegény fejem; Mint a filmekben; Poétika; Gnóma; Minek?) 242

Pápai Judit

- Szivárvány-játék 244
Csendes fények 244
Kártyaparti 244
(Ön)értékelés 244
Vad és szabad 245
Tudni kell 245

Szekeres Mária

- körvonalak 246
alamizsna 246
A Remény – *József Attila emlékének ajánlva* 246

Kegyelet és emlékezet

Szecskó Adrienn

- Édesapám – Dr. Szecskó Károly 247

ARTériák

Véghelyi Balázs

- Mindenki hibázhat 248
Villó dala 248
Az igazságosztó 248
Autó! 248
„Mint a gyümölcs a fán” 248

Drotleff Zoltán

- Hallgass csendet 249
A természet meséje 249
A Megváltás 249

Csatáné Bartha Irénke

- Én mégis őrzöm... (*Trianon lélekromboló tragédiája után is*) 250
Új Pilátusok jönnek 251

Könyvjelző

Bertha Zoltán

- Sziki Károly: Trianon – Halálbéke 252

<i>Péntek Imre</i>		
	Vitéz Ferenc: Repülési kísérlet – Tamus István grafikáival	257
<i>Sz. Tóth Gyula</i>		
	Tollal és kézzel. Zrínyi Miklós költői és prózai művei (Sajtó alá rendezte, válogatta: Suhai Pál)	260
<i>Kellei György</i>		
	Kaiser László: Gyerekszoba	263
<i>Kaiser László</i>		
	A befolyásolás formái a médiában – Szándék, hatás, forma és tartalom (Szerkesztette: H. Varga Gyula)	265
<i>Kristály Lehel</i>		
	Fábián Tibor: Ceaușescu elvtárs, pajtás. Szatirikus regény	268
ARTériák		
<hr/>		
<i>Bartal Klári</i>		
	1956	270
<i>Demeter László</i>		
	Memento november 4. anno 1956	271
<i>Veszely Ferenc</i>		
	Az 1956-os magyar szabadságharcra emlékezve	272
Szabadkéz		
<hr/>		
<i>Szüle Tamás</i>		
	Aforizmák	273
Könyvjelző		
<hr/>		
<i>Simó Márton</i>		
	Böloni Domokos: Harangoz egy rézmozsár	274
<i>Madarász Imre</i>		
	Szvetlana Alekszijejics: Csernobili ima	276
<i>Bakacsi Ernő</i>		
	Pósa Zoltán: Péterek és Júdások	278
<i>Kaló Béla</i>		
	Baka Györgyi: Határátlépés fölfelé	282
<i>Jahoda Sándor</i>		
	Török Nándor: Hangok szürkületben; A Pillanat geometriája	285
ARTériák		
<hr/>		
<i>Lukáts János</i>		
	Morbus Pandemicus	287

*Sajgó Szabolcs***minden résből**

felejttem halálos sebeim
és az ármánykodókat mind
ha rád gondolok

kórusodba hívtál
zengeni napestig s hajnalig
zengeni amíg csak van lehetetem
hogy kerek a világ
hogy a látható a láthatatlan
mind kerek

nem ijeszt már
a fekete lyuk
sem a földi sem az égi
utam rajtuk egyszer végleg átvisz
és addig hallgatom
ahogy a résekből
a sírokból mindenütt
a lármán túli csendből
rám köszönsz

az íz

éheztem az életet
szomjaztam
már elmúlt

pótlékokkal tömtem magam
itattak etettek kényszerek
csömöröm van

egy íz bujkál valahol
egyben porcikáimat az tartja
ha jól gondolom

lelakatolom torkom
ádámcsutkámra csomót kötök
míg az éhség nem lesz
éjjelem és nappalom

így rálelek talán az ízre
az élet ízére
amiért fölébredni mindig érdemes

és amitől lesz mit adom
és mondhatom újra
szeretlek

mindig más

színe van a földnek
a víznek illata

műfények nélkül ragyog
ragyog az éjszaka

köröttem a fű hullámszik
bokám cirógatja

a szívemet mindig más ég
dobogtatja

nem szökött el a tegnap
a holnap itt lapul

járom a végtelen bugyrait
időtlenül

beavatás

halálát túlélte
mozog tovább a karja
s mozognak tagjai
nem néma tátogás ha szól
hallgatja önmagát
s csodálkozik

árnyékát nem látja semminek
s nem látja a semmi árnyékait
a fény csak van kívül belül
forrása számolhatatlan mégis egy
amint egy csupán ez az egész
végenincs

túlélte halálát meg se halt
nem halhat meg aki nem születik

bölcső a koporsó
s koporsó a bölcső
az örök az időben jelen van
s az időtlenben jelen az idő

tudhat mindezekről
aki érzi bőrén
a napot a szelet
aki belélegzi amit a fák a fű
a szomszédai lehelnek

a szem más tekintetével
lát teljesebben
s a közös víz tisztít
minden száját vesét

aki fölfedezett önmagában
időt s időtlent
hogyne tudna mindezekről

kódok

nyílt forráskódok
születtek velem
ki vagyok
miért
merre menjek
mi az hogy társ
és kik vagytok ti többiek

nyílt forráskódok
amerre nézek
életre nyitottak halálra
a mindig nagyobbra
többre

döntök
ha nem döntök is
mit mondhatok
szörnyű
gyönyörű
dönt a semmi
magáról másról
mindig újra
legyen vagy ne legyen

a zárt forráskód bennünk
eleven halál
megnyitni
egyedül ő tudja
aki van
az ő zárja a végtelen
és hasonmása minden
ami van

Szárnyas

Radnai István

a földtengely ferdülése

a kongresszusnak

az egekről szállnak le a fények
nap hold fényes csillagok
aki nem akar itt el nem téved
a kelet a nyugatot
a hajnali órán megelőzi
hol van már a csodálat
erősebb horgony itt most az ősi
biztos a hit s alázat

anyánk a természet földön járunk
kapisztrán és a kereszt
az égre nézünk nyugodt az álmunk
kételyt ide nem ereszt

legyen

föld van az avar alatt

az avar a feledés
ha ujjammal megkapartam
anyám s alatt a nagyanyám
de csak csontokat találtam
vár a feledés
ha az ősz hullik a tetemre
én melegszen a föld alatt
milyen színes volt mind a fákon
levél zöld barna sárga
csak az **örök eső** sirat

föld van az avar alatt

s én is a nehéz föld alatt

(Radnóti idézet)

mielőtt a kövek

százezrek az egyért
a jövő a jelenben
megnyílik a föld a lelkek
s nem a kövek dicsérik
ki lát a jövőbe
farizeus az új kor

kinek a nevében
gonosz tanaitok
nem nyugszanak a törvényen
sötétség vak erői
nincs hatalmatok a köveken
ez a ház sziklára épült
az alvilág erői
lázado áradások
hiába töltik el remegéssel
ha százezrek ajka megszólal

az egyetlen kitarja karját

Sebestény-Jáger Orsolya

A kert

Láttam a kertet, mert megmutattad.
Körülölelték rojtos fellegek,
mint szélfúttá reggelen rejtik el a hársak
csöndes álmait a falevelek.

Földig hajolva keresem azóta,
ágak és törzsek roppant menetén,
égi barázdák súrolták arcomat,
kéklőn, fehérén és ébenfeketén.

Mint ecsetvonás, mit megőriz az ég,
mielőtt mélységes álomba zuhan,
úgy látom magamban a kertet,
mi lényem legmélyén fénnel írva van.

Rigókat követek csöndek szárnyain,
és harangzúgás minden messzeségem,
de látom a kertet, mert megmutattad,
az idők hajnalán, valamikor, régen.

Őszi karcolat

Kincset találsz a színarany avarban,
csönd rejt el, bő kabát, hogy magadra lelj.
Menedék ez a földi hangzavarban,
a hársfák alatt mindig van számodra hely.

S majd akkor se érezd magad számkivetve,
ha didergőn rád talál az első őszi este,
ha hullanak, szállnak a csöndes esők,
a szeptemberi esők, a nyarat temetők.

A tölgy

Magányos vagyok, meg nem értett,
otthonatlan is az emberek között,
de erdők mélyén, hol fölénk hajoltam,
zordon lelkem aranyba öltözött.

Nemzedékek

– Fiam, hol vesztettelek el?
Mért sír mind olykor, ki gyermeket nevel?
Nézem a szél tépte, öreg fákat,
és szívemben nem szűnik meg a bánat.

– Anyám, nem vesztettél el.
Csak egy titokzatos erő mind feljebb emel.
Nézd a szél tépte, szelíd fákat:
a törzsön maradnak a hűséges faágak.

Novemberi gyertyafény

Csendes szobámba betoppan a bánat.
Gyertyát gyújtok ma Anga Máriának.
Fényében kibontom, mint láthatatlan fátylat,
verseit, mit ő szőtt a világnak.
Egy óriás ecsettel megfestem a Holdra,
a széles égboltra, mintha ő rajzolta volna.
Felhőkbe merítem, szálljon a világra,
s visszahulljon rá, mint szó száll anyaszájra.

Ellobbannak mind a novemberi fények
fehér gyertyái a végtelen nagy égnek.
Mi mégis őrizzük nemzedékeken át,
gyermekszívünkben Anga Máriát.

Az utolsó tangó

Nem tudtunk betelni a képpel:
vérző volt, élő a november.
A nyárfák arany hajkoronája
körülölelt, akár a tenger.

Mély volt és kék az ég,
mintha az ősz is búcsúzni vágyna,
ujjbegyével bökve meg a dombot,
hol köntösét majd ledobja a tájra.

Ám mielőtt ruháját földre ejti,
még fellobban, izzik, bíborba hevül.
Karjait ezután semmi sem rejti,
és szép lesz, szinte szemérmetlenül.

Vigyél magaddal

Majd vigyél magaddal,
mintha tenyerén vinne az esti szél,
s aki megtart e végtelen tenyéren,
Uram, az is Te legyél.

Szórjad kincseim a múlt tavába,
hol tavirózsák fürdetik arcukat,
s e csillagtalan éjszakában
majd magadban lásd,
s láttasd meg az utat.

S ha reggel jó, félénken érkezik,
mint puha lépteken aprócska vadállat,
nagy, bátortalan szemeimben
Te érezd meg, ami olykor még fájhat.

S majd vigyél magaddal. Túl az életen,
hol átéltünk megannyi órát,
ahány fény csillan fel homokszemeken,
vigyél az alkonyokon is át.

Hang szól, távoli harangdal.
Kérlek, majd Te vigyél magaddal.
Látod, már kél az esti szél.
S a kapu fehér lesz,
hiszem, hogy hófehér.

Anga Mária

Megnyílik előttem

Felzokog bennem
a remény, felzokog
gyermekkorom,
beleremegnek égmélyi zenék.

Megnyílik előttem
madárfiókák szárnya:
minden indulás és
minden megérkezés.
Hány keresés futott
az örömeimen túlra?

Vigyáznak rám
eső előtti felhők,
zúzmarás kertek bokrai,
s ha majd nevémet
elfelejtem, ők válaszolnak
majd helyettem is.

Születésnap köszöntő

Egyetlen harmatcseppben
köszörüli ragyogását a fény,
ünnepre készül, mint
minden évben ilyenkor.

Csokorba gyűjtöm én is
a januári reményt,
ezzel köszöntelek!

Étessen az Istenke!
Tartson meg drága
gyermekének az ég!

Akkora vihar volt...

Akkora volt a vihar,
felfakadt a földből a nagy szilvafa gyökere,
még magát sem kímélte a szél,
égig érő erejével szaggatta
az óceánnyi felhőket,
végül belefulladt a vízbe ő maga is.

A barlangok tátott szája tele lett
vízzel, sárral, hordalékkal,
csontváztestüket a hegyek
apró darabokban látták maguk előtt,
a legmagasabb fák is elárvultan
hajladoztak, levélfiókáik odavesztek.

Akkora vihar volt,
menekülni nem lehetett.
Föld, Ég összeborulva,
de nem ölelkezve,
inkább egymást öklelve,
villámok rándultak vállukon,
mint hatalmas idegszálak.

Fekete kendőt borított
arcára a Nap, mit gyász idején,
ne lássa a világ végét!

A virágba borult földek:
őseink arcai, hová lettek?
Melyik emelkedőn hajlott el
gerincük egyenessége? –
az ügyeskedések lidércei
mikor lepték el a világot
éltető álmainkat?

Micsoda vihar!
A barlangok tátott szája
tele van vízzel, sárral, hordalékkal! –
nem kiálthatják az igazságot.

Csontváztestüket a hegyek
apró darabokban látják maguk előtt!
A legmagasabb fákat is elhagyják
ártatlan levélfiókáik.

Serföző Simon

Az Isten

Elmenni hozzá
tán nem is a kövesúton kellene,
hanem keresztül a földeken,
toronyiránt közelebb lenne.

Közben a jövőt is
figyelnénk majd,
hátha azért késik,
valahol baj érhetne.

Az Isten azonban
– tanyája kint a világban –
a ház végére kiállva
hátha már észrevette,

s mondana valami biztatót róla,
hisz mióta várjuk,
fürkészőn kihajolva
ablakából a láthatárnak.

Ami megkötne

Emberelje meg magát a fa,
fújja vissza a szelet!
A rövidebbet se mindig én húzzam.
Az ütésnek visszaüsek!

Ne az árok ugrassa folyton a lovat,
hanem a ló is az árkot.
Ami megkötne, kötözsem én meg,
járhassam szabadon a világot.

Kálvária – vázlatok

Zirig Árpád

Üzenet

(feleségemnek a túlvilágra)

Harag elkerül ha
az ördög hatalma fogy
szeretetet sugározva
kitárod felém két karod

Sokat kóboroltam
téged várva keresve
templomokat jártam
temetőkre leltem
magamat elvesztve
szálltam szárny nélkül
tőled hozzád repültem
égre nézve térdre estem
érted fájt az egész testem
szerettem volna fény lenni
Isten homlokán megpihenni
odahajolni közel hozzád
tüdődből kiszabadítani
fájó tested koloncát
Jézusom most öleld meg te
legyen köztünk örök a béke

Akkor talán...

Nyúltam felé,
meg akartam fogni a kezét,
de akkor már nem volt keze.
Tűz martaléka lett,
hiába a visszaidéző akarat,
elégett mindene,
de a borzalmas fájdalom
nem tágít, itt marad.
Ismeretlen utcákon kóborol
velem, mint egy sakál.
Vesztettül támad, belém harap.

Bánatburokban leledzem,
most is engem üldöz,
most is a nyomomba jár.
Sarkamat tapossa
a mindig éhes, mindig
kigömbölyödni vágyó halál.

Mondják, elmúlik minden,
de velem marad a fájdalom.
A lelkét kutatom, keresem.
Ha már én sem leszek,
akkor talán meglelhetem.

Öledbe menekül

Hiányzol, mert nem vagy itt,
Az átkozott vírus elrabolta,
fölszabálta a vágyaid.
Legyen veled az óvatos álom
a széllel táncoló felhőágyon.
Elementél, tudom a messze
nagyon messze van,
reményeim mindegyik
perce veszve van.
Az Isten legyen igazságos veled,
hisz tőle származik a szereteted.
Hosszú, vagy rövid az út (?)
nem tudom, mi az
öröklétbe elvezet.
Idő a múltadból itt marad,
átölel, betakar az alkonyat.
Most az itt hagyott kávé
habja fölszáradt, díszként
pihen csészédben az asztalon.
El sem tudtalak eresztetni.
Gyötrődő árnyak harca
jelzéssé merevül az arcomon,
a rám leselkedő hajnalokon.
Unokáid csengő hangja
bennégett a koporsódba.
Öleljen a tenger moraja
erdők suhogása téged körül.
Emléked fájdalma fölvisít,
a nem létező öledbe menekül.

Anyá

Csontos Márta

Találkozó Inszomniával

„Éjfél
múlt, Uram
A beteg szavak
már mind alszanak”
(Barabás Zoltán, *Kiálts reánk*)

A sötét visszaöklendezett,
még időben kiköpött,
most ágyam nyitott ketrecében
heverek,
mintha szögesdrót lenne a
lepedő, a párna is dohos,
nem alszom,
nem jön szememre álom,
nem hallom fölöttem
a pajzán angyalok kacaját,
virrasztok az ébrenlét
torlasza mögött,
gyomromba fészkelt az
éjszaka, bőrömön feszül
a fájdalom,
testem a lepedőm kiégett
csillag lenyomat.
Nem jön a Megváltó,
csak átverés a túlvilági lebegés,
a mélység vastag falaiban
nem tudom felnyitni a kapukat,
bebörtönöztek...

Végre elengedett Inszomnia,
megkönnyebbülök.
Langyos fészekbe zár egy
hirtelen ölelés,
mély völgybe süllyedek,
helyet kapok egy nyárvégi
liliomban...
távoli harangütés hallatszik.

Temetőkertben

Tante Ilon, - hátadon guggol
a Sokorói dombvidék,
az apátság levendula illatát
szűröd fogaid között,
gyökereid az örök hazába
érték, hajadba fészket
rakott a kíváncsi holdvilág.
A sápadt betonlap alatt
szemedbe zártad ifjúságod
aranytollú madarát.
Tante Ilon; - a kősapka feletted
Isten harangja, fagyott
üstökös a harangnyelv,
s te ott lebegsz a sötétben,
árnyékba csomózott kötélén.

Sírköved ősi imádságot
suttog, s az üresség körvonalát
lassan benövi a felmagzott
képzelet. Kövek között
bujkál halhatatlan fényjeled...

Válasz nélkül

Miért nem mennek kirándulni fák,
miért nem indul el soha az ég,
miért állnak oly kitartóan a hegyek,
s miért nem ragaszkodnak az ághoz a levelek?

Miért ültetett homokba a Mester,
miért nincsen végleges helyem,
miért adtak kezembe vándorbotot,
ha nem láthatom a várandós holnapot?

Miért tűrik a lombok a fejszecsapást,
miért nem véreznek a levágott virágfejek,
testem melegét miért nem őrzi ruhám,
s miért ez utolsó versem címe: *Soha már?*

A Csend miért nem válaszol nekem,
s miért gondolom, hogy az idő a valóság,
az emlék miért nem lehet nekem zöldellő fű,
létem minden perce miért csak jelen idejű?

Aréna III.

Szente B. Levente

Félrevert harangok után

Éjszaka félreverték a harangokat,
s a kisváros csak hajnalhasadtával tudta meg,
nem is nekünk szóltak – szóval riadalom lefújva.
Az emberek a vállukat vonogatták – na, mi van,
néztek össze: fejünk felett vihar közeleg.
Csak eloszlatják a felhőket, ennyi az egész –
nyugtatták később egymást, és volt ki idegeskedett,
mások egy legyintéssel elintézték a dolgot, míg
az egészen mások zsörtölődni kezdtek már megszokásból.
A csöndesebbjéből páran másik oldalukra
fordultak. Még sokáig gondolkodtak, járt az agyuk,
hát mi végre ez, vagy kinek a parancsa, egyszerre csak úgy,
mintha, ... és ki tudja, még össze is beszélhettek... valamikor –
ugyebár elég gyanús időket élünk, minden,
minden megtörténhet – égen földön jelek lesznek(!)
milyen furcsa az emlékezet, ahogyan a szétdarabolt
tudatalatti megőrzés végett kilöki az egészszet, de csitt,
füle van ágyának, falnak, a vész-csengőkre tapadó puha ujjaknak,
a nagyharangnak. Csak fejezze már be, a hideg kiráz.

*„Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved; jöjjön el a te országod;
legyen meg a te akaratod, amint a mennyben,
úgy a földön is...”* – Micsoda idők, micsoda idők! Az igazat
mondták a régiek, de nem hallgattuk őket meg... Jaj, Istenem! –
Fojtott szitkozódás ami behallatszik, épp az ablak alatt
valaki odáig merészkedett, káromkodik, három
gyermeke sír, az asszony felvisít, és mond neki, mond valamit.
Bocsásd meg én vétkeim, – jól mondom-e vajon, nem
is tudom, s talán nem is számít, a szívedben ami van,
aminek helyet adsz, csakis az számít. Az Úr mindent hall és lát!

*... „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma;
és bocsásd meg vétkeinket...”* – Valaki a kapuba belerúg,
dühös kutyák ugatják... Az embert felzavarják, előbb

holmi félrevert harangok zajára felébred, de most erre mit mondjál!? – jó ember ő másképpen, talán megbocsáttatik neki, nem jó belemerülni ebbe, tény és elmélet, vita, vita hátán jönne-menne végeláthatatlanul, ... „*miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; és ne vigy minket kísértésbe,*”... Ez rettenetes! Vajon nem-e az történt, hogy egymást riasztotta az összes nagy harang? Mégiscsak sajnálatos, milyen kevesen vagyunk kik e zúgás-kongás földöntúli hangját, ha nem is beszélük már, de felismerik, elmondják. S ha nagy vihar jött, az égi rettenet isteni hangján át, ki más volna, ki hívő vagy hitetlen, falainkon át, nekünk harang-hangján bekiabál. ... „*de szabadíts meg a gonosztól! Mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen.*”

De miért is? – kérdezték másnap a legnagyobb többségben levők, kik az egészten süketen és vakon végig is aludták.

Három

1
egy beteggé tett emberiség
örök és torz képei lettünk
választott uralkodóink
egyik másikának

2
farkába harap a kígyó
mindig ugyanaz jön –
lét-bizonytalanság
tükör-trükk

3
a senki uralma
amikor tapsol a nyáj
ugranak egymásnak
betanított kutyák
farkasveremben
lakodalom násza
fekete gyász.

Mind elmegyünk

Finta Éva

Bolondjaim

A tárgyilagosság csendjében ülök.
Hirtelen felrepül egy érme.
Kíváncsian kockáztatunk.
A kocka olykor el van véteve.

Mert gyermek a lelkem, Istenem:
lepke után fut, dalra vágylak.
De bent szorongnak vénhedt kudarcok
és egyre megy, hány győzelem
zászlózza fel e leprás hantot:
vagyok, mint a történelem.

Talán, ha fejre állva nézem
megfordítom világomat
és a világban minden képet.
Mert hiszen győztem az egézet.
Dicsérd győztes bolondodat
Uram, ki mindezt végignézted.

Bolond vagy te is, ahogy annyian –
mondom magamnak reggel, este.
Bizony bolond itt mind, ki lelket épít
és fittyet hány az egyszeregyre.
A tévől szirénhangok üzennek
a bankok hívogatnak: csak tovább
csak költekezz, sóváran nézd a képet
amit fejedben nap-nap megidéznek.

Lábaddal sziklán, fejeddel az égben
kérd meg a sziklahasadékot szépen:
zárja be szétnyílt fogsorát.

Tengely

Ki szegény volt, az majd gazdag lesz egyszer
és újra szegénnyé válik a gazdag.
Helyet cserél a jószág a gonosszal
a rest egyszer majd szorgalmat tanulhat.
Minden kutatja ellentétes arcát
a hajdan fősvény vígan tékozol.
Ki aszkéta volt, életélvet hajszol
egy volt hetéra szent tüzet csihol.

Talán nem jó ezt tudni, ámde: fontos.
A szerencsekerék folyvást forog.
Megunthatatlan így lesz földi létünk
bár ostobák lesznek az okosok.
A gazdagnak kegyetlen ez a játék
a szerencsésnek ítélet, csapás.
A gúnyolódóból lesz majd kigúnyolt
az elszakadt fonálból – folytatás.

Így tesz rendet velünk az égi Karnagy
kap összhangot az örült karnevál.
A paraszt közben vet, arat és hallgat
lesi a langyos föld rejtett szavát.
Belőle ritkán lesz vezér, akarnok
hiszen létével messzebbre figyel.
Várom a parasztot, aki majd alkot
rendet, harmóniát és – elvisel.

Ima elrontott időkben

Voltak itt születések és halálok
és lesznek majd nagy elmúlásaink
mint ahogy lesznek majd feltámadások
a múlandóság örök csontjain.

Szétrágott arccal néz ránk a jövődő
visszafigyel a jelen tükörránya
ős patkány rág azóta, nem csak terjeszt...
és hallgatásban vár ki-ki sorára.

Uram, Te angyalszárnyon küldöd hozzánk
a megsegítést s benne terheket.
Ki van mérve múltunkhoz a jövődő
a jelen álmodik és képzeleg.

Szerettünk Téged, bölcs Mindenható
neveddel szánkon esküdtünk és ettünk.
Tartsd meg bizalmunk, védelmezz hitünkben
míg haragod átmorajlik felettünk.

Szénbányász emlékmű

Bozók Ferenc

Mátrai örökség

Molnárpoloska korcsolyázgat épp
a tó vizén.

Mézgás aranyhoz ér a nyári fény
a fák ívéen.

Szúrós nyakék a könnyű napsugár
a vállamon.

Gyantás akác-ragacsra mázolom
a bánatom.

Korhadt, talált husággal hajtom el
a pókokat.

Könnymű nap kacéran szórja rám
a csókokat.

Molnárpoloska, mézga, nyári csók,
talált husáng,
emlékül ezt hagyom, ha erre jár
az ifuság.

Reggel

Tested a létbe taszítod,
sírhelyed ágy: igazítod.
Indul a hajnali mosdás,
bár az öt óra borostás.

Indul a nap. Meditálunk.
nap- nap után nekilátunk
merni kanállal a tengert.
Elhiszi Isten az embert?

Mikszáth

Hallgasd meg most egy adomám:
Nem régen jártam Szklabonyán.
Kocogtattam ablakpárkányt:
Ébresztgettem Mikszáth Kálmánt.

Honnan jöttél, időkóbor?
Palócföldről, Domoszlóról.
Támaszkodtunk a korlátan,
adomáztunk a tornácon.

Diskuráltunk jó palócok,
csuláztunk, mint martalócok.
Pipás vagyok és Ön is az,
és aki szív, hát köp is az.

Kínálgattam jó borokkal,
szürcsölgettünk jó torokkal.
Ő mesélt a tűnt időkről,
én meg féltett, dúlt jövőnkről.

Anekdotázz, idős rokon,
előkapom a laptopom!
Kérlek, engedj nékem ennyit!
Vállat vont és nem szólt semmit.

Telt alakja furcsán rezgett,
Pipás füstben szünni kezdett.
Várj! Engedd, hogy legépeljem!
Álom volt csak: felébredtem.

A domoszlói temető dalol

Diktafonom helyezem temetők kusza hantjai rátok.
Gyűjtöm az archaikus, fura csontdalokat, hisz a régmúlt
dédnagyanyák, nagyapák, ükapák, ükanyák dalolását
senki se ássa elő a talajból. Nincs az a Bartók.

Tölgyfakoporsó őrzi az életetek muzsikáját.
Őrzi a lagzis öröm, vagy a gyász szomorú zokogását.
Szüntelen őrzi a régi időknek a szívdobogását.

Pasaréti tér

N. Borosnyai Katalin

Prés

Kompresszorok
levegőtlen sűrített
terében
megállok
megállok az időprésben

Föld mélyén rejtőző
időtlen kapszulák
terében
megbújok
megbújok az emlékprésben

Világmásítás

A téli napkorong vízszintes tengelyén
élesen, vakítón fúródik szemembe a fény,
nem érint, nem simogat,
kíméletlenül támadja a retinámat.

Csak az árnyékok verődő sugarakkal
nagyított búrája ad közelítő támpontot
a nem látó, pislogó szempárnak.

Hogy élhetnék, ha nem látok ebben a metsző, hidegfényű,
halálos sugárzásnak kitett, idegen testek falával körülvett.
kegyetlen nappal ellátott, új fosztogató változásban,
a Világmásítás korában?

Fekete folyó

Fekete folyó felett a csonka fehér korlátok
Nem tudom megtörni az évszázados átkot
Tűszikrákat szór rám a kemény telihold
Valóság vagy álom mindegy már mi volt
Senki nem üzen csak a vaksötét néma horizont

De a sötét víz felett fehér szárnyad átível
Isten, emeld a magasba elnehezült szívem

Amikor minden...

Amikor minden az összeomlás szélén várakozott
és súlyos jelentéssel telítődtek meg a véletlenek
s már az időzített bombák is felsorakoztak előttem
akkor túéles képeket kezdett rögzíteni rövidlátó szemem
hogy újra megtaláljam életem leomló falán egyensúlyozva
mit egykor elvesztettem: Gránit lényegem

Morse

A levél fonákján, hajad ívén, a hálás szembogárban,
madár lehulló tollán, a hófehér, kerekre csiszolt kavicsan,
az árnyékok szélén, az erezett kezeken, a szélfúttá szirmokon,
az evezőlapáton, a fenyvesek csúcsán megbújó holdsugáron,
és a kishajó réz harangján, ha felcsillan a fény,
vele üzen az üldözött Szépség: tititátiti titátiti.
A Teremtés rendezője rejtőzködik, de még él!

Óperenciám

(Epilógus)

A megállt órákat összegyűjtöm,
túl vagyok minden időmön,
túl, ott a nagy Óperencián,
ahol a téridő metszéspontján
lekoppintja egy madár
az időgép fénylő gombját.

Ott, hol a fekete lyukak nem
tépik szét a riadt csillagokat,
hol belépőm van sokadszorra,
mindig ugyanabba a folyóba,
de a gátak át nem szakadhatnak.

Ahol csendben telítődhet a szív,
s nyugvópontját meglesi az ész.
Hol, mint tünetmentes szerelmes
lazán, az időn kívül el lehetek.

Ahol jutalom jár a bolondnak
s kegyelem, nem büntetés.
Ahol kikapcsolható a vanish,
s hol alternatív szankciókkal
gyenge szívünk nem terhelhetik.

Ott, hol a széllal szálló sugallat
verstöredékekkel tele fuvallat,
ott vagyok én otthon,
ott az én Óperenciásom,
ahol az összes időmutatót
egyszer s mindenkorra
megállíthatom.

Rontott szonett

a 75. Shakespeare szonetthez csatolva

Olyan voltam én neked
mint a szomjas földre ráhajló
víz taraja mely homokszemeket
ringat át a másvilágra

Olyan mint a szemedbe verődő
rezgő nyárfaág melyről a pillangó
éppen tovaszállt otthagya
hímpora felhőillatát

Olyan voltam én neked
mint az Isten kertjébe
elhelyezett gyengéd bomba

az időzített
mellyel világod az égbe
röpíthetted volna

Lélekmadár

Álmaimban csőrében tartja lelkem egy Madár.
Csipetnyit mindig lecsíp belőle, s mikor tovaszáll
csicseregve így szól hozzám: „Minek neked az
a fölöslegetske, álmaiddal eltávozik örökre.”

Reggelente súlyomat mérlegre téve belátom,
földi testem egyre könnyedebben hordozom...
Majd egy napon, a lelkem után, mint a Lélekmadár
őt is az égbe hajóztatom.

Széttördelt arcom

Széttördelt arcom százszor megrajzoltan a papírhalmon.
Az örökkévalóság hamis kapuján a retussal festett alakom.
A többszáz igazit a Szél hóna alá csapja, s elviszi,
míg a Kacsintós Idő kalapját gyengéden rám emeli.

Szónok

Florentino Ariza monológja

Gabriel García Márquez regényéhez

Nem akarsz nem vársz el semmit
mondom magamnak elég neked
hogy Fermina van mert így döntöttek
csak állhass ülhess alhass mellette
ismétlem makacsul mindörökre
mindig együtt nézni mindent
lehet az érdekes akár érdektelen
oly mindegy csupán egyet szeretnék
legyen origópontom ő és az összes rávonatkozó
a többi ami rajta kívül létezik
pótcselekvés addig jó míg elérjük vele
a befelé és kifelé táguló végtelen téridőben
azt a helyet ahol csak ketten együtt létezőnk
bolygónk a tengerjárón ha elértük
a Te és az Én átlényegül ahogy rendeltetett.

A csiga bemutatása

Tornyosulj...

Tornyosulj tornyosulj
a habos felhőkkel
fodrozódj fodrozódj
a tarajos tengerrel
áztasd áztasd tükörsímára
magad az esőveréssel
forró mezőkkel szívd
szívd be a tűző napot
levelek harmatos kútjában
merítsd merítsd meg arcod
engedd engedd meg
a szellőyerekeknek
hogy röptessenek
röptessenek el oda
hol szelíd nyugodt álmaid
a völgyek mélyén megleled
leld leld meg ott drágaköved
a barlangos homályban
s ha a kemény burokban
elveszett szíved meglelted
akkor zúghatod zúgd együtt
e sorsidéző dalod a kabócák
Elysiumot zengető karával!

Mindezt átélhettem, nincs panaszra okom,
bátran, tágra nyitott szemekkel szétkiálthatom:
Az élet ezernyi dallal az enyém volt, de most
fájó mosollyal leteszem, leteszem...

Szakolczay Lajos

Szépség, formabravúr, alázat

Csíkszentmihályi Róbert (1940–2021)

Ha az ember szívét csákánnyal vagdossák, megsemmisül. Ilyen állapotban vagyok. Tegnap meghalt a legjobb barátom, Robi, a zseniális szobrász, aki a testvéremnél testvérebb volt. Mintha egy bokorban jöttünk volna a világra – noha ő olasz ősokeket hordott, én meg nagykanizsaiként talán vendeket –, olyan egyformán gondolkodtunk. Népről, hazáról, családról, művészetről.

Mintha ezer éve ismertük volna egymást, a valóságban csupán fél évszázada, olyan egy kerékre járt az agyunk. Ő művész volt, valódi művész, a formateremtés apostola, én meg csak amolyan skribler, aki próbálja összeszedni a maga körül és távolabb termett értékeket, hogy minél szélesebb körben közreadhassa.

Már első találkozásunkkor, régen volt, kalapot emeltem művészete előtt. A múlt század hetvenes éveinek az elején Kormos Pista nyitotta meg egyik első kiállítását a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Jóllehet akkor még csak álomvilágban – vagy talán még abban sem – készülődött barátom ember-állat (állat-ember) sorozata, eme nagyon is humánus színekben ragyogó bestiárium, ám Kormos vagabund költészete, szürrealitásba hajló népiségével, emlékezzünk csak a hosszú hallgatás után megjelent *Szegény Yorick* című kötetére, akarva-akaratlan megelőlegezte az izgalommal teli, egy kissé bizarr alakteremtő nyitás eme formáját. „A kútkávádra nagyorrú király, / havat legelni három csóka száll” – kezdődik a Mátyást és vele az olasz reneszánszt megidéző *Téli rege* képről képet szülő csodája. „Beatrix csizmás csöpp ükunokája / zsebben korcsolyakulcsát keresi, / számár megy arra és körülcsudálja, / szólna, de szája szénával teli. // Kezére cinkét, mert maga is cinke, / lábához ültet Szent Ferenc nyulat, / holdverte falon hal császkál keringve, / zöld kutya nyávog, kék macska ugat.” Mi ez, ha nem a történelem és a *Biblia*, a valóság és álom, a kellem – szókellem – és varázslat költészetté emelése? Mutatis mutandis, nem ezt látjuk-e, a mítoszba hajló, körkörös világ-köreivel lebilincselő szoborban – szenzációs pályaindítás –, a *Csiga bemutatásában*? Kormos is lényegében valóságghű volt, Csíkszentmihályi is – átszellemítetten – figurális, mégis mind-kettő pályája fölött ott körözött valaminő művészies kilengés: az a plusz, ami a költőt is és a szobrászművészt is megkülönböztette megannyi társától. Nem véletlen, hogy mindkét alkotót a szakma szeretete vette körül.

Robi nemcsak a Kossuth-díjjal dicsekedhetett – mellel a Nemzet Művésze is volt –, hanem egy múcsarnoki kiállítás kapcsán a szobrásztársak által megszavazott Szobrász-koszorúval (1995) ugyancsak. Ez utóbbit tekintve, a szakma

emelte piederasztálra, ismerte el – egyöntetűen – épp az állatszobrok kapcsán is jól érzékelhető virtuozitását.

Mert az volt, ezernyi ötlettel megáldott, mindig valami újjal kísérletező zseni. Ezt meghallván nyilván csóválná a fejét; nem, zseni nem, de munkás-zseni, az igen. A mész, a márvány, a gránit, a gipsz, a fa, a vas, a bronz – anyagszeretete csodálatos – virtuóz megmunkálója.

Akár éremről, kisplasztikáról, reliefről vagy köztéri szoborról volt szó, mindegyikből sugárzott a munka mint magatartás, mint lelkiismeret alázata. A szénbányászokat köszöntő plasztikájában, vagy az 1956-os emlékművében éppúgy leledzett valaminő szakrális mag, mint a Vatikán altemplomába faragott domboorművében. Olaszos magyarságát úgy tudta ezekbe az alkotásokba akarva-akaratlan belerejteni, hogy a reneszánsz fénye – számára Itália maga a Kozmosz volt – magában foglalta a szentendrei kishaza megannyi boldogságélményét is.

Az őt szeretettel körülvevő családot – négy gyermeke szintén a művészetben találta meg élete kiteljesedését –, az ismerősöket és barátokat, de mindenekelőtt az építkező lázat, amely nem csupán az akkor még kukoricaföldön, szinte vérrel-ve-

Róbert és Éva

rejtékkel létrehozott ház és műterem megalkotását segítette, ám szépség-katedrális megálmodó-kivitelező igyekezetét is.

Semmi kétség nem fér hozzá, hogy életműve – szépség-katedrális.

Bár megannyi toronyban szól a harang – e szerint Budapest, Szentendre, Ábrahámhegy, Kismaros, Dorog, Esztergom, Sopron (és még ezer hazai város) Rómával, Velencével, Nápollyal, Milánóval stb. édestestvér –, a szépség-templom szétbontathatlan egység. Köztéren, templomban, ligetben, parkban elhelyezett szobraival: emlékműveivel, domborműveivel, portréival, díszkútjaival, síremlékeivel az égig emelkedik. Mintha szolgálni akarna, szolgál is, az őket létrehívó Fennvalónak.

Robi állat-ember szobraiban – szinte mindenik remekmű – megszólal egy új világ: az Erdőjáró (maga is az volt) vagabund ötlettel, a gúnnyal is játszadozva ekként emelte a Természetet, fiával és madarával a Kozmosz részévé. Nem utolsó sorban olyan célzattal is, hogy az erkölcs mindenképp világoljon.

A szobrászművészt a bölcs mindentudás viszont arra készítette, hogy észlelje, nemcsak a vidámság az életünk része, számoljon az elmúlás véghetlen fájdalmával is. A *Mind elmegyünk* sokalakos szoborcsoport (2009, bronz) emberalakjainak menete, a szívükhöz nőtt vagy életük során hozzájuk tapadt tárgyakkal, valóságos tonnákat cipel. Nem lehet letenni semmit, legalább is addig nem, amíg meg nem érkezik Charon ladikja.

Barátom egy éven át, szinte haláltusáját vívva minden nap, küszködött a betegséggel. Többnyire lehunytt szemén is átsugárzott mosolya. Én napról napra a nekem ajándékozott bronz portréját simogattam, hátha ez valamit segít. Nem segített. Halálával kiszakadt a szívemből egy darab. Hogy így lehet-e sokáig élni, kérdéses.

Kismaros, 2021. augusztus 27.

Mind elmegyünk

Nagy Zita

Az egyetemes magyar művészet összehangolása Szakolczay Lajos *A táj lélekarca*¹ című kötetében

„Az olvasókat, szerencsére, érik meglepetések”² – így nyitja Marosvölgyi Gábor: *Gulácsy Lajos* képzőművészeti albumáról szóló értekezését Szakolczay Lajos. Az említett, 2014-re datált írásmű abban a grandiózus kötetkompozícióban kapott otthonos helyet, amely ugyancsak meghökkentő meglepetésként örvendeztethette meg közönségét 2021-ben. Amellyel, paradox mód, de kiváltképp stílusérzékeny megvalósulásban; az idén jubileumi életévét ünneplő, örök ifjú szerző maga készült ajándékkal. Nem is akármilyennel!

Hálásak lehetünk, hogy vannak a mai magyar művészeti életnek, azt éles tekintettel számon tartó – bár szerény számú, – de annál inkább emberfeletti energiákkal, égi elhivatottsággal munkálkodó pillérei, akik keresik, felismerik, őrzik és továbbítják az értékeket. Őszintén mondhatjuk – és reméljük, sokaknak újdonság nem lehet, – hogy ennek az egyik leglegendásabb, lankadatlan sziluettje *A táj lélekarca* szerzőjében öszszpontosul. Munkásságának monumentális mennyisége nem kényszeríti maga alá a minőséget, sőt – amelyre csak az igazán kivételesek képesek – a csalódást sosem okozó nivójának léceit, szellemi magasugróként, meg-megugorja, ahogy erről kézzelfoghatóan tanúskodik legutóbbi kötetének tartalmi (és akár fizikai) súlya is.³

Olyan könyv, amely után nehéz szóhoz jutni – a megannyi, általa megpendített gondolathúr igazsága töpreng tovább, – olyan könyv, amelyet nehéz letenni, bár olykor tartani is – több mint, *1000 oldala* igazi materiális nehezék, – mégis garantált, hogy a kevésbé gyakorlott vagy a nem „szakmabeli” olvasót is magával invitálja. Gondoskodik minderről az írások gördülékenyen, élőbeszéd jelleggel, szakzsargonnal nem (hiszen a cél az értékek minél szélesebb közönséghez eljuttatása), de lírai felütésekkel, szókimondó lendülettel, érzékeket kényeztető képvilággal, példaérték szabadságideállal és személyes, vallomásos élményekkel gazdagon érezett, hamisítatlan hangja. „*A világból meghallott hangot magunkon átszűrve kell érvényessé tenni*”⁴ – vallja, aki nem csupán közvetít, de mindeközben maga

¹ Szakolczay Lajos: *A táj lélekarca* (Képzőművészeti tanulmányok, esszék, kritikák 2005–2020), Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Bp., 2021

² *A varázsló varázslata* (Marosvölgyi Gábor: *Gulácsy Lajos*). In: uo., p. 117.

³ a kimagasló, igényes és strapabíró nyomdai munkákért elismerés a Prime Rate nyomdának

⁴ *Invenió és intonáció* (A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége kiállítása a szentendrei Művésztelpi Galériában). In: uo., p. 855.

is alkot, *határtalan* építkezik, de kizárólag „*csak tiszta forrásból.*”⁵ És kár is volna a tekintélyesen vastos kötet fedélen legalább még 4-5 szerző kötőjelezett vezetéknevét fürkészni (terjengő egyetemi kiadványok rossz beidegződése), ez bizony egyetlen tollhegyről fakadt irdatlan teljesítmény!

A jelen kötetben összegyűjtött – legyen szó akár képző-, tánc-, színház- film-művészetről, könyvkötészetéről vagy irodalomról – írások maguk is jóval többek, a tudós tanulmányok vagy kimért kritikák súlytalanságánál; művészi faktoruk és elegáns szépirodalmi jelenlétük letagadhatatlan. A kötetről (és természetesen) annak megálmódójáról is hatványozottan kijelenthető az a Nagy Zoltán-féle „ítélet”, amely Tóth Árpád tanulmányírói alkotómunkásságát ekképp élteni: „*a napvilág nemcsak azokról a dolgokról tesz tanúságot, melyeket megvilágít, hanem tanúságot tesz a napról is, mely a sugarakat küldi. Ezek az értekezések nemcsak azok tárgyait világítják meg, hanem visszfényük egyúttal új ragyogással önti el a fényforrást is.*”⁶

A tanulmányok terjedelmükben mesterien sűrítettek, mégis végtelen információra tárnak kaput (hihetetlen „*műveltséggarzenál*”⁷ sorakozik a háttérben!), mintegy szellemi ugró-linkként funkcionálnak. Az égi és földi szférákban kalandozó, szakrális és profán terepnumokat, pszichológiai és fizikai síkokat egyként megkísértő, az erkölcs, a hit, az egyéni és kollektív történelem (állandó fényvel Trianon és ’56 árnyain), a kultúra – korszaktól kötetlen, – *colour locale*⁸ és globális perspektívájú szellemére hangoltak.

Méltatás nélkül nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy nemcsak a jól felismert művészi érték jelentésrétegei kerülnek szakszerű kifejtésre, de maga a művészi technika (legyen az szobrász, festő-, textilművészet etc.) és annak fizikai anyagai, kellékei, vagy épp az *Itten* és *Goethe*-féle⁹ alapos szintani ismereteket idéző megnyilvánulások is olyanok, amelyek bármely képzőművész becsületére válnának!

Kritikái, már-már mini-monográfiai bemutatással, az éppen tárgyalt alkotás mögött annak művészetét is értő mélységgel skiccelik elénk, életkortól független, a legtapasztaltabb, de legifjabb generációt¹⁰ sem figyelmen kívül hagyva. Bár enumerá-

⁵ *Térfoglaló dinamika, rendezettség* (Serényi H. Zsigmond kiállítása a szigetszentmiklósi Városi Galériában). In: uo., p. 313.

⁶ Nagy Zoltán: *Tóth Árpád: Bírálatok és tanulmányok*. In: Vitéz Ferenc: *Angyalok a labirintusban*. Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc, 2016, p. 353.

⁷ *Partiumi reneszánsz* (Paulovics László kiállítása a leányfalui Faluházban). In: Szokolczay Lajos: *Időlámpa*. Ráció Kiadó, Bp., 2016, p. 271.

⁸ „helyi szín”

⁹ a svájci Johannes Itten (festő és művészetpedagógus) és a német Johann W. Goethe híres színelméletei

¹⁰ pl. a 9 éves Gajdó-Zirig Panni és testvére, a 13 éves Gajdó-Zirig Bori kiállítás megnyitója: *Találékony mese-igazság* (Gajdó-Zirig Bori és Panni kiállítása a kismarosi Római Katolikus Plébánián). In: uo., p. 689.

ciójának számtalan alkotójával közeli, régi jó barátságban van, mégis az elemzések mindig kompromisszummentes, hiteles képet festenek. Az összetéveszthetetlen tanulmányírói habitus úgy simul az alkotások értelmi-érzelmi síkjára, oldódik fel azok hangulatában, karakterében, hogy közben mindvégig megingathatatlan önazonos marad. A *Nagybányától Picassóig*¹¹, és az *Időlámpa*¹² összegyűjtött művészeti írásokat tartalmazó kötetek koncepcióit kifinomultan követő jelen olvasmány majd 300 (!) írása is a könyvfedelek közé rejtett, valódi „vallomásos szépségletár.”¹³

„A kortárs magyar képzőművészet értékrangsora nem áll meg a határoknál”¹⁴ – figyelmeztet, és szerencsére, a szüntelen útrakész szerző tekintete sem, amióta kamaszként egy nagykanizsai újságosnál kezébe¹⁵ és eszméjébe ágyazódott Trianon tragédiája és vele együtt a felvállalt, termékeny kötelesség nehéz öröksége. Azóta „a nyitott szemmel való utazás fölmentjeként,”¹⁶ a közöny-fellegeteket elhessegetni igyekvő időtlen vándor, „a ködtenger felett.”¹⁷ Elhivatottsága, érdeklődése egyben erkölcsi horizontja is, amely nem enged, hogy az éppen futtatott divat gúzsba kösse, és – mert „a kortárs ítélkezés nem mindig az értékre koncentrál”¹⁸ – önmagára öltött lelkiismeretként igyekszik a szakma szemét is szüntelen felnyitni, ingerelni. Elfogulatlan ítészként törve pálcát, mint pl. „a Magyarországra áttelepült Szervátiusz Tibor kivételével egyetlen határon túli magyar képzőművész sem részesült a legnagyobb művészeti elismerésben. A kitűnő kolozsvári szobrász, Kós András (1914–2010) nemhogy a Kossuth-díjat nem érdemelte ki – legalábbis az ítészek szerint –, de még a Munkácsy-díj is ’elkerülte.’”¹⁹

Ekképp *A táj lélekarca* kötet is a hagyományokat óvva őrző, az újdonságokat izgatottan felfedező, a határon túli magyarsággal is tisztességgel számoló, egybekovácsoló, összefoldozó teljességigényű unikum. Szellemisége jól körvonalazódik – mintegy a kötet szinopszisaként – a *Határon túli magyar képzőművészet (Egy vázlat vázlat)*²⁰ című írás soraiban. Összességében, *A táj lélekarca* olyan gyűjte-

¹¹ Szokolczay Lajos: *Nagybányától Picassóig* (Válogatott művészeti írások). Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Bp., 2015

¹² Szokolczay Lajos: *Időlámpa* (Összegyűjtött művészeti írások 2011–2013). Ráció Kiadó, Bp., 2016

¹³ *A grafikus szabadságeszméje* (Serényi H. Zsigmond kiállítása a Budai Klub-Galériában). In: uo., p. 294.

¹⁴ *Bánsági látomások* (Temesvári kortárs képzőművészek az Art IX–XI Galériában). In: uo., p. 10.

¹⁵ *Igaz Szó* című marosvásárhelyi folyóirat kapcsán

¹⁶ *Avantgárd, feszültség, szakralitás* (Kelecsényi Csilla művészetéről). In: uo., p. 20.

¹⁷ a német romantika egyik leghíresebb festményének címe, Caspar David Friedrich (1774–1840): *Vándor a ködtenger felett* c., 1818-as olaj-vászna

¹⁸ *Élő búcsú* (Juhász Ferenc életműve a Kieselbach Galériában). In: uo., p. 227.

¹⁹ *Boldogságfaktor* (Darázs Rozália művészetéről). In: uo., p. 585.

²⁰ In: uo., p. 587–604.

mény, amely a kortárs magyar művészeti felsőoktatásnak is égetően (és sürgősen) hiánypótló kiadványa lehetne! Ahogy a mindenlátó Argosz száz szeme éberem őrizhette Árkádiát, hasonló elhivatottsággal, százfélé tekintő (nehezen utánozható, már-már mitikus) képességgel kémelek a teljes magyar művészet „*legteltebb teljességét*”²¹ is a Szokolczay-kritikák. Az értékítéletükben megbízható írásoknak jó szívvel nyugtázhatók a temérdek dicséretei, „*derűs derüléssel*”²² a játékosságai, valamint megfontolandók az újító ötletelésekkel is ellátott tanácsai, akár a negatív keserédes iróniával átszőtt, elmarasztaló jelentései is.

Az általuk tárgyalt művészeti produktumok műfaji gazdagsága szintén gyönyörködtető, ahogy a kötet előkelő „asztaltársaságának” köreiben is rengeteg az egyszerűre több művészeti ágban is tevékenykedő, különböző kifejezési formákban kiválóan megnyilatkozó alkotó. Ezzel testet ölt az a művészetek ősi egységében való fesztelen feloldódás, amelyet Allan Kaprow, amerikai festő úgy határoz meg az 1958-as *Jackson Pollock öröksége* című manifesztumában, hogy „*napjaink fiatal művészenek nem kell többé azt mondania: 'festő vagyok', 'költő' vagy 'táncos'. Ő egyszerűen művész.*”

Az egyetemes magyar művészet széles, szép spektrumán határozottan menetelő kritikák biztos értékítélete mellett egyik legegységibb, legfőbb karakterük a végtelen asszociációik érvényszerűségében érhető tetten. Tér-időtől nem korlátozva, elemi összefüggéseket keresnek, (és találnak), összekötve őket egyetlen, a művészi érték alkuát nem ismerő tengelyvonalára. (Azt, hogy milyen robusztus is a kötet kulturális lefedettsége, merészen próbáljuk ki egy egyszerű játékkal: gondoljunk egy általunk kedvelt vagy elsőként eszünkbe révedő alkotóra, filozófusra akár; nagy eséllyel feltűnik valamely írásban. A kötet végén a gondosan kezelt névmutató ennek gyors ellenőrzésére is segítőkész.)

Baudelaire meggyőződése volt, hogy „*a művészek olyan emberek, akik felfokozottan érzik a correspondances-t*”²³, azaz a dolgok rejtett összefüggéseit, valamint Steve Jobs²⁴ is úgy tartotta, a zsenik azok, akiknek megadott a részek egészben látásának képessége, akik mintha felülről nézve – mintegy szatellit optikával látva a lét labirintus kacskaringóit – rögtön felismerik és összekötik a pontokat. Mi vajon emlékszünk halványan arra a jóleső elégedettségre, amelyet gyermekként a festő- és foglalkoztató könyvek hasábjain az a kirajzolódott forma adott a pon-

²¹ *Az én színházam* (Duncsák Attila kiállítása a Miskolci Galériában). In: uo., p. 74.

²² *Grafityisz* (Karikatúra-kiállítás a Országos Széchényi Könyvtárban). In: uo. p. 582.

²³ Herbert Read: *A modern szobrászat* (Corvina Kiadó, Bp., 1971)

²⁴ Steve Jobs (1955–2011) bár a technika világának legendás alakja, valójában rajongott a művészetekért (kalligráfiát maga is tanult), mindez hatással volt sikereire; kreatív, ma is érvényes újításai (pl. grafikus felületek, egér) nagy szerepet játszott a számítástechnika szélesebb felhasználói körben való elterjedésében

tösszekötős feladványokban? *A táj lélekarca* éppen ezzel rokon, csak komolyabb és jóval nagyobb téttekkel játszó; „*a tiszta ész kritikája*”²⁵ és egy „*Csipet*”²⁶ megindító vallomásossággal ötvözött, nyughatatlan szív kitartó testi-szellemi győztes maratonja.

²⁵ Kant után szabadon

²⁶ megható emlékezés, egy gyermekkori „visszahozhatatlan szabadság-pillanat” lírai megidézése, „a boldogságos örömben lubickoló csipetek” időszakából: *Két bögre – 1942, 1996* (Banális tárgyak kiállítása a Csepel Galériában). In: uo., p. 826–827.

Antal Attila

Velencei vér

(Marco Polo elveszettnek hitt útitársának leveléből)

Futottam füves puztán
a minden idegenben kémet gyanító
nomádok tekintete elől,
viaskodtam tengeribetegséggel
a sivatag perzselő hullámain,
szederjesre reszkettem magam
rideg sziklarenetegben.
Ágakon aszott lomb:
húsom ernyedten csüggött csontjaimon,
mikor a Szentséges Szűz, kihez fuldokló-hangon
kitartóan fohászokodtam, megsegített:
hátát hegylábnak vető,
rózsakert szelíd félholdjával övezett
kolostorra letem. Egyetlen lakója
– koros szerzetes, de szeme eleven –
étellel és ággal kínált. Semmit se kérdezett...
Napjaim azóta imamalomként pörögnek.
Hajnalonta a frissen nyílt rózsák
szirmait számláljuk. A kisöreg motyogva,
arcát a gyöngyöző kelyhekbe mártva
halad végig a sorokon. Aztán
én következem. Fura rítus.
Nevetünk, ha összegeink nem egyeznek.
A Nap arany hegyű nyilai
a környék falvaiban záporoznak fejünkre.
Adományokat gyűjtünk, társam közben
teát főz, kenetet kotyvaszt – gyógyít.
Figyelek, tanulok. A jótévő füvek illata
elfedi a meztelen való szegénység-szagát,
majd foszlani kezd, s maradéka
megül a korán vénült arcok gödreiben.
Az esték visszavezetnek minket rózsáinkhoz,
s locsolóvedret, kapát adnak a kezünkbe.
Mentoromnak – néhány hete vettem észre –

nemcsak a gyaloglás, a kertészkedés is
nehezebbre esik már.
Hátán növekvő, láthatatlan súlyt cipel.
Szomjazó a vizet: áhítom szavát,
ám se összegző bölcsesség,
se végrendelkezés. Semmi.
Rám bízta hát, hogy mit teszek,
ha magába fogadja
a vágyakon túli tartomány békéje.
Vérem velencei. Vitorlasuhogástól,
piacok bábeli fecsejtől pezsdül.
Elsorvasztana itt a napok
imamalmának monotoníája.
A falusiak lángba vetik,
elfüstölik halottaikat.
El-elnézem a gyász füstjével, szavával
oly gyakran szolgáló porutat:
hoz-e életet nekem, vándort,
ki helyemre állhat.
Ha nem, itt kell maradnom.
Boldogságos Szűz, igazság tükre,
te *tudod*, miért.

Téli alkony kísért

Az ég kapui tárva
kémények imái
hiába szállnak
hideg lesz éjszakára
Jégcsap-fogait
hegyezi eresz-bádog
Varj-szárnyakon
erdő röppen
károg
Homályba futó utat
újmódi zarándok
reflektor-szeme pásztáz
Kristályba zárt
vércseppnyi láng a bukó Nap
néma kiáltás
Valami nem e-világi zajdul
a táj hűlő tenyeréből
felszökő szélben
Téli alkony kísért
negatív éden

Csodaszarvas

M. Fehérvári Judit

Sziget

Egy szigetre vágyom, boldog hétköznapokra,
áram és telefon-nélküli korra, mikor kakasvekker ébreszt
petróleumlámpa fénye teszi égre az éj madarait,
és macska dorombolja szememre az álmot.

Egy gyümölcssillatú szigetre vágyom,
ahol hús vizekben ikrák gyöngysorai ragyognak,
s madarak röpte hímezi az égre : Béke.
Vágy ez, de nagyszüleim mesélték, volt ilyen és gyerekként,
nyaranta én is részese lehettem ezeknek, de akkor még
a Csodák napjaim természetes tartozékai voltak.
Ezért nem sokat tudok arról a korról, de arra emlékszem
mikor Nagymama és Nagypapa, mintha vasárnapi
misére indulnának, ünneplőbe öltözöten, elmentek örökre.
Most, ami elmúlt, néha bekopog lelkem ajtaján,
mely immár sohasem tárulhat ki teljesen, hiszen az évek
rozsdás zsanérjai nem engedik. Napról napra szűkül
a rés, melyen át visszanezhetünk.
Egy szigetre vágyom, pedig nekem is volt szigetem.
Ott jártam iskolába, ott érintett meg az első szerelem.
Azt hittem mindig úgy lesz. A láng nem pusztít csak
jeget olvaszt a szív körül. Ám minden beomlott, nincs idill.
PC, mobil, TV és a NET kényelme - akár használt autót a sajtológép –
kockává nyomorít lelket és gondolatot s már annak is
örülni kell, ha az évszakok rendje néhány napra helyrebillen.

*

Ma barackot hoztak meg uborkát és árulták házról-házra járva.
Kérdezték, mennyit szeretnénk, mert VALÓDI kertből való...
És akkor megláttam a szigetet, a gyermekkort, s megértettem:
legbelső énem történetem kezdetén maradt.
Valahol-Szigeten.

Égen futó

Szavakkal játszik a lég,
zeng is néha,
akár Csipkebokorban
az édes-tiszta olajág...
Csillagokat érint kezünk,
szemünkről lerobban
a hályog, enni ád
az Ég.
Szétválogatódtunk.
Alászálltunk,
s láttuk,
a Nap hogyan
emészti fel
az érces törzsű
szomorúfüzeket...
Hiába, elfogyott
a kanóc lámpánkából,
s csupán
szikrázó kovakőnek
bizonyultak
a távoli meteoritok...
Lobogni kellene,
belülről bontani szárnyait
szunnyadó Angyalainknak...
Ilyen lehetett
a kezdeti állapot.

Zsenge faágak hajlottak
távoli tavakra,
leégett rólunk
rossz ruhánk
– felesleges súly –,
s ember-madár
fényüveg liliommá
kéken illó rezonanciává
vált, mielőtt
harangszóra
vágyakozva
Földre szállt.
Ragyogott homlokunk,
összeforrt lelkünk,
midőn röpdülni
tanultunk,
és kitárt szemeink
látásra nyílottak.
Megmenekültünk.

Szavakkal játszik a lég,
zeng is néha,
akár Csipkebokorban
az édes-tiszta olajág...

Grafitszürke

egyszer rám röpült
 egy fekete lepke
 egy fekete lepke
 kezek kacskaringóztak
 a falakon
 árnyékuk fekete lepke
 az ablakon
 árnyékuk fekete lepke
 az ablakon
 csak a csönd
 csak a remegés
 csak a magány
 csak a halál
 könyökölt ki az ablakon
 fekete szikrák
 fekete fényben
 kacskaringóztak a falakon
 apró bakacsinvirágok
 az utakon
 apró bakacsinvirágok
 az utakon
 csak a kapkodó élet
 csak a feltámadás
 csak a végtelen

*

arctalan karok
 arctalan otthonok
 arctalan bánatok
 grafitszürke házak
 grafitszürke árnyak
 grafitszürke társak
 csak a hóhér
 csak az öröklét
 csak a kozmosz

Gyöngyössy Imre síremléke

Hadnagy József

Egy augusztusi nap halála

Van egy kis falu Afrikában –
– meséli az emlékezet,
mint valamikor nagyapám
s más háborút járt öregek –,
ahol az embert munka és betegség
fiatalon érleli meg a halálra,
mégsem nyögi utolsó szóként:
élnék még. Gödröt ásnak neki
a faluhatárban, s mintha tó vizébe,
ugrik a szűk sötétbe; aztán
földet hánynak rá, földbe fojtják,
és sírjára hajtják a tehéncsordát,
megtermékenyíteni emlékét.
Az ablakban ülve hallgatom
emlékezetemet, miközben
a nap az Alföld nyugati
peremén a mélybe merül,
nem érdeklí rekord,
sem kudarc,
nem kér maszkot,
sem tapsot,
nem kérdezi, milyen volt
szerepe a földi színpadon.
Szótlatlanul süllyed alá
az alkonyi tó vizébe,
s akkor meglódnak
a fák, házak – kicsinyek és nagyok –,
s árnyékká tapossák, sötétséggé
döngölik fölötte a sírt,
míg kikelnek rajta a csillagok...

Futó dialógus egy szoborral

Ül a padon az író, az író,
háttal az Aranybikának.
Debrecenben fáraónő.
Itt nincs nagyobbja a mának.
Nézem: múlt korok ajtaja:
mennyi betű, mennyi papír!
Nem érdekel, hogy ki maga,
az érdekel csak, hogyan ír.
Kíméletlen nő lehetett,
egy csapással kettévágott:
porban hevert becses neved,
és tollad is vérben ázott.
Nők, férfiak jönnek-mennek,
s talán csak én veszem észre
apró szobrát Debrecennek.
Azt kérdezi tőlem, élsz-e?
Úgy érti, hogy a papíron.
Mégvagyok, mondom szerényen:
mint a nap az alkonypíron,
mint bozót az erdőszélen...

Vak randevú

*„Dicsértessék a halál, a vidám,
dicsértessék nagypéntek után
husvétom hajnala!”*

(Szabó Lőrinc: Az álmodó halott)

Ó, halál, dicsérnélek én:
előbb-utóbb találkozunk
a Sztüx folyó szeles partján,
és egy csónakon osztozunk,

de nem látom az arcodat,
elfedi az a kapucni,
azt mondják, rút, rettenetes,
és jobb szépen átaludni

a fekete hullámverést,
s arra ébredni a másik
parton, élsz, több a levegő,
és lelked új testre vágyik.

Vak randevúra szoktak úgy
készülni, ahogy én reád –
ha szakít velem az élet,
mint földdel az orchideák...

Hölgy

Csáky Anna

A tél baritonja

Megadja magát az idő,
földig leborul előttem,
fagyott pókhálón feszül
egy-egy száraz levél.
Mint nehéz, nagyharang,
zuhanok rá a földre,
hóval borítva új tavaszt
makacsul regélő füvet.
Átölelem a folyót,
fagyott csöndjébe
jeget varázslok.
Nádasok zörögnek: kísértetek,
zúzmara permete
a halott tájon,
vadludak ékei
ég és föld között,
a kiürült tér elárvult,
nincsenek sehol az angyalok,
hidegét rejti el színében szemem.
Rigó rémül a jeges szélben,
mely tolla közt motoz,
egy-egy varjú lendül feketén,
s a mellemre borul, felrikolt.
A szürkület, e puha kendő,
majd az est leszáll,
miközben új sebeket tép fel
a Semmi hűlt ölen
bánatos baritonom.

Álomfestés

Téli szikrázó gyémánt-éjszakán,
mikor a hold kerekül,
egy távoli dallam hallatán
reszket a szív egyedül.

Ekkor az álom festi vágyainkat:
sötét, mély taván megjelenesz,
szemed sugárzó égi csillag,
mosolyod elfutó, dőre perc.

Hangod lebegő, tiszta hang,
ezer emlékünök énekel,
szavaid hívnak, izznakak,
de én sohasem érlek el.

Közel a hajnal, kékülő egék,
elsuhan képed, visz az álom...
Öröm a reggel, ébrednek,
édes arcodat újra látom.

Ünnep és szerelem

Győr fennállásának 750. évfordulójára

Hold ül az ősi várfalon,
színezüst fénye hűs lepel,
a Káptalandombról láthatom,
lent a város zsong, ünnepel.

Csend honol a Rába-parton,
tavasz suhan át a vízen,
ölel kedvesem, s száz harangon
muzsikál szerelmet szívem.

Éled a múlt a vár fölött:
körülleng hősök szelleme,
szól a Vaskakas, és száz török
sem mer kiállni ellene.

Mintha érezném hajdani
győzelmek édes illatát,
az örömdalt is hallani,
mi rég-időkön illan át.

Éjfél ut a toronyóra:
himnusz az ünnepi lázhoz,
sápadó fények..., s virradóra
álomba merül a város.

Menekülés karjaidba

Zörög a bokrok könnyű teste,
az ősz a széllal megkereste.

Harmatok fekszik most a kertet,
hűvös az est, karodba kerget.

Riadt tánc ez zavart magányban:
éjjel testeden vetem ágyam.

Csókjaim hullnak nyíló szádra,
szeretlek, kedves, szíved áldva.

Hűség

Dértől fehérlő csupasz ágak,
holt avart borzoló lenge szél,
de ő kitart – a tél hiába támad –
a fán didergő utolsó levél.

Fazekas József

Üres kereszt

Üres kereszt, beszédes hiány,
oszlik csöndem,
új élet vár rám.
A hitetlen azt sem hiszi,
amit saját szemével lát,
mereng sután, csodálkozik,
sandaság gyötri
és minden, ami történt, talány.

Pedig megmondta jó előre:
... harmadnap megdicsőít
Atyám s visszajövök
fény-fehér tündöklőn,
s az üres keresztben
glóriaként lobog
gyolcs ruhám...

És teltek, múltak
könnyű s terhes ezredek,
az üres kereszt bennem
egyre fényesebb.

Leborulok tékozló gyanánt,
de nem tudok elég mélyre,
alkonyi sóhajt
rebeg szám
s rám vetül a kereszt fénye.

Gyönyörködöm

Gyönyörködöm
a meggyötört, kormos,
téli kertben,
gyönyörködöm,
párálni kezd
a lucok, a félelem.

Gyönyörködöm,
csontosul bennem
a vágy.
Fényre vágyom,
cinke-zenére,
körös-körül
kócos még az ág.

Gyönyörködöm,
hártyaszárny
rezdül,
s kelyhekben
remegő zsongás,
gyönyörködöm,
a lét reménylő
körforgás.

Gyönyörködöm,
fonja új ruháját
a szépség, a cél, az idő.
Gyönyörködöm,
lobogj életem,
mint jegyes keszkenő.

Sóhaj

Mint visszakívánczó
ősz falevél,
úgy nézek utánad.

Mint meleg fényekből
szótt ragyogás,
szeretnék lenni sálad.

Mint a virág,
illat a hajadban,
úgy szeretnék maradni,

minden pillanatodban,
Kedvesem.

Meditáció

Egyedül senki sem kel át az óceánon,
hétmérföldes csizma nincsen,
a magány lesben áll s lefegyverez,
hajód vitorláiból elfogy a remény szele.
Az ólmos sötétet áttöri hajnali fény,
mindig győzedelmes, téged is keres,
a kishitűség abroncsai lehullnak
a bizalom örök oltárán.
Egyedül senki sem kel át az óceánon,
a jó szót, az érintést fogadd el,
mámorok tajtékait mosd le magadról
s állj fel terheid súlyaival.
Minden veszteség fájdalom, hiány,
az első lépést kövesse második,
erőt hagyott ránk a mért idő:
lelkünk bölcső, benne a jövő.

Mindig voltak

Mindig voltak,
vannak és lesznek,
mindig, mindenütt
a mímések,
akik irigylük, ha te is,
akiket ingerel, a veled is.

Nem koptak ki az időből,
akiket a békesség felőrölt,
adták magukat
meleg bélésnek,
amelyből kihajthat
az a várt élet.
Mindig voltak,
vannak és lesznek,
akiket titkon
az irigyek is szeretnek,
nincs indok, mellék hanta,
szeretjük őket
minden bajra.

Mindig voltak, vannak
és lesznek,
a Teremtő
belénk teremtett
parányi drága magot
hordozom, hordozod:
vagyonom, vagyonod.

Napéjek fénye.

A. Túri Zsuzsa

androgün arckép melyet Leonardo élete végéig őrzött

a titokzatos mosollyal a végtelenről próbáltam szólni
oly sokat dolgoztam rajta amíg végre elkészült
mégsem vagyok elégedett

szerettem volna a lelket is az arcra varázsolni
hogy mindenkinek mást és mást üzenjen
láthassák szomorúnak
boldognak
betegnek
vagy a nézőn mulatónak egyaránt

az idealizált arezzo-i háttér is visszhangja a belső életnek
az örök misztérium része
anyag és szellem egyesülésének kivetülése
s a festmény középpontja az emberi szív

nézzétek meg jól

a kép két oldala nincs egy magasságban
jobb oldalt alacsonyabb a láthatár
bal oldal a nőt a jobb a férfit jelenti majd a
kettő egyesülését az aszimmetrikus arcon

a tökéletességre törekedtem

szerettem volna elbűvölni a nézőt
a színek váltakozó harmóniájával
két tájat helyeztem egymásra
a modell nyakáig meleg tónusú minden
utak
hidak
dombok
de a fej mögött haloványabb a háttér
a haj együtt hullámszik a tájjal

bal oldalon az út az ismeretlenbe vezet
hiszen a világ
amely körülvesz bennünket
szüntelenül változik és az ismeretlen felé haladunk

az alak nyugalmat áraszt
míg a háttér szinte örvénylik
ahogy az idő
a kontraszt sokmindent jelent
életet és halált
ifjúságot és öregséget
nőt és férfit
azaz
Lisa Gheraldinit
vagy Gian Giacomo Caprottit,
esteleg
éppen engem
fiatalon

EXIT 2. *

(Michèle)

Amikor odaértünk,
már feküdt.
A kórházakban tilos így meghalni, ezért otthon.
(A kórházak ugyanis gyógyításra esküdtek fel.)
Elegáns, méregzöld nadrágkosztüm volt rajta.
Ragaszkodott hozzá, hogy végig szóljon a zene,
amit kiválasztott.
Egyetlen hozzátartozója,
az unokaöccse egyik lábáról a másikra állva
törölgette a könnyeit.
Ő mosolygott és szó nélkül kiitta a méregpoharat.
11 gramm nátrium-pentobarbitál.
Utána málnaszörpöt kért,
ne ez a keserű íz legyen az, ami elkíséri odaátra.

Hamar elaludt.
Békés volt az arca.
Az orvos várt egy kicsit,
megvizsgálta és bólintott.
Az ápoló felírta az időpontot,
majd kiment a hordágyért.
Hangosan szólt
Mozarttól a Requiem.

* Svájcban lehetséges az eutanázia

Kitárul

Szép lassan felszáll a köd.

Kibontakoznak a cserepek, az ablakok, majd a parkban a fák.
Látni az eget.
Szürkés-kék posztóján zavartan vibrál a kora reggeli napsugár.
Zizzen a levél.
A madarak egészen közel dalolnak.
Aki hallja, érti.
S félreteszi a környék összes többi csikorgó zaját.

Vánkosok közül kitekinteni a tájra fájdalmas és különös.

Másképpen kúszik a koromcsík a kémény oldalán,
a repedések labirintusa a szemközti falon.
Azelőtt nem számított, mit üzennek.
Már mindennek jelentése van.

Halpikkelyekként csillognak a szemközti bokor levelei.
Sárgálló fakoronák felett ezüstös tollú sólyom száll.
Lomhán az éghez simul.
Milyen gyönyörű a világ.
Álmatag dombok között siklik az élet.

A szív menekülne még.
Táncolna a világmindenség
örjítően egyszerű,
mégis megfejthetetlen csodái között.
A lélek,
meggyalázva,
tudja már, hogy közeleg a végítélet.
Puffan a gondolat.

Ideje a szivárvány egyik színét kiválasztani.

Függönyök szárnya integet.
Arany színben táncra kél a por.
Már nincs erő játszani se.
Csak azok az undok fitorok.
A bólintás, amikor nincs több szó.
Kipukkad a három dimenzió. Kitárul az örökkévaló.

Fekete lyuk.

Albert-Lőrincz Márton

Önkifosztás

Varga Melindához

Rabló természetünkről árulkodik a várakozás,
s miközben eltölt az izgalom.
Eszre sem vesszük, mikor kézenfog és
örökre elragad
a bennünk élő
ismeretlen kezünk.

Én még mindig személyes időmben élek,
de annyi várakozás megigézett már.

Összeadódó önkifosztás
a várakozás.

Láz

Bodor bárány, belátom, nem lehettem,
a nyájtól gazdátlan elcsellengtem,
féli nyuszi, időnként s olykor,
az is voltam, féltem a kortól,
amelyben éltem előre-hátra,
nézelődtem s lépkedtem bátran,
megtámaszkodva a gyöngé karba',
szíves nőmnek társat akarva,
s így jutva egyről a kettőre,
bukdácsoltam fel a tetőre,
ahol örökös köd tanyáz,
s széllel szökik meg a láz.

Szerelem voltál

Betolnak valami hideg alkóvba,
inkább fűtetlen, tűzmentes kemence,
a Nagy Égés előszobája.

Szerelem voltál, súgja az Úr.

Nem tudok kiszabadulni belőle,
hajón horgony vagyok,
mosolyom érett meggy júliusi kertben,
földhöz vágja egy gyöngye fuvallat,
de élet nyomai vannak benne,
édesfanyar.

Láz nem gyötör, ezt onnan tudom,
hogy minden market ajtajában
leméri hóm egy-egy támadó szellem.

Ajkam fáradt gálya isteni vizeken.

Ki vagyok
ebben a végzetszerű
utolsó előszobában?

Miért nem lett nekem jobb hazám?

Mért nem lett nekem jobb hazám,
farkasok közt vagy ahol
a Tisza mossa rongyaink?
Mosakodik ez is, az is.
Kettőből legalább az egyik
lehetett volna nekem valóbb,
de most s már annyi százada
átfúj rajta a szél koma.
Szélmalmok játéka mért lett?
Mért nem lett nekem jobb hazám?

Home office

Sötétedik.
Fölszabadul a házi iroda.
Bemehet,
járáskor kedvére Zolka.
Beül a párnázott karosszékbe,
mint egy igazgató.

Apa most beszélget a whatsapppon.
Nem jó.
Mi nem jó?
Nagy tata nem jó.
Nagy mama nem jó.
Nyuszi Peti* jó.
Ó, kétezer kilométer,
ó, Nagy Albion.
Nyuszi Peti vigyorog.

Hidrák, kimérák

Álmomban szarva nőtt a háznak,
s amikor felébredtem, látom, hogy kémény,
poroszlói gólya látogatja,
s hogy hiteles legyen,
nagyot trottyant rája.

Álmomban nevetett a légy,
s amikor felébredtem, zsörtölődtem,
de hiszen ez egy pimasz, ébresztgető istenadta,
ki nevet, mintha ember volna.

* *Peter Rabbit* brit–amerikai animációs tv-sorozat

Álmomban sárgára festették a zöld ablakos kicsi házakat,
a házak zömmel sárgaházak lettek,
a maradékban piros lámpások égtek,
ágyak alatt férfiak kúsztak s sziszegtek a nőkre,
akik nem akartak velük közösülni,
nem akartak gyermeket szülni, felnevelni,
mű péniszt hordtak retiküljeikben,
a piros lámpás házakban a kurvák pénzt csináltak,
jól foghat az elszámoláskor,
az evezőst is megvesztegethetik,
s amikor fölébredtem,
tombolt a bolond demagógia.

Álmomban hidrák s kimérák
mulatoztak a cet gyomrában,
ahova berendezkedtek és elszaporodtak
mértéktelenül.
Felfalt emberek voltak.

Amikor fölébredtem, nem mertem tükörbe nézni,
nem mertem megborotválkozni,
féltem, hogy meglesik emberi arcom s megbélyegeznek,
féltem, hogy szándékosan meg kell magam vágnom,
rút-felemás-emberszabású-ismeretlen lénné kell válnom,
hogy ne mutogassanak rám.

Csak csodálkoztam, többre nem voltam képes,
hogy csak a gyermek latja, hogy meztelen a király.
Milyen világba kerültem, istenem?
Altatót kevernek a napba,
hogy nappal is bódult álmokat lássunk.

De én láttam a valóságot.
Add, ó Uram, maradjak ébren,
látod, éjszakáim ébren alszanak,
s ne vedd el a kertből a virágos tavaszt,
képmásaid hogyan lehetnének más ként?

Gősi Vali

Változatok télvégi túlélésre

1./

ez is egy átlagos nap csupán
télvégi gyakorlat a túlélésre
mikor néhány kiüresedett
immunhiányos délutánon
átvillan még a nyár
emléke elsimítja a gyűrött gondokat
mint tengeri alga arcunk ráncait
és a halvány napsugár egy félszeg
mosolyt is engedélyez talán
a táj fehérre fagyott homlokán

2./

Megint egy vége-nincs délután...
Keserves, tél végi túlélés talán;
csak a csönd dédelget, mesél,
s a kályha-meleg ölel - óv,
akár egy ósdi kabát,
hogya a hűvös magány ne járja át
egészen az álmos délutánt,
és legalább a vén cserépkancsó
őrizze az asztalon
az éledő tavaszi álmok
meghitt teailatát.

Örömvasárnap

Aranyban izzik a nap elmenőben,
mintha a lelkünk is vele szállna,
és bekuckózva a mennyországba,
a világ koronázatlan királya valami
égi kaput éppen kitarna

Mintha

egy angyal indulna felénk éppen,
széttárt szárnyakkal,
zuhanórepülésben,
hirdetné a megbocsátást,
szegények, árvák boldogságát,
hogya elmarad a végítélet,
a megszegett kalácsból mindenki kérhet,
s mint almából metszett, megmentett
részek; a bűnösök mind megtérni készek...

Mintha

halk igézet szólna szépen,
a megtalált boldogság örömében;
örömvasárnap,
ezüstös fényben.

Karácsonyék

E véget nem érő éjszakán
körbevesz hosszan a csönd,
s ahogy szenderül a téli táj,
a táncoló hópelyhek ritmusán
elszunnyadok.

A végtelen égen útra kél
az ezüstfehér holdkaréj,
és átvonaglik az éjszakán
valami különös, vad szenvedély...
Körben milliárd csillag zenél,
oldva-bogozva bánatom

Türr István szobra a római Gianicolo dombjának sétányán

Balajthy Ferenc

Igaz rokonok

(Karant/ének/ XXIX.)

*„Az ember gonosz, benne nem bízom,
De tűz, víz, ég, s föld igaz rokonom.” (Szabó Lőrinc)*

Az ember gonosz, de bízom benne,
Isten, – nem gonosznak teremtette!

Széphanjú, széphívő, szépvilágú,
Nem csak úgy legyártott tömegáru.

Meghámozott mindennapi kenyér,
A Jóság, minden szívbe befér!

Eredendő a bűn, – s a Jóság is, –
Bölcsőtől mennyei, Szent Oltárig.

Pogánybor, betyárvilág, igaz könny,
Lét mérges kígyója mind, a közöny.

Lehet, hogy bizalom, földindulás, –
Bűn-bűnhődés, de végső tisztulás!

Hiszek a teremtett emberekben,
Mert hiszek, az örök szeretetben!

Jóság csírája – születő gyermek, –
Tűz, víz, ég, föld benne testesül meg!

Mi él, s mi élettelen, holt anyag,
Ember nélkül mind magára marad.

Igaz rokon Nagy Űrben is lehet,
Lélek rejti, mi hozzájuk vezet. –

Szeretetben, hitben a Lélek van,
S ez, a legmaradandóbb élettan!

Ezért bízom én az emberekben, –
Mert, mélyen hiszek a szeretetben!

Az újszülött

Úgy látom, elveszhetnék én teljesen,
Szólongat a Nap és a Hold kedvesen,
Mind ilyen sorsa van tán, akik írnak?

Bízom, sosem felednek el teljesen, –
Lehetek neked, és ne vessz el te sem!
Szétvert cimbalom húrjai még sírnak.

Mert, mindenik vers, maga a szeretet,
S a költő, csak falon függő feszület!

Ágyú, vagy netalán szép harangjáték,
Újszülött költemény, – Isten ajándék!

Boldogtalan/boldog

*„Amit tudok, kevés ahhoz,
Hogy boldoguljak. Ám ahhoz
Túl sok, hogy boldog legyek.”
(Buda Ferenc)*

Ott fenn határok nem léteznek,
Se halt egyedek, pusztult fajok.
Ott rejtelmekbe nyúlt kráterek,
S mindig éh-szomjas Galaxisok.

Ott űrködből lesz szobanövény,
S tapintható csend a Végtelen. –
Ott bolygó(rózsa)füzér törvény,
Sötét anyag, – s fény a lételem!

Mindazt megismerni hagyhatod,
Boldogtalan boldog, ha volnál, –
Ott fenn fény és sötétség ragyog,
S saját, (Csillag) képére formál!

Olasz Valéria

lűktető ősz

vérpiros szívével
lűktet az ősz
október rózsái
nyílnak a kertben
beoltották őket az évek
ötvenhat óta
pompázóak egyre nemesebbek
nem temet avar
nem temet feledés
október csillaga
az égen felkel
lűktet az ősz
vérpiros szívével
hatvanöt éve
el nem múló sebbel
vénámban nem lehet
rozsdás a tinta
történelmet ittam
anyatejjel
emlékeztetnek szóvirágaim
hatvanöt éve
ötvenhat csillaga
októberben felkel

Staccato

a percek a percek
aztán az órák
majd az évek
föl-fölsejlenek
a lelkiismeret rácsain
csiga-lépcső-fokok
mit-hogyan-jól-rosszul
szédítő mélység
sok lélegzetvétel
csak fölfelé tovább
elérni a menny kapuját
-jaj félre ne lépjek-
a szűkülő falak
lelassítják lépteimet
s egyre jobban világosodik
a sötétség alatt
és egyre fontosabbak
a kiemelt köz-helyek
pihenő pontok
gondolat-vonalak
meg-megállva
tapogatódzva
mégis tovább megyek
lenézni csak a csönd
szünetében merek
meg ne inogjak
mert lezuhannék
ha közben véget
ér a zene

az est csöndje elé

motoszka!l bennem a gondolat
mielőtt betelepszik hozzám a csönd
mielőtt lenyugszik a nap
s az éj a csöndre dől

elárvult a nyüzsgő délután
az ember lassan hazaér
álomra hajlik a szó
holdat ringat az éj

míg ősz születik odakinn
vajúdik benn a csönd
az estét magasba emeli
a gondolat verset költ

jöhet-e égbe szárnyalás?
faggat nyugtalan szó
velem tart mindvégig remény
mielőtt beáll a téli hó

Térképem Magyarország

matyóhímzésű rét
buzsáki ösvény erdők
Duna-menti szóttas
hullámok fény redők

margaréta-tündérek
ezüstös tű fokán
csárdást jár a szél
színpompás Kalocsán

égbe nyúló kék tető
mélység és magasság
dobogva lüktető kő
sok elvarratlan szál

lábtól vállunkig ér
patchwork takaró
öltögette száz kéz
tarka színes fakó

mintái fogyó hold
és napos Hortobágy
magyar búzamezők
vérpipacs szarkaláb

melegben hidegben
ki-befordítható
testemre lelkemre
szerelmesen ható

én így örököltem
beszegte az idő
térkép Magyarország
szívemben egyre nő

Oláh András

távolság

aknamezőt ölelsz – kihalt a szeretet –
sajgó vágy nem gyógyít defektes kereket
hegedű nyöszörög: izma fáj a húrnak
megmotozott emlék siratja a múltat

tikkadt korszok lelke kísér el hazáig
elsikkasztott álmod bennük sem virágozik
hideg mosoly fogad s az arc is idegen
átgyalogol a múlt beszürkült szíveden

remegő szótlanság új sáncokat ásott
kifosztott tegnapod nem védik a rácsok
behorpadt az öröm kifakult a mámor
ugyanaz a vágy ég s ugyanolyan távol

decembereink

már alig szuszognak a kusza tegnapok
csak a hiány veti fel kérdéseit
aztán jön a didergés jön a téli fagy
egyszerre nyílunk és záródunk
leszünk egymás foglyai
a vattafoltos utcán csönd zihál
szeplős lámpafény kormozza az éjszakát
kellene egy hátra arc
– a hajnal hátha utánunk nyúlna még –
de pánikba esik a remény
s jéggé dermed a gyáva pillanat

a kisiklott idő

olyan közeli az áruulás...
jó volna persze megbocsátani
és takarodót fújni végre
átfesteni a sebzett szemhatárt
kigyomlálni a tébolyult fájdalmakat
s a hazatántorgó esték helyébe
friss levegőt kínálni... de a múlt
hajthatatlan és sohasem
egyezik bele

Fecske Csaba

Búcsú

az útig kísérte
holdfényben állt a kert
könny szökött szemébe
de sírni mégse mert
nézte a távozót
elidőzve hosszan
abban a rátörő
fénylő fájdalomban
míg ment a kerten át
lépteibe veszve
egy szép álomvilág
burkát szétrepesztve

Morcos

morcos koraőszi reggelek
nyomasztó álomból ébredek

sok furcsa kép homlokom mögött
odakint bálákban áll a köd

a nap szétfolyt mint egy záptojás
erőt vesz rajtam a megszokás

firkálok az üres papírra
a papírnak mindegy kibírja

arra vágyom nagyon ami van
amiben föl ismerem magam

egyre fontosabb lesz aki nincs
várom hogy mozduljon a kilincs

de nem nyílik az ajtó ma sem
hiába kitett konc a szívem

Fog

észre se vettem
hogy kiesett
ott hagyta a fogát szegény
a fronton balesetben
én álmomban a lepedőn
több veszett Mohácsnál
a Szinva sem a Csele-patak
harminckettőből egy nem a vég
csak a vég kezdete
minden kezdet nehéz
bizonyára a vég is
kihulló fogak és hajszálok
az oda vezető út mentén
ásító nagy halszáj rémiszt
szerencsétlen Jónás
első szóra mentem Ninivébe
mégis elhagy a többi fog is
a hitemmel együtt
igaz nem lesz rájuk szükségem
a cet gyomrában

Annuska néni

Annuska néni néz rám értetlenkedve a szomszéd
mintha azt kérdeztem volna hol van a tavalyi hó
hát ő már a temetőben mondja és mutatja is
hol lakik a halál majd folytatja munkáját
mert a dudva habozás nélkül nő tovább
Annuska néninek most már nem kell rettegnie a betörőtől
hogy eltöri ujját a rászorult
karikagyűrűért nem kell négykézláb mászni
az elgurult gyógyszer után nem kell a tűző napon aszalódni
a piacon hogy túladjon szegényes portékáján
Annuska néni háza üres csak az idő és a sötétség lakja
s a pók szövi hálóját rendületlenül
szánalmas parókáját a semminek
nincs daktiloszkópus aki értékelhető ujjlenyomatot
találna amely azt igazolná hogy Annuska néni
itt követte volna el életét

Sablonok

Ködöböcz Gábor

Kereszttel és kegyelemmel áldott élet

Fecske Csaba Utassy József-díjához

A versszerető olvasók legszélesebb rétegeit megszólítani képes és legalább negyven önálló kötettel rendelkező Fecske Csaba mintegy öt évtizedes alkotói pályára tekinthet vissza. A költői világot hosszmeteszben és keresztmeteszben reprezentáló kötetek (*Jelöltni tűntömet*, 2002; *Kiűzetés*, 2018) nem hagynak kétséget afelől, hogy a táguló körökben mind nagyobb terrénumokat meghódító s az orfikus tudás rilkei mélységeit egyre tisztább regiszteren megszólaltató miskolci költő egyértelműen beletartozik a kortárs kánonba.

Fecske Csaba nagy formakultúrájú, az artisztikumra különösen fogékony költő, aki a poeta doctus és a homo ludens szemlélet- és érzékenységformáiból teremt sajátos képi világú, metaforikájával természet- és valóságközeli hangulatot sugárzó, ám a „létezésszakma” metafizikai tapasztalatait is magába sűrítő költészetet. Az egzisztenciális fenyegetettség és elmúlástudat által motivált időcentrikus szemlélet (a *volt*, *van* és *lesz* problematikája) olyan intenzitással van jelen a versekben, ahogyan az elődök közül talán csak Berzsenyi, Arany, Kosztolányi és a kései József Attila lírájában.

A vékonyka földi jelenlétet a „visszaangyalodás” lehetőségeként megélő Fecske Csaba művészi-emberi attitűdjében az imponáló tehetség rokonszenves szerénységgel, a lefegyverző mesterségbeli tudás pedig az alázat misztikájával társul. Konok következetesség és evangéliumi szelídség jegyében alakuló s mindinkább kiteljesedő költészete a létezés szakrális megértésének olyan magaslati pontja, ahonnan nézve izgalmasan újszerű fénytörésben mutatkoznak külső-belső világunk tényei és képzetei. Sokféle élmény- és kifejezésformát szintetizáló versein keresztül rácsodálkozhatunk a létező rendre, Isten rendjére és a csöndre, Isten csöndjére. Meditációnk közben – példának okáért az *Akinek arcát viselem* című kötet világában elmerülve – jó eséllyel talán azt is megérthetjük, hogy miként lehet „Isten hatalmas verse a teremtett világ”.

Az íróként és költőként rendkívül sokoldalú, imponálóan gazdag életművel rendelkező Fecske Csabának karakteres víziója van a világról. Túl azon, hogy felelős írástudóként indulásától fogva jól sáfarkodik a tehetségével, minden idegszálával arra törekszik, hogy pontosan olvassa és jól értse önmagát. A feltétlenül tiszteletet parancsoló pályáivet vizsgálva könnyen beláthatjuk, hogy nála nincsenek úgymond köldöknéző módon és iparos jelleggel kicsúszott művek, mint ahogy nincsenek esetlegesen fölépülő, koncepciótlan kötetek sem. Ami a műhelyében megszületik és

átmegy a rostán – kivételes múgondját talán csak önkritikus szigora múlja fölül – az a legszebb lelki energiákból kigyöngyözött, az alkotói személyiség pecsétjét, avagy vízjelét magán viselő írásműként tarthat számot az olvasók érdeklődésére.

A mondottak nyomán semmi meglepő nincs abban, hogy Fecske Csaba számottevő kilengésektől, értékbeli ingadozásoktól mentes és – kiváltképpen az utóbbi két-három évtizedben – egyenletesen magas színvonalat képviselő költő, aki rendre a meghódított minőség többletével lép egyre magasabb grádicsokra. Csönddel teli versei – megesik, hogy a csönd többet mond a szónál – ekként szolgálhatnak létraként akár az örökkévalóságához is.

Jelen sorok írójának szemernyi kétsége sincs afelől, hogy az emlékezetes szépségű versmondásokat méhrajként befogó Fecske Csaba az egyik legbölcsebb kortárs költő. Az élők között bizonyosan. Eme kijelentést igazolandó álljon itt az életmű igazgyöngyként fénylő s talán leginkább ikonikusnak mondható darabja, az *Anyegin elkallódott levele*, melyben a veretesen megformált létigazságok egész garmadája kápráztatja el a magasságszférákra és mélységperspektívákra fogékony olvasót. Íme a 'nagy vers' néhány különösen fontos szöveghelye: „elhasználódik elvásik az ember míg eljut / a tündöklő pillanat peremére a vágyig / melynek sötétlő mélyén ott a másik”; „nem kérdeztem még volt-e valaha boldog / körül táncolták-e szívét örömök kis koboldok / vannak-e álmai a boldogság tudom mindig / egy fűszál éjjelében tűnik tova / ami emberi csak annyira örök mint vízbe dobott / kő nyomán hangtalanul gyűrűző vízkörök”; „itt vagyunk cserébe éjszaka lesz ha vége a napnak / véget ér az éj és itt a reggel a semmi gödreit / próbáljuk betönni életünkkel mindig minden / átadja helyét valami másnak szeretünk / így vetünk tört a halálnak”; „én nem tudok összekötni jelent és múltat (...) ki tudja mit visz és mit hoz a holnap / semmi sem múlik el egészen lesz ami volt / és lesznek akik valaha voltak”.

Mondják, hogy a felnőtt apja a gyermek, s ami fontos dolog történik velünk, az életünk első tíz-tizenöt évében feltétlenül megtörténik. „Gyereklelkű felnőtt volnék” – közli egyik önvallomásában a költő. Fecske Csaba Szögligeten töltött csikóéveire és ennek lírai reflexiójára gondolva József Attila megrendítő szépségű sorai juthatnak eszünkbe: „A kis kölyök, ki voltam, ma is él / s a felnőttet a bánat fojtogatja; / De nem könnyezik, egy dalt zöngicsél / s ügyel, hogy el ne szálljon a kalapja.” Ebben az idézetben – story és history kettős fénytörésében – óhatatlanul ott bujkál az életből születő költészet és a költészetből fölépülő másik élet lehetősége. Miközben ugyanis a költő életéből teremt költészetet, aközben a költészetéből létrehoz egy másik életet. S teszi mindezt olyan finom nyelvi strukturáltsággal és szemantikai leleménnyel, hogy a verseket alkotó emlékterekben és időrétegekben a story és history tökéletes egyidejűsége és hiánytalan komplementaritása valósul meg.

Ennek jegyében – akárcsak a Hetek és Kilencek költőinél – Fecske Csaba világában is empíria és fantázia, élet és költészet szerves egységében, látomás és rögválóság oszcilláló szintézisében születik meg a történelmi és köznapiságok közérzetanalízisként is helytálló, pasztikus poézise. S habár költőnk esetében a közéletre orientált, küldetéses szerepfelfogás nem igazán jellemző, az 'ahová nyúlok, ott vers terem' effektus töretlenül végigkíséri a pályát. Ugyanúgy, mint a számára életre szóló példát és ösztönzést jelentő költők (Arany János, József Attila, Weöres Sándor, Nagy László) esetében, akiktől az arány és irány tudásán túl valóságérzéssel társuló tisztánlátást, végső soron léptéket és mértéket kapott.

Jelen sorok írója régóta örömet leli Fecske Csaba – sok esetben kapaszkodónak és vigasznak sem utolsó – műveiben, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a József Attila-díjas szerzőre. Hozzátevé, hogy a második olvasókönyvben való szereplés, az érettségi tétellé és szakdolgozati témává avanszálás legalább olyan fontos, mint az irodalmi folyóiratokban és a versantológiákban való állandó jelenlét. (Nem megfelelkezve az oldottabb jelenlétekre is lehetőséget adó tokaji és berekfürdői írótáborokról sem.)

Kedves Csaba, miközben mostani díjadhoz szívből gratulálok, kívánom, hogy – sok tekintetben sorstársak lévén – életünk múltó ideje teljen be vigasztaló örömmel, oltalmazó derűvel, fénnel és kegyelemmel! Adjon Neked az Úr a lehető legjobb egészséggel társuló töretlen alkotókedvet, hogy írhasd még sok szépet a magyar irodalom üdvére, barátaid örömére és a Fennvaló nagyobb dicsőségére!

Németh István Péter

Angyalok könyve

9. Ábrahám és a három angyal

(Római mozaik, V. század, Santa Maria Maggiore templom)

Ahol a menny és a föld egybeér,
arany léniával húzott a Teremtő vonalat.
Ábrahám hív három angyalt, fehér
és zöld s arany ruhában lebeg
a ragyogó lombos ágak felett,
szakállát-haját bár szálanként lepte dér.
Rötszinüek mind az alkonyi felhők,
forró az égen minden kék mozaik-darab.
Lenn Sára sűrög, sátra előtt
három sütemény, ő is várja, miképp
Ábrahám a három angyalt, ki, íme, már eljött.
Vendégség nem volt még fényesebb –
izzott a horizont felett és az alatt
földön az égi és égen a földi kép.

10. Roger Wagner: Aratás a világ végóráján (1989)

Se Nap, se Hold a tölgy felett.
Micsoda csillagtalan nyári éj,
hogy kéklőbb minden
mélytengerinél!

Ám dől a Fény, akár a
kalász, s elnyújtja az aratók
árnyát a még lábon
hullámoló táblára.

Hajladozva ott,
mint szűkszavú három paraszt,
nem fáradnak együtt –
az angyalok.

Ama napon, ha szárnyával
suhintani felém közülük reppen egy:
Nem fog már szívünkre
fúni semmi rettenet.

11. Két magnificat-vázlat

I.

Fehér köntös. Nincs az övön bojt.
A szolgálólányhoz így hajolt.
Angyal-testén átderengett a fény,
akár a hajnal ablak üvegén.

II.

Fölöttük a menny lugasnyi rózsza.
Kezében indázó mondatszalaggal,
szellős imasálba burkolózva:
ÁVE! Üdvözli Máriát az angyal.

12. Benedicta tu

hódolat Kaponya Judit festményének

Aláhulló liliom-szirom nesze talán
Ekkorka. Nem járt semmi hanggal.
Derékig már a szobában haránt,
A falon át jött, röppent az angyal.

Egy messzi kőváros nyitott kapui
Derengtek át a testén, s a tenger végig,
Tornyok lugasában ért csillagfürt fénylett –
ET BENEDICTUS FRUCTUS VENTRI TUI..

Elfutotta Mária szemét apróka könnye.
Lány nem volt oly szerelmes,
Ki így belereszketett volna még egy
Sugallatba. Füléhez hajolt az angyal,
S az asszonyok közt üdvözölte.

13. Paulus Ányos: Kérdése őrangyalához

Itt vagy-e még, mondd, itt vagy-e velem vajon,
ki eddigelé őriztél, Te, angyalom?
Álltál gyermekimámnál. S most? Immáron
ne hallnád befelé való motyogásom?!

14. Újesztendei napló sorok

Ónos eső zuhog 1995 szilveszterének
éjszakáján. Micsoda pocsék útviszonyok
perceken belül egy dunántúli kisvárosban!
Azért Wim Wenders filmje (*Az égbolt Berlin fölött*)
látán mégis arra gondolok, ha néhány
vagy egyetlen árva angyal ama erősebb létezésből
pont' erre volna kíváncsi, mit hajtogatok
magamban, azt hallaná, hogy most minden ima
helyett folyvást egyvalakihez beszélek,
aki éppen ember és nő és nincs velem.
Ezek a szavak azután bele-belefonódnak
jövátétel nélkül elalváselőtti fohászm szövetébe.
Hogy' van ez, Istenem, hogy így is kedves
lehet előtted valaki rebegése?

15. Angyal és ördög

– *ad notam Pálóczi Horváth* –

nem anyától lettél
rózsafán termettél
nemisvolt bűneimtől
messzire vetettél

eb anyától lettél
kökényfán termettél
verseim kútjába
ki hamut temettél

16. Pásztorok imádása

hódolat Van der Goes oltárképének

Minden angyal csupán az ítélet felől ért ide most,
abból az aratásból, miből az idétlen pásztor
szalmakalapja is való. Minden angyalszárny
páva-tollazatát a pelyvaégetésnél tán csak ezért

kimélte meg a láng. Nem Napkelet felől, dehogy,
az ítéletről jöttek ők, hol minden szegfű már
e pőre Gyermekek sebe volt, hol tűzliliom jegyzett
kiontott vért és Mária könnyét sírta a harangvirág.

A sötét szobákban meglapulók – hogy lázas leheletéből
se lehessen a pólya – kínzani kezdik a jászol ökrét,
s beérik ennyivel még, hogy nem tud örülni senki se itt
körben az angyali karból.

17. Két angyal-könnycsepp**1. Hans-Christian Andersen kérdi**

Ez a téli fákra
fagyott harmat,
tudod-e, hogy
sokáig el nem ejtett
forró könnye volt
egy
angyalnak?

2. Heinrich Heine kérdi

Hegedűk sírnak s furulyák.
Drágámnak szól a trombita;
körültáncolja új urát,
ki férj nem én lettem biza...

Fuvintás a pásztorsípon:
angyal-sóhaj, mi volna más?
És angyal-könny, mi lecsöppen –
az óriás dobpuffanás.

Domonkos László

Farkasok közt védtelen

Az írórsorsok oly mértékben a történelem függvényei, ahogyan az időjárástól függ a termés, a férfi-nő kapcsolat minőségétől az úgynevezett családi élet, vagy éppen a minden-kori társadalmi berendezkedéstől egy adott ország népének közérzete. Ilyés Gyulának a zsarnokság mibenlétéről szóló lírai meghatározása szerint: ő mondja meg, ki voltál. Igen: az utólagos fel- és leminősítések, az éppen hivatalos tálalások, sztárcsinálók és porbarántók, felmagasztosítók és lealacsonyítók tarka kavargásából ugyan megpróbálhat az ember kiundorodva félrevonulni, de ez a kényszeresen homokba dugott fej aztán, később kiemelőd-vén, már alig-alig tud megszabadulni a guanóként vastagon ráarakódott mocsoktól. Jobb hát, ha megpróbálunk szembenézni a rémisztővel.

Azt a világot, ami 1945 tavaszának beköszöntével szakadt Magyarországra, talán a legtalálóbbról a nietzschei minden érték átértékelésének karikatúrisztikus-iszonytató képével illetni. A kormányzó úrból népnyzó fasiszta fenevad, a barbár ázsiai hódításból dicsőséges felszabadítás, a régi világból átkos elnyomó rendszer, a dologkerülő, jellemtelen helyezkedőből hős illegális ellenálló, a nagy műveltségű, humánus földbirtokosból vagy a ragyogó képességű, bátor hivatásos tisztból osztályellenség lett. Magyarország, függetlenségét végképp elveszítvén, úgy vált szovjet hódoltságú területté, a sztálini szörnyállam megszállt gyarmatává, hogy minden álságos, átmeneti időnek tűnő „koalíciós korszaknak” becézett kezdeti finomkodás porhintése nélkül, a legelső időktől folyamatosan orwelli újnyelvet, új érték-szempontokat, új – mai szóval – „kánonokat” kapott. A kultúra területén ez sok-sok egyéb jelenség mellett azt is jelentette, hogy már 1945. február 26-án megjelent Debrecenben az ideiglenes kormány 530 /1945.M.E. sz. rendelete Dálnoki Miklós Béla vezérezredes, miniszterelnök aláírásával, amely a január 20-ai moszkvai fegyverszüneti egyezmény 16. pontjára hivatkozva, annak végrehajtásaként elrendeli, hogy „meg kell semmisíteni a könyvnyomdák, könyvkiadó vállalatok, könyvkereskedők, köz-, és kölcsönkönyvtárak, iskolai könyvtárak, valamint magánszemélyek birtokában levő minden fasiszta szellemű, szovjetellenes és antidemokratikus sajtóterméket (könyv, folyóirat, napilap, hirdetmény, röplap, képes ábrázolat stb.), tekintet nélkül arra, hogy magyar vagy más nyelven jelent meg. Különösen és kivétel nélkül megsemmisítendőek a fasiszta (nemzeti szocialista) politikusok fasiszta szellemű életrajzai, nyilvánosan elmondott beszédei, fasiszta állampolitikát méltató tudományos színezetű művek, a német hadviselést feldicsérő sajtótermékek, a fasiszta politikusoknak ily szellemű művei, a fasiszta pártoknak és kiadóhivataloknak összes politikai jellegű kiadványai, vagy ilyen

vonatkozású szépirodalmi termékei stb.(...) A (...) megjelölt sajtótermékek kiadása, utánnyomása, forgalomba hozatala, terjesztése, külföldről való behozatala tilos.(...) a könyvnyomdák, könyvkiadók, könyvkereskedők és kölcsönkönyvtárak, egyesületi, testületi és iskolai könyvtárak, valamint a magánszemélyek kötelesek e rendelet hatálybalépésétől számított 15 nap alatt (...) felsorolt sajtótermékeket a törvényhatóság első tisztviselője által kijelölt gyűjtőhelyre szállítani.”

Persze, ha már a fasisztáknál tartunk: Goebbels hírhedett mondását: „wer Jude ist, das bestimme ich”, hogy ki a zsidó, azt én mondom meg – igazi germán precizitással alkalmazták: hogy ki, mi a fasiszta, szovjetellenes, rendszerellenes stb. könyv, újság és egyéb kulturális produktum, azt ők és csakis ők határozzák meg. Így kerül a bravúrosan hosszú listára például a Székely Hadosztály parancsnokának, Kratochvil Károlynak a Székely Hadosztály 1918 decembere és 1919 áprilisa között vívott dicsőséges harcait bemutató két könyve is, Asztalos Miklós monumentális Erdély-kötete, Bangha Bélának az eucharisztikáról szóló kötete, de ugyanilyen hírhedetten fasiszta könyv példának okáért Bánfy Miklós emlékirata, a nagy orosz filozófus Bergyajev több munkája, az 1942-es Délvidéki emlékkönyv, azután Fekete István, Féja Géza, Hóman Bálint, Mécs László, sőt még Molnár Ferenc és Szabó Pál munkái is. Ilyen társaságban tényleg a legkevesebb, ha mondjuk Wass Albert, Pekár Gyula, Komáromi János, Somogyvári Gyula vagy éppenséggel Tormay Cecil könyvei is a felsoroltak között vannak – utóbbi esetben négy is: az 1942-ben kiadott Két forradalom, az 1937-ben, halála évében napvilágot látott Küzdelmek, emlékezések, az 1924-ben megjelent Megáll az óra és persze a szinte közvetlenül 1920 után nyilvánosságra került Bujdosó könyv. És ami az ekkor idestova nyolc esztendeje elhunyt írónővel innentől kezdve történik, arra – persze sokadmagával – egy magyarul 1963-ban megjelent német könyv címe illik a legjobban: Farkasok közt védtelen.

A kommunizmus évtizedei alatt agyonhallgatottnak, tiltottnak, nemlétezőnek tekintett írók körül azért nem volt teljes némaság. És ez még rosszabb, mintha a létező legsüketebb csönd, ha a totális elhallgatás sírbolti némasága borította be volna őket, így a Bujdosó könyv és Az ősi küldött szerzőjét is. De nem. Már az 1965-ben az Akadémia Kiadó által megjelentetett háromkötetes Magyar Irodalmi Lexikon (főszerkesztő: Benedek Marcell, szerkesztői Bölöni György, Király István, Pándi Pál, Sótér István és Tolnai Gábor) harmadik kötete megemlékezik róla, viszonylag terjedelmesen. A régi házat „nemzedékregénynek” aposztrofálja, majd szinte azonnal leszögezi: „1919 után az ellenforradalmi rendszer írórepresentánsaként egyre reakciósabb irodalmi és közéleti tevékenységet folytatott.” Most jön a java, vaskos szakmai melléfogással bár, de annál vehemensebben: „A Tanácsköztársaság időszakát gyalázó, naplószerűen megírt *Bujdosó könyv* című regényét (1921–22) tendenciózus propaganda kísérte.” Eltekintve attól, hogy a *Bujdosó*

könyv körülbelül úgy és annyira regény, amennyire hőseposz mondjuk a *Zabhegyező* vagy regényfolyam Móricz *Barbárokja*, nekem legjobban a „tendenciózus propaganda” kitétel teszik. Hogy ez pontosan milyen lehetett: ezt aztán Kádárék irodalmárai igazán tudhatták. Tapasztalatból. Saját kútforrásból... Ami pedig fentiek után a Tormay-szócikkból még hátravan, nem túl sok említést érdemel: természetesen „a Nyugat ellensúlyozására” hozta létre a *Napkelet* című folyóiratot (ahová például Szerb Antal, Áprily Lajos, Sík Sándor, Mécs László, Herczeg Ferenc, Horváth János, Németh Antal, Thurzó Gábor, Jékely Zoltán, Rónay György, Falu Tamás, Kacsó Sándor és Tamási Áron mellett Németh László is írt, az 1928 februári számban jelentette meg például korszakos jelentőségű, *Népiesség és népiség* című nagy esszéjét is – a *Nyugat* átlagos példányszáma 7-800 körül mozgott, a *Napkeleté* 33 ezer(!) volt). Említés történik még arról, hogy szervezője volt a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége nevű „reakciós-nacionalista” szervezetnek, hogy *Az ősi küldött* című regényét Kállay Miklós fejezte be – továbbá olvasható olyan, szakmai felkészültségében megrendítően imponáló megállapítás is, hogy novelláiban „gyakran szimbolikus témákat dolgozott fel.” Ennyi, nagyjából.

Magyarországon magyar szakos bölcsészhallgatók nemzedékei nőttek fel – spenóton. A főzélék küllemét idéző, ellenszenves-zöld színű borítóban pompázó, hatkötetes *A magyar irodalom története*, azaz a *Spenót* hivatalosan ugyan nem volt kötelező egyetemi tankönyv, de ez jelentette a kályhát, ahonnan nemcsak elindulni, de ahová megérkezni is kellett, s e végtelenített circulus vitiosus az alfának és ómegának számító, mindenható „őskánon” vagy „alapkánon” súlyával és tekintélyével volt egyenlő. A *Spenót*ban kétségkívül minden megtalálható volt, amire csak a huszadik század hetvenes éveiben irodalmilag hivatalosan pro forma szükségünk lehetett – vagy legalábbis ezt sulykolták belénk, kitartóan és unalmasan. Ám volt a *Spenótnak* egy könnyített, háromkötetes változata is, amit viszont már csak magányos egyéni partizánakcióval lehetett fölfedezni. Némiképp oldottabb hangnemével és egy-két fokkal kevésbé akadémikus közelítésmódjával relatíve bár, de mégiscsak üdítőbbnek tetszett a „nagy” *Spenótnál*. Ezt nem az Akadémiai, hanem a Gondolat adta ki, s 1967-ben megjelent harmadik kötete (*A magyar irodalom 1905-től napjainkig*) olykor még hasznos, olvasható-emészhető olvasmányoknak is számított. (Már amennyire, persze.) Egész irodalmár-had a szerzője, Béládi Miklóstól Bori Imrén és Czine Mihályon át Pomogáts Bélaig, Tamás Attiláig – és Ungvári Tamásig... E jeles kötet *A korszak irodalmának fő áramlatai* című nagyobb egységen belül külön fejezetben foglalkozik az úgynevezett konzervatív irodalommal. (Ezzel a címmel.) Ebben a részben található a nagyjából egy teljes oldalt kitevő, Tormay Cecilt ezúttal elsősorban már nem lexiális, hanem „irodalomtörténeti” szempontok szerint elének táró értékelés. Amit – könyvedség ide, szakmaiság oda – a maga rémálomszerű mivoltában majdhogynem

érdemes teljes terjedelmében idézni. „A század elején megjelenő, utánérzésekből született novellái keresett eszközökkel, üresen csillogó művészséggel középkori és mitológiai tárgyakat dolgoztak fel.” Később aztán annyit csodák csodájára elismeri, hogy az *Ember a kövek között* és *A régi ház* „nem érdemtelenül jutott elismeréshez.” Ám jó a folytatás: „De Tormay számon tartható pályája ezzel le is zárult. Gondosan cizellált novellái az első kötetek témáit ismételték, a művészsors és a művészi szép titkait kutatták – kevés eredetiséggel, sok romantikával, a századelő miszticizmusának eljárásai szerint, mely a vallásos gondolatot is az artisztikum pompájába burkolta.” Az ember már-már hajlana arra, hogy némely elgondolkodtatóbb kitélt akár el is fogadjon az elemzésből, ha... ha nem következne közvetlenül ezután az, ami következik. Ami miatt vélhetően az egész előbbi, a teljes Tormay-aláértékelés – vagy legalábbis könyörtelen „kicikizés” – meg kellett szülessen, majdhogynem tekintet nélkül az igazi színvonalkérdésekre, a különféle esztétikai mércékre. Lássuk a közvetlenül most következő bekezdést. „Hírheft naplója, a *Bujdosó könyv*, a forradalomról rajzolt torzkép, hamisító és rágalmazó írás.”

Témánál vagyunk. Mondhatni, a gyűjtőpontban. A szovjet gyarmatosítók irodalmár – „irodalompolitikus”, így pontos a kifejezés – helytartói nemcsak hogy soha nem bocsátották meg Tormay Cecilnek a *Bujdosó könyvet* – majdhogynem írhatott ő már azután, de azelőtt is akármit – , de emiatt teljes gleichschaltolását, totális megsemmisítését tűzték ki célul: a 18–19-ről írott, már csupán dokumentumértékében is szinte páratlan, nagyszerű teljesítménynek számító napló-riportkötet önmagában bőségesen elegendő volt a farkasoknak. Ez jelentette nekik a vérszagot. És tudvalevően arra gyűl az éji – és nemcsak az éji – vad... És ezek után Az ősi küldött lehet már akármilyen: „... nincs igazi, átható gondolata: élményvilága szűkös, leírásai hosszadalmas, érdektelen epizódokat sorakoztatnak egymás után, a hangsúly mellékes motívumokra terelődik, s nyelvi választékosságát, előkelő tónusát, festői díszítéseit már a korabeli olvasó sem érezte időszerűnek. Bár eszközei finomabbak, előadása és célzatossága tartózkodóbb színezetű – Az ősi küldöttnek is a kor nacionalista szellemű ábrándkergetői közt a helye.” Ily áradó, pompázóan magabiztos ítékezés olvastán akár ámulhatunk is. Az még hagyján, hogy az ítézés ily fogalompárokat alkot: „nacionalista ábrándkergetés”, de hogy – páratlan, visszamenőleges irányultságú empátiával – még a korabeli olvasó véleményalkotását is képes rekonstruálni, az már több mint hódolatra méltó. (Vagy inkább: hódoltsági irodalomtörténet-írásra.)

Ami mindezekon kívül és mindezeket követően védtelen hősnőnkre az 1945 utáni farkastengerben még várhatott: elképzelhető. Tormay Cecil nevét csak gúnnyal, körülbelül Beniczkyé Bajza Lenke vagy Kosáryné Réz Lola műveivel azonos nívón, e sorba illesztve lehetett megemlíteni, lesajnáló mosollyal – a va-

lói okok azonban már a nagy irodalmi és egyéb tabuk között rejtőztek. És ott rejtőzik maga a Tett is, amit a könyv egészéhez hasonlóan a farkasok nem felejtettek el és nem bocsátottak meg neki soha. De ne is bocsássonak. Rövid részlet a *Bujdosó könyvből*, amely így számol be egy nemsokára éppen száz évvel ezelőtti napról, 1919. január 11-éről: „Komor és sötét az ég. Az országutakon, melyek a Kárpátok felől a magyar birodalom szívébe futnak, cseh csapatok szuronya közeleg a főváros felé. Budapest házainak falán pedig most ragasztották ki először a bolsevizmus plakátjait: 'A magyarországi kommunista párt nagygyűlést tart a Vigadó összes termeiben'... Ilyen baljóslatú előjelek között bontottuk ki ma délelőtt a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének a zászlaját. Egy Duna-parti házban, a keresztényszociális pártnak erre az alkalomra átengedett helyiségében gyűltünk össze, előzetes rendőrségi bejelentés nélkül. Megjelentek a katolikus és protestáns női táborok kiválóságai. Ott volt az eszme egyik legmelegebb szívű támogatója, Mikes János püspök is, akivel előzőleg többször beszéltem a szövetség tervéről. (...) a hangom túlhangzott a hangomon: – Ami sohase történt a históriánkban, katolikus és protestáns asszonyok, elindulunk ma együtt, mi, akik azt akarjuk, hogy Magyarország magyar és keresztény legyen. (...) ettől kezdve tudtam, hogy győzött az eszme, melyet az idegen faj uralma óráiban asszonyok mondtak ki először a mi országunkban.(...) És a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége kilépett a küzdelmes hetek homályából, és hite, hazája, családja védelmére(...) ott állt a napvilágon.”

Magyar nők, asszonyok, idősebbek, fiatalabbak, katolikusok, reformátusok; együtt a nemzetük ellen indított gyilkossági kísérlet napjaiban. A nagyon-nagyon mély meghajlás, mindenféle jelképes és valóságos kézcsók rettenetesen kevés. Aki így tudta felmutatni őket, farkasok közt csak védtelen lehetett. De közben alighanem végig tudta, hogy a védtelentől igazán a farkasok félték. És félnek most is.

Pataki István

a régi Kösmő*

a régi Kösmő hallgat
mintha kákafüzéren a kőhalak
már nem folyik sehova
elnyújtózik a kertek alatt
medrében kincseket rejt az iszap:
gyűrött zsiros kalapokat
rozsdás kaszát kapát
törött saroglyát
háborút megjárt csizmatalpat
tengelyvégszeget
törött cserépkorsót
s partján a bokrok
mennyi ölelést őriznek s titkot

a régi Kösmő hallgat
benne emlékek csobbannak
mint letört fűzfagallyak
már nem védi a várat
vizesárkába nem árad
nem öntöz kerteket, legelőt
nem itat gulyát, delelőt
óh, hányszor fürödtem benne
úsztam csak úsztam önfeledten
széltében és gáttól a fahídig
vizének ízét érzem még mindig
pecáztunk a cimborákkal
apró halaknak örülve
s néhány ráknak
bicskával vágott vesszőn lógott
kenderfonálon a görbített gombostűhorog
s örömünk azzal tetéztük

* A Hegyközben eredő szerény patak Bihar mellett folydogál. Gyermekkorom fürdőző helye volt. Partján rúgtuk a labdát sötétedésig, tavasszal az akácerdőben rabolgattuk a szarkafészkeket. Sajnos ma már a gyermekek többsége tudomást sem vesz létezéséről.

lehajló kapás lányoknak alánéztünk
míg mártóztak benne izzadt parasztok
törülközőjük mindig a nap volt

a régi Kösmő hallgat
s talán még látja
hogy vágat hídjára
forrongó vérrel
Velek és Ösbő vezérrel
Árpád fia, Szólta
Ménmarót lányával ölében
a talán érzi hogy hull beléje
Dózsa parasztjainak vére
tükrén Nagybotú Lőrincz szenvedése
s villan felette a napban
Jármy kurucainak kardja

a régi Kösmő hallgat
az új beléfojtja hangját
útját állja
levágva kanyarulatát
egy V alakú árok
a jelen benne folydogál szivárog
vánszorog fáradt
szilajan nem árad
a jövőt kémleli benne
égre meredve egy roncsdarab

a régi Kösmő hallgat
mint kákafüzéren a kőhalak
a némaságtól megújul s regél
partján a nád a sás a káka a gyékény
s a múlt előtt meghajol a fűz
és minden eloltott tűz
a kertekben az összes palánta
melyet belőle locsoltak

a régi Kösmő hallgat
elhagyottan
de örködik fölötte a nap
és életre kel minden az iszapban
ha Árpád kardja egyszer megvillan

Tőkés László

A Magyar Arany Érdemkereszttel kitüntetett Pataki István költő köszöntése

„... a költő mélyből szól / isten a magasból / figyelj szavukra / földi halandó” – hadd irányítsam rá a figyelmet Pataki István költőre saját ars poeticájának töröl metszett soraival.

Gazdag életútjának rajzát is saját szavaival foglalom össze: „Ezerkilencszázötvenhárom február huszonhatodika óta vagyok magyar. Meglehet, azelőtt is az voltam, és leszek a fel-támadás után is. Születésem óta a Nagyvárad melletti Biharon lakom segédmunkásként, napszámosként, tanárként, közíróként, gyermekként, apaként. És élek mindenütt, ahol még hisznek a magyar szó varázserejében. Költőként. Emberként. Nem megalázkodva. Alázattal.”

Szócs Géza „bihari remetének”, „bihari bölénynek” titulálta. Barátai szerint gerinces, elkötelezett, nemzeti beállítottságú ember, akit nem lehet megvásárolni.

Pataki István az az ember, aki a diktatúra éveiben, amikor írni kezdett, az ellenállásnak azt a formáját választotta, hogy munkába fogott. Magatartása, szava, költészete a helytálló sorsvállalás élő példája. Olyanképpen szólal meg, miként az Ige, vagyis a szó az ő esetében valósággal cselekedetszámba megy.

A mai költők közül kevesen mondhatják el magukról ugyanezt. Valahogyan kiment a divatból a szó legnemesebb értelemben vett „irányköltészet”. Szinte magukat sem igen vállalják a költők. Pedig mi még egy olyan költészet jegyében szocializálódtunk, és az iskolában is arra neveltek bennünket, hogy az igazi verseknek profán szentségképpen – hasonlatosan Isten Igéjéhez – valamilyen meghatározott irányba kell mutatniuk és mozdítaniuk az olvasókat, más szóval szólva: üzenetet kell hordozniuk. Ebből a szempontból a mai – modern – költészet igen csak sterillé, öncélúvá vált. Pataki István ellenben természetes módon vállalja az azonosságot önmagával, és a költői szerepzavar buktatóit elkerülve szólít meg és „mozgósít” bennünket. Idézem egyik kötetének címadó versét: „talán még lesznek magyarok / ha egyszer / farkast kiáltok”. Vagy a *Hová menekültél?* című versét: „vezényelj utolsó rohamot / törjünk ki csapjunk ki hazám / amíg még vagyunk”. Október 6-ára dedikált versében pedig az alkalomhoz illően hívja fel a hallgatóságot a vértanú tábornokok követésére: „úgy kellene mennünk mint a tizenhármak”. Mondhatni tehát, hogy megőrzi a költészetnek azt a fajta funkcionalitását, amit egykor a krónikások vagy bárdok mondhattak magukénak. Ennek köszönhető nagy erénye, hogy elmondható, idézhető verseket ír. Oly módon idézhetőek a versei, miként a Szentírás, vagy mint Ady Endre.

Költeményeiben szemelgetve – példának okáért – ilyen sorokat találhatunk: „a becsület magyar lépték”; vagy: „unokája helyett lesz / autonómiája”; vagy: „... Európa / csak miattunk imádkozott – / értünk soha”. A példákat folytathatnánk. Ezek az idézetek a maguk igazával és tömörségével nagyon mély mögöttes tartalmat hordoznak. Egyesek közülük kimondottan bibliai igéket asszociálnak. Íme, egy másik telitalálat az előbbieik sorában: „csonkolónak sosem fáj a csonk”, mely áttételes módon Trianonra utal. „A test kiveti a lélek-idegent / felkel és jár / épül és gyógyul / mert szabad lelkében / maga Isten trónol.”

„Kelj fel és járj!” – mondja Jézus. Az Ő csodatételei képzenek fel bennünk, hogy Krisztus követőiként miként kelnek fel és járnak a sánták, a poklosok, a bénák. Akár a vízen járás képzetét is felidézheti bennünk a *Sírám helyett* című vers, hiszen sokszor olyan lehetetlen viszonyok örvényei között találjuk magunkat, hogy Péter módjára kell megtanulnunk a vízen járni. A Költővel együtt kell leküzdenünk azt a kicsinyhitűséget, amely önkéntelenül is hajlamos megadni magát sorsának ama lehúzó állapotában, melyet a múlt század két bennünket sújtó történelmi katasztrófája nyomán akár poszttrianoninak, akár posztkommunistának is nevezhetünk.

Nagyvárad – közismert módon – nagy irodalmi múltra tekint vissza. Az utóbbi időkben azonban sokszor okkal támadt hiányérzetünk amiatt, hogy jobb sorsra érdemes, nagy múltú városunk költői termése messze elmarad legendás múltjától. Öröm tehát számunkra, hogy jobbára „rejtett kincsként” fedezhetjük fel Pataki István érett és gazdag költészetét, amely – megítélésem szerint – hiteles folytatását jelenti nagyváradi, bihari költészeti hagyományainknak, és azt a Juhász Gyula által megfogalmazott reménységet hordozza, hogy: van, lesz még magyar dal Váradon.

Ezen meggondolás alapján jó szívvel nyugtázom Pataki István költőnek a Magyar Arany Érdemkeresztrel való kitüntetését, érdemei bizonyságaképpen idézve Üzenet mindenkorra című hitvalló költeményét: „nem adom fel / és nem adom alább / borzongj meg élet / vigyorogj halál / nem adom fel / és nem adom alább / ámuljon isten / köpködjön galád / nem adom fel / és nem adom alább / értetek élek / s bennetek tovább”.

(Elhangzott Kolozsváron, 2021. szeptember 30-án)

Lipcsei Márta

Szemcsék

1.
Fényfeszületek villanásai
sugárzó szenvedélyek izzásai
kidolgozott gonddal keresgélnek
sietve lépnek lenge illúziót terítenek
a kötelező halál ellen próbálnak
menedéket teremteni.
2.
Ha a jelen pereméhez érnek
a múlt idő halmazában tervezgetnek
félnek nem tudják megszokni
a fejlődés tüskével kirakott útját
a sors kockaköveit nézegetik
hogy lábuk a csöndcserélő
cipőket váltogatva a biztonság
kedvező alkalmait ne kerülje el.
3.
Az alkotóelemek mind becsomagolva
a versháló már kifeszítve zöldellnek
az átírás indái készülődnek a
hiányok kitakarítására
a képernyőn
még nem jelentek meg
a tökéletesség szemcséi.
4.
Csapóajtók mögül leskelődnek
a fölösleges emlékek frissen
lefaragott törmelékeken
áthallatszik horkantásuk
a finálé felé közeledő fények
a tűzijáték fedezékében
lehet jó irányban és jó
tempóban haladnak.
5.
Göröngyök szakadnak le a lázalmokról
számlálhatatlan pillanatot jut eszükbe
bizonyos szempontból rangsorolják is őket
majd kergetik a következmények nélküli örömeket
megszokásból megjelölik a sártaszító illatozó
ajándéknak látszó táguló élettömböket.
6.
Az egészsből mindig szétszóródnak
a célok hogy mi miért ért véget
a magyarázatok állandóan csak beszélnek
végül is egy okos szóra várnak
majd észlelve az új jeleket újjászületve
igyekeznek elnyerni a józanságot a káosz felett.
7.
Lehet áldozatkész az ember
de mindig ott vannak a csomók
az emberi anyagban ha szétvágod
talán belehalsz ezért cipeled egész
életedben ezeryi porcikádban
menekíted végül csak halni akarunk
mivel halált halni nincs módunk.
8.
Hihetetlen hogy az élet termeiben
bandukolva látjuk hogyan párolognak el
légváraink talán egyes helyeken
már lenyúzott bőrünk lebeg
majd történetek dalai kísértének
a rövid és hosszú távra tervezések
mélygarázsai a titokzatos előterekben
még mindig várnak visszatérésünkre.

9.

Lángremények az avaron égnek
elsötétült égi arcok földre néznek
a vámot már kivetették
a késedelmeket tömérdek húsáldozat
vagonokban várja tehetetlenül
rájövünk hogy egymást szerettük átölelni
de nem ölelkezhetünk
az ajándéknak szánt tárgyakat
magunk köré helyezük így
várjuk a karácsonyt.

10.

Szertefoszlik előbb-utóbb minden
az idő zsebéből gondolatpára száll
a fény tengerén hullámok hada
múltunk titokfonalai kibontva
benne égő szemekkel emlékek raja
a távlatot a sír hantolja el.

11.

Megzavart elemek játékára
felfigyel a fény
pillanat csöppen az idő tavába
az élet fonákjai körgyűrűket alkotnak
s az örvények ereje
a mély felé szippantja
az alkalom riadt mozdulatait.

12.

Góg lüktet szilaj szívünkben
csigaházunkban a dac is megbújik
a bérelt alkalmak gyümölcsöket
szülnek mohó pillanatok sejtjeinkben
győznek míg lázadó kívánságaink
szikrázva kialszanak.

13.

Dérlepte életünkön novemberi ködök
a csont mélységekben üvölt
majd fogadja a rátörő magányt
a szellem csillagai felett
színek fonákjai szanaszét pörögnek
széttöredezett arcunk végül a földre hull
és bontja a táguló végtelen teret.

14.

Különös különös roppanó örökként
jön az ősz gyöngyöző terhe alatt
csend lobban az úton illatok
a fájó létezéstől megszabadult
sarjadó ötletek peremén a cselekedet
leleményesen mozog dús szigetek
virágai felé már a hit birodalmában
lépeget lábad hogy eljuthass
a bőség varázsló vidékeire.

15.

Novemberi ég fehér ködfoltok
a szándékok mint foltozott fotonok
röpködnek rímbe rántott gondolat-
gombák a téli menüt tálalják
eszmecsomók csupaszon tenyésznek
keskeny sávokban aránytalanság
botladozva tükörképek lépnek
ha csillapító tempókat diktál az ég.

„... fújjuk, ugye, Bátyám, végső pillanatilig...”

*Király Béla beszélgetése Szíki Károly színművész-rendezővel
Farkas Árpádról*

– *Farkas Árpád Nem ilyen lovat akartam című utolsó könyvét – melyet sajnos már nem állt módjában dedikálni – az ő kérésére hoztam el Egerbe. Van benne egy Ön által készített interjú is a költővel. Mikor látta őt utoljára?*

– 2018 nyarán, Kányádi Sándor temetése után kerestem fel Árpád barátomat Sepsiszentgyörgyön. Nem vagyok jó interjúalany, szabadkozott, amikor meglátta nálam a kamerát. Abban a kellemesen hűvös lakásában fogadott, ahol először 1982-ben jártam. Régóta szavalom verseit, mégis rádöbbenem, hogy az évtizedekig tartó riportkészítések mellett sosem jutott időm mélyebben elbeszélgetni vele. Iránymutató költő volt, aki már a diktatúrában is kongatta a közömbös Európa közömbös harangjait. Féja Géza írta róla: „A költészet nem csekély részét új nyelvi burján lepi el: a bizonytalan mondat. Farkas Árpádot a kijelentő mondat nyíltsága, tisztasága és bátorsága jellemzi. Nyíltan beszélhet, mivel lelke s életérzése is nyílt, így egy pillanatra sem marad el a szüntelen történő világtól.” A *Jegenyekör* (1971), az *Alagutak a hóban* (1979), *A befalazott szószék* (1985) és a *Szivárgásban* (1991) című kötetei hatalmas élményt nyújtottak nekünk Magyarországon. Itteni kritikusan is – Görömbei András, Bertha Zoltán, Nagy Gáspár, Kis Pintér Imre – kiemelkedő lírikusnak tartották. Sok költeménye keserű kisebbségi sorsképet jelenít meg, és előrevetítette azt is, ami később bekövetkezett. Az egyre durvább belpolitika számos területen indított támadást a kisebbségi sorsba lökött magyarság ellen. Ám a hovatartozás megvallása kiemelkedő irodalmi alkotásokat szült. Ebben az időszakban születtek meg a hetvenes évek nagy nemzetmegvalló művei: Sütő András drámatrilógiája és az *Anyám könnyű álmot ígér* című könyve, Bálint Tibor *Zokogó majom* című regénye, Páskándi Géza *Vendégség* című drámája, Kányádi Sándor megírta a *Szürkületet*, Magyar Lajos a *Csoma Sándor naplóját*. Folytathatnánk a sort Király László *Kék farkasok* regényével, az *Elfelejtett hadsereg* verseskötetével, Szilágyi Domokos *Sajtóértekezletével*, Székely János *Caligula helytartója* című drámájával, Szilágyi István *Kő hull apadó kútba* című regényével, és például Farkas Árpád *Alagutak a hóban* verseskötetével. Ezek az alkotások Erdélyben születtek ugyan, de a mindenkori magyar irodalom csúcseit jelentik.

Költőnkéről Takács Géza fogalmazott a legpontosabban: „Farkas Árpád nem »az« erdélyi költő, hanem egy gazdag irodalom egyénisége.” *Alagutak a hóban* című kötete például nemcsak egyetemes emberi és esztétikai minőségével emelkedik ki, mivel válasz is volt a kommunista diktatúra sovinizmusára, a nemzetiségi jogokat

csonkító ténykedésére, az identitás elleni nyílt támadásra. A növekvő szorongások időszakában nagy feladatot vállalt magára Farkas Árpád is. A zsarnokság nyomása alatt született nagy költeményeiben olyan ellenállás volt, amely túlfeszítette a költő idegrendszerét, és kockázatos volt a Ceaușescu-diktatúrában. Hadd idézzem a Kerti törpe című versét, amelyet olvasva azonnal a törpe alakú diktátorra gondoltunk: „A kerti törpe figyeli a házat, / füleli el-elhaló hangjait. / Félek, hogy készül már a magyarázat, / amellyel eltüntet majd megint valakit. // A kerti törpét ide ti hoztátok / őrizni bazsarózsát, rezgő rezedát. / Arról volt szó, csak őrizi e világot, / és persze nagyon meghúzza magát! // A kerti törpe figyeli a házat, / le s föl sétál az ablakom alatt. / Egy intésére százak somfordálnak / elő, és körbeforog e hitvány törpehad.”

Aztán '89-ben enyhült a prés nyomása, boldogan indultunk a határnak, fogtuk egymás kezét, több nyelven szólítottuk egymást Élesden, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön. Felszabadultan neveltünk – miközben Farkas Árpád alig szólalt meg. A „forradalom” hónapjaiban még elkapta a szárnyalás, próbált hinni, hogy lesz még itt valami, de ő sejtette meg a leghamarabb: a szabad világba kiröppenés-menekülés kivéreztheti az erdélyi magyarságot. Ismét befelé fordult, újra gúnyos stílusban írt, mások álarca mögé bújva – Mikes Kelemen hazatért néjének válaszlevele Rodostóba – üzeni: „a népek inuk szakadtan ezüstös vályúra, fútt-arany ólba, surrannak, zúdulnak Új Rodostóba”. Ez a kép hasonlatos a Szivárgásban megragadott valósághoz: „Legyen hát úr a szivárgás ... víg nedvei odakint vidítsanak lármát ... higgyük, hogy belőlünk piroslik égen a bolygó, ágon a savanyú som ... fogyunk-növünk, de vagyunk!” Ez a bizakodó befejezés nem jelenik meg az 1990-ben írt költeményeiben, így a *Gyertyák Erdélyben* poémában sem. Azóta forog és forrong a világ, s ebben a kalandparkban mi is ott vagyunk. Mint a gyermekek, veszekszünk ócska játékszereken, és észre sem vesszük, hogy Székelyföld autonómiája egyre távolabb kerül, ráadásul hol ezt, hol azt zárnak be az európai folyosóra somfordáló társadalommérnökök, kisstílusú hatalomtechnikusok...

– *Honnan van Önben e szenvedélyes együttérzés a külhoni magyarsággal? A gének mellett milyen külső meghatározottságok befolyásolják a színészt, az egri lokálpatriótát?*

– Tíz évvel Farkas Árpád után, 1954 áprilisában születtem Tiszaföldváron. A színészi pályámat Debrecenben kezdtem, amely megalapozta a katarzis-szomjú nézőkért folytatott küzdelmem. Ebben a városban nagyon erős volt a külhoni magyarság iránti érdeklődés és segítőkészség. Fiatalkoromban az egyetem valóságos fővárossá emelte Debrecen, amely ellátta a magyar hont kiváló irodalmárokkal, irodalomtörténészekkel, tanárokkal, akik évtizedeken át terjesztői voltak az erdélyi, kárpátaljai, délvidéki, felvidéki irodalomnak, az elszakított területeken élő művészeknek. A nemes elhivatottságban az irodalmár nevelők között meg kell említeni többek között Görömbei Andrást, Bertha Zoltánt, Gróh Gáspárt, Kődö-

böcz Gábort, Csengey Dénest, Vitéz Ferencet, Antal Attilát, Babus Antalt, Bitskey Istvánt, akik fáradhatatlan munkával figyelték a külhoni művészek munkáit. Külön ki kell emelni Márkus Bélát, valamint feleségét, Cs. Nagy Ibolyát, aki 2015-ben Farkas Árpád-monográfiával ajándékozott meg minket.

– *Farkas Árpád mindig pontos akart lenni, s nem elringani a líra ölében. Költészete szükségességében – Kányádi ugratta, hogy a válogatott verseit írja – egyetemes teljesség-kép fénylik.*

– 2018 nyarán, Kányádi Sándor nagygalambfalvi temetésén, az öreg almafák alatt állva Farkas Árpád verse járt-kelt bennem, hiszen sokszor szavaltam:

Kányádi Sándornak

A Nyikó vizén, Küküllőn, Maroson és Olton
dagasztóteknőbe ülnek,
mosóteknőbe szállnak
a gyermekek,
s egyikük eljut az Óceánig.
Felsővizeinken hajók süllyednek olykor,
a patkányok hagyják el mindenekelőtt
a fedélzetet.
Nem vagyunk mi hejdehej-legények,
másodtiszték sem vagyunk,
nem vagyunk derék kapitányok.
Volnánk csak jámbor hegedősök
kórémuzsikával,
pici furulyával,
szorongó torokkal,
elkékülő szájjal,
görcsbe-rándultan is
fűjjük, ugye, Bátyám,
végső pillanatig,
miként ama zenekar
a Titanic
fedélzetén.

– *Ha jól számolom, Ön 36 témában tartott szavalóesteket, többek között Farkas Árpád-, illetve Király László-estet is.*

– Már az elején könnyű mozgású, minimális költségigényű pódiumszínpadot szerveztem itt, Egerben, amellyel az elszakított területekre vittük az anyaország

üzenetét. Eljutottam a távoli csángó magyarokhoz is, és dokumentálhattam az erdélyi magyarság életét, gyakori megaláztatását (pl. Sütő András megveretését), amiért idehaza meghurcoltatásban is volt részem. A színházban működő fegyelmi bizottság szankciókkal sújtott, mivel Nagy-Magyarország térképével illusztrált műsorfűzetemmel jártam Erdélyt, készítettem interjúkat, többek között Tőkés Lászlóval.

– *Debrecen pezsgő irodalmi-színházi élete után hogy került Egerbe?*

– 1987-ben 12 színésztársammal jöttem el, mert nagy kihívás vonzásába kerültem: színházat alapítunk Eger és Heves megye számára. Izgalmas szakmai kihívás, de nagy kockázatvállalás is volt: új egzisztenciát teremteni, a régi sikerek helyszínét egy bizonytalanra cserélni. De a teremtés öröme mégis ide hozott, és fanatikus színházkedvelő polgárok harcában vettem részt: visszapereltük Miskolctól azt, ami hajdan a mienk volt: a színházat! E küzdelemben váltam egrivé. A művészetre, szép szóra éhes megyében élek és végzem a munkám több évtizede. A kőszínházi és nyári színházi munkák mellett lehetőséget kínáltak az oktatási és művészeti intézmények, templomok és pincék is. Minden zegzugát belaktam a vidéknek, ismerem színházszerető közönségét.

– *Közismert Szíki Károly lehetetlent nem ismerő kísérletező kedve. Mibe vágott még bele élete során?*

– A megye vallásos hagyományait szolgálva megrendeztem Venczel József Misztériumjátékát, mely előtt számos város temploma nyitotta meg kapuit. 1988-tól irodalmi, abszurd és mai darabok bemutatására „belső bérletben” lehetőséget kértem folyamatos premierekre, az elszakított területeken és az emigrációban élő magyarjaink irodalmának, életközösségének bemutatására, valamint a legújabb szellemi élet vérkeringésébe való bekapcsolódásra. Ennek az izgalmas szellemi kalandnak legjobb példája Nagy András két drámájának (*A csábító naplója*, *Alma*) és Liza Schlesinger *Csontok* című művének stúdiószínpadra vitele, mellyel Edinburgh-ba is meghívtak. Ilyen sem előtte, sem utána nem fordult elő a Gárdonyi Géza Színház életében. Később létrehoztam a Harlekin Bábszínházat mint független intézményt, önálló művészeti elgondolással. A felnőtt közönség megnyerésére folyamatosan irodalmi esteket, színházbemutatókat szerveztem. Csengey Dénes *A cella* című monodrámájának színrevitelével megalakítottam a Varga László Polgári Teátrumot, mely a mai napig működik a határon innen és túl. A nyugati magyar emigráció számára is tartottunk számos bemutatót. A munkámért 2002-ben Mádl Ferenc köztársasági elnök javaslatára megkaptam az Arany érdemkeresztet színművész elismerést.

– *A közéleti tevékenységéért is számos kitüntetést kapott, hogy csak két példát említsék: a Kanadai Magyar Írószövetség serlege vagy a kanadai Művészeti Filmes Kollégium kitüntetése.*

– Hosszú lenne amerikai színházi-előadóművészi-irodalmi munkámat összeadni, melyeket könyvek, publicisztikák, CD-k és DVD-k őriznek. 33 amerikai állam magyar közösségében legalább 50-féle műsorral mintegy 500 előadást tartottam. Meg tudnám írni egy vaskos kötetben a New York-i élményeim, ezek voltak a legizgalmasabbak az ottani '56-osokkal ápoló kapcsolataim miatt. Varga László Magyar Színházában ma is művészeti vezető vagyok, egy tucatnál több darabban játszottam, tíz darabot rendeztem.

Koncsek József

A dagonyák dala

– *et not mutamur ...* –
(*változunk mi is*)

Fel dühösök, dromedárok,
milla-bos(s)ok, dagonyák,
mélyülve kényül az árok,
hát gyúrjuk a régi dumát!

Irályok, perc – „leg”-ek, s rőfök,
happolók és dús kofák,
hablatyolók, nagy durr-tromfok,
irha-mosók, uzsorák!

Intés a dagonyáknak
– Nagy László: „Kan-kofa
támadt anyyi, hogy röhög a föld.” –

Rezgetik rendemet a trendek,
dúlnak e kor vad egén,
retten a táj meg a gyermek,
de itt vagyunk mi, te meg én.
Míg élek, nem fogom hagyni,
újra lenyúzni a bőrt,
bár kankofa van ugyanannyi
mint rég, azelőtt, azelőtt.

(S lehet... tán... még
dal
-le
-ár-
ok?

Mit gondoltok, proletárok?)

Laboda-ének

Fel... korra látók...
agymunka vár ti reátok,
álmodozó kollégák
fel pörösök, por-lerázók,
s ti illatozó labodák,
kislányok és nagyleányok,
drága remény-pagodák,
(mert vannak itt jó koponyák.)
Nézzetek szét e világban,
tudni, hogy itt mi a tett,
bennem is mennyi hiány van,
de győzni fogok veletek.
(S mi! Versem is megszületett.)

** A labodák – a labdarózsák – a nap
leányai, kislányok, nagylányok, még
nagyobb lányok, örök gyönyörűségeim*

Volt májusok

Májusok, ti szűz májusok,
az emlék, mint a szellő, átsusog

Emelgeti abroszom szoknyáját
udvari asztalomon a szél –
s most kapaszkodjanak, akik azt várják,
hogymi lesz erre rím? Talán... beszél?
S nem fél, se tél,
az megszokott dolog,
s most másra gondolok. –
Mert rím se kell,
csak szél, csak szélroham,
S ó, de nyúlnék én is, kortalan
szoknyák alá boldogan,
ám az idő elrohan,
s nemsokára itt a „holtavan”,
a hollovan, a hallovín,
hallod, te vín?

Ez a töklámpás ügye,
ki lyukszemen át
semmit se lát.
Jaj májusok, szép szűzi májusok,
az emlék rajtam átsusog.
A szálló szoknyák, körhinták, lovak,
édesalma, meggy, madársaláta,
egyik töklámpás se látta...
... és a fürtös akácvirág méze...
Nézze – mi ettük,
a lányokat szerettük, mert frissek voltak, mint a rét
és boldog volt a minta, a körhinta és az ég,
hogymi velük forogta, ringta
a kimondhatatlan ifúságot.

Kerék Imre

Antik ecloga

Hódolat Ovidiusnak

Nagy hőség volt, félúton ragyogott a Nap éppen,
fáradt tagjaimat várta vetett nyoszolyám.
Félig nyitva hagyott zsalumat függöny suhoggatta,
mintha a Nap fényt szűr erdei lombokon át,
vagy ha a Nap tűnik s puha árnyakkal jön az este,
vagy mikor éj múltán késik a hajnali fény.
Illenek ily árnyak hozzá, ha szemérmes a lányka,
s a remegő kedves bújva ölelni szeret.
Íme, Corinna belép, tunikája lazára megoldva,
márványszínű nyakát rejtik a fürt-fonatok.
Épp így szánta magát ölelésre a szép Szemirámisz,
s így Láisz, sok erős férfiakat szerető.
Lenge-finom tunikája bár nem olyan sokat ártott,
téptem testéről, míg ő védekezett,
harcolt, ám látszott, hogy nem diadalra törekszik,
épp csak néhány perc, s végre megadta magát.
S óh, ott állt, szemeim boldogságát betetézve,
pőrén, s nem mutatott egy mákszemnyi hibát.
Mily vállat láttam, s mily telt tomport tapogattam,
s két bimbója hegyes, épp tenyerembe-való
volt és formás melle alatt vakító, sima has nyúlt.
És a remek csípők! S két ruganyos deli comb!
Egyenként mit taglaljam? Neki mindene szép volt,
s lángbaborult testét adta, hajolva fölém.

A többi ki-ki tudja... Ernyedten pihenünk már...
Óh, érjek sűrűn ily gyönyörű deleket!

Judith

Gustav Klimt képe

Tündéri Judith,
jőjj velem,
arctól derékig
meztelen,
melled rózsaszín
bimbaja
tán Évái volt
valaha?
Megnyíló ajkad,
elefánt-
csont fogsorod
s nyakad körül
aranyzalag,
aranyvilág;
aranyvirág,
ezüstvirág –
bújjunk egy
ölelésbe hát!

Paraszt disztichonok

Theokritosz után

Pásztori gyermek, fújjad vígan nádfuvoládat,
perdüljön táncra mind a falunkbeli lány;
pörgő szoknya alól villogjon karcsú bokájuk,
toppantson csizmát velük a hetyke legény,
s tarka madártollas kalap ingjon a tánc ütemére. –
Kékszemű, szőke leány, töltsd csurig a poharam
gyöngytűzű soproni borral, hej, mire szomjas a torkom! -
„Ötene, csaplár úr? Kancsónk is kiürült!” –
Édes, a lábad mint könnyű dísz oszlopok alján,
hangod muzsika és aszú ízű mosolyod.

Kisragadozó

Mihályi Molnár László

Csontváry – a próféta festő

A művész azzal előzheti meg azt, hogy a falu bolondjává kiáltsák ki, ha elébe megy a kihívásnak, és eljátssza az udvari bolond szerepét, ami egy egészen más kategória, mert csörgősipkában a legnagyobb igazságok is kimondhatók és a legaljasabb gazemberek is leleplezhetőek, amíg a hatalomnak van humorérzéke... mert ha nincs, akkor a zárt osztály sem menedék, s a világra váró kárhozát elkerülhetetlen.

Így lesz a szép jövő és az életöröm vágyából romlottság. Amit nem lehet elmagyarázni, csak műalkotásként ráhagyni az utókorra: legyen a Sors és a Végzet az elbírálója – hogy elpusztítja vagy védőszárnyai alá veszi. Immár tudjuk, hogy Csontváry golgotai szenvedéstörténete és az alkotó energiák felszabadítása is azt szolgálta, hogy az Úr kegyelmébe fogadhassa és szeretetét szétoszthassa a képei előtt meghajló zarándokok közt.

Mert nem elegendő, hogy a festmények megszülettek, de a kiteszített és soha el nem ismert festő hagyatékának megmeneküléséhez tucatnyi apró dolognak kellett kellett a térben egyszerre egy pontba sűrűsödni, mert talán csak pár órán vagy percen múltott egy évszázada, hogy nem semmisültek meg: a kéziratok a kemencében, a festmények pedig mint „festéssel megrongált vásznak” feldarabolva vagy fuvarosok takaróvásznaként az esős időszakban... Kimondhatjuk, hogy a megmentőt, Gerlóczy Gedeont az Isten vezérelte kisgyermek kora óta a születésének körülményeiben, a nagypapa könyvtárában vagy a Múcsarnokban, hogy éppen volt pénze, éppen műtermet keresett, éppen arrafelé csalták a barátai valamiféle jazz muzsikára, és éppen megbotlott egy összetekert vászonban, és kigurult eléje a Magányos cédrus, amely önarckép, Golgota, feláldozott bárány, Üdvözítő, Megváltó és az Ég Urához készülő sólyom is egyszerre az egymásba olvadó rétegekben. Akit ez nem szólít meg, az még semmit sem sejt az élet titkairól.

Lombroso teszi fel a kérdést: Lángész vagy örület? Magyarán: zseni vagy elmebeteg az, akit művészként ismer meg a világ. Zseni, mert nagyobb, több, kiválóbb, eredetibb, egyénibb, sajátosabb volt, mint korának szokványos átlaga, aki túlhágtá a konvenciók határait, erre kapott elhívást, mivel kiválasztott volt.

Esetleg mégis örült, mert nem tudott illeszkedni, alkalmazkodni a társadalomhoz, amely nem értette meg, nem tudta elfogadni, nem akarta befogadni sem őt, sem a műveit. Örült, mert konok volt, elszánt, soha nem adta fel, megszállottan hajszolva magát az ismeretlenbe, amerre még senki sem járt.

Aki előbbre lát, előbbre lép, meghaladja a korát, arra ez vár. Pedig mennyi mindent elfogadunk az életben, aminek működési elvéről, szerkezetéről sejtelmünk

sincs, de használjuk és azt mondjuk, hogy értünk hozzá, mint például a mobiltelefon vagy a számítógépet.

Pedig az emberi agy, ész, értelem és az emberi lélek ennél sokszorosan bonyolultabb, de csak az Isten, aki megalkotta, az érti és tudja a rejtelmét. Szinte minden erőszakos emberi beavatkozás, fizikai ráhatás működésésképtelenné vagy zavarossá teheti. Aztán csodálkozunk, értetlenkedünk, lapíthatunk és okoskodhatunk:

*„Te nagy konyhádba helyezéd embered
s elnézed néki, hogy kontárkodik,
kotyvaszt, s magát Istennek képzeled.
De hogyha elfecsérli s rontja majd a főztet,
akkor gyúlsz késő haragra.*

Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől?” – mondja Madách a teremtett világ rendjébe belerondító emberről.

Ilyen sarkából kifordult ez a világ, amelyik szemétdombra kidobott kiskutyák sorsa miatt aggódik, de törvénybe fogalmazza a megfogant emberi lények elpusztításának feltételeit vagy az idősek leselejtezését. Mert nem csupán a nőkre, hanem bármelyikünkre érvényes lehet Madách másik bölcs meglátás: *„Minő csodás kevercse rossz s nemesnek / a nő: méregből és mézből összeszűrve. / Mégis, miért vonz? Mert a jó sajátja, / míg bűne a koré, mely szülte őt.”*

Csontváry örülete nem elmebetegség volt, hanem a be nem gyógyult sebek fájdalmas és csodálatos megnyilvánulásai. Jajkiáltás a fájdalom miatt, segélykiáltás a megértésért és szeretetért, és harmóniára vágyakozó és hívó színvázis. *„Ami a naphól van, / azt tedd ki a fényre, / önmaga tükre a felismerés, / amennyit felfog és elbír még az elme, / ameddig bizton felér az ész.”* (mml) Eddig tart a normalitás. Ami ezen túl van, azok Isten titkai. Csontváry is ide tartozik. Tudjuk szeretni, mert hagyja szeretni magát, bár teljességében felfoghatatlan. Próbálkozzunk meg mégis közelebb jutni hozzá.

Tudást kétféle módon szerezhethetünk. Az egyik a tanulás, szorgalom és önfeláldozás, ami rengeteg ismeretre adhat esélyt, de nem mindig bizonyos, hogy mégis eredményre vezet, hogy a tudás lényegét, a bölcsességet és a világ teljességére való rálátás képességét elnyerjük. A másik mód, hogy a tudást ajándékba kapjuk: mint kész bölcsességet és a teljesség felé mutató elhivatottságot. Mint egy képességet, hogy egészben lássuk azt is, ami volt, de összetört, darabokra hullott, és érzékelve azt is, ami van, de a szemnek láthatatlan. Ezt az ajándékot a próféták kapják, a zsenik/génuszok, a művészek és néhány polihisztor. Az igazi művészek, akik a világegészt, ami elérhetetlen, a maguk kifejezőeszközeivel próbálják behatárolni, megjeleníteni, valamiként lehetségesként érzékvé, érzékelhetővé ten-

ni a lehetetlent, ahogyan például a hologram kép megjelenik a permetfelhőben, ahogyan a lézersugár nyomvonala láthatóvá lesz a szálló porban, vagy amiként két egymás felé közeledő pólus között átugrik a szikra. A műalkotás érzékelhető (látható, hallható) elemei csak útjelzői, sarokpontjai, behatárolói, hordozói a mű lényegének. Hasonlatként, ahogyan a tartály köpenye csak behatárolja a vákuumot, ami a Semmi vagyis a Nincs, de a tartály szilárd burka nélkül nem lenne meghatározható. Avagy két hang közti idő, a csend is egy behatárolható Semmi két létező valamivel. Ugyanakkor két szó vagy kifejezés ellentétbe, párhuzamba állítva vagy egymásba fonva, mint metafora kifejezheti a teljességet, azt, ami Van, vagyis a Mindenségre mutathat, bár önmagában nem az a Mindenség, hanem csak annak jelzés értékű látomása. Csak két dolog kell hozzá: HIT és KÉPZELET. S a nagy ajándék, a prófétai lényeg az erre való affinitás – meghívás, elhivatottság és elfogadás, a teljes odaadás, átlényegülés, a személyiség teljes átadása, egy olyan élmény, ami a létünk ember fölötti körével hoz összhangba, harmóniába. Mint ahogyan két egymással nem érintkező vezeték esetében az egyikben folyó elektromos áram a másikban indukál (gerjeszt, ébreszt, támaszt, teremt) feszültséget, vagy amiként néhány, pusztá hangok sorából álló szó pl. vers hallatára egy másik emberben valódi emberi érzések támadnak anélkül, hogy a szavakkal megjelenített helyzetet fizikailag átélte volna. A lélek, a szellemiség, a spirituális nyilvánvalóság így hatol át egy másik lélekhordozóba.

Be lehet ezt fogadni tudatos felkészüléssel, ráhangolódási gyakorlatokkal, hogy alkalmasakká váljunk a közvetítő frekvencia vételére, ha ugyanolyan hullámsávra leszünk képesek beállítódni. Ám vannak, akik minden előképzettség nélkül is a ráhangolt éberség állapotában vannak: ezek a született tehetségek. De ők veszélyeztetettek, mert érzékeny és finom lelkek, álmodozók és nagyon törekenyek. „*Szívem egy nagy harangvirág s finom remegések az erőm.*” – mondja Ady. A szél, a vihar, az áradás hamar elpusztíthatja őket, kárt tehet bennük, és ilyenkor azt mondják: örült. És még cifrázzák is: skizofrénia, paranoia, Borderlaine-szindróma, autizmus stb. Pedig ők már megjárták a poklot, és nekik kell számot adniuk a pokolba vezető útról, hogy mi elkerülhessük azt, idejében felismerjük, hogy megforduljunk, megtérjünk. Ez a metanoia. Mint az édesvízi halak, mielőtt a sós tengerbe sodródának az árral. Mert a próféta sorsa és végzete az, hogy meglássa a poklot, viszont a küldetése, hogy figyelmeztesse a világot, akkor is, ha senki sem figyel rá, ha csupán pusztába kiáltó szó lesz, és magára hagyottan, de erős gyökerekkel kell megkapaszkodnia a kopár magaslatok sziklái között: megtépázva, lecsonkolt ágakkal, de egyenes gerincű törzssel. Ez a sorsa, és amit Ady, azt akár Csontváry is elmondhatta volna magáról (a maga képi eszközeivel el is mondta a két Cédrus felmutatásával – a magára hagyott és a körbeünnepelt, a valóságost és a vágyott létet):

„Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.
Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.
De, jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.
Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.” (Ady: Szeretném, ha szeretnének)

Mert azt akarja, azt szeretné, ha nem ott fent, hanem lent a gazdag sík mezőben, a rét közepén, dús lombozattal adhatna hús árnyékot, enyhet, menedéket a hozzá zarándoklóknak, az elfáradt utazóknak, a hazafelé tartó vándoroknak, az örömtáncot lejtő ünneplőknek, a Heródesek elől menekülőknak, rokonaikat kutató szkíta örökösöknek s az ide tévedt útkeresőknek egyaránt. Az otthon, a haza, a biztonság és megértés, a család és a szeretet vágya az, ami ezt a cédrust oda rendelte a kép közepére. De ez csak a vágy, mert a valóság ott van fent, magára hagyva a magaslaton:

„Tudod-e,
milyen öntudat kopár öröme
húz-vonz, hogy e táj nem enged és
miféle gazdag szenvedés
taszít ide?
Anyjához tér így az a gyermek,
kit idegenben löknek, vernek.
Igazán
csak itt mosolyoghatsz, itt sírhatsz.
Magaddal is csak itt bírhatasz,
óh lélek! Ez a hazám.” (József Attila: Elégia)

S e két képet, e két kép szintézisét festette meg versben József Attila is élete végén, hiszen testvérek voltak, üres gyomorral is jó szóra, szeretetre éhező lelki rokonok, bár talán soha nem találkoztak:

„Egyedül voltam én sokáig. / Majd eljöttek hozzám sokan. / Magad vagy, mondták; bár velük / voltam volna én boldogan.” (Íme, hát meggletem...)

A libánusi cédrus – mint Jézus vagy Csontváry vagy József Attila – nem magányos, hanem az üzenetükre még felkészületlen világban magukra maradt, magukra hagyott, meg nem értett útmutatók. Előttünk járnak, de ez száraz értelemmel fel nem fogható, csak hittel és elfogadással, hogy átérezzük a világ teljességének, Egészségének üzenetét a jelképekben, dallamokban, metaforákban, hangulatokban.

Elfogadni megbékélve, alázattal, mint a halált, ami nem a vég, hanem a végtelenség, az örökkévalóság kezdete.

Sablonok

Bíró József

JELESÜL

(- emlékezés Karátson Gáborra -)

:
 kollaboránshadak ellenében józanésszel
 őszinte hittel megvesztegethetetlenek

:
 maradnia emberpróbáló természetesen
 áldozathozatallal mellőztetés szitkok

:
 tán to rít ha tat lan
 zász ló vi vő

ALKONY KÖZELÍT

(- emlékezés Vathy Zsuzsára -)

:
 aprócska törékeny gondterhelt
 ugyanazon étteremben megint

:
 asztalon ásványvíz emlékezünk
 öntözetlen virágai szomjaznak

:
 vacs ka ma ti
 vi gasz tal ha tat lan

TESTVÉRSZÍV

(- emlékezés Lázár Ervinre -)

:

késődélutáni iszogatások anekdotázások
míves barátságbecsű bronzövcsat

:

időtlenne nemesült játékszabályok
múltvilágunkból csupáncsak felidézhetők

:

mű tét es tén
min den ó ra

AZTÁN TOVÁBB

(- emlékezés Samu Gézára -)

:

angyalföldi műteremkoszban *Buktánál*
onnantól kezdve folytathatatlan

:

mármint ugyanolyan hangulattal
eszeveszett whiskyzés belefurulyálós

:

há zi bu li
reg gel ig

MEGFONTOLTAN

(- emlékezés Csiki Lászlóra -)

⋮
kistájszólással nyugodtcsendesen magyaráz
nyíltszívű segítőkész barát

⋮
örömömmre összehoz *Farkassal*
kerthelységben görnyedünk poharazás

⋮
kör münk
ni ko tin szín'

EGYÜTT – IDŐINK

(- emlékezés Balkay Gézára -)

⋮
olyan dolgokat mondanak
kutyául megbánhatják holnaputánra

⋮
átsétálnunk éjszakai erdőn
kivételesen nincs hozzáfűznivalód

⋮
bó lé san
jó za nul

CIGÁNYSORRÓL JÖVET

(- emlékezés Osztojkán Bélára -)

⋮
templomajtófélfa előtt ejtőzvén
fájdalmas hegedűkísérettel csillagsiratókat

⋮
mivelhogy nincs feketecitera
amellyel kitettséget szeretetvédelemben

⋮
a nya öl me le gű
kö rül ö le lés sel

UTCAFELŐLI NÉZET

(- emlékezés Vujicsics Tihamérra -)

⋮
vétlenül mert semmibe
akkor természetesen kimagyarázható

⋮
zökkenőmentes nem lehet
ámbar teljességében felvázolhatatlan

⋮
éj je len te
le ga lább is

POZSONY UTÁN

(- emlékezés Tandori Dezsőre -)

:

amikor elküldte szövegrajzait
amikor felhívtam telefonon

:

amikor kedvesen megemlítette
amikor meghívott látogatóba

:

a mi kor
ak kor

ZÁRTVERS

(- emlékezés Tóth Bálintra -)

:

folytatódik minden hiábavalóság
hitünk korhad csonkarózsa

:

vérünk esővízzel lemoshatatlan
szégyeneink ránk száradnak

:

meg vál tás sal
ka cér ko dunk

A. M. D. G.

(- emlékezés Szervátiusz Tiborra -)

:

hozzávirágozván amiképp' adatott
átvészelt idejében továbblépnie

:

gyertyagyújtáskor kovaszikra nem
bűnbánattal majd' hálaimával

:

meg szen telt
tö vis ko ro na

HOREA ÚT 48. / B SZ LG T S

leírtuk (majd) elégettük (1989)
(- emlékezés Kányádi Sándorra -)

:

amikor kolozsvári lakásodon
magnetofonból harsány zene

:

tisztelgő látogatásom titkos
beépített *poloskák* köröttünk

:

Sán dor
bá tyám

Gutai István

Készülök haza

(Részlet a Petneházy-induló. Egy családfa gyökere és ágai című kötetből)

Petneházy Gábor, született: Budapest, 1965

2011 óta élek Franciaországban. Egy Párizstól 60-70 kilométerre délre fekvő, viszonylag ismert, Fontainebleau nevű kisváros melletti, kétezer-ötszáz lelkes faluban lakunk.

Nem teljesen önszántamból kerültem külföldre. 2002-ig légi irányítóként dolgoztam Magyarországon a Hungarocontrolnál. (Ez társaság végzi Magyarországon a légi forgalom irányítását és a hozzá kapcsolódó műszaki háttér üzemeltetését.) Ezután kerültem az Eurocontrolhoz. Ez egy európai szervezet, amely a légiforgalmi irányítás kontinentális fejlesztését fogja össze, illetve végzi az összeurópai polgári légiforgalmi rendszer működtetését. (Központja Brüsszelben van, mint általában minden európai szervezetnek). Egy budapesti szimulátorközpontban voltam műveleti szakértője és vezetője számos európai fejlesztési projektnek 2011-ig. A világválság hatására karcsúsítani kellett a szervezet költségvetését, ezért a budapesti és prágai kirendeltséget bezárták. Két lehetőségem maradt: vagy visszamegyek a Hungarocontrolhoz, vagy külföldön folytatom pályafutásomat. Mivel a Hungarocontrol nem mutatott hajlandóságot visszavenni az eredeti munkakörömbé, a külföld mellett döntöttem. Ezek után választhattam: vagy Brüsszelben dolgozom tovább, vagy a szervezet Párizs melletti, kísérleti tudományos központjában, Bretigny sur Orge-ban. Ott kötöttem ki. A mai napig számos különböző nemzeti, illetve európai projektben, tudományos kísérletben és fejlesztésben veszek itt részt.

A légiforgalmi irányítást különböző nagy műszaki, informatikai rendszerek segítik. Az irányítók egy radarképernyőn kísérik figyelemmel a magyar légtérben zajló forgalmat. A látottak alapján tudnak döntéseket hozni, hogyan különítsék el egymástól a nagy sebességgel közlekedő gépeket. Az ő munkájukat segítő informatikai rendszerek fejlesztésén dolgozom én. Ilyen módon a légi irányítás jövőjével foglalkozom. Nagy radarszimulátorainkban meg tudjuk építeni Európa bármelyik nemzeti légiforgalmi irányító rendszerét. Az ott dolgozó légi irányítók eljönnek hozzánk, és biztonságosan tudják tesztelni az újdonságokat, véleményt tudnak alkotni róluk. Mi pedig mérni tudjuk, hogy az újítások során nem sérül-e valamilyen formában a légi forgalom biztonsága, minden rendszer tökéletesen működik-e.

Ezekben a hosszú, több éves projekteken, rendszerint én a műveleti szakterületért vagyok felelős. Sok országnak dolgoztam már, köztük Lengyelország, Szlovákia, Törökország, Litvánia, illetve vettem részt magyar fejlesztésekben is. Most az isztambuli új repülőtér és átalakított légterének fokozatos üzembe helyezésén dolgozunk. A munka jelenleg a COVID-19 járvány miatt szünetel, de már foglalkozunk a folytatás terveivel.

A Franciaországban dolgozó háromszázötven kollégám között hárman vagyunk magyarok. Az adminisztratív állomány túlnyomó része ugyan francia, de a mérnöki és az operatív állományban – ahova én is tartozom – mások mellett sok spanyol, brit, német munkatárs is van.

Pályafutásomat légiforgalom-irányítóként kezdtem. Nálunk követelmény az igen jó térlátás, illetve a kombinációs készség. Gyors döntéshozatali képességekkel kell rendelkezni igen nagy stressz alatt is! A radar képernyőjén megjelenő repülőgépek helyzetéből, és a hozzájuk rendelt magassági és sebességi adatokból gyorsan és pontosan el kell tudni képzelni a repülőgépek egymáshoz viszonyított helyzetét, és előrehaladásuk folyamatát a légtérben. Vannak a munkát támogató informatikai rendszerek, de azokat a döntéseket, hogy miként és mikor avatkozunk bele a gépek mozgásába (a pilótákat utasítva süllyesztjük vagy emeljük, gyorsítjuk vagy lassítjuk, más irányba fordítjuk a gépeket) az irányítónak kell meghoznia, néha nagyon rövid időn belül. A gépek közötti függőleges távolság nem lehet kevesebb, mint 1000 láb (300 méter), vagy ha ez nincs meg, akkor vízszintesen 5 tengeri mérföld. Ez a szent szabály! Ezt soha nem szabad megsérteni! Ez és minden más szabály a repülésben a világon teljesen egységes, és ezek globális rendszerét az ENSZ ICAO nevű szervezete fogja össze, éppen a mindenkori biztonság érdekében.

A jó angol nyelvtudás elengedhetetlen, mert úgy a légi irányítók a munkájuk során, mint ahogy az egész légi közlekedési iparág ezt a nyelvet használja, kezdve az irányítástól a pilóták kommunikációján keresztül a repülőgépek földi kiszolgálásáig mindenhol.

A képzés akkoriban részben a Szovjetunióban folyt, pontosabban Lettorszában, Rigában. Orosz nyelvtudásom sem volt hátrány. (Mi az öcsémmel Mongóliában éltünk egy ideig a szüleinkkel, ahol orosz iskolába jártam, kitűnően megtanultam oroszul.) Kapva kaptak utánam az LRI-nél (Légiforgalmi és Repülőtéri Igazgatóság – a Hungarocontrol elődszervezeténél), aki beszélt angolul, amellet bármit meg tudott tanulni oroszul. (Ami ritka volt abban az időben, még ma is az.) A gyors felvételi beszélgetést nagyon szigorú, háromnapos tesztből álló orvosi vizsgálat követte. A képességeket vizsgálták: térlátás, gyors döntéshozatal... A hároméves – orosz nyelvű – rigai iskolában megtanultuk a légi irányítás, a légi navigáció alapjait. Repülőgéppel jártuk a Szovjetunió nyugati vidékét és gyakoroltuk a légi navigációt, hogy lássuk, miként dolgoznak a pilóták.

Miután azt elvégeztem, másfél évet jártam a győri Széchenyi István Műszaki Főiskola levelező tagozatára, és felsőfokú diplomát kaptam.

Közben Ferihegyen már folyt a gyakorlati képzés, nagyjából négy, négy és fél év után kerültem a légi irányító toronyba, mint tornyos irányító. Ott még oktatóval le kellett dolgoznom 70 órát, hogy azután saját szakszolgálati engedélyt kapjak. Két évet dolgoztam Ferihegyen a Toronyban, amikor érdekelni kezdett a légi irányításnak egy másik részlege, ami már nem a repülőtéri forgalommal foglalkozik, hanem az országon átrepülő gépekkel. Így lettem radarirányító. Több mint tíz évet dolgoztam radarirányítóként, először a városban lévő, majd a repülőtérről költöző körzeti irányító központban.

Később lehetőség adódott az Eurocontrolnál tudományos jellegű állásra pályázni, ahol tovább tudtam lépni és foglalkozhattam az irányítás jövőjével.

Nem kimondottan európai országokkal foglalkozunk, hanem a negyvenegy tagállamnak végzünk különböző projekteket (Grúziától Izraelen át Örményországig). Ilyen meghatározó európai munka volt például az, miután megadták a műszaki lehetőségeket, hogyan lehet az országokon átrepülő gépek közötti függőleges, akkor még 2000 láb (hatszáz méter) távolságot a felére csökkenteni. Már olyan korszerűek a rendszerek, hogy ezt meg lehetett oldani. Ez azt jelentette, hogy a nagyon szűkös európai légtér kapacitását meg tudtuk duplázni. Laikus megfogalmazásban: több gép „fért el” a levegőben. Ez óriási előrelépés volt, mert már nagyon szorított a cipő. Ezt az Eurocontrol kísérletezte ki és öt év alatt vezette be.

'89-ben nősültem meg, egy magyar légikisasszonyt vettem feleségül. Három gyermekünk született, akik már felnőttek. A fiunk harmincéves, egy nagy nemzetközi cég karbantartási vezető mérnöke, idősebb lányunk most írja a doktoriját az ELTE-n, ott tanít, mellette egy magánklinikán dolgozik, orvosi rehabilitáció a hivatása.

Kisebbik lányunk most diplomázik az Óbudai Egyetemen, marketingkommunikációval foglalkozik. Jól beszél franciául, egy középiskolai évet Franciaországban végzett, az Erasmus-szal készül újra kimenni fél évre. Amikor kiköltöztem Franciaországba, feleségemmel elváltak útjaink. Tavaly házasodtam újra.

Édesapám állatorvos volt. A családnak eléggé „állatorvospárti”, mert az ő apukája is állatorvos volt; aki katonai állatorvosként kezdte, aztán dolgozott a második kerületben körzeti állatorvosként (Fekete István kutyáit is gyógyította), helyettesített a Budapesti Állatkertben.

Apukám testvére is állatorvos lett, ő Várpalotán dolgozott. Érdekes módon ez a testvéremmel és velem, illetve a mi generációnknál nem folytatódott

Apukám a Phylaxiánál vállalt munkát (ami akkor még magyar cég volt, most francia). Hetvenháromban került ki először Mongóliába, akkor kezdett Magyarország állategészségügyi kombinátot építeni Ulánbátorban, ahonnan vérsavót

szállítottak Magyarországra, hogy állategészségügyi vakcinát lehessen belőle készíteni. Szakmailag nagy kihívást jelentett neki az a munka, jó szakemberré vált azáltal is, hogy olyan feladatokat kellett neki ott megoldani, amilyenekkel Magyarországon soha nem találkozott.

Szüleimnek fiatal házas korukban óriási kaland lehetett ez a kiküldetés. Anyagiilag is nagy előrelépést jelentett a családnak, különösen azért, mert ott nem tudták elkölteni a pénzüket. Apukám egyszer bement az áruházba, vett egy puskát. Mint Amerikában, Texasban! Elzárta a szekrénybe a lőszerekkel együtt, hogy ne tudjunk hozzáférni. Egyszer telefonáltak neki az oroszok: mennek farkasvadászatra, menjen velük. Apukám vállára kapta a fegyverét és ment. Jártak horgászni is. Ulanbátoron átfolyik a Tola folyó, gyors folyású, vad víz, akkor még tele volt hallal. Kisebb tavakhoz is elment keszegezni. Előfordult, hogy éjszaka két hatalmas táska keszeggel tért haza, anyukám azon nyomban nekiállt megtisztítani és rakta a hűtőbe. (A hal hiánycikk volt.)

Minden hónapban érkezett Magyarországról egy vagon áru, meg lehetett rendelni, mit kér a család. Édesapám kétdanos dzsúdómester is volt. Fiatal korában külföldre is járt versenyekre. Az első legót Franciaországból hozta, a mai napig megvan.

Mongólia birkózó nemzet, ott is járt bíraskodni dzsúdóversenyekre. Nekiállt megismerkedni a szambóval, ami a helyi birkózást és a dzsúdót egyesíti valamelyest, megtanulta a szabályait és azokon a versenyeken is bíraskodott. Megtörtént, hogy az egész magyar dzsúdóválogatott nálunk vacsorázott. Nem tudtak hol enni rendesen, apukám meghívta őket. Manapság, ha hallom a nevüket – ma már ugye felnőtt edzők –, eszembe jut: ő is nálunk vacsorázott! Ő is!

Gyerekszemmel nekem Mongólia a Kánaán volt! Nyolcéves voltam akkor. Nagyon hamar megtanultam oroszul, jól is tanultam. Nagyon sok barátom lett. Panelépületben laktunk Ulanbátor közepén, nyáron nagyon meleg volt. Apukám épített nekem csapágyból, faanyagból go-kartot, azzal száguldoztam a házak között. Amikor anyukám meglátta a homokvihar közeledtét, mert sárgállott az ég alja, rohant, és összeszedte a magyar gyerekeket. (A kolónián körülbelül tíz magyar család élt, általában fiatal szülők kis gyerekekkel.) Bezártunk ajtót, ablakot, két óra múlva a vihar elvonult, vissza lehetett menni játszani az udvarra. Az anyukák pedig takarították a lakásaikat, mert az apró homok betakart mindent. A homokvihar két-háromhetente kitört.

Aztán jöttek a mínusz negyven fokok telek. A város környékén jurtatáborok keletkeztek, mert a pásztorok beköltöztek. Mi, gyerekek járkáltunk a jurták között és nézegettük az állatokat. Szőrmeruhában mentünk iskolába, közben figyeltük egymás orrát. Amikor kezdett fehéredni, meg kellett hóval dörzsölni. Felocsoltuk a kosárlabda-pályát, az erkélyünkön levő hatalmas katonai reflektorral megvilágí-

tottuk, így este is lehetett rajta játszani. Leginkább a jégkorong-mecceket néztem a tévében is, akkor még a nagy szovjet válogatott játszott, a Harlamov-sor, Borisz Majorov és társaik. Ott tanultam meg úgy korcsolyázni, hogy itthon két évig a Ferencváros ifjúsági csapatában jégkorongoztam.

Néhány év múlva édesapámék visszamentek Mongóliába az öcsémmel, én pedig anyai nagymamáméknál laktam, a Körösi Csoma Sándor két tannyelvű gimnáziumba jártam és orosz nyelvi versenyeket nyertem! Anyanyelvi szinten beszéltem oroszul. Nem mondom, hogy konfliktusmentes volt az a két év, óriási volt a generációs különbség.

Szerencsémre ismerhettem minden nagyszülőmet. Anyai nagyapámat Paál Lászlónak hívták, a MÁV-nál, később a Volánnál jogászkodott. Volt egy nagykerékű Wartburgja, azzal jártunk ki a szőlőbe permetezni, gyümölcsöt szedni. Akkor a Kamaraerdő még nem így nézett ki, kis telkek sorakoztak egymás mellett. A szüret nálunk is családi ünnep volt. Olyankor mi, gyerekek felköltöztünk a cseresznyefára és onnan figyeltük az eseményeket.

Apukám szülei az állatkórház mellett, a Lehel utcában laktak, sokat voltam náluk is. Nagyon szeretett Petneházy nagyapám is. Sokat játszottam a kórház udvarán a karámok között.

Sokszor mentünk Várpalotára, apu testvéréékhez. Egy sárga Wartburggal jártam Szabolcs bácsival a terepet. Oltani, elletni... mégse lett állatorvos a „gyerekből.”

Nagyon szorosak a rokoni kapcsolatok. Rendszeresek a találkozók, telefonon mindig keressük egymást, tudjuk, kivel mi történik, karácsonykor mindig összejön általában Judit néninél a szűk család, nagybácsi-szintig, húsz-huszonöt fő. Ez a szervezés lassan rám hárulna, ha nem élnék külföldön. Úgy érzem, nekem lenne a feladatom. A Petneházy név nekem nagy büszkeséget jelent! Ma már sokkal többet lehet hallani a családról, mint régen. Az értékeit majdnem mindenki elismeri már. Kötelezettségekkel jár ez a név.

Az ősök közül leginkább Petneházy Dávidra emlékszem, akiről tudjuk, mit tett és mit köszönhetünk neki, de nekem nagy kedvencem volt Zalán bácsi, nagyon szerettem vele beszélgetni. Nagykoromra szereztem tudomást sok mindenről, amit ő véghezvitt.

Judit nénit is csodálom, ahogy a család történetével foglalkozik, ahogy hatalmas vehemenciával utána jár a múltbeli eseményeknek, elődöknek. Kívülről vágja mindenkinek a nevét! A hatvanhatodik rokonnak is! „Emlékszel, Gáborkám? Ez a fénykép akkor készült, amikor... ő a nagybátyja unokatestvérének a húga!”

Szabadidőmben sokat járok Nyugat-Afrikába új halfajok után kutatni. Van egy Nagy Béla nevű barátom, aki itt lakik Franciaországban, nem messze tőlünk. Ő egy független halkutató (ichthyológus), aki el szokott vinni magával a 2-3 hetes

tudományos expedícióira. Én a fotós szoktam ott lenni, illetve segítek a keresésben a nehéz terepen. Voltunk együtt Csádban, Kongóban, Ugandában, de Tanzániában és Kenyában is már. Kongóban (Katanga tartományban) van egy halfaj, amit én fedeztem fel 2016-ban. Én mertem ki először a Lufira folyóból, a tudományos leírás és publikálás után 2018-ban, rólam, illetve a családukról nevezték el ezt az apró (2-3 cm-es) halat. *Micropanchaxpetnehazyi* lett a tudományos latin neve, ilyen módon is megörökítve nevünket az utókornak.

Emellett és ettől függetlenül, egy kalandra vágyó kis társasággal nemrég motorkerékpárral mentünk végig a Viktória-vízeséstől Fokvárosig tartó 4500 kilométeres útvonalon, kezdve Zambiában, végig Botswanán és a Dél-Afrikai Köztársaság keleti partvidékén a Jóreménység fokáig.

Készülök haza. Másfél havonta általában jövök is. Itthon próbálok építkezni. Amennyire szerettem ezt az országot, amikor megindult a rendszerváltás után, milyen jó alakult az első pár év! Sok minden nem tetszik, ami itthon történik mostanában, ennek ellenére nagyon szeretek hazatérni! Mindig keresem a jót, mert kétségtelen, történnek jó dolgok is. Amint lehet, jövök haza nyugdíjba. Az se volt célom, hogy kimenjek, az se célom, hogy kint maradjak. Főleg nem Franciaországban, mert az nem vendégváró, nem külföldbarát ország.

Kőbárka

Sztaskó Richard

néha persze

néha persze
nekem is
kijut a jóból
még ha
meg sem
érdemlem –
látni ahogyan a
partra fröccsenő
folyócseppeken
megcsillan a
lenyugvó nap

tengernyi lélegzetet

tengernyi lélegzetet
kell még vennem
ahhoz hogy közelébe
érjek annak amit
rajtam kívül álló
okokból nálamnál
bölcsebb halandók
úgy neveznek
teljesség

ha kudarcot
vállanék
vállalom a
következményeket

hálódban uram

hálódban uram
néma tátogás vagyok
csak fulladozom –
mi történe ha csöndben
egy percre elengednél –

szebb zuhanást

fáradt vagyok
és tudom
hogy ezt az éjszakát
is a csillagok alatt
töltöm
egyedül
és amíg
szemeidre szomjazom
két keserű pillanat között
van időm
szebb zuhanást
álmodni
magamnak

mert ami igazán
lényeges
az pont tőled lesz
azzá

nem tűri

elfelejtettem
milyen érzés ha
csönd helyett nesz
hull a szívre
sajnos a beszakadt
égbolt
nem tűri a
visszhangot
nekünk kell
elrejtőzni a
fáradt pillantások
mögé

Aknay Tibor

Alkonyhíd

Két part közé
hidat feszít az alkony,
míg csodálom,
az időt vissza tartom.

Kudarcban halnom

Egy utolsó nekirugaszkodás,
végső roham, a csúcok ellen,
egy öngyilkos feltámadás,
kudarcban halnom ne kelljen!
Valami, mégis maradandó,
kérések között kornyomat:
esküszöm, mindent feladnék,
ha túlélhetném a sorsomat.

Mintha

Rozsdavörös, ájult délután,
elkedvetlenedett percek
jobb időkre várnak.
Mintha magamat látnám,
de ismeretlen –
azért, köszönök:
hátha...

Aki voltam

Vándorlok hét határon,
csillagos léthatáron,
gyűjtöttem – égre szórtam,
ott ragyog, aki voltam.

Három háromsoros

Csendtől csendig:
lét keltétől
lét nyugtáig.

Két világ között
küzöbön felejtve
lenni: mi végre?

Időtlenységbe
exponált létem:
Isten remeke.

Gyöngyöt nevet

Egy pohár borban fürdik az alkony,
gyöngyöt nevet a Nap lent a parton,
s az időt istenként visszatartom.

Szememben töredék

Szememben töredék az ég,
de egésznek látom mégis,
és sátram lesz mindörökké,
még ha bomlik az egész is.

és szíven talál

Hold-sarló jön
feszül idegem,
és szíven talál
a végtelen.

Másnap

Minden
másnapom
letakart
tükör.
Aznapjaim
halott
szavait
gyászolom.

Idődal

Kószálok az időben
idő-fosztott időtlen,
lét fölött és lét alatt
elviselem magamat.

Idővándor így vagyok,
kísérőim angyalok,
nincs más terhem, csak a lét,
de amíg van, épp elég.

Mire elhinnéd

Mire elhinnéd, hogy győztél,
már öregebb vagy az ősznél,
és annyira már – nem érdekel.

Szereztél néhány barátot,
van puha, meleg kabátod,
és az hogy élsz, már fél siker.

Ami még fontos, az megvár,
engedd el, amiért nem kár,
nagy titok ez:
Addig is, olvass verseket,
a pénztárnál ez jól jöhet,
ha majd fizetsz.

Bennem az egész

Arany a nyár
a tél ezüst,
öreg kéményből
száll a füst,
kődcseppek sírnak
arcomon,
míg a lét rajtam
átoson,
nem vagyok több, se
kevesebb,
mint holmi csillag-
rendszerek:
bennem az egész,
a vágyott,
vajúdok igaz
világot.

Sz. Tóth Gyula

Kultúrakert-Művelők

Japán lélek – magyar szellem

Idei termés, aktualitás hírek egy művészi honlapon: **Kép és Krónika – Wagner Chiyo asszony kitüntetése** (2021. augusztus 24.)

Nagy örömünk e mai nap!

Alapító elnökünket **Áder János**, Magyarország köztársasági elnöke kitüntette. A *Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét* öccsellenciája **Palanovics Norbert**, tokiói nagykövetünk Tokióban ma adta át a 91. életéhez közeledő **Wagner Chiyo** asszonynak.

Az átadás emléképe

A kitüntetés hivatalos szövege:

„Magyarország Köztársasági Elnöke

Wagner Csijo

az Academia Humana Wagner Nándor Művész Hagyatékát Ápoló Alapítvány
alapító elnöke részére

a magyar–japán kulturális kapcsolatok fejlesztésében
vállalt szerepe, valamint Wagner Nándor szobrászművész
hagyatékának gondozását szolgáló munkája elismeréseként
a magyar Érdemrend Lovagkeresztje
kitüntetést adományozom.

Áder János”

Fotó: Magyar Kulturális Intézet Tokió és Katada Norihiro

A Mózes szobor felállítása Dunaújvárosban (2021/04.16.)

Szent István napi klasszikus koncertek a Filozófiai Kertnél – klasszikus zene, tisztaság, szépség, rend, kicsikkel, nagyokkal (2021. augusztus 20.)

Mózes szobor és öt új festett ólomüveg ablak megáldása. Wagner Nándor Mózes szobrának és **Bráda Tibor** Munkácsy-díjas festőművész által tervezett öt hatalmas színes ólomüveg ablaktáblájának megáldása Dunaújvárosban, 2021. augusztus 28-án.

Kiss Sándor: **Japánok olimpiai és ebben vállalt szerepünk** (2021. augusztus 8.)

Nemzeti emlékhelyek Napja, Eger (2021. június 20.)

1552. Wagner Nándor: Az Egri vár ostromának 400. évfordulója alkalmából meghirdetett dombormű pályázat pályaművének átadója. Köszöntőt mondott: Kiss Sándor, az *Academia Humana Alapítvány* elnöke

Ami közös a hírekben: Wagner Nándor – Művész – *Academia Humana Alapítvány* és annak elnöke.

Akkor kicsit bővebben e nemes tevékenységről.

Fotó: Kissné Székely Ilona

Wagner Nándor hazatérései – Párhuzamos életrajz Kiss Sándorral

Wagner Nándor napokban felállított Mózes-szobra kétségkívül városképi jelentőségű mű a dunaiújvárosi Krisztus Király-templom előtt. A monumentális, folyamatosan új alkotásokkal gyarapodó, Bráda Tibor hatalmas ólomüveg ablakaival lassan kiteljesedő épület nem csak spirituális központ, hanem az egykor Sztálin nevét viselő iparváros új szellemi, lelki, kulturális centruma és egyik fő látványossága lett. Jelentőségét, látogatottságát bizonyára nagyban emeli a világhírű szobrász Japánból érkezett alkotása is. A nagyváradi születésű, Budapesten, majd Svédországban élő, aztán 1967-ben Japánban letelepedő, a felkelő nap országában 1997-ben elhunyt Wagner Nándor hagyatékát özvegye, Wagner Akiya ma Chiyo és az Academia Humana Alapítvány gondozza. A társadalmi szervezet elnöke, az életmű lelkes patronálója, terjesztője, Kiss Sándor a munkatársaival sokat tesz Wagner Nándor lappangó munkáinak felkutatásáért, megmentéséért, és többek között neki köszönhetjük, hogy a japáni időszak fő művei közül néhány itthon is otthonra lelt nagyvárosi köztereinken.

A Japán vonzásában – Magyarok, akik szerették Japánt című kötet szerzője, Akihi-to császár kitüntetettje, a Felkelő Nap Rendjének birtokosa, Kiss Sándor kereskedelmi diplomataként merülhetett el teljesen a távoli szigetország páratlan kultúrájában. Nincs mit csodálkozni azon, hogy az ő tevékeny, mozgalmas élete is kész regény. Nippon iránti érdeklődése gyerekkorától kíséri, tudtam meg akkor, amikor arra kértem, ne maradjon a háttérben, Wagner Nándor és most épp a Mózes-szobor árnyékából kilépve végre önmagáról is áruljon el valamit: „Az eljapánosodásom ötévesen kezdődött Miskolcon, amikor a szüleimtől kapott feladatomat teljesítve a Szabó bácsihoz jártam tejeért. Egyik nap egy nekem időseknek tűnő, valójában az édesapámnál alig korosabb úriember kijött

az utcára, és megszólította a zajongó gyerekcsapatunkat: szeretitek-e a meséket? Érdeklődő csend lett. Elmondott egy távol-keleti történetet, és a következő ajánlással élt: ha segítünk neki, bevisszük a tűzifát, kihamuzzuk a kályháját, mindennap mesél nekünk valamit. Kiderült, hogy diplomata volt az illető, aki szeretett volna eljutni Japánba. Ő kezdett megismertetni a felkelő nap országával. Egy albumot mutatott, amelybe kivágott újságcikkeket, térképecskéket és képeslapokat ragasztott. A Japánnal kapcsolatos kíváncsi annyira megtetszett, hogy ez hobbiként a mai napig engem is elkísér. Borsod megyében – ahol az édesapám állatorvos volt, huszonzét községet látott el – úgynevezett japánosok is éltek. Olyan egykori magyar hadifoglyok, akik 1921–1922-ben Japánon keresztül érkeztek vissza a szibériai hadifogságból, és nagyon jó történeteket tudtak.

A távoli ország ezeken az élményeken, találkozásokon keresztül vált valamennyire kézzelfoghatóvá számomra. Olyan injekciót kaptam, ami meghatározta a jövőmet. Később ez a Japán-szerelem nem maradt plátói, az egyetem elvégzése után elkezdtem japánul tanulni a Hopp Ferenc Múzeum igazgatójánál, Major Gyula tanár úrnál, aki a József Attila Szabadegyetemen oktatott. Mi, hallgatók sokat köszönhattünk neki, például rajta keresztül kaptunk meghívókat a követség által rendezett kulturális eseményekre. Az óráin kívül is rengeteget beszélgettünk vele Japánról. Kedves szokása volt, hogy vasárnap délelőttöként a budai Sport Hotelbe járt, ahol kávé mellett fogadta a téma iránt érdeklődőket.”

Ám hiába a fokozhatatlan érdeklődés, a szigetországba való eljutás vágyalom maradt volna, ha Kiss Sándor nem követ el mindent, hogy szorgalmával és gondos aprólékossággal összeszedett ismereteivel érdemessé váljon a kinti tapasztalatszerzésre: „Szerettem volna ösztöndíjat kapni Japánba. Különböző lehetőségek adódtak, sikerült a legfelsőbb szűrőn is átmennem, elfogadták a kérelmemet, de az akkori főnököm – ahogy sok-sok évvel később megtudtam – azt írta a papíromra: nem javasolja a kimenetelemet. Engem végig az foglalkoztatott, hogyan találkozhatnék eleven japánokkal. Kiderült, hogy néhány tehetséges matematikus, közgazdász ösztöndíjas nálunk tanul. Felkerestem őket, jó barátságba kerültünk, és ezután egymást tanítottuk az anyanyelvünkre. A *Világgazdaság* napilapban egyszer csak megjelent egy álláshirdetés: Japánba, a magyar nagykövetség kereskedelmi kirendeltségére mérnök végzettségű munkatársat keresnek. A vonatkozó feltételsornak gyakorlatilag mindenben megfelelttem, megvoltak a nyelvvizsgáim is, úgyhogy jelentkeztem. Mondhatom úgy is, hogy Buddha rám kacsintott, mert 1981-ben a minisztérium tizenhat kiválasztott pályázót, köztük engem, két menetben levizsgáztatott, és végül én nyertem el az állást. '82-ben kerültem ki Tokióba, másodosztályú kereskedelmi titkárnak. Az első menetben öt évet töltöttem Japánban, majd 1992-től újabb hat évet, immár kereskedelmi tanácsosként. A munkámnak köszönhetően megnyíltak előttem a kapuk, még császári fogadásokon is részt vehettünk. A legfontosabb, legizgalmasabb feladataim a nagy kiállításokhoz, a magyar szereplések megszervezéséhez kötődtek.”

De mikor és hogyan ismerkedett meg Wagner Nándorral? „Amikor az első kiküldetésem végén a nagy nyári hőség miatt éjszaka csomagoltunk, néztük a tévét, és feltűnt a képernyőn Wagner Nándor, aki magyaros japán kiejtéssel a *Filozófiai kert*et mutatta be. Tudtam, ki ő, azt is, hogy Japánban él, viszont az a hír járta róla, hogy remete, nehéz vele kapcsolatba kerülni. Hazajöttünk. Amikor öt évvel később, '92-ben újra kitelepültünk, Vida Mária kérte Budapestről Wagner Nándor címét. E megkeresés apropóján, közvetítőként léptem először kapcsolatba vele. Az első beszélgetésünk rövidre sikerült, a részéről körülbelül ennyi volt: »A címemet kiadhatja, maga meg jöjjön ki hozzám, mert szeretnék magával beszélni. Viszonthallásra!« És lerakta. Ezután felkerestem a Tokiótól nagyjából százötven kilométerre lévő masakói otthonában.

Masiko egy kedves, húszezres városka, négyszáz keramikusműhellyel...” A kérdésre, hogy jó barátságba kerültek-e Wagner Nándorral, Kiss Sándor az egyértelmű igenje mellett egy gyerekkorába visszavezető budapesti találkozás emlékezetomályból kiemelt, utólag összeállított képét is felidézte: „Nándi 1997-ben hunyt el, de ismeretségünk viszonylag rövid ideje alatt nagyon mély, mondhatni atyai-fiúi barátság alakult ki közöttünk. Rengeteg közös témát adott a kereskedelmi szakma és a szobrászat: közös problémák, nehézségek, tapasztalatok, stratégiák. Amikor időm engedte, elmentem Nándihoz, ő pedig a feleségével minden hétvégén bejött Tokióba vásárolni, ilyenkor is gyakran találkoztunk. Sokat voltunk együtt, rengeteget mesélt nekem az életéről. Az igazi áttörést az hozta, amikor kiderült: a nagycsaládunkhoz tartozó, a két világháború között főleg egyházi műveket készítő Makk József szobrász 1945 után – miután saját műterme nem volt – időnként Nándi akkori műtermében, a Várbazárban, a déli szárny 9.-ben kapott lehetőséget arra, hogy alkosson. Ezáltal arra is rájöttünk, hogy én gyerekként, hat-nyolc éves koromban már találkoztam Nándival, amikor ügyek intézése végett Józseffel és édesapámmal meglátogattuk. Kaptam egy marék agyagot, hogy gyúrjam, aztán átmentünk megnézni a szomszéd műtermeket is.”

Wagner Nándor a masakói otthonában

Milyen volt ez a művészember?

Wagner Nándor portréfotóit és munkáit látva persze sejthető a válasz, de egy valóban különleges egyéniséget igazolt Kiss Sándor rövid jellemzése: „Képzeljünk magunk elé egy tanári kiállítású, egyenes tartású, nagyon szép organumú embert, aki rövid tömondатаival rögtön képes lekötni a figyelmet, ugyanakkor enged beszélni is,

és őszinte érdeklődéssel hallgatja meg a másikat. Nándit rendkívül precíz életvitel jellemezte, mondhatni, katonás rendben élt. Nyitottsága ellenére nem akarta eladni magát reklámgrafikusnak, pedig hihetetlen rajzkészsége volt. Egy vonallal képes volt lerajzolni valakit, aki éppen szóba került. Soha nem dicsekedett istenadta tehetségének nagyságával, sőt, inkább azt az érzést keltette, hogy alkalmanként a beszélgetőtársai válnak alkotópartnerévé. Határozottan fogalmazott, ugyanakkor olyan harsányan tudott nevetni, hogy szerintem még az utcán is meghallották.

Budapesten is többen úgy emlékeztek rá: még nem látták, de tudták, hogy ő közeledik, mert messziről felharsant az a bizonyos wagneri kacaj. Társasági ember volt, viszont nagyon megválogatta, hogy kikkel van együtt. A hozzá közel állókkal szívesen, humorral, barátilag diskurált. Amit igaznak tartott, azt keményen megmondta. A japánok is azért szerették annyira, mert időnként ugyan leszidta a hozzáfordulókat, de mindig igaza volt. Később sokan visszamentek hozzá; megköszönni a mesternek, hogy jó időben »kijózanító pofont« kaptak tőle. Sok művésszel találkoztam már, de aki ennyire szigorú lett volna önmagával, az életvitelével kapcsolatban, nem tudnék még egyet mondani.”

A személyes, bizalmi vonatkozásokat az Academia Humana Alapítvány létrejöttének története sem nélkülözi: „Széles az említett Makk család, és tőlem függetlenül másod-unokatestvérem, Makk István építészmérnök is fel akarta venni a kapcsolatot Nándorral. Kijött Japánba, kimentünk hozzá, ezután többször is találkoztak. Egy alkalommal Istvánt és engem Nándi elkapott a műtermében, és azt mondta: úgy döntött, mi ketten leszünk a művészeti hagyatékának gondozói Európában. Egy kis időre hazajött Magyarországra, itthon is beszéltünk erről, megerősítette a szándékát. Amikor 1997 nyarán visszament Japánba, az orvosok áttételes hasüregi daganatot diagnosztizáltak nála. Nándi erre megjegyezte: »Ha a Jóisten szólít, mennem kell. Az orvos szerint, ha nem vetem alá magam a műtétnek és az utókezeléseknek, mához két hónapra halott leszek.« Mivel augusztus 6-án kapta a diagnózist, nekem azt üzent: »Sanyi, gyere ki hozzám október 4-én!« Kimentem. Nándi jött le elem a pár lépcsőn, és vidáman kiáltotta: »Hazudott az orvos!« November 15-én hunyt el. Nem kért semmiféle kezelést, de a remek fizikai kondícióját tökéletesen megtartotta a halálát megelőző hétig.”

Az Academia Humana égisze alatt kezdődött a wagneri életmű összegyűjtése és népszerűsítése is: „Nándi kereste itthon a régi szobrait, a barátaitól értesült, hogy azokat levitték Székesfehérvárra; ott, a múzeumban meg is találta néhány alkotását. Amikor elindítottuk a *Filozófiai kert* Budapestre hozatalát, még nem tudta, hogy beteg. Megírta az ajándékozó levelet, közben mi a fővárosban kapcsolatba léptünk az összes illetékessel. A halálával ugyan a levegőben maradt az ajándékozás, de folytatuk az ügyet, így megvalósulhatott a szoborcsoport Gellért-hegyi felállítása. Fehérváron fölleltük József Attila-sobrát és a *Corpus Hungaricumot*, a többi munkájáról

azonban nem volt hírünk, illetve csak annyi, hogy ahova levitték őket, az a helyiség beázott, semmi sem maradt meg. Végül a múzeum könyvtárosai segítettek: az elénk tett bevételezési napló további negyvenhat Wagner Nándor-művet jegyzett, amelyek egyszer csak egy elfalazott szobából kerültek elő. Ezután tárlatot rendeztünk belőlük Fehérváron, ahol az *Anyaság* gipszét is kiállítottuk. Az egyik látogató hívta fel a figyelmet arra, hogy ez a szobor annak idején elkészült, és egy albertfalvi óvoda udvarán áll. Kifaragtattuk, és a másodpéldány Miskolcra került, a Ferenczi Sándor Egészségügyi Technikum elé. A *Földanyát* Wagner Nándor születésének kilencvenedik évfordulójára, 2012-ben a budai várnál, a Bécsi kapu előtt helyeztük el.”

Eljutottunk a jelenhez: Dunaújváros, II. János Pál pápa tér. Mózes siet (f)elénk. Lendület, lelkesültség, indulat, aggodalom, elszántság, küldetésstudat, következetesség... – vélhetően mindenkinek mást sugall a tízparancsolattal erélyesen szembeesítő bibliai alak. Kiss Sándor számára az eddigi munkájuk betetőzése, hogy ez a fontos Wagner-alkotás végleges helyet nyert a Krisztus Király-templomnál: „Tavaly volt az Osztrák–Magyar Monarchia és Japán diplomáciai kapcsolatfelvételének százötvenedik évfordulója. Nándi özvegye, Chiyo asszony ennek kapcsán ajánlotta fel Magyarországnak a Mózes-szobrot, amely végül Dunaújvárosba került. Nem véletlen a választás, hiszen ott található Nándi egyik korai munkája is, a szökőkutas *Korsós lány* a vízköpő békafigurákkal. Ezúttal Baltási Nándor plébános, Bráda Tibor üvegművész és Wehner Tibor művészettörténész, a Wagner Nándor-monográfia írója segített abban, hogy a *Mózes*t felállíthassuk a templomnál. Nagy eredmény és rendkívüli öröm ez számomra, ami megkoronázta az ez irányú tevékenységeimet, Wagner Nándor ügyének képviselését.”

Források

Magyar Kurír katolikus Hírportál, 2021. május 9.

[<https://www.magyarKurir.hu/hirek/kiss-sandor-wagner-nandorrol-es-mozes-szoborrol>]

Az írás nyomtatott változata az Új Ember 2021. május 2-i számában, a Mértékadó kulturális mellékletben jelent meg.

Magyar Kurír katolikus Hírportál, 2021. május 9.

<https://www.magyarKurir.hu/hirek/kiss-sandor-wagner-nandorrol-es-mozes-szoborrol>

Az írás nyomtatott változata az Új Ember 2021. május 2-i számában, a Mértékadó kulturális mellékletben jelent meg.

Fotó: Kiss Sándor

Vitéz Ferenc

Pentaton színek bohóccal és virággal

In memoriam Bényi Árpád festőművész (1931–2006)

(I. Emlékezés egy mesterre)

Virágzó fák az asztalon,
egy mécses lángja nyúlik át a kerten.
Örömből van a fájdalom,
s a pattanásig felajzott ideg
már parázslik a sorvadó szemekben.

Előbb még minden a helyén volt:
fákon a fény, az ágyon a paplan.
Aztán megszakadt a kárpit égbolt,
s káosz-gyönyörré változott a festék
a Teremtés utáni pillanatban.

(II. A nyár virágai)

Anyag és lélek szeplőtlen ölelkezése.
Az éjszakák haragja.
A délután lopakodó csöndje.
A kékség hosszú és hűvös mámora.
A lepkeszárnyak lobbanása
szénakazlak poros szemében.
A vágyak egy kis darabja.
Az angyal érkezése.

(III. A bohóc angyallá válása)

Párhuzamos terekben
lélegzik a dal – finom párája
angyalszárnyakról lepergő eső.
A sírás nem hallja a nevetést,
az öröm nem tud a fájdalomról,
a fekete számára nincs fehér,
a kincs nem hallott a lomról,

az elmulasztott kézfogásokat leső
varjak nem értik az ölelkezést.

Az angyal-ujj a hárfa húrján arra int,
hogy a bohóc mindjárt átkopog,
s te nem tudod, kié a könny.

(IV. A fájdalom tövisei)

Az ecset hegye megérintette
a láthatatlant.

Ettől olyan izgatott a délután,
mikor a jegenyék árnyékába
visítő harsonahangok
összekeverednek a tubusból
kinyomott vörössel...

Elhamvadó szellemként
vonaglanak az egykori boldog
álmok, mint a horpadt
szügyükben gránátszilánkot
hordozó lovak.

(V. A semmi határán – 1956)

Mocsokdagasztó éjszakák
terrorjában szétszakadt virágszirmok.

A kertek emléke elfoszlik
a templomkárpitokról,
és beleragad a véres sárba
a köpködő földindulásban.

A semmi határán egyensúlyozik a téboly,
és meggyalázza a hegedülő angyalt.

Az egyetlen remény Van Gogh
képeibe menekül, hogy halála
biztos tudatában is megélje még
„az első nász érintetlenségét”.

Naplórészletek Dante mellett

Ma sem történt semmi.

Pedig reggel úgy ébredtem,
hogy valami lesz: félig úton, félig
a látásra szomjasan, hogy mi van a dolgok
mögött, és merre futnak az egerek a horizont
alatt; hisznek-e a csodákban az angyalok,
elhiszik-e saját létezésüket; s a jó útról
letévedni hogy lehet, mikor a vér is
parancsra megremeg, mert a bús
gyönyör szőrös, hiú mancsa
szorítja csipőd s melledet
(... és egyebek).

Kellett volna egy feladat,
teli kínnal, a szem kapujában
a haldokló fénnel; egy furfangos
feladat, melyben érvelhetek Platónnal
vagy Szókratésszel; egy pokoli feladat,
melyben a Minoszi Szörny előtt leperreg
minden bűne, mielőtt utoljára felhörög;
egy máglyára éhes, kéjes feladat,
melyben a hős lehetek.

(De ma sem történt semmi: ma sem
változtam meg én.)

Az álmomra nem emlékszem,
csak arra, hogy futottam volna
jobbra-balra, ám a lábam ott ragadt
egy eltemetett részben, mi árnyékot
vetett a lomha folyosófalakra...

Nem láttalak téged, és magam se
láttam ebben a belőlem elszakadt
tompá, ám törvényes ferdeségben.

Tévedtél, Mester, mert a Szerencse
nem forgandó. Egyeseknek mindig
megadatik, másoknak sohasem.

Egyeseknek mindig szerencsés az útja,
de mások még elindulni se tudnak.

Jártam a halott népek honában.
Nem tudtam beszélni velük, hiszen
nem ismertem sem a nyelvüket, sem azt,
mikor, miért és mitől pusztultak el.

Gyanítom, hogy elfeledték a múltjukat,
ezért ha tudtam volna beszélni velük,
akkor is csak arról, hogy próbálnak
nevet adni maguknak – de már késő.

„egy nagy bokorról egy ágat letörtem” én is.
a bokor vérezni kezdett, és vérezni kezdtem
én is. egy lettem vele: a vérünk kötött egybe.
s bekötözött karral mentünk föl a hegyre.

mellettem a bokor lépkedett, fölöttünk a hold
világított. olyan jajgató arca volt, mint akit
mindenki elhagyott, és nem tud már örülni
semminek. – csillag pora hullt bele a sebbe.

mentünk föl, csak egyre föl. a bokor megállt
néha. s akkor lenyúlt élénk egy hosszú létra,
hiányos fokokkal. nem törődtünk az okokkal,
s hogy mindkettőnknek oly nehéz a lelke.

aranyból volt a létra. alig hittünk a szemnek,
bokor a rügynek, én a kis reménynek, réveteg.
belekapaszkodtunk a fergetegbe, néztünk a póre
szirt felé. ráncosodni kezdett a bőre az égnek.

fakóra szikkadt kövekbe százezer lyuk mélyült.
mindegyikből kikandikált az ördög. bársonyos

volt a karma, vörös szemébe égi kék ült. s láttam,
a bokor fonnyadni kezd, amíg én könnyögök.

így talált reánk a hajnal. térdepeltem, a bokor
elfeküdt. olyanok voltunk mi ketten, mint a sír.
és a síron két csokor. dante szállt le mellénk,
majd visszaült a csípőt riasztó vak fellegekbe.

a szirtből fenn egy nő lett kifaragva. hasonlított
az irgalomra, meg arra a villámvert alakra, akit
szerettem. ölébe kúszott egy kígyó a hegytetőn.
a kígyót megöltem. – sebemről a kötést levettem.

szertenéztem. a bokor már nem volt ott velem. egy
erdőt láttam meggyötörten. s hogy az életem titkos
út, zsoldáros terv, rozsdás hegekkel teli paradicsomi
rózsa. vagy legalább a rózsa ága, amit letörtem...

Hajóra szálltam volna – sár volt.
Faágra szálltam volna – nyár volt.

Átvittelek volna téged is.
Énekeltem volna néked is.

A szívem pirosló, árva szőttes.
Ráterítenélek, míg ősz lesz.

Ma reggel kétszer ébredtem föl.
Ma reggel két Nap fénye közt
feküdtem az ágyon.

Lehet, hogy átaludtam az Időt,
mikor tehettem volna még valamit,
hogy ne ismétlje folyton önmagát
bennem a szorongás.

Félek bekapcsolni a rádiót. –
Félek, hogy lemaradtam
a Megváltásról.

*Molnár Pál**

A magyar alapítású Balassi Bálint-emlékkard nemzetközi irodalmi díj helye a világban

Hazánk egy magyar alapítású, 25 éves múltú, mind az öt kontinensre eljutott nemzetközi irodalmi díjjal gazdagodott. Az 1997-ben alapított Balassi Bálint-emlékkard 47 irodalmárhoz – 27 magyar költőhöz és 20 külföldi műfordítóhoz – került el eddig. Tokiótól Santa Barbaráig, Jyväskylätól – Kinshasa-Kongón, Sao Paulón át – Melbourne-ig a föld-kerekség távoli pontjain jelen van a Bonyhádon kovácsolt végvári szablya.

A nemzetközi irodalmi díjak lajstromát áttekintve a Balassi-kard előkelő helyet foglal el. A magyar Wikipedia „Az egész világra vonatkozó irodalmi díjak” cím alatt hat elismerést sorol fel, harmadik helyen említi az emlékkardot. Az első helyen természetesen a Nobel-díj áll a maga 120 éves múltjával, az „eszmei és anyagi értelemben egyaránt a legértékesebb irodalmi díj” jellegével. A Svéd Akadémia adja át, alapítója és névadója a svéd vegyész, feltaláló, aki öt évvel az első díjátadás előtt hunyt el. A második helyen a Neustadt Nemzet-közi Irodalmi Díj áll, ezt két évente ítéli oda közösen az Oklahomai Egyetem (University of Oklahoma) és nemzetközi irodalmi kiadványa, a World Literature Today. Székhelyeként az USA közepén fekvő Oklahoma államot jelölik meg, ennek fővárosa Oklahoma City. A díjat először 1970-ben adták át. A harmadik helyet foglalja el a Balassi-kard, a negyedik az Astrid Lindgren-emlékdíj. Erről a világhálós lexikon azt írja, hogy „a világ legjelentősebb gyermek- és ifjúsági irodalmi díja.” A svéd kormány hozta létre a szervezetet 2002-ben Astrid Lindgren svéd író halála évében. Az elismerést évente ítéli oda.

Az ötödik helyre a Franz Kafka-díjat helyezte a világhálós lexikon, ezt a német nyelvű író tiszteletére létesítették; a Franz Kafka Társaság és Prága városa támogatja. Először 2001-ben – egy amerikai írónak – adták át. A hatodik helyre teszi a felsorolás a Jeruzsálem-díjat. Ezt 1963 óta két évente osztják ki olyan íróknak, akik az emberi szabadságról, társadalomról, politikáról, környezetről írnak. A díjat a Nemzetközi Könyvvásár alkalmával adják át Jeruzsálemben.

Ha az első díjátadások időpontját nézzük: 1901, 1963, 1970, 1997, 2001, 2002, akkor a Balassi-kard a maga 1997-es indításával a negyedik helyet foglalja el. Az angol nyelvű Wikipédiát tekintve: a globális díjak között ez a tár 17 elismerést sorol fel, az alapítás idő-pontjának rendjében. Itt a Balassi-kard a nyolcadik. Termé-

* A szerző a díj alapítója, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke

szetesen ebben a lajstromban is a Nobel-díj az első, az utolsó pedig 2013-as alapítással a lengyel a Zbigniew Herbert Nemzet-közi Irodalmi Díj, varsói központtal.

Magyar irodalmi díj három szerepel az angol wikipediában. Itt az abc-rend a meghatározó, ezért a Balassi-kard az első, a második a Baumgarten-díj, a harmadik pedig a Kossuth-díj. A magyar Wikipediában már – a csak belföldre szóló díjakkal együtt – 22 irodalmi elismerést tartalmaz a lista, abc-rendben, így a Balassi-kard a második helyen tanulmányozható. Kettővel utána látható a Baumgarten Ferenc Ferdinánd által alapított irodalmi díj és jutalom, amelyet 1929 és 1949 között nyújtottak át. Kiosztója a Baumgarten Alapítvány volt. A szócikk tartalmazza Babits Mihály 1929-es beszédének e részletét: „... a »Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány« első ünnepe egyszerűen egy halott emlékének ünnepe is: mert épp ma két éve, hogy alapítványunk létesítője a téli Tátra havas bércei közt egy gyors betegség váratlan áldozata lett. Ez a halálnap alapítványunk voltaképpen születésnapja; mert ez a magyar születésű német író idegenbe szakadt kincses rokon módján végrendeletében gondoskodott szegény magyar írótestvéreiről...”

Baumgarten Ferenc Ferdinánd magyar és német nyelven dolgozó irodalomkritikus volt, végrendeletben hagyta mintegy egymillió pengős vagyonszerzését a magyar írókra. Ótátrafüredi üdülésekor tüdőgyulladást kapott és 47 évesen meghalt. A család perelt a vagyonért, ám a bíróság a végakaratot ítélte hatályosnak, így a Baumgarten által megbízott Babits Mihály – és egy ugyancsak Baumgarten által fölkerült ügyvéd – elkezdhetette a díjazás gyakorlását.

Sok irodalmi kiválóságunk között Wass Albert 1934-ben és 1940-ben is a babitsi díjazottak közé került. Ennek azért van jelentősége a Balassi-kard szempontjából, mert 1998-ban az akkor már évtizedek óta Amerikában élő író, költő – még életében! – az emlékkard kitüntetésre lett, ez a február 14-ei, Bálint-napi kardceremónián a Gellért Szállóban – nagy tapsal kísérelve – kihirdettetett. Magát a szabályát pár hónappal később az egyik fia vette át a budai Várban. Wass Albert tehát a Baumgarten-díj és a Balassi Bálint-emlékkard kitüntetésre is, ezt a két magyar irodalmi díjat az ő személye összeköti.

Ami az angol Wikipedia által harmadikként jegyzett Kossuth-díjat illeti: jeles alkalommal, az 1848-as forradalom századik évfordulóján alapította az Országgyűlés. Az első átadás 1948. március 15-én történt. A kommunista, majd pártállami időszak nagy terheket rakott erre az elismerésre. Mindjárt a második évben megkaphatta többek között „Révai József publicista, irodalomtörténész, politikus”, akinek egyik verse, *A tizenegyedik ige* című, akkoriban a költő ellen indított politikai támadások hatásos hivatkozási alapja lett. Ebben a költeményben ugyanis úgy fogalmazott: „Dögölj meg apám! / Aki mondtad: te is fulladj, hisz én is fulladtam. / Dögölj meg anyám! / Aki mondtad: az életem a zúzott szüzességed

köszönése legyen. / .../ elhivattunk végre is visszaütni, akár apánkat, anyánkat meggyilkolni...”

Nem ritka, hogy egy-egy díj nagy történelmi terheket visel. Ezek közé tartozik a Mária Terézia által 1764-ben alapított Szent István Rend, amely a Habsburg Birodalom kiemelkedő elismerésévé lett. Maga Mária Terézia megözvegyülése után fekete ruháján egyedül ezt a kitüntetést helyezte el. A nagykeresztet vállon átvett szalagon, a középkeresztet nyakba kötött szalagon, míg a lovagkeresztet mellre tűzhető szalagon viselték. A nagykereszthez mellette viselhető csillag is tartozott – ez díszítette Mária Terézia fekete ruháját –, s a jelvényhez ünnepélyes alkalmakra díszes lánc is rendelkezésre állt. A Szent István Rend a nemzetközi diplomáciában is nagy hangsúlyt kapott. Átvehette a szabadságharcunk leveréséhez hazánkra se-reget küldő I. Miklós orosz cár is. Ott olvasható a kitüntetettek lajstromán Haynau neve, ő az uralkodónak tett hű szolgálataiért kapta meg a Szent István Rend nagykeresztjét. A Monarchia széjjelhullása után Magyar Királyi Szent István-rendre változott a kitüntetés neve, a nagykeresztet 1941–43 között Hermann Göring, a Német Birodalom marsallja, Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter, és Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter is átvehette. Érzékeltetve, hogy a díjazási gyakorlat valamennyire – legfőképp kényszerűen – igazodik a politikai erőter változásaihoz.

Magának a Balassi Bálint-émlékkardnak a létrejöttét egyfelől kulturális invázió kényszerítette ki: az 1990-es években hódított teret térségünkben a Valentin-napi kereskedelmi terjeszkedés. A díj alapítója – e sorok írója – a Magyar Nemzet gazdasági újságírójaként érzekelte ezt, és mind gazdasági, mind művelődési tekintetben hátrányosnak tartotta. Másfelől az állami díjazási gyakorlat azt a látszatot vetítette, hogy hét évvel a rendszerváltoztatás kezdete után még mindig ugyanazok, vagy azokhoz nagyon hasonló gondolkodású emberek határoznak a díjazandók személyéről, akik a pártállam idejében is eldöntötték, mi a szép, melyik az értékes műalkotás. Ezért kellett egy szuverén irodalmi díj. Az újdonság mindjárt a folyamat elején megmutatkozott, hiszen az első díjazott olyan költő lett – Tóth Bálint –, aki a Rákosi-diktatúra idején politikai elítéltként töltött éveket Vácon; majd mindjárt a második alkalommal megkapta a szablyát az az Amerikában élő költő – Wass Albert –, akivel szemben az akkor a végrehajtó hatalom csúcsán tartózkodó MSZP–SZDSZ-páros kifejezte, hogy nem szívesen látná Magyarországon. Illetve a harmadik alkalommal átvehette Balassi kardját az a poéta – Nagy Gáspár –, aki még a pártállamban kifejezte, hogy Nagy Imrét el kell temetni, s ezzel személyes kockázatot vállalt, illetve a rendszerváltozás után sem kapott elismerést, a Kossuth-díjat csak a Balassi-kard után vehette át.

A konkrét ötletet a Balassi Bálint-émlékkard elnevezéséhez az állami rádió Karinthy-émlékgyűrűnek keresztelt díja adta. Ezt még 1975-ben indította el – akkori elnöke kezdeményezésére – az intézmény, és az „émlékgyűrű” szó kínálta a su-

galmazást az emlékkard név kialakításához. Ennyi szellemi hozama mindenképp volt az akkori, eredeti rádiós névválasztásnak, noha azt a díjat ma rövidebb változattal: Karinthy-gyűrűnek hívják. 1975 és 1997 között 22 év telt el, ám az ötlet hatása megmaradt, a kulturális invázió és a rendszerváltoztatás féloldalassága ellen indított díj a Balassi Bálint-emlékkard nevet kapta.

A Balassi-kard eddigi 25 évéből kettőt az MSZP–SZDSZ-koalíció éveiben, négyet az első Fidesz-kormány alatt, nyolc évet az újabb MSZP–SZDSZ-koalíciós kormányzás alatt működött, újabb tizenegy évig a Fidesz–KDNP-koalíció idejében létezett. Ez alatt a negyedszázad alatt semmilyen pártpolitikai jellegű nyomást nem kellett elviselnie, sőt mivel a Magyar Honvédség – változó nevű – díszalakulata a különböző értékrendű kormányok idejében is összesen tizenkétszer megjelent a kardceremónián, bizonyos elfogadottságot élvezett a díj. Az egykori *tiltjuk, tűrjük, támogatjuk* hármásából a *tűrjük T* betűje vonatkozott rá a tapasztalatok szerint. Ennek vélhetően az egyik oka az volt, hogy mivel a média hullámzóan számolt be a Gellért Szállóban Bálint napján megtartott ceremóniákról, a politikum nem tartotta jelentősnek – megszállandónak – ezt a kulturális értéket. Annak, hogy a Balassi-kard védjegyjoltalmat élvez – a jelenlegi oltalom 2028. február 18-áig hatályos – valószínűleg nem volt ebből a szempontból jelentősége.

A díszalakulatot egyébként több mint egy évtizede a Szent György Lovagrend katonai hagyományőrző tagozata váltotta fel: az Anjou-kort, a 14. évszázadot idéző harci öltözetben vonulnak a két karddal kezükben az értékőrző gondolkodás-módú magyar fiatalok, majd díszőrséget adnak a szabályoknak a ceremóniákon. Ennek hátterében az áll, hogy a díj alapítója – e sorok írója – 1992 óta a Szent György Lovagrend tagja.

A Balassi-kard filozófiája nem veszi figyelembe Trianont: azt szimbolikusan meg nem történtnek értékeli. A nemzethatárokat továbbra is Lajtától a Berecki-havasokig, a Dunajectől a Tengeremlékig elterülő térségben jelöli ki. A kitüntetett magyar költők születési helye éles fénybe állítja ezt: Keszthely, Pestszentimre, Válaszút, Bérbaltavár, Debrecen, Dunakeszi, Ózd, Siménfalva, Akasztó, Tiszaújlak, Csíkpálfalva, Zámoly, Budapest, Zagyvarékas, Zenta, Iszkáz, Hadikfalva, Dunaharaszti, Somberek, Bodrogszentés, Gyula, Jánoshalma, Bácsalmás, Lövete, Körmen, Kolozsvár, Vásárosnamény. A Trianonban elcsatolt részek közül egyedül a Várvidék: Burgenland érintetlen.

A Balassi Bálint-emlékkard 2002 óta nemzetközi díj. Ekkorra megszületett az a felismerés, hogy Balassi nem „csak” – ahogy a középiskolákban tanítják – kiváló vitézi, istenes és szerelmes verseket alkotó költő volt, hanem kiemelkedő műfordító is. Ő maga jelezte az egyik híres verse végén, hogy „Marullus poéta azt deákul írta, / ím, én pedig magyarul, / Jó lovam mellett való füven létemben / fordítám meg de-

ákból...” Emellett számos népköltészeti alkotást ültetett át magyarra a szomszédos térségek értékeiből, sőt az ellenség költészetéből, a törökből is fordított.

Portugál, lengyel, olasz, finn, cseh, török, orosz, mongol, amerikai, bolgár, kongói, francia, észt, oszét, japán, brazil, ismét bolgár, macedón, örmény majd ausztráliai költő nyújtotta ki karját Balassi Bálint szablyájáért – az utóbbi, az ausztrál poéta, Ross Gillett csak jelképesen, mivel a Covid terjedése miatt ő – eddig – nem tudott Magyarországra utazni. A díjalapító – e sorok írója – a műfordítók díjazásakor abban bízott, hogy a Balassi versei iránt mutatkozó globális érdeklődés és megbecsülés a magyar társadalomban is érzékelteti: nyelvünk, kultúránk elismert érték a világban.

Ahogy az „emlékgyűrű” szó hatott a díj alapítójára, éppígy a „kardszentelő mise” kifejezés is – melyet egy történelmi mű tartalmazott – ötletet ébresztett. 2008 óta Balassi-miséen szenteli meg egy püspök – a legtöbbször Kiss-Rigó László, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány kuratóriumi tagja – vagy egy érsek – Bábel Balázs – azt a két szablyát, amelyet néhány héttel később két irodalmárnak átadnak. Budapest – Kassai tér –, Rákosszentmihály, Esztergom, Szeged, Budapest – egyetemi templom –, Bécs, Gyula, Hódmezővásárhely, Kismarton, Bonyhád, Dabas, Szabadka, Visegrád, Szeged voltak a zarándokló mise helyszínei eddig. Szegeden az első alkalommal a Dóm adta a kardszentelés helyét, az utóbbi alkalommal – éppen a Covid-szabályokhoz igazodva – a püspöki kápolna. A legjelentősebb mise kétségtelenül a bécsi volt: a Stephansdom gótikus falai között az osztrák sekrestyés becslése szerint 900 hívő gyűlt össze. Itt Kiss-Rigó László mellett a horvát Egidius Zsifkovics – ezzel a magyaros írásmóddal jegyzi nevét – volt a másik püspök, ő Burgenlandban született főpap, jelentős magyar nyelvtudással. Eme alkalommal a Balassi-misék állandó résztvevője, a Misztrál együttes mellett felvidéki kórus, a felföldi magyar tanárok énekkara adta a zenei szolgálatot. A Balassi-misék tervezett sajátossága, hogy mindig helyi kórus is szerepeljen a Misztrál együttes mellett.

A civil kapcsolatok fejlesztéséért a Balassi Kard Művészeti Alapítvány kuratóriumi tagjának, Rieger Tibor Kossuth-díjas szobrászművésznek Balassi-érmét vehetik át a minden évben Bálint napján, február 14-én tartandó kardceremónián a Balassi-kultusz fejlesztésében eredményesen munkálkodó értelmiségiek. Prokopp Mária művészettörténész pofessor emerita, az esztergomi Balassa Bálint Társaság elnöke is megkapta a bronzmedált.

„Vitézek közt ülven kedvem ellen sincsen jó borral teli pohár” – írta a költő. Balassi megalkotta a *Borivóknak való* című, egyik legjobb versét, ebben a költeményben csak a cím tartalmazza a bor szót. Lejegyezte azonban azt is, hogy „Jó borokkal töltött aranyos pohárok járjanak mi közöttünk.” Ezek az idézetek sorra elhangzanak a Balassi-kard borseregszemlén, amely eredetileg *A legvitézibb borserverseny* jelmondatot hangoztatta. 2009-ben azonban megjelent a Kairosz könyv-

kiadónál Dominik Klenk kötete *A nemek összezavarása* címmel: ez a mű volt az egyik első hazánkban, amely gender valóságát leírta. A kötet hatására a Balassi-kard borseregszemle jelmondata *A férfias fajták versenye* megfogalmazására változott. Eddig 16 Balassi-kard borseregszemle zajlott az ország különböző pontjain: Monostorapáti, Eger, Villány, Badacsony, Balatonfüred, Tokaj, Szekszárd, Sopron, Izsák, Mád, újból Eger, Mór, Pécs, ismét Tokaj, újból Villány és Gyöngyös – ezek voltak a seregszemlék eddigi helyszínei. Tervezett 2021-es helyszíne ismét Eger: a XXV. Bikavér Napokon jelenik meg az egykori egri hadnagy, Balassi nevét fénybe állító borverseny. Akár a Balassi-mise, ez a borverseny is zárandokol. Ám nemcsak a borvidékek, hanem a szőlő- és borfajták között is: Főbor, Bikavér, Kékoportó – az EU ekkorra már ezt a nevet betiltotta, helyette a Portugiesert kellett volna használni, a kardtestület azonban az oklevél kitöltésekor ragaszkodott az igazi névhez –, Kéknyelű, Olaszrizling, Furmint, Kadarka, Kékfrankos, Sárfelhér, hatputtonyos Aszú, Egri Csillag, Ezerjő, Cifrandli, Hárslevelű, REDy, Mátrai Olaszrizling – ezek a borok masíroztak a seregszemléken eddig. Természetesen a zárandokló borverseny mögöttes célja az volt, hogy a média hullámmódozó érdeklődése ellenére a Balassi-kard híre minél teljesebben elterjedjen az országban, a Kárpát-medencében.

A boripar mellett a kézművesipar is megjelenési lehetőséget kap az irodalmi díj révén. A kardokat, eddig 47-et egytől egyig Fazekas József bonyhádi mester kovácsolta, a merített papír okleveleket pedig Vincze László szentendrei – Egerben született, Felnémeten felnőtt – nyomdász, nyomdamérnök alkotta. Másfél évtizede a világelső Herendi Porcelánmanufaktúra erre a célra formált Balassi-kisplasztikával ajándékozza meg a költőket.

A Balassi-kard csapata – benne e sorok írója – kezdettől törekedett arra, hogy ne csak olvassa, hanem írja is a magyar irodalomtörténetet, sőt zenetörténetet. Két alkalommal tartottak Pütkösdi Balassi-hangversenyt a pesti Ferences templomban, erre a Balassi-kardos költők egy része verset írt, ezeket a Misztrál együttes megzenésítette. 2010 óta minden kardátadásra külön zenemű készül, ezek ősbemutatóként hangzanak el, az első alkalommal Balassa Sándor szerzett kórusművet, melyet a Törökbálinti Cantabile Kórus – a kardceremóniák gyakori résztvevője – adott elő. A Kaláka együttes is zenélt egy kardceremónián a Gellért Szálló gobelintermében, a leggyakoribb helyszínen, egy Nagy Gáspár-vers megzenésítésével. A Misztrál együttes ötévenként lép fel az átadási ünnepeken, egy-egy saját dallamú Balassi-verssel.

A képzőművészetre is hatott az európai Balassi-folyamat: Rieger Tibor Balassi-érme mellett Balassi-szobor is készült: ezt Mihály Gábor Kossuth-díjas szobrászművész, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány kuratóriumának tagja bronzból formálta. Az alkotást a 2017-es bonyhádi Balassi-misén Kiss-Rigó László püspök

a két kard mellett megszentelte, és a szobor az adott év átadási ünnepségen a Gel-
lért Szálló gobelintermében állt.

Három könyv jelent meg a Balassi-kardról, mindhárom a Kairosz kiadásában. Az első antológia Balassitól Utassyig sorakoztatta fel az alkotókat *Kardtársak* címmel 2001-ben. Ugyanezzel a címmel Puszt Tibor rendező 2004-ben dokumentumfilmet forgatott. A következő antológia a 20. kardátadás alkalmából készült *Balassi kardtársai* címmel 2016-ban, majd a jubileumi, 25. átadási ünnepségre *Rímek szablyaélen* címmel jelent meg kötet: a két utóbbiban a magyar költők és a külföldi műfordítók – köztük a 2021-ben kitüntetett ausztrál Ross Gillett – alkotásai együtt sorakoznak a könyvoldalakon. A magyar poéták közül számosan külön verseket alkottak e kötetek megjelenésének alkalmára.

Ez az irodalmi tényanyag azt érzékelteti, hogy Magyarország jelentős művészeti díjjal van jelen a világliteratúrában. A Balassi Bálint-émlékkard egyértelművé teszi, hogy a földkerekség távoli pontjain is érdeklődést kelt, elismerést ébreszt a 16. századi európai költőóriás életműve, neves irodalmárok fejezik ki nagyrabecsülésüket a magyar nyelv iránt, és a magyar kultúrát a nagy kultúrák közé sorolják.

Mítosz

Fellinger Károly

Szigetvári-járás

Almamellék

Almamellék, Almamellék,
jó vándornak hoz szerencsét.
Alma-patak mellett járva
rácsozátkozik a tájra.

Alma-patak vize gyászol
vadkörtefák árnyékától.
Bús a vándor, elszáll kedve,
vadalmafa nincs ott egy se.

Almáskeresztúr

Almáskeresztúron
minden ablak tárva,
rinyál a sváb asszony,
be nem áll a szája.

Azt kívánja lelke,
zsugori urától,
csillagot hozzon le,
míg hétig elszámol.

Csak akkor hiszi el,
nem csapodár, hűtlen,
ne nézzen szemébe
mindig egykedvűen.

Felmászik a férje
magas almafára,
arra vár, hogy alá
üljön le a párja.

Almafa alatt ül,
körtét majszol végre,
ura meg almákat
dobál a fejére.

Csillagokat lát ám
a derék sváb asszony,
szidja is az urát,
nincsen nála pardon.

Neveti az ura,
szól a sramli zene,
– csillagokat kaptál,
pedig nincs este se.

Bánfa

Elültették Bánfán,
el ám, a bánatot,
kinőtt abból egy fa,
gazdag termést adott.

Ki belőle evett,
vigyorgott szájtátva,
csak kicsi halacska
akadt a horgára.

Ám a legkisebb hal
legjobb sülve-főve,
az egész falucska
jóllakik belőle.

Boldogasszonyfa

Elment hát Lucifer
Boldogasszonyfára,
menyasszonyt keresett,
csorgott, folyt a nyála.

De mindegyik asszony,
magyar, sváb vagy horvát,
megnehezítette
a jegyese dolgát.

Kacagtak a kérőn,
tették csak a szépet,
kihúzták alóla,
ki bizony, a széket.

Dühbe jött Lucifer,
oly nagy bosszút állott,
Boldogasszonyfáról
minden fát kivágott.

Csertő

Zselic déli részén,
Almás-patak regél,
kakukkfű illatát
beszippantja a szél.

Festetics kastélyra
vadgalambok szállnak,
parkjában a múlttal,
a jövő vitáznak.

Csertőn az ég dörög,
azután elhallgat.
Bánat és az öröm
egy töről fakadnak.

Endrőc

Ahol mindenre van kenőcs,
az a falu kincses Endrőc.
Fekete nadálytő gyökér,
ott az arannyal is fölér.

Nem tudja ott Endre, Lali,
somogyi vagy baranyai.
Ha a cipőjük megunják,
asztal lábára felhúzzák.

Gyöngyösmellék

Gazdag falu Gyöngyösmellék,
sok kincs rejlik benne,
jól elásták, ahogy mondják,
biztonságos helyre.

Ámde aki azt elásta,
meghalt a múlt nyáron,
nem leli a sok gyöngy helyét
senki a világon.

Kincsvadászok járnak arra,
felássák a rétet,
a jó gazda meg nekifog
a búza vetésnek.

Ibafa

Iba vitéz várának
földsáncain, itt lenn,
pipára gyűjt Ibafán
bizony a jó Isten.

Hangai Nándor pap
nem ismert itt pardont,
pipázott, ha örült,
akkor is, ha baj volt.

Nyelvtörő mondóka
hirdeti őt bárhol,
Roboz István költő,
főjegyző tollából.

Pipagújteményről
híres már Ibafa,
aki ott pipázik,
elszáll búja, baja.

Kistamás

Aki Tamás,
Kistamáson
nagyra nő,

lesz belőle
szorgos égi-
meszelő.

Csillagokat
pingál, rajzol,
varázsol,

megleled őt,
a világon
akárhol.

Kisdobsza

Nem verem én ma nagydobra,
ékes falu lett Kisdobsza.
Ha meghallgatod a csendet,
feldobja mindjárt a kedved.

Errefelé azt beszélnek,
villanykörte is megérik,
dobbal, síppal lehetetlen
verebeket fogni, lelkem.

Magyarlukafa

Makkoltató disznótartás
volt erre a szokás,
Zselic sűrű erdeiben
bandukolt a kanász.

Üveghutát létesített
a merész sváb egykor,
üvegkancsóban ragyogott,
gyöngyözött a meggybor.

Vendel-napi szent búcsúra,
Magyarlukafára,
ma is elmegy gazdag, szegény,
aki ad magára.

Merenye

Dolgos falu Merenye,
feltörött a tenyere.
Cigányasszony, haja rőt,
abból jósol szebb jövőt.

Kifogtam a kecségét,
tátog, egy esti mesét:
Merenye híres volt régen,
a legnagyobb a környéken.

Nagydobsza

Nagydobszai Talpasház
a jövőbe lépett,
hirdeti, hogy milyen a
népi építészet.

Élőláncot alkotva
a hódoltság alatt,
a templom tégláiból
épültek várfalak.

Hosszú volt az élőlánc,
elfáradt mindenki,
egyikük se akart többé
Szigetvárra menni.

Nagypeterd

Csatapusztai kúriát
hogya lát egy szerencsétlen,
azt tartja a néphagyomány,
béke lakik majd szívében.

Baksay Sándor a püspök,
híres író, műfordító,
itt született Nagypeterden,
nem jött érte, csakis hintó.

Nyugodt nép a nagypeterdi,
nem zavarja őket semmi,
errefelé majd mindenki
polgármester akar lenni.

Nemeske

Zrínyiek, Batthyányiak
kincses birtoka volt,
Görösgalpusztán meg
Nádasdy parancsolt.

Mesebeli Nemeskén
kékvérűek laknak,
arrafelé Lucifer is
nemességet kaphat.

Ha meghívja a falut
a jó vendéglőbe,
egy igazi kutyabőrt

Rózsafa

Vidusfalva Vitusfa
volt az Árpád-korban,
rózsafa lett belőle,
kinyílt azonnal.

Határában tündökölt
dolgos Tinódfalva,
odaveszett, elpusztult
egy hatalmas harcba'.

Tinódi dülő van ma
a falunak helyén,
mellszobrot is kapott jó
Tinódi Sebestyén.

Lantja címerbe került,
megszólal a szívben,
históriás éneket
dalol rá az Isten.

Somogyviszló

Somogyviszlón
kötél szakad,
ellopták a
pej lovamat,
nem jutottak
vele messze,
nem volt annak
foga egy se.

Somogyviszlón
van egy verem,
beleesett
a szerelem,
ördögnek a
szépet teszi,
csak a bánat
segít neki.

Szörény

Szerény a nép kis Szörényen,
egyenes és derék fajta,
nem reggeliznek ők addig,
míg éhes a tinó, marha.

Amíg a jószágot, ebet
meg nem etették, itatták,
addig nem vág a kenyérhez
a jó Isten sem szalonnát.

Várad

Siránkozik egész Várad,
a kocsmában rí a pap,
összedőlt a kártyaváruk,
aki béna, elszalad.

Benne lakott a szerencse,
meg talán a jó Isten,
ezek után a söntésben
nem lesz a bor már ingyen.

Városbéc

Árpád-korban
vadásztanya
volt e hely,

közepében
gólyamadár
kelepel.

Több a vadász
Városbécen,
mint a vad,

keményfejű
vadászokon
vaskalap.

Nem köszöntik
Szent Hubertuszt
kalappal,

elúzi az
a vadakat
haranggal.

Zádor

Zádori templom, ha
mesélővé válna,
a galamb szentlélek
itt párra találna.

Husziták is lakták,
hú lakosok lettek,
ivadékaik ma
libát legeltetnek.

Vad török időben,
Sáfrán, Csire család
megmentette hősen
Zádornak templomát.

Nem bontották hát le,
nem veszett az kárba,
nem épült Szigetvár
roskadó várába.

Úrasztala alatt
pincerendszer bújik,
egy alagút vezet
a teremő Úrig.

Zádori templom, ha
mesélővé válna,
a galamb szentlélek
itt párra találna.

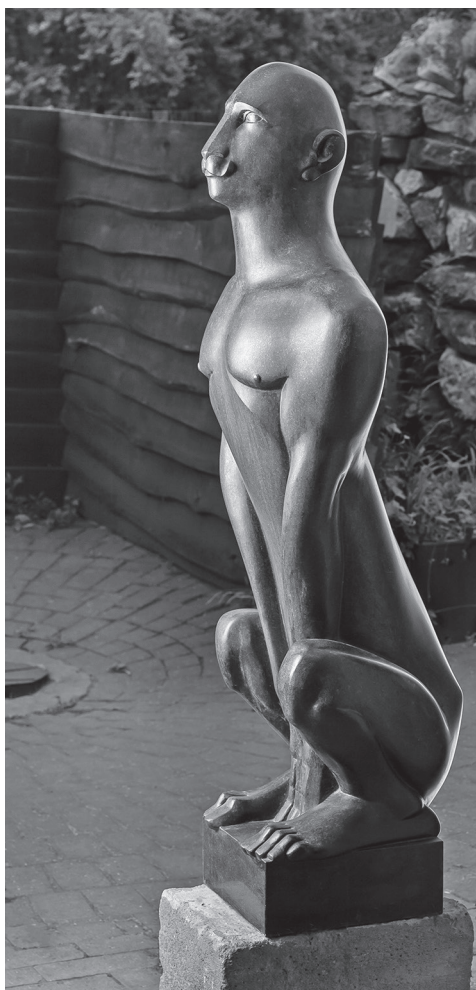
Szigetvár

Leghősiesebb városunk,
az önfeláldozás fészke,
jó Istenre bízta magát,
nem a csalfa szerencsére.

Zrínyi Miklós várkapitány
harmincnégy napig ellenállt,
rárohant az ellenségre,
a belső vár lángokban állt.

Az ördögi várkapuban
háromszáz hős halt meg büszkén,
felettük sose győzhetett
idegen had, szörnyű önkény.

Dédfia, a híres költő,
eposzt írt az emlékére,
ha felejtés tart diadalt,
Magyarhonban nem lesz béke.

Atléta

Lisztóczy László

„Elek nagyapó” és utódai

Tallózás dedikált könyveim között

1. APPONYI ALBERT GRÓF BESZÉDEI I–II. Budapest, 1896.

Az I. kötet előzéklapján: *Nagyméltósága Samassa József egri érsek urnak, mély tisztelettel Apponyi Albert*

Kora egyik legkiemelkedőbb magyar államférfiának, **gróf nagyapponyi Apponyi Albert**nek (Bécs, 1846 – Genf, 1933) a beszédgyűjteménye azért szerepel az összeállításban, mert a szerző **Benedek Elek** (Kisbacon, 1859 – Kisbacon, 1929) baráti és eszmetársi köréhez tartozott, aki közvetlenül is részt vett a beszédek összegyűjtésében és megszerkesztésében.

Samassa József (Aranyosmarót, 1828 – Eger, 1912) 1873-tól haláláig ült Eger érseki székében, 1906-ban megkapta a bíborosi kalapot is. 1878-ban Eger díszpolgárává választották. 1892-ben a Szent István-rend nagykeresztjével tüntették ki. 1907-ben a Dobó-szobor felépítéséhez szükséges hetvenezerből a hiányzó tízezer forintot a saját zsebéből fizette. Az egyházmegyei papság nyugdíjintézetében harmincezer forintos alapítványával segítette a jobb ellátást. A lelkészek és tanítók fizetésemelésére százötvenezer forintot meghaladó alapítványt tett. Végrendeletében érem- és festménygyűjteményét a múzeumba hagyta. Apponyi Alberthez fűződő viszonya feltehetően rangjából adódó közéleti szerepvállalásával függött össze: 1869-től 1872-ig Deák-párti programmal országgyűlési képviselő, ezt követően haláláig a főrendiház tagja volt.

2. BENCSIK JÁNOS GRAFIKÁJA, mely Benedek Elek arcképét ábrázolja, háttérben a kisbaconi Benedek Elek Emlékházzal

Alul, a grafika fehér keretén: *Szeretettel, Kisbacon, 1973. VIII. 28. Benedek Flóra*

A dedikáció egy felejthetetlen kirándulás emlékét idézi. Annak a kirándulásnak az emlékét, mely 1973. augusztus 23. és 29. között zajlott le: az egri Dobó István Gimnázium egyik osztályával, melynek magyartanára és osztályfőnöke voltam, bejártuk Erdélyt. A hazatérés előtti napon fölkerestük és megtekintettük a kisbaconi Benedek Elek Emlékházat is, ahol „Elek nagyapó” Flóra nevű lánya volt a

kalauzunk. Tőle vásároltam és vele dedikáltattam ezt a reklámcélt szolgáló grafikát, amelyet itthon bekereteztünk és az egyik szobánkban kifüggesztettünk.

A grafikán az alkotó neve mellett a mű megalkotásának az éve is olvasható: 1969. Ebben az esztendőben – az író születésének 110., halálának 40. évfordulója alkalmából – nyilvánították műemlékké és avatták föl Kisbaconban a Benedek Elek Emlékházat, melynek az első vezetője **Benedek Flóra** (Budapest, 1890 – Kisbacon, 1975) volt, a múzeumot haláláig ő felügyelte és gondozta. A ház 1896 és 1898 között épült Benedek Eleknek a honfoglalás ezredik évfordulója előtt tisztelgő és nagy sikert aratott *Magyar mese- és mondavilág* című könyvsorozatának a honoráriumából.

Bencsik János (Budapest, 1945) grafikus, festőművész, 1959 és 1963 között Marosvásárhelyen, a művészeti középiskolában grafikát és szobrászatot tanult. 1965-től 1971-ig Bukarestben folytatta tanulmányait, grafika szakon diplomázott. 1974-től a Román Képzőművész Szövetség ösztöndíjasa, 1975-től tagja. 1978-ban az olasz külügyminisztérium ösztöndíját nyerte el. 1989 óta Budapesten él, a Magyar Alkotóművészeti Egyesület tagja.

3. BENEDEK ELEK: TESTAMENTUM ÉS HAT LEVÉL. Budapest, 1894. Az író tulajdona.

A kötet *Testamentum* című írásának a címlapján: *Hegedűs Pálné önnagyságának kiváló tiszteletem jeléül Benedek Elek. Budapest, 1894. I. 7.*

Benedek Elek egyik legnépszerűbb művének az első kiadása. A „székely mesemondó” mindössze 35 éves volt, amikor megírta szellemi végrendeletét, gyermekeinek, Marcellnek, Jánosnak és Máriának („Aranyvirágnak”) címzett erkölcsi intelmeit.

A példány „Elek nagyapó” unokájának, Benedek Marcell fiának, **Benedek Istvánnak** (Budapest, 1915 – Velence [Olaszország], 1996), a kiváló orvosnak, írónak, művelődéstörténésznek, polihisztornak a tulajdona volt, az ő Benedek Eleket ábrázoló ex librise látható a kötetben.

4. BENEDEK ELEK: A MAGYAR NÉP MULTJA ÉS JELENE I–II. Budapest, 1898.

Az I. kötet előzéklapján: *Lisztóczy Lászlónak, aki méltán képviseli Benedek Elek eszméit és megvalósítja elgondolásait. Szeretettel és megbecsüléssel ajánlom neki az író könyvét. Eger, 1975. IV. 29. Lengyel Dénes*

A könyvet Benedek Elek unokája, Kovács Ágnes néprajztudós férje, Lengyel László közgazdász, politológus édesapja, **Lengyel Dénes** (Kisbácson, 1910 – Budapest, 1987) író, irodalomtörténész, pedagógus, a magyar népköltészet jeles gyűjtője, rendszerezője és kutatója dedikálta. Az 1970-es években többször meghívtuk őt rendhagyó irodalomórák és előadások tartására az egri Dobó István Gimnáziumba: a magyar mesék és mondák világképéről, értékeiről és „Elek nagyapó”-ról beszélt az iskola diákjainak és tanárainak. A korabeli ifjúsági szövetség helyi tagozatának az egyik tagszervezetét – melyet a közös érdeklődés hívott életre – Benedek Elekről neveztük el. Megalakulásakor Lengyel Dénes méltatta a névadót.

5. BENEDEK ELEK IRODALMI LEVELEZÉSE (1921–1929) I–IV. Közzéteszi: Szabó Zsolt. Bukarest–Kolozsvár, 1979–2002.

A III. kötet címlapján: *Lisztóczy Lacinak és Margónak sok–sok szeretettel (megkésve és még mindig nem teljesen, de reménykedve a pótkötet megjelenésében is): Zsolt. Kolozsvár, 1992. ápr. 16.*

A IV. (pót)kötet címlapján: *Lisztóczy Lacinak és Margónak a tucatnyi eddigi Dsida-köri találkozó emlékére, az eljövendő kéttucatnyi reményében sok szeretettel Szabó Zsolt. Eger, 2002. dec. 7.*

Szabó Zsolt (Kolozsvár, 1946) irodalomtörténész, szerkesztő, egyetemi tanár, Szentimrei Jenő unokája, Szentimrei Judit fia középiskoláit a kolozsvári Brassai Líceumban végezte 1964-ben, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar szakos tanári diplomát 1969-ben. 1969 és 1975 között a kolozsvári *Jóbarát* című folyóirat munkatársa volt, majd a kolozsvári Megyei Könyvtár könyvtárosa. 1981–91 között a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségében főként a néprajzi kiadványok szerkesztője. 1976–96 között az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* munkatársa. Az 1989-es romániai forradalom után az RMDSZ egyik alapító tagja, 1992 és 1994 között a megyei választmány tagja és a helyi szervezet kulturális alelnöke. 1991-től a *Művelődés* és a folyóirat kiadásában megjelent könyvsorozat szerkesztője. 1995-től emellett a nagyvárad Ady Endre Sajtókollégium, 1998-tól a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Újságírói Tanszékének oktatója.

Több évtizedes barátság fűz össze vele. Az 1980-as évek közepén ismerkedtünk meg, amikor Benedek Elek utolsó pályaszakaszát, erdélyi irodalomszervező munkásságát kutattam. Ő is Elek nagyapóval foglalkozott, összegyűjtötte, feldolgozta

és közreadta erdélyi irodalmi levelezését. Máig emlékszem első találkozásunkra: színhelyül a kolozsvári vasútállomást jelöltük ki: ő – ahogyan előre megbeszéltük – a *Művelődés* című folyóiratot tartotta a kezében, amelynek az idő tájt már munkatársa volt, én pedig az *Új Tükör* legfrissebb számát. Akkoriban Romániában épp tilos volt magánlakásokban megszállni, ezért szobát foglalt nekem az egyik kolozsvári szállodában. Ott készítettem jegyzeteket Benedek Elek irodalmi levelezésének megjelenésre váró anyagából, továbbá azokból a levelekből és levélrészletekből, amelyeket cenzurális okokból ki kellett hagyni az első – már megjelent – kötetből.

Akkor tapasztalt segítőkészsége, önzetlensége barátságunk egész történetét végigkísérte. A feleségemmel és az egyik tanítványommal sűrűn ismétlődő erdélyi körútjainkon több alkalommal ő volt az „idegenvezetőnk”: úgy ismeri szülőföldjét, mint a tenyerét. Egyszer a Házsongárdi temetőben kalauzolt minket. A temető bejáratánál megvásároltuk az összes virágot, és arra kértük őt, hogy vigyen el minden jeles magyar történelmi személyiség síremlékéhez. Megígértük, hogy valamennyi sírra csak egy virágszálat helyezünk, és fogadást kötöttünk, hogy a virág tovább fog tartani, mint a fölkeresendő sír. Naivnak bizonyultunk, mert elvesztettük a fogadást, amelynek persze sokkal jobban örültünk, mint ha nyertünk volna. A kezdetektől támogatta az e sorok írója által alapított és vezetett Dsida Jenő Baráti Kör munkáját. A *Művelődés* című folyóiratban több alkalommal is méltatta tevékenységünket, közzétette éves beszámolóinkat. Összejöveteleinken értékes és sikeres előadásokat, könyvbemutatókat tartott. Benedek Elek munkásságát az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban is népszerűsítette.

6. BENEDEK MARCELL: A NÉPKÖLTÉSZET HATÁSA A XIX. SZÁZAD NAGY MAGYAR EPIKUSAIRA. Budapest, 1907.

A címlapon: *Lengyel Jánosnak szeretettel Marci*

7. BENEDEK MARCELL: AZ IRODALMI MŰVELTSÉG KÖNYVE. Józsa Béla Athenaeum, Kolozsvár, é. n. [1947.]

A címlapon: *Szabó Dezsőéknek szeretettel Benedek Marcell. Kolozsvár, 1947. május 12.*

Az antikvárius, akitől a könyvet vásároltam, *Az elsodort falu* szerzőjét gyanította a dedikáció címettjében. Akkor tapintatból elhallgattam, hogy nem ő, hanem

Szabó Dezső (Makó, 1882 – Debrecen, 1966) történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a történelemtudományok kandidátusa rejtőzik a név mögött. Kispál Magdát, a finnugor összehasonlító nyelvészet jeles művelőjét vette el feleségül, aki 1941 és 1948 között kollégája volt a kolozsvári tudományegyetemen.

8. BENEDEK ISTVÁN: KISVÁROSI TÖRTÉNET. Regény. Budapest, 1961.

Az előzéklapon: *Gizinek és Sándor bácsinak szeretettel, István 1961.*

A kötetet **Benedek István** a gyöngyösi születésű Galamb Sándornak és feleségének dedikálta. A további dedikációk is azt szemléltetik, hogy közte és a drámatörténész között tartós barátság szövődött.

Galamb Sándor (Gyöngyös, 1886 – Budapest, 1972) tanár, dramaturg, színikritikus, színházigazgató, rendező, drámaíró, irodalomtörténész szülővárosában végezte elemi iskolai, itt kezdte és a budapesti Barcsay utcai gimnáziumban fejezte be középfokú tanulmányait. A budapesti tudományegyetem bölcsészkarán szerzett diplomát. Középiskolai tanárként indult a karrierje a budapesti Markó utcai gimnáziumban. 1918-tól 1929-ig az Országos Színészegyesület színiiskolájában dramaturgiát, lélektant és esztétikát oktatott. 1929 és 1932 között vezette a szegedi Tanárképző Főiskolát. 1933–34-ben dramaturg és rendező volt a Nemzeti Színházban, majd 1935 és 1945 között igazgatta a színészegyesületi színiiskolát. 1932-től 1948-ig a Színművészeti Akadémián tanított, majd 1940-től ugyanott címzetes igazgató volt. 1937-től 1944-ig a Nemzeti Színház számtalan klasszikus magyar drámát mutatott be, melyeket ő rendezett. 1947-től 1949-ig vezette a budapesti Kis Színházat. 1945-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta, de rangjától 1949-ben megfosztották. Tagságát posztumusz kapta vissza 1989-ben.

Irodalomtörténészként, az újabb magyar dráma egyik legjelesebb kutatójaként alkotta a legmaradandóbbat. Pintér Jenő *Századunk magyar irodalma* című művében így méltatta munkásságát: „A tizenkilencedik század második felének színműirodalmát Galamb Sándor méltatta tervszerű kutatással, gondos feldolgozással, a tartalom súlya mellett a stílus hajlékonyságával. Sok elfeledett mozzanatra mutatott rá, nem egy régi tanítást módosított új felfogásával.”

9. BENEDEK ISTVÁN: BOLOND VILÁG. Tanulmányok. Budapest, 1967.

A címlapon: *Galambéknak szeretettel István. 1967. márc. 4.*

10. BENEDEK ISTVÁN: SEMMELWEIS ÉS KORA. Budapest, 1967.

A címlapon: *Galamb Sándoréknak, influenza ellen szeretettel Benedek István. 1967. okt. 28.*

11. BENEDEK ISTVÁN: SZIRT A HABOK KÖZT. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984.

A címlapon: *Júliának, akinek tanácsait morogva vagy szívesen fogadtam, s ettől határozottan jobb lett a könyv. Ezt is köszönöm. István 1984. július 10-én.*

12. KOSSUTH LAJOS VÁLOGATOTT MUNKÁI. Összeállította és bevezetéssel ellátta: Kossuth Ferencz. Lampel Róbert kiadása, Budapest, é. n. [1903.] Remekírók Képes Könyvtára

A címlappal szemközti, Kossuth Lajost ábrázoló festmény hátoldalán: *Lisztóczy Lászlónak – Kisbacon, 1973. aug. 28. Szeretettel – Benedek Flóra*

A kötet Benedek Elek könyvtárából származik. Azon az osztálykiránduláson kaptam ajándékba **Benedek Flóra** nénitől, amelyről már említést tettem. A műnek egy másik, Benedek Elek ex librisével ékesített példánya ma is a kisbaconi emlékház könyvtárát gazdagítja. Flóra néni vette kézbe és hasonlította össze a két példányt, s döntött az ex librist tartalmazó példány megtartásáról, a másik elajándékozásáról. A könyvtár duplumai közül néhány tanítványom is kapott ajándékot.

13. LÁZÁR ISTVÁN: HÍRES FÖLDÖN, SZÉKELYFÖLDÖN. Költemények. Benedek Elek előszavával. Budapest, 1906.

A címlap hátoldalán: *Ő Nagysága Csurgay Gézáné úrnőnek legmélyebb tisztelettel. Lázár István Bpest, 906. XI/5.*

Lázár István (Gyergyószentmiklós, 1881 – Budapest, 1936) költő és prózaíró jogot végzett a budapesti egyetemen, majd a rendőrség szolgálatába lépett. A *Magyar Világ* című irodalmi és kritikai képes folyóiratot szerkesztette, amelynek Babits Mihály, Kosztolányi Dezső és Móricz Zsigmond is munkatársa volt. Több né-

mafilm forgatókönyvének ő a szerzője. A legtöbb írását a *Pesti hírlap* közölte. 1922-től tagja a Petőfi Társaságnak. Népszerűek voltak a *Biblia* országokban és a pogány magyar világban játszódó regényei. 1931-ben *Omlik az udvarház* címen megírta erdélyi emlékeit.

Pályáját költőként kezdte, itt idézett kötete pályája küszöbén jelent meg. Számomra elsősorban nem is a dedikáció, hanem Benedek Elek *Az olvasónak* című előszava tette vonzóvá a versgyűjteményt. Tudtommal ismeretlen, ezért teljes terjedelmében idézem. Apró, de annál beszédesebb adalék az életműhöz:

Kedves kötelességet teljesítek, midőn egy-két szóra megállítom az olvasót. Az ország keleti sarkából, a fenyves erdők koszorúzza Gyergyóból jött el egy ifjú ide, az ország szívébe, hogy verseivel dicsőséget szerezzen magának és fájának, a szegény, nagy nyomorúságok közt vívódó székelynek. Verseiben elhozta a fenyvesek, vadrózsák illatát, népének tenger búját, kevés örömét, szeretetreméltó naivitását, e népnek érdekes, a magyar testvérétől sokban különböző vonásait.

Igazi székely világ tárul Lázár István verses könyvében az olvasó elé: világ, mely a nagy magyar közönség előtt ismeretlen vagy kevéssé ismert. A fiatal költő talentumát dicséri, hogy ezt a világot még kedvesebbé tudja tenni nekünk, székelyeknek s megszerettetni azokkal (mert hiszem, hogy meg fogja szerettetni), kiknek e világ ismeretlen vala.

Lehetetlen meghatottság nélkül olvasnunk a fiatal költő mély, erős szerelmét szülőföldje iránt, s költői tehetsége mellett tanúskodik, hogy ezen a kicsi, szűk területen oly sokat, érdekeset, költő lantjára érdemeset lát meg a szemé. Ez a fiatal költő most bontogatja szárnyait, de már látjuk merész, biztos szárnyalását, s hiszem erős hittel, hogyha a nyomorúság, a mindennapi kenyérért való küzdelem le nem törí, pályáját dicsőséggel futja meg. ... Átadom a szót a költőnek.

Budapest, 1906. szeptember havában

Ez az előszó nemcsak a bemutatott költőt jellemzi, hanem Benedek Elek önvallo-mása is: a saját sorsát ismeri föl a pályakezdő Lázár István sorsában. Mint mindenben, egész ember volt ő akkor is, amikor egy fiatal székely tehetség mellé szólította a „kedves kötelesség”: nem takarékoskodott a dicsérő, a biztató, az önbizalmat növelő szavakkal. Trianon után szülőfalujába, Kisbaconba hazatérve is így karolta föl a fiatal tehetségeket a *Cimbora*-unokák között, így ölelte például a szívéhez – híres sírfeliratát idézve – a pályakezdő Dsida Jenőt, akit a legendás gyermeklap *Elek nagyapó üzeni* rovatában több alkalommal is az előszóhoz hasonló szép szavakkal dicsért és biztatott.

Az idézett gondolatok szépségét és érvényét az sem kérdőjelezheti meg, hogy Lázár István költői tehetsége nem bontakozott ki igazán, figyelmét „a mindennapi kenyérért való küzdelem” a könnyű műfajok és témák felé terelte.

14. LENGYEL DÉNES: OVIDIUS ÉS A FRANCIA RENAISSANCE. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1933.

A címlapon: *Dr. Dittrich Vilmos tanár úrnak tisztelettel 1934. II. 23. Lengyel Dénes*

15. LENGYEL DÉNES: BENEDEK ELEK. Budapest, 1974.

A címlapon: *Lisztóczy Lászlónak, az egri Benedek-kultusz megteremtőjének, őszinte hálával és szeretettel. Eger, 1975. IV. 29. Lengyel Dénes*

A monográfiát ugyanakkor dedikáltam „Elek nagyapó” unokájával, kedves vendégünkkel, **Lengyel Dénessel**, amikor Benedek Elek *A magyar nép múltja és jelene* című kétkötetes – a negyedik tételben szereplő – művét és az itt következő könyvet is.

16. LENGYEL DÉNES: RÉGI MAGYAR MONDÁK. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1974.

Az ötödik oldalon, a *Hun–magyar mondák* cikluscím alatt: *Lisztóczy Lászlónak, őszinte szeretettel és megbecsüléssel Lengyel Dénes, Eger, 1975. IV. 29.*

17. LENGYEL DÉNES: MAGYAR MONDÁK A TÖRÖK VILÁGBÓL ÉS A KURUC KORBÓL. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1975.

A védőlapon: *Lisztóczy Lászlóéknak őszinte szeretettel Lengyel Dénes Bp., 1976. IV. 3.*

18. LISZTÓCZKY LÁSZLÓ: „JÉZUS TANÍTVÁNYA VOLTAM”. Adalékok Benedek Elek erdélyi irodalomteremtő munkásságához. Dsida Jenő Baráti Kör, Eger, 2021.

Az előzéklapon: *Margónak, immár „Elek nagyapós” szeretettel: Laci*

Könyveim első példányát mindig a feleségemnek, – leánykori nevén: Kékessy Margitnak (Egerfarmos, 1945 – Budapest, 2010) dedikáltam. Ezt teszem azóta is, hogy Ő az elíziumi mezőkre költözött.

Kántor Zsolt

Érték, képmás: lét Az ízelelés fenomenális működése

A teremtett mindenség elképesztő.
Minden nap rádöbbsent: Isten él.
Hajlandó kapcsolatba kerülni velünk.
Nem öltözött át Nietzsche Nichtung-szigetére.
A megelégedettség nyugalmanak hatása.
Képmás és szerotonin Befolyik a létbe.
Ahogy elfogadjuk a cukormentes esztétikát.
Látszólagos ízét, amiben nincs se édesség, se só.
Áttetsző illat-ár. Csak a gondolat virtualitása élteti.
Mű-való.

Transzcendálja a hazugságot, mely szerint
Védi az ivó szervezetét valamitől.
De amit ad helyette, az még károsabb entitás.
A pótszerek nem nyitnak meg világokat előttünk.
Persze maga az üdítő is pótszerként lett anyakönyvezve.
A Lacan-i, élvezeti értéktöbblet.
Minél többet élvez, annál érzéketlenebbé lesz!
Minden csak definiálás. Tematika. A nyelvbe
Gravírozott ízek rendkívüli elegye.
Az érzékelés elvárása, (Elvarrja a hormont.)
A képzelgés leve.
Abszurd tendencia. Tapasztalat és nyelv.
A valóság kísétál a mű lényéből, mint hajnalodás.
S a habitus a terminus rabjává lesz.

Allegóriák hava Július olvasókönyve

A Biblia mindig velem van.
A nem látott dolgokról való

Meggyőződés. Hit. Reménylett történések
Megvalósulása. Jó előzmények.
Utómunkálatok egy saját szövegen.
Most a héber levelet előveszem.
Meg két zsoltárt.
Hajnalban, álmodban szóltál.
Még nyelvünkön sincs a szó,
Isten már előre tudja, mit akarunk.
Nincs számára lehetetlen.
A történő idő kövek között folyik.
A Szellem útja az égen.
Felhőket lehel a virtuális géppapírra.
Gomoly-, és pehelyfelhők.
Az álom álmában az égbolt élénkzöld.
Míntha egy akváriumban úszkálnának
A bányafelhők. Parfümöt fújnak a fákra.
Mindvégig úton van a szél
A forró égtájak lankái felé.
Amikor az ember visszavonul imakamrájába.
A spájzba. A meggybefőtt üvegéhez hozzáér.
S az étolaj doboza megszólal.
A csavarhúzó nekikoccan a megrepedt vázának.
A kulcsosomó átszakítja a nadrágzsebet.

Az ihlet egy tavaszi kabát Félregombolás

A lezáratlan utca, mives kontextus.
Tegnaptól felszabadult a Kálvin tér.
Akár egy lakás. A kitárt ablakokon át
Bejön a kültéri zaj, a füst és a kutyaugatás.
A legszebb viszont a fülemüle-ének
Az autóbusz opussal kevert élet.
A biztonsági őr krákogása
A balerina parfümjére válaszol.
Aki elhalad az ablak alatt, kifestve.

Rímeiket keres magának a júliusi este.
Van szúnyogháló a nyílászárón.
Fennakadnak hajak, pókok és pernyék.
Egymást legyezgetik szárnyaikkal a gerlék.
Majd a lakók szemében a tapasztalt
Környezet hirtelen világgá változik.
Amiben otthont talál a megértés, a hit.
Mint olló, nyílik az értelem horizontja.
Átvágja a gordiuszi dudort, aki bontja.
Képzeletével a néző a titkot kigombolja.
Hogy felhúzza a sétáló hölgy combján a szoknyát.
A szél meta-reflexe kell, meg egy gyöngéd férfikéz,
Egy tenyér, egy terv, egy ország.

Szót kap a vers A megértendő dolog útja

Lám, az önazonosság se mozdulatlan.
Az identitás nem hőkezelt.
Mert az igazi *tudás megíratlan*¹
A zsigerekben van a nyelv.
Bár a kavicsok dobódnak.
Még mindig a törvény a csónak.
Beszivárog a réseken a kegyelem.
A tárgy, a motívum s az élmény.
Mint látványt a szem, hintáztatja
Az esőcsepp a fényt, a pillanatot.
Már nem az apám ó-embere vagyok.
Hanem az új, átírt természet.
Akit épp a gondolat miatt nem ér el
Az enyészet. Mert ott a szellemem.
Ama vér. Ami egy mindenséggel felér.

¹ Kovács András Ferenc: *Ars memoriae*

Kaszás István

Kinőtt ifjúkor

Élére vasalt ifjúkorát kinötte, mint egy alig használt, csak ünnepi alkalmakra tartogatott ruhát. Irigyelte azokat, akik táncverejtékes, borpecsétes öltönyüket széthálták, és a viadalok tépte ruházatuk örökétig dohány- és parfümillatot árasztott.

Míg pajtásai a hideg konyhában, lavórban mosószappannal tisztálkodtak, nekik fürdő-szobájuk volt, ahol illatosítót is használtak. Vasárnapra anyukája pénzt adott neki, hogy menjen el a cukrászdába, de este nem ült az ágya mellé mesélni, hanem lekapcsolta a villanyt és kiment a félelmetessé üresedő gyerekszobából. Törődtek azért vele, kéthetente fodrászhoz vitték, karácsonyra távirányítós játékaútót kapott, balettra járatták, de nem hógolyózhatott a mackófelsőt viselő osztálytársaival, nehogy foltos legyen a Teddy Bear bundája. Focizni csak akkor hívták osztálytársai, ha páratlanul voltak, s borítékolni lehetett, hogy az a csapat veszít, ahová került. Ha a legkisebb kudarc érte, sírt, csúfolták is ezért az iskolában. – Bőgőmasina nem lesz katona, kiviszik a reptérre, agyonlövik estére... – igen, még nem voltak messze azok az idők. A nagyobb gyerekek emlékeztek a csörömpölő tankokra, a Piac tér sarkánál benzines palackokat hajigáló novemberi ifjakra, de emlékeiket csak a beavatottakkal osztották meg, azokkal, akik emeltek már el cigit, vagy lógtak be moziba. Később nem beszéltek benzines palackokról: középiskola, tánciskola, öltöny-nyakkendő.

Szigorú feltételek mellett szülei néha elengedték a hétvégi bulikra, ahol néhány óra alatt egyhavi élménnyel lett gazdagabb. Cigifüst, felszabadító zene – ezt a számot is játszotta a Stones a Hyde Parkban – osztották meg tudásukat a nagyok a friss húsokkal. Viadalok leggyakrabban a tánc közbeni fel-, és lekérésből adódtak. Ütészváltásra ürügyet szolgáltatott az, ha a lekérés közbeni – *Szabad?* – kérdésre, a lány helyett, a fiú válaszolt: – *Nem. – Nem téged kérdeztelek!* – Innen már kevés volt a szó, nem voltak a közelben diplomaták, akik a feleket jobb belátásra bírják, vibrált a levegő: – *Bunyó lesz! Persze nem a rendező karszalagot viselők előtt. Kinn a Placcon a zenekar mögötti fal jól takart, épületen belül pedig a férfi vécé volt az, ami a Három testőrnek a Luxemburg kert. Ha az egyik a földre esett, nem illett bántani. Ha a két dühös ifjú a vécé előterében szólózott, a bent levőknek nagyon is ildomos volt közönyösen maguk elé, a piszoárba nézni, így csökkentek az egyéb kockázatok.*

Előfordult, hogy a két ellenfél közös megegyezéssel valamelyik okvetlenkedőt betaszította a vécé fülkébe, és a szerencsétlennek a fejét leszorítva, leöblítették a tartályból lezúduló vízzel. Ez a közös élmény megszüntette a két verekedő konfliktusát, és jó barátokként hagyták el a mosdót. Ha karszalagos rendező jött, a felek fedezték egymást, és még hajlandóak voltak összeborulni is. Egy kiltás a művelődési házból az egy évi száműzetést jelentett, és még esetleg az iskolát is értesítették a garázdságról. Tibi nagyon szerette ezeket a bulis helyeket. A lányoknál ugyan nem nagyon

jött be, de a srácok a térről nem csak megvédték, hanem ürügyként is felhasználták. – Mi van, az öcsémet akartad bántani? – azzal már le is keverték egy fülest a lakkcipős, divatos ficsúrnak. Tibit ilyenkor ismeretlen melegség járta át. – Ezek a srácok szeretnek engem.

Csak erősödött benne ez a hit, amikor a teret árnyékoló öreg platánfába bicskáikat dobálták, és valamelyikük pengéje megsértette a kezét. Ha otthon történik ez veled, akkor most ordít torkaszakadtából, na de itt? Osztálytársának a feje bekötve, kövel eltalálták – *hát betört* – s rágsálya tovább flegmán a kettő gombóc fagy árért vásárolt cseresznyefából kifaragott szipkáját.

A vért látva Tibi kicsit megszedült, de a fiúk körülvették, a kúthoz kísérték és lemosták a kezét, majd zsebkendővel betekerték. Úgy viselte a bekötött kezét, amelyen átütött a vér, mint valami első osztályú kitüntetést. Kár, hogy ezek a jószívű vagányok – egyik másik ugyan bukdácsolva – miután kijárták a nyolc osztályt, a középiskolába már nem kísérhették el. Azért továbbra is a védelmük alatt állott, és mindig hívták a hétvégi bulikra. Apjától cigit hozott nekik, és pénzzel gyakran hozzájárult a belépők megváltásához. A srácok már lányok körül csellengtek, ő valahogy lemaradozott tőlük. Azok szemrebbenés nélkül leszólították a csajokat az utcán, és ha a legnagyobb sületlenségeket is mondták, többnyire meg tudták nevetetni őket. Tibi megrekedt a tánciskolás szabályoknál.

A kemény mag a tanítási órákon nem villogott különösebben, de a tér és a buli, az már az ő terepük volt, igazságosztó helyek, ahol a stréber vagy árulkodó iskolatársnak magyarázat nélkül is kijárt a pofon. A bulikra nem egyszerűen csak bejöttek, hanem bevonultak, és hangos kiáltásokkal üdvözölték egymást, akár a terem túlsó végéből is. Nem volt az sem meglepő, ha a buli utolsó harmadában a zenekarnak odaszóltak – Lacikám, játsszátok el megint a... tudod, az a Juli kedvence. A zenekar természetesen eljátszotta, anélkül, hogy papírpénz került volna a gitárhúrok közé. A ruhatáros néikkel mindig jóban voltak, mert a kabátjukra szükség volt egy este akár többször is, ha a zene szünetében barátnőikkel kimentek kicsit a falat a megtámasztani. Katiék például kimondottan a szünetek miatt szeretettek buliba járni.

Ha jöttek a pesti zenekarok, és a borsos áru belépőjegyeket többen is ellenőrizték a kapunál, a tér vagányainak ez sem jelenthetett akadályt. Párosával megragadtak egy-egy üres tévé dobozt, és látszólag majd megszakadva a súlyos tehertől – a zenekarral vagyunk – sietősen utat törtek maguknak. Ballábas Dixiéknek az udvaron nagy kamrájuk volt, amiben Dixi egy *mentett* fogast őrzött, ami megpakolva harminc kabátot is elbírt. Hárman szokták becipelni a bulikra a belépőjegyeket megspórolva. Karcsi volt az igazi nagymenő közöttük, aki többnyire fekete garbót hordott, és szája sarkában hétvégeken mindig cigi lógott. Bokszedésekre a rendőrség tornatermébe járt, ahová belépő igazolványa is volt, Megyei Rendőrkapitányság felirattal.

Mindenki ott tolongott a művház bejáratánál, ahol a „megtúrt” kategóriába sorolt pesti banda nyújtta azon az estén a zenét. Ahogy Karcsi, a vagány megjelent szemére

húzott kalapban, ballonkabátban, a tömeg szétnyílt, mint Mózes előtt a Vörös-tenger. Lendülettel mutatta rendőrségi belépőjét – *Az ügyeletes tiszt itt van már?* – vetette oda foghegyről. – *Nem tudjuk* – vonták meg vállukat a megilletődött rendezők. – Karcsi, aki mindig a gyengébbek pártján állt, felfedezte a tömegben félnken szorongó Tibit. – Tibor, azonnal velem jössz, itt mész előttem, szedd a lábad! – parancsolt ellentmondást nem tűrően – ő pedig, hogyan is mert volna ellenkezni a tér koronázatlan királyával. Életének a legszebb pillanata, a főnökkel együtt látták most annyian, amikor mentek fel a márványlepcsőn. Oltári klassz volt! Kissé nehezen tudta utánozni Karcsi laza mozgását, de igyekezett. Odafönt rögtön körüldongták a nagymenőt a lányok. Karcsi, a belevaló ökölvívó pedig egy lelassított jobbhoroggal közelítette a kiválasztott lány fejét, hogy aztán ujjai becéző cirógatássá szelídüljenek a hamvas, elpiruló szépség arcán.

– Az a másik lány – ez nem lehet igaz, felém tart – gyorsult fel Tibi szívverése.

– Helló, elszívunk egy Staubot? – ideje sem volt, hogy makogjon valamit a lánynak, mert a vérprofi Karcsi, látta védenca kétségbeesett arcát.

– El ne rabold már a cimborámat, mielőtt megittuk volna a szokásosat! – kacsinzott Tibire, és belső zsebéből máris Rodolfo módra két féldecis üveget varázsolt elő. Kissé félrehúzódtak, hogy a rendezők ne lássák meg őket, lehúzták a kevertet. Tibi erősen köhögött, de a nagy zsvajban a lányok ezt nem hallották meg.

– Figyelj, kimész a csajjal és egyből lesmárolod, csak azután jön a cigi, megérteted! – oktatta egy konzulens magabiztosságával a zöldfülűt.

– Ha cigiztek, fújjad jól Irén arcába a füstöt, és a másik kezed dugjad zsebre. Ha dumáltok, időnként káromkodj, és ha nem találod a szavakat, mondd neki – tegnap úgy beszívtam, még most sem vagyok *észnál!* Érted, úgy mondd: *észnál!* Oké?

A varázsigékkel megajándékozott Tibi számára mindaz amit hallott, a legfelsőbb körökbe szóló beavatást jelentette. Példaképe, félelmetes ütések osztozó jobbával átölelte őt, így mentek vissza a lányokhoz. Az egyke Tibi most élte át először, milyen az, ha testvére van az embernek. „He’s my brother...” – idézte fel a megzenésített balladát, amelyben sebesült testvérét cipelte hátán a hosszú úton az idősebb fivér. Karcsi kisugárzása átjárta testét, amint rutinosnak tűnő, bizalmas kézrátétellel terelte ki Irént a sötétségben rejtőző udvarra. Az ajándékba kapott varázsigéktől jobban bódulatba esett, mint a fél keverttől, bár az is kissé fejbe vágta.

A hideg csikorgatta a fogát odakint az udvaron, de ő belül izzott, mint a százás körte. Mentorának nemcsak a mozdulatait vette át, de erő is költözött belé. Mikor a lány visszacsókolta, elnyomta kissé magától, ahogyan a mesterétől látta, és megbocsátásra nagykegyesen hajlandó, leereszkedő stílusban szólt a lányhoz, miközben a hamut lepöckölte a cigarettáról: – ha jó akarsz lenni nálam bébi, akkor igencsak igyekezned kell! Miközben próbálta a leghanyagabb testtartást megőrizni – ami a hozzátapadt lánytól kissé nehezen ment – belül repesett a boldogságtól. Úgy tűnt végre sínre került az élete: cigi, ital, nő, és mindez egyetlen csodálatos este alatt!

Vagányabb akart lenni a többiekénél, eljövethen a büfés ládájából a kabátja alá mentett egy üveg pezsgőt, hogy azt majd az utcán megigyák. Észrevették. Karcsi aki, minden helyzetben feltalálja magát, már nem volt ott. Felírták az adatait. – Majd odaszólunk az iskolába is, mi egy szabad jövőt építő ifjúságot akarunk nevelni, és nem züllött huligánokat! – fontoskodott körülötte az önkéntes rendőr. Tibi a *huligán* megnevezést is dicséretnek tekintette, de néhány napon belül leeresztett, mint a kiszúrt labda, szerencsétlennek érezte magát újra. Meg kellett hallgatnia az otthoni sirámokat is: – *hát ezért neveltünk, megkaptál mindent tőlünk* – és anyja leltári jegyzék pontosságával sorolta fel azokat a tárgyi javakat, a teniszütőtől a kerékpárig, amit hálátlan fiúknak megvettek. A lakásukban a nippel, horgolt függönyök és a herendi porcelánok között anyja egy porszemet sem tűrt meg, hogyan maradt volna helye ott egy huligánnak. Egy másik város iskolájába átrakták, kollégiumba került. Karcsi ott is meglátogatta, becsempészett hozzá egy üveg piát. Irén még valameddig írogatott neki. Többé már nem vágyott vissza szüleihez.

– Majd veszek nekik egy rakat zacskós tejet, hogy ne maradjak adósuk az anyatejjel, – s mintha kormos üvegen át nézné – ahogyan a napfogyatkozást lesték hajdanán – mindezeket a régi dolgokat már homályosan látta, csak néha-néha tisztult ki előtte a világ.

– Érdekes, a lányok szívesebben mentek táncolni azokkal, akiknek a vasárnapi ruhája ugyanaz volt, mint a hétköznapi – idézte fel emlékeit a kórház idegosztályán feküdve, ahol csak kívülről lehetett nyitni az ajtót. – Itt benn, ez a rideg kókor, hol van már az aranykor? – legyintett lemondóan.

– Mára azért én is sokkal rafkosabb lettem, Karcsi is biztos büszke lenne rám – próbálta megidézni régi, szombat esti önmagát.

– Tibike, lenyelte már az altatót?

– Igen, már régen – hazudott szemrebbenés nélkül, a nagy terv megvalósításának ígézetében. – Megvárom, míg húsz darabot összegyűjtök, és azután..., de előbb még Dixinek ide kell érkeznie – kombinált magában. Megkönnyebbülten sóhajtott, mint egy tervezőmérnök, aki befejezte munkáját.

– Vittem én elégszer virágot a nőknek, aztán sehol semmi – sóhaja köhögésbe fulladt. – Kívülről gömbölyűnek látszott Irénnel a kapcsolatunk, mint egy kettévágott barack, össze is passzoltunk, csak éppen a barackmag elgurult – összegezte élete egyetlen, százszor visszapörgetett kalandját. Napok múlva Dixi becsempészte a cuccot, amit ő gyorsan az ágy alá rejtett.

Hajnalban a nővér orrát dohány-, és parfüm illat csapta meg, ahogy belépett a kórterembe. Tibor foszladozó öltönyben, Madame Tussaud viaszfiguraként, mozdulatlanul feküdt az ágyon, ajkán a legyőzhetetlen és halhatatlan nagymenők diadalmos mosolyával. Tenyerében maradt még néhány szem altató.

Köves József

Három korsó Ratkóval

Elvileg hadakozhattunk volna egymással – vagy szóba sem állni. Ratkó Jóska ugyanis népi író volt (így könyvelték el), én meg, ugye, urbánus libsi. Fenti, látszólagos ellentétek dacára kölcsönösen kedveltük egymást. Talán azért, mert hajdan ő is nagyvárosi gyerek volt, hiszen Budapesten született, s aztán lelencgyerekként megjárta az országot. Mondhatnám: megjárta az országgal – de hát ezzel szinte mindnyájan így vagyunk. Ő mindenütt otthon volt – írhatta volna Váci Mihály helyett akár ezt is. Mi pedig hivatalos és magánbarangolásaink közben rengeteg helyen összefutottunk.

A Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat nevében – talán 1974-ben vagy 75-ben – ajándékkönyveket, pontosabban kis könyvtárat vittünk Tiszadobra, ahol a soktornyos Andrassy-kastélyban gyermekotthont alakítottak ki. Nekik vittük a könyveket Fábíán Zolival, a kiváló íróval, aki akkor az Olvasó Néperért mozgalom robotosa volt, és Juhász Robival, a Népfront osztályvezetőjével. (Robit korábban is ismertem, mint a rövid életű *Lobogó* című hetilap rovatvezetője közölte egy-két korai írásomat). Amikor Nyíregyházáról odaértünk, Ratkót már ott találtuk. Mint volt lelenc, gyakran járt oda rendhagyó órákat tartani, segíteni a nevelők munkáját. Vele jártuk végig az épületet és a hatalmas parkot. (Itt nevelkedett pár évvel később Oláh Ibolya is).

1977-ben, néhány évvel Váci Mihály halála után a költészet napjára Váci-emléknapot szerveztek Nyíregyházán. Akkor már állt ifj. Szabó István Váci-szobra a színház előtt, a könyvesboltba pedig Váci Mihály vörösréz portrédomborműve került, Tarr Miklós alkotása.

Délelőtt nagy készülődés volt a könyvesboltban. Ratkó Jóska már ott volt, vártuk az avatás másik díszvendégét, Baranyi Ferit, aki jelezte, hogy később érkezik, a kora délutáni gyorssal, mert előtte Szolnokon is jelenése van. A cég pilótája már készült, hogy érte megy a pályaudvarra, s ekkor Ratkó azt mondta:

– Menjünk vele mi is, fogadjuk illendően barátunkat.

Ratkóval bementünk az állomásépületbe, a sofőrünk persze kint őrizte a vállalati kocsit. Ránéztem az órára: még volt idő az érkezésig.

– Fogadjuk illendően Baranyi Ferit – mondta ismét Ratkó, és kihozott három korsó sört. Egyet – persze – Ferinek.

A vonat késett, s mi szomjúhoztunk, elkezdtünk hát kortyolni saját korsóinkból. De mert a késés nem két perc volt, szépen el is tüntettük az egészet. A maradék korsót testvériesen (vagy fele-fele) kettéosztottuk. Ekkor Jóska újabb három korsót hozott, hogy majd illendően köszöntsük Baranyi Ferit.

Aztán beérkezett a vonat – de Feri sehol.

– Nem baj – mondta Ratkó –, mindjárt jön a szolnoki személy is, hátha azzal érkezik.

Megittuk hát a söröket, és frisseket hoztunk, hogy illendően fogadjuk Ferit. De mert azzal se jött, Jóska úgy gondolta, érdemes még bevárni a következő gyorsot, hamarosan itt kell lennie. Megittuk hát söreinket, és újakat csapoltattunk.

Meg is jött a gyors, de hiába lestük a leszállókat, Feri nem volt közöttük.

Mit tehattunk? Telt gyomorral és feszítő hólyaggal vissza az ünnepség színhelyére.

Ahol már várt bennünket Baranyi Ferenc. Kiderült: valaki áthozta őt Szolnokról autójával. Fejemben már valcert járt a sör, úgy hallgattam Ratkó részletes elemzését az öhom készítéséről. „gyertek el egyszer Kállóba, olyan öhomöt készítetek nektek, amilyenről még nem is hallottatok”.

– Hogy készíted? – kíváncsiskodtam.

A lényeg, hogy bográcsban harminckétszer meg kell forgatni – mondta Jóska –, és minden forgatásnál inni kell egy fröccsöt. Sokkorsós, kábuló agyammal rémületen gondoltam a fröccsözönrre.

– Harminckét fröccs? Hát én ezt nem bírnám!

– Nem is neked kell meginni – nevetett a költő –, hanem a szakácsnak.

Említettem fentebb, hogy országjárásomban mindenfelé összefutottam Jóskával: tán mert százfelé szervezett, vezetett olvasótáborokat. Egyszer Salgótarjából hazajövet megálltunk valahol Pásztó környékén egy újnak látszó, csábító külsejű étteremnél. Ebédidő volt. Bementünk feleségemmel: egyetlen vendég volt az étteremben, szürkés ballonkabátban. Újságot olvasott. Ratkó Jóska.

– Legközelebb Zalában futunk össze – humorizáltam a búcsúzásnál. Nem így volt.

Valamivel később – talán 85-ben – a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház Pesten vendégszerepelt, a Tháliában, a *Segítsd a királyt!* című költői szépségű Ratkó-darabbal. Én sose szeretek előadás után elsietni, de itt most talán senki se sietett, mindenki az alkotókat várta az előcsarnokban egy gratulációra.

Rudas Pista, aki a némává tett igriceit játszotta remekül, jött ki elsőnek már civilben az öltözőből. Gratuláció után megkértem, szóljon Jóskának, hogy beköszönnénk egy kézfogásra. Pisti azzal jött vissza, hogy Ratkó elnézést kér, de fáradt, szeret bennünket és legyünk jók... Olyan volt ez, mint egy búcsúüzenet.

Akkori munkahelyem, a Rádió kiküldött három napra Kárpátaljára (amit akkor nem volt szabad így mondani, csak „Kárpáton-túli területnek”). Az Ötödik Sebeség két munkatársával, Sós-kúti Mártával és Jónás Istvánnal indultunk útnak az én szakadt, de jókora méretű Ladámmal. Valahol Mogyoród körül egy ballonkabátos férfi integetett a domboldalról. Stoppolt. Ahogy közelebb értünk, felkiáltottam:

– Hisz ez Ratkó Jóska!

Persze megálltam, magam mellé ültettem, kollégáim a hátunk mögött. (Furcsa, ők egyáltalán nem ismerték a stopposunkat). Jóskának szervizbe kellett vinnie a kocsiját. „Marcsi ott várja, hogy kész legyen. Így most odaérek, aztán már saját autóval megyünk haza Nagykállóba.”

Gyöngyös előtt azzal búcsúztunk: vajon hol találkozunk legközelebb? Nem sejtettem, hogy ez az utolsó találkozásunk. Az volt.

Bácsi

Baranyi Ferenc

Hétköznapi istenhozzád

Nincs mit mondanom –
nincs mit mondanod.
Szemed jégvirág borítja –
már mögé nem láthatok.
Nincs mit mondanod –
nincs mit mondanom.
Párosan viselt magányunk
súlya nem megosztva nyom:
egészben a válladon,
egészben a vállamon.
Ne értsd félre, ha kereslek:
rád találnom nem öröm,
tűnt ölelés emléktől
únt öleléshez szököm.
Varázsod szét így töröm.
Válni kell.
Önvédelemből hagylak el
s fel nem cseréllek senkivel.
Válni kell.
A szív nem nézi, mit cipel,
csak éppen már nem bírja el.

Jóna Dávid

Menni vagy maradni?

Baranyi Ferenc Hétköznapi istenhozzád című versére.

Menni vagy maradni,
darabokra szakadni,
így is, meg úgy is.
A szarvát vesztő unikornis
gyűlölt közöny erdejébe menekül,
lepkévé válik és elrepül,
miközben okozott sebei iszonyúan fájnak,
mélyünkben égetik a szavak,
nagyon messze kellene kerüljenek,
hogy újra hiányozzanak.

Válni kell, menni kell, de hova?
Vakká és süketté lesz a könyvtárszoba,
mert olyan talán nincs, akinek mi kellünk,
a nyűgeink, a szokásaink, a félelmünk,
ki olykor mögöttes meglát bennünket,
mint örök domb mögött a lemenő napot,
és akkor is szeret, ha az utat megváltoztatod.

Jó volna megmaradni, de ritkán lehet,
a seb is megbélyegzi a dárdahegyét.
Belehalunk? Igen. Többször is.
A forradalmát nem élheti túl minden rebellis.
Sorsunk ilyen. Mindegy.
Kár lenne tagadni!
Úgyhogy lehet büszkén elmenni,
vagy méltósággal maradni.

Sarusi Mihály

Klejn a Gorvinkán*

Az utca gyerekkorombeli emlékezete két (volt) zsidó házról tudott, az 1. és a 14. számú porta sorolódott ide. A sarki szatócsüzlet és csapszék, valamint a Corvinka – az úlica Zlatáról (Arany-uccáról) nézve Gorvinka – közepén lévő családi ház, amelynek tulajdonosát szomszédfiú így jellemezte:

– Klejn, aki Kvaszra magyarosította a nevét!

Erre a vezetéknevre mindkét háznál ráakadtam. Arany utcai ismerőstől kellett megtudnom, hogy Klein kocsmának a helybéliek emlékezetében Karácsonyi kocsmaként rögzült, 1. szám alatti italboltot hívták. Legalábbis a közeli utcákban élők. A Kleinből Kvasz változat a másik ház egykori lakóját illetően hangzott el.

Ha házról házra megyünk, tán kiderül egy s más!

Klein... az egész corvinkai mőzeshitű világ?

Hamar rájöhetsz, megéri... Megéri közelebb hajolni. Belenézni a múlt mély kútjába, netán elég a tükrébe.

Kár, hogy nem akkor álltam neki faggatni az utcabelieket, amikor még megvoltak azok, akiknek volt – lett volna – mire emlékezniük. Egyet, kettőt ha sikerült szóra bírnom... már a hetvenes-nyolcvanas években. Most, 2021-ben egyetlen nemzedékbelivel társaloghattam, akinek még dereng valami (...valaki).

S, lám, így is előjött... épp elég.

A huszadik századunk?

... Együtt. Együtt az egész Gorvinka. A magyar Corvinka, a tót Gorvinka, a ki tudja még milyen Corvin utca. A valahai alvégi Fő utcán, Lencsési úton. Hogyne, Békéscsabán.

Végig a Corvin uccán... (Úcáján az úlica uccának.)

Még mielőtt nekivágnók mőzeshitű-uccarajzunknak (uccarajzunk mőzeshitűeket illető részének), rákérdezünk erre a Kleinre. Ha már egyszer annyira elő akar jönni.

1852: izraeliták Csabán (Micheller-Serédi 41): „... 41. Simson *Klein* 314 (házszám) kis boltocska (a foglalkozás rovatban), nő, 5 gyermek 42 (éves), Sarkad (-ról jött) (1)847 (évben telepedett le)..”

„Klájn, aki Kvaszra magyarosította a nevét”... eszerint a Csabán elsőként letelepedett mőzeshitűek egyike?

1912: „Klein Károly kolozsvári helyettes rabbit választották meg főrabbinak” az ortodox hitközségben a csabaiak (uo. 26).

* A szerzői megjegyzése: A balatoni tájrajz és a kisiratosi falurajz után békéscsabai uccarajzon dolgozom, e („*Corvinka*” című?) készülő új könyvem egyik fejezete ez a részlet.

„Hajós és Klein Első Bcs-i Doboz és Papírgyár”: Prónay, ma Szabó D. u. 3. (uo. 37).

Klein Éliásné kávémérése és kifőzdéje (uo. 41).

Klein Gusztáv a bcs.-i Kereskedők Egyesületének elnöke az 1905-ös alakulást követően (uo. 45).

1929 (Zsidó lexikon): Klein Gyula a békéscsabai főkantor.

Egyébként így alakult Csabán a zsidók lélekszáma:

1735: 1 zs. (Haan Bvm 57),

1826: 20.164 lakosból 6 izraelita vallású (Dedinszky 17),

1831: a kolerajárványnak 11 izraelita áldozata volt (Haan 1991:134),

1846: zsinagóga épül (Haan 1991:124),

1850: 426 izr. (Dedinszky 17),

1941: 2.433 izraelita (Dedinszky 30).

1944. jún. (mondhatni, Szent Iván hava a keresztényeknek, mert izraelita testvéreinknek más hozott): gettó a Dohánybeváltó épületeiben, 27-én kb. 2.400 csabai és környékbeli zsidót szállítanak el Csabáról vasúton. A 2000 elhurcolt csabai zsidó 82%-a elpusztul, 400 jön vissza (Dedinszky 30).

Haan írja meggyetörténetében: (Bvm 57): a zsidóság „... a forradalom, de leginkább a tiszai vaspálya létrejötte olta rendkívül megszaporodott.”

Haan az 1860-as években lezárt várostörténetében (1991:54) a honoráciorok – tanultak illetve tehetősök – közt egyetlen zsidót említ: „Reiner Simon, városi orvos, és halott vizsgáló. Izraelita. (A) Forradalom alatt a magyar seregnél tábori chyrurgus volt, (a) forradalom óta Csabán lakik.”

A zsidó származású csabaiak között találjuk *Perlrott Csaba Vilmost*. Az izraelita vallásúként számon tartottak közül ő Csabán a leghíresebb. Szülőháza a (korábban Búzapiac, akkor) Ferenc József (utóbb Szabadság) téren, ahol az apja iparos volt. (1880, Bcs. /Nagybánya, Párizs, Németország, Szentendre, Budapest.../- 1955, Bp.) Szülővárosának adományozta a hagyatékát, amit az nem fogadott el – így életműve széjjelszóródott.

1. Corvin utca 1.

Klein – Neumann (még utóbb Karácsonyi) – ház. Ámbátor ha még jobban visszanyúlunk..., ki tudja, mibe nem markolunk. (Belenézve a városunkkal – így utcánkkal is – foglalkozó adózási, miegyéb adattárakba.)

1854/5: 95, *Zahoran János* lakja a családjával, 127. házszám. 1857: ua., 1865: ua.

1855: ör. *Tusha György* hadi adó (Tuska van minálunk...)

1873: *Freundt Mór* szatócs lakja...

1875: *Zuckerman dl Samuel* szatócs...

1877: 127., *Czukkerman dl Sámuelné* szatócs és kocsmáros – kereseti adózó.

1884-ban is a 127. sorszámú ház, telek a Veréb (Vajda) utca és a Lencsési út (Corvin utca) sarkán.

1888: *Richtseit Fábán* kereskedő...

1911: 127: 1. sz., *Richtseit Fábiánné*, szül. Fliner Rozália (máshol Femmer Róza).

1963: a 89 négyzetméter alapterületű üzlet és raktár az Élelmiszer-kiskereskedelmi Vállalaté.

A ma meglehetősen rossz állapotú, üresen, elhagyatottan álló, részben lebontott 1. számú ház szebb napokat is látott, számos üzletnek adott otthont a múltban. Az 1920-as években *K. Varga István* úri és női cipész üzletéről tudósítanak a hirdetések. 1922-ben *Farkas Gyula* cipésmester helyezte át ide üzletét a Gutenberg u. 2. sz. alól. 1926-ban itt működött a *Richtseit-féle vendéglő*, 1927-ben *Bobcsék István* cipész üzlete várta a környékbelieket. 1927-ben *Bruchanek János* fodrász- és borbélymester nyitotta meg új műhelyét az 1. szám alatt. „Az épület megmaradt tagozatai és az eredeti, kovácsoltvas rácsos ajtó tanúskodnak az épület egykori szépségéről.” (csabai hazak.blog.hu...polgar hazak...) Azaz korábban igen kapós volt!

Gyanúm szerint Bruchanek borbélyüzlete – legalábbis, emlékeim szerint, az 1950-es években – a Zsilinszky/Dózsa út túloldalán, Kapta néni házának utcára nyíló részében volt – az udvaron Kapta néni lakott, ahol szép virágokertje, veteményese mamát, s vele minket is vonzott (Mama oda küldött bennünket ezt-azt kérni).

1930-as évek: *Neumann Miksa* rőfös, méteráru üzlete és *Klein* kocsmája... Így emlegeti az Arany utcában fölnövő Lipták Pál (festőművész és Kossuth-díjas könyvtáros).

1935-ben a csabai kereskedők névsorában szerepel Neumann Miksáné vegyeskereskedőként a Corvin 47-ben, és a Corvin 1-ben is... Fióközlete lehetett az utca végében valahol? – mert 58 a legnagyobb házszám utóbb is, egész a közelmúltig, ám páratlan a végén már nincsen (47-es sem).

Az 1944. áprilisi összeírás szerint (Zsidó census – Jaross-lista) a csabai zsidók közül ők laktak a Corvin u. 1.-ben:

Neumann Miksa, anyja neve Klein Róza

Neumann Miksáné leánykori neve Grosz Erzsébet

Neumann András gyermekük

Schwarcz Lajos a. n. Klein Róza

Schwarcz Lajosné a. n. Grünfeld Rózsi

Két testvér a családjával? Valamennyien elpusztultak. Nem kérhették számon, mi lett az üzletükkel. Négy felnőtt és egy gyerek.

Az egyik házaspár a szatócsboltot, a másik a kocsmát működtette?

Eredetileg Nájman Miksa rőfös, méteráru üzlete, és Klein kocsmája volt itt a sarkon, a kocsmá később Karácsonyi kocsmává varázsolódott. (...regélik az utcabeliek.)

„Klein, aki Kvaszra magyarosította a nevét”... – emlegette 20 év múlva P. Bandi. Csak nem rájuk gondolt? A mamára – aki már ekkor sem élt?

Mert hogy... valami megmaradt az emlékezetben. Az utcáiban.

Nem véletlenül... Lipták Pál mondja 1984-ben: az itteni kocsmá neve *Klein*. Klejn, Klejn kocsmá volt...

Tán 1944-re elhunyt a tulajdonos Klein?... De rajta maradt (a név a csapszéken)?

Ezt a *Klein kocsmát* nevezték később, a háború után *Karácsonyi kocsmának*, a működtető miatt. Legutóbb *Corvin söröző*... Az üzlet pedig *Corvin csemege* (a mai világhálós utcaképen is).

A másik „zsidó ház” a Corvinkán a 14. számú, a túloldalon. Amely (úgy-ahogy) szintén megmaradt, máig.

Neumann Miksa. 1984-ban a csabai múzeum „felszabadulási” kiállításán egy irat: „Elhagyott zsidó lakások névjegyzéke”. Ezen két Corvin utcai: N. M.-é, 1. sz., és Löbl Lajosé, 14. sz.

N. M. „Zsidó méterárus, rőfös üzlete a Kocsmá után. Elvitték, amikor a németek bejöttek.” (K. M. 1982)

„Nájman fűszerüzlet, meg kocsmá volt, és (N.) ott lakott. Nagy szakállas pofa, 50-60 éves. Volt egy 40 (év) körüli valaki... alkalmazott? (F. A. 1984)

Mondom A. Miska szomszéd bácsinak, mit tudok erről a házról, erre ő: „Nájman, övé vót a bót, zsidó öregasszony. Aztán másik zsidó öregasszonyé vót. Elvitték, internálták... Na Isten ágya!” (1984) Máskor ugyanerről így beszél: „...utána, tudja, hogy van, az emberek széthordták... Na, Isten ágya...” – és elsiet.

Nyilván, mert. „Tudja, hogy van az!”

Hógyné tudnók. Merthogy vitte, aki bírta.

„A háború után Karácsonyi kocsmá a neve a korábbi Klein kocsmának, a sarkon, a bolt előtt. Karácsonyi félszemű volt. Sokszor volt itt magyar nóta est, a testvére, Karácsonyi Margit járt le (énekelni) Pestről.” (K. M. 1982)

1946. február 2-án a rádióban „17.00 Karácsonyi Margit magyar nótákat énekel, Burai Rezső cigányzenekarának kíséretével.” Április 14-én, vasárnap délután a hírek után „16.10: Karácsonyi Margit és László Imre, Várady Aladár nótákat énekel.” És egész évben további szereplései a rádióban, '47-ben szintén. A pécsi napilap, az Új Dunántúl 1947 szeptemberében hirdeti, hogy az Uránia moziban „Legközelebb Kerek Ferkó című magyar film és Karácsonyi Margit személyes fellépte” következik. Később „a rádió közkedvelt énekes csalóánya”-ként kínálják a pécsieknek a szervezők – olvasod a világhálón. Csabán meg a Karácsonyi kocsmába! A Corvinkánkra. Felejtteni... annyi rosszat.

2021-ben? Lakatlan az épület, amely üzletnek és vendéglőnek adott egykor helyet. Csak szemben, a Zsilinszky (Dózsa) utca vége felé a Korona csapszék. Ahogy a Belváros is... estéknént olyan üres! Kihalt.

2020-ban, böjtelő hava végén, Jókai Móricz születésnapján a Kárpát-medencei magyar próza gáláját fogadja a Jókai Színház. Az est végén leülnénk valahol vacsorázni, és kiderül, az nem is olyan egyszerű. Mert a környéken egyetlen konyha sincs, amely este 8 után még meleg étellel szolgálna! Nagy nehezen vállalja egy sétáló utcai fél-talponálló, hogy leültet és megvacsoráztat bennünket – mint utóbb kiderült, nem is akármilyen terüly-asztalkámmal. Pedig akár csak 50 évvel ezelőtt is... tele volt esténként étellel a Belváros! A Fő tér, a sarki presszó (bárzongoristával) és a Csaba Szálló étterme (cigánybandával), amott a Tiszti klub, a Vasút felé a Kishajó (hajnalig, szalonzenevel), a Halász (népi együttes zenekarával), az Ipar...

Tele, velünk! Mert akkor még... volt itt fiatalság? Mára... elfogyott az ifja? Kevesebben is születnek, mint amikor mi jöttünk a világra, és ha fölnőnek, hamar lelépnek, Pestig, New Yorkig meg sem állnak? Hogy maradna itt... élet, a Belvárosban, este 8 után... Aki miatt érdemes a konyhában tovább dolgoztatni a szakácsot. Ha nincs rá igény, valóban, minek? Ha nincs kinek.

Egykor szinte minden valamirevaló uccasarkon hely a vendégeknek.

Klein kocsmá, Karácsonyié; Csaba Szálló, Fiume. Élet.

– Ha nincs nyitva semmi, minek mennénk oda?! – dörren rám a Corvinkáról való hölgy.

Szó, mi szó. A tyúk vagy a tojás(?) esete – mivelünk.

...Amikor a Corvin utca első tizenkét házából öt teljesen, egy félig üres, mert csak alkalmanként használják, nem lakik ott senki? Amelyekben család már hogy élne...

Gyermek? Fiala? Ma? Arra?... Mutatóban, ha. Sem?

Élet.

Hogy tönkrevágták az utcát. Végig a Corvinkát. Azzal, hogy itt szállították ki a tizenötezres Lencsési lakótelep építőanyagát. A fölhúzásához szükséges gépeket. Eltüntetve a kétoldali akácsort, a gyöppel – benne papsajttal – borított árkokat, lakhatatlanná téve a szűk utcát ölelő lakóházakat.

S, lám, csodák csodájára, ami lakhatatlanná válik, előbb-utóbb lakatlan is lesz.

Kárpótlás, azoknak, akik... elszenvedték? Zöme kint van a temetőben. Utódnak pedig sem híre, sem hamva. (Máshol, ha.) (Jobb esetben a tanyasor helyén született lakótelepen.)

Az 1950-es, 1960-as években az egyik itt élő magányos vénkisasszony gyakori vendége volt Csicskás, az Építők SC kitűnő jobbszélsője, akivel megesett, hogy szögletből gölt rúgott... „Csicskás ló, góóóóóó!!!”

Mert nem becsavarta?

A háború után népbolt, majd vegyesbolt működött az épületben. Az 1950-es, 1960-as években *Gregor* nevű kereskedő árult az üzletben. A rendszerváltozás

után egy darabig *abc* (*Corvin csemege*), majd 1993-ban *Corvin söröző*. 2010-ben már zárva a kis abc és kocsmá. Ma? A múlté. Lakóival – s vendégeivel – együtt.

13. Corvin u. 13.

Szemenyei ház? Legalábbis nekünk... Persze, ez is, attól függ!

1854/5: 88. sz., *Kósa János*.

1855: 88., *Zahoran János* (hadi adó).

1857: 121., *Kósa János*.

1888: 121. sorszámú ház, telek, *Máté János* csizmadia.

1911: 121:13., *Gajdács Jánosné*, szül. *Kósa Judit*. (Máshol: *Kósa János* és *K. J.-né Salát Ilona*) (+TANYA 1577).

Összeírásban: „*Kósa János* flm. *Corvin-u. 13. 34 é.*”

1939: *Apjári Aladár* hentes lakása a 13. sz. ház. Ugyanitt jelzik *Dr. Mózes Imre* városi állatorvost.

Az 1940-es évektől *Szemenyei* taxis a feleségével élt itt. 1943-ban Békésvármegye útmutatójában a békéscsabai távbeszélők közt az e házbeliéké – később is csak nekik volt távrecsegőjük az uccánkban? „*Szemenyei L. bérautós 606.*” 1949: 23-84 a számuk.

Előtte *Löbl* Lajos nevű zsidó emberé – mondja a mindent tudó A. bácsi, aki amúgy '44-ben részt vett az 1. sz. kifosztásában. Legalábbis valami ilyesmit jelez, lásd a 14. számú háznál!

Szép gangos épület.

Ő *Löbl*, srévizavé szemben meg *Löb*?

Azaz, a jelek szerint valaha mőzeshitű ember itt is élt. *Mózes* doktor, meg tán (mégsem?) *Löbl*.

14. Corvin u. 14.

Klein-ház, netán *Löbl*-féle porta? Valamék! Az ég tudja. Ki így, ki amúgy vélekszik.

1857: 109., *Devosa József*.

1875: 109., *Devosa József* szücs.

1877: 109., *Devosa József* főbérlő.

1911: 109:14., *Liker András* és neje, *Kraszko Mária*.

„A 14. számú ház az utca legszebb épületei közé tartozik. A ház csaknem szimmetrikus homlokzatú, mindkét oldalon két-két, egyforma kialakítású, kovácsoltvas rácsos ablakkal, melyek gazdag keretezése szecessziós hatásokat mutat, azonban a bal oldali rész alig észrevehetően előreugrik. A bal oldali rizalitot az azt szegélyező, ión fejezetes pilaszterek is hangsúlyozzák, a jobb oldalon ezek helyén csak vonalazott falsávok láthatók.

Az 1920-as évek első felében *Volentik Zoltán* mázolómester keres mázolótanulót ezen a címen. 1927-ben *Szilágyi József* tudatja hirdetés útján, hogy a Sternberg hangszergyár gyártmányainak Békés megyei képviselőjét átvette és Corvin u. 14. sz. alatti raktárában az összes hangszereket, úgymint hegedűket, az összes fúvós hangszereket, gramofonokat, gramofonlemezeket és hangszeralkatrészeket raktáron tart, továbbá mindennemű hangszerek javítását és zongorahangolást olcsón és szakszerűen végez, valamint használt gramofonlemezeket újakra cserél.” (csabaihazak.blog.hu)

Ámde Klein, pláne Kvasz... (Mert eredetileg erre a házra mondták.)

1935: itt lakik *Bagi Lajos* címfestő iparos.

1944-ben, a zsidók összeírásakor ők a lakói:

özv. *Löb Jánosné*, anyja neve Deutsch Éva

Löb Lenke a gyermeke

A Corvin 1. alatt lakó öt hittestvéreikhez hasonlóan a nyár elején őket is elhurcolták, és ők sem jöttek haza. A hét 1944-ben jegyzett Mózes-hitű szomszédunk közül egy sem élte túl a haláltáborot. Megtisztított bennünket tőlük a nemzeti szocializmus. (Lejárátva – lejáratni igyekezve – /akarva-akaratlan sárba rántva/nemzetit, szocializmust?)

Öt felnőtt, két gyermek (avagy fiatal).

Mind a heten a neológ felekezethez tartoztak.

2020-ban szomszéd lány – egykori játszótársad, tehát nemzedékbeli nő – Löbl-t emleget. Azaz: tudja, ki volt a szomszéd!... amikor megszületett. Ha személyes emlékei nem is nagyon lehetnek róla. (...róluk).

1944: elhagyott csabai zsidó lakások közt a Corvin 14. is, amely *Löbl Lajosé!* (1984-es Munkácsy Mihály Múzeumi kiállításon szereplő iraton, „Elhagyott zsidó lakások névjegyzéke”... Löbl Lajos, Corvin u. 14.)

Említem Miska bácsinak, mire ellentmond:

– Nem 14., 13! Nagykereskedő volt az öreg, meghalt! Volt egy fia... Drényóckiék megettették kolbásszal, szalonnával. Jöttek sírva... Az öreg Drényócki bácsi azt mondta: „Mért baj az, fiam? Ha jól esett, egészségedre!” (1984)

Tehát szerinte a szemben lévő Szemenyei-ház volt az övék...

1982-ben szülőatyád így tudja: „*Klein*, zsidó cipész, üzlete volt a Városban. Aztán visszavonult és otthon dolgozott segédekkel. Állítólag nagyon jó szabász volt. 1950 körül egy éjjel eltűnt a feleségével együtt. Amikor jöttek a szigorítások.”

Aranka néném viszont – ugyanakkor – úgy tudja, 1956-ban disszidáltak, Izrael-be mentek.

A második-szomszéd Kolozsvári Pista '85-ben mondja: zsidóház, '56-ban disszidáltak.

Saját '56-os emlék: november 4-én a kaszárnyából megszökő magyar honvédfiúk

egyike a Corvin 14 ablaka alatt állva tárgyalt a házbeliakkal, és az egész utca segítette polgári viseletbe átöltözni – anyánk is adott neki valamit.

Bandi szerint (*Klein*) *Kvaszra* magyarosította a nevét.

– Klein után Kvaszéké a ház, Jaminából bérelték – mondja másvalaki az utcában.

Majd darab ideig – már az újabb időkben – a ménesbirtok vezéréé.

1944. április elején a németek által megszállt ország belügyminisztériuma elrendelte: a települési önkormányzatok a helyi zsidó szervezetekkel (nyilván elsősorban az egyházakkal) állítsanak össze jegyzéket az összes zsidóról. Mint a világhálón olvashatjuk: „A listák túlnyomó része elveszett vagy megsemmisült. A kevés kivétel, ahol a listák megmaradtak, az Debrecen, ami a VI. csendőrkerület, ill. a IV. deportálási zóna központja volt, ide tartozott Békés, Bihar, Csanád, Hajdu és Szolnok vármegye, s így maradtak meg a békéscsabai neológ és ortodox hitközségek listái. A neológ lista 1237, az ortodox 812 személyt sorol fel.”

Teremtő Isten.

Zsidó (vallású) szinte valamennyi utcában. Csányi 5., Klapka 3., Révai 2., Kastélyi szőlő... Az Arany utcában, a Zsilinszky úton, a Felső-Körös soron igen sokan. Neológok. Ortodox a környéken legközelebb a Bánát utca 19-ben lakott, két családban (ekkor épp) nyolcan voltak.

Hogy hírük-hamvuk sem maradjon?

Csabáról június 27-én 3.118 zsidót hurcoltak el munkatáborokba, halálgyárakba; összesen, a csabaiak mellett a környékbeliekkel együtt – írja a Kritika szerzője (1988-ban). (Dedinszky Gy. kevesebből tud.)

1982-ben regéli Lipták Pál (Arany utcai könyvtáros-festőművész): a Bánát-kútnál a szatócsbolt zsidó tulajdonosának volt vagy tíz gyereke. Mindenki beléjük rúgott, főleg az, akibe más rúgott, így töltötte ki a bosszúját a zsidó gyerekeken! Amikor az 1930-as években mentek a kútra vízért, rászóltak arra, amelyik épp eléjük került:

– Hiszel-e Jézus Krisztusban?

Pali bácsi itt befejezi a meséjét. (Restellte folytatni?)

Az 1944 tavaszi (elhurcolásukat megelőző) összeírásból kiderül, hogy a kúthoz legközelebb népes Mózes-hitű ortodox család a Bánát utca 19-ben élt: Fischlovitsék és Weisbergerék – akkor 8-an. A ház asszonyai Moskovits Regina lányai. Férjükkel s gyermekeikkel.

Ortodox zsidó eleve kevés élt Csabán, s így az I. (kastélyi) kerületben is. Meglehet, megjelenésükkel is kiríhattak környezetükből.

Ahogy kirítam én is egyszer-kétszer... például a süvegemmel! Veszprémben, az Egyetem utcán a túloldali kölykök kinevettek a széles karimájú afrikai bőrkalapom láttán... Többet nem vettem föl. (Marseilles-i portyámon potyára vettem.). Ugyan-

csak a hetvenes években Bakonyerdőben Németbányára(?) utazván a társaskocsi helybéli sváb suttyó utasai nem azt sutyorogták a Napló újság tudósítójának a háta mögött, hogy jó lenne lekapni a koma fejről a kalapot?! („Leverjem a fejről?”) Jó kis bakonyi tudósítást alapoztak meg... Lelkembe gázolva. Hogy Csabán, már a múlt század végén, a Lencsésiről kifelé tartva a Gyöngy cukrászda nevű csapszék népe sem lelkesedett a kirívó viseletért! Télen, toronymagas oláh – vagy csak egyszerűen erdélyi –, népművészeti kirakóvásárban szerzett vadonatúj kucsmám a fejemre húzva (addig sosem merészelttem fölvenni) mire nem indította (volna) a kricsmi férfiúi népét, mire nem: láthatóan nem tetszett nekik, úgyannyira, hogy „Híha!”, „Ejha...” ...s több hasonló levegővétel jelezte, hogy hasonlóképp éreznek, mint negyed évszázaddal korábban a bakonyi leventék. Magyar, sváb, tót... mindégre egy indulat marad?

Mit ad Isten, akkor ezek a Bánát-kúti pajeszosok...

Nem ugyanaz kezdte ki ezeknek, azoknak az idegeit?

A más, tőled, tőletek elütő... Ahogy a baromficsapat agyoncsípi a belőlük fejfelé kimagaslót.

– Nézd, a pofátlanját... Mire vágysz föl?

Mire?!

Puff neki.

Mi nem jut az eszedbe.

A Corvin utcai „zsidó ház”-akról a mi nemzedékünk még tudott; a maiak vajon? Nyilván semmit.

A zsidó ház...

1984-ben mondja a szembe-szomszéd Miska bácsi: *Liker ház. Klein*, aki (állítólag!) *Kvaszra* magyarosodott, Jaminából bérelte, 56-ban disszidáltak, Izraelba távoztak.

Mire nem emlékszik! Mert, valóban, az iratokban ott a Liker család neve a 14. számnál.

Okirat nélkül is rálelsz... az igazságra? Arra a corvinkaira.

Ha nem előbb, utóbb sem? Legföljebb véletlen?

„Véletlen”. Hol van itt véletlen.

2020, a másik szembe szomszéd úgy tudja, zsidó ügyvéd lakott e polgári házban. Kereskedő, avagy ügyvéd és családja? Mindenesetre... az Őszövetség emberei. Ammen.

21. Corvin u. 21...

Nem „zsidó ház”, de. Egy időben olybá vehették.

Botyánszky hentes és mészáros háza...

„A ház hátsó felében volt még műhelye (amely a Csányi utcára nyílt) a szikvizes

Markovicsnak. Magyarosította a nevét. Most a Jókai utcában, a baptista imaház mellett van az üzlete; van egy embere, aki árulja a szikvizet” (öreg KM, 1980).

Régen innen járta a környék utcáit kolompjával riasztva a népeket a szódás kocsi. A lovakat alkalmi szódás ütötte...(A nyolcvanas években – szerencsénkre – fényképen rögzítettük, miként jön-megy végig a Corvinkán.)

Szomszéd mondja – valamivel 80. születésnapja előtt (a régi, 75 évvel ezelőtti Corvinka tán utolsó mohikánjaként) – 2020-ban: a ház hátsó részén működött a szikvízüzem, amelynek tulajdonosa-működtetője a Jókai utcában lakott, ahol szintén volt szikvízgyártó üzeme. Zsidó volt. A Csányi utca felől, a ház végéről volt a lovas szikvizes kocsi bejárata-kijárata. „Szódát vegyenek! Szódát...” Verte a lovát, verte – mint szikvizes szokta a lovát.

Martos (Markovits) Andor volt a szikvízkészítő iparos (1915–1998), izraelita vallású – áll egy csabai könyv 138–140. oldalán az őt említő leírásban. 1951-ben államosították Jókai utcai üzemüket, 1954-ben újra kiváltva az ipart a Csányi utcában telephelyet nyit, majd 1966-ban visszamegy a Jókai utcába. Eleinte lovas kocsival hordták, árulták a szikvizet (SZÓÓDÁT VEGYENEK! ITT A SZÓDÁS...), 1982-től gépkocsival. A Corvin utcában még csak a lovas kocsi járt a szódás üvegekkel teli ládákat cipelve

– Szódát vegyenek, szódát!

Itt a szódás.

Itt: volt.

Kleintől Neumannon és Löblön át Markovitsig.

Oda, vissza.

Hogy a mi corvinkai „zsidó emlékeink” egyikéről ezúttal hallgassunk? Máshol már megírtuk. De hát... nagyon idekíváncozik. Hogy kerekesebb legyen.

Egyrészt, másrészt.

Tél-túl.

A Corvin 10 esete a Mózes-hitűekkel!

Elég szomorú.

De ha egyszer... tény s való (-ként adta tovább a szülőatyád).

Károly bácsi kereskedő, az 1970-es években még a feleségével piacozik... kötött holmival? A háború alatt kiírta az üzlete kirakatába: „Kutyát és zsidót nem szolgálunk ki!” A testvére moszkovita – a Szovjetunióból ’45 után hazatérő – bolsevik, utóbb nagykövet, vagy mi franc. Az egyik fia legjobb barátaim egyike, nagyon rendes fiú.

Mint Rajkéknál: a két fiútestvérből az egyik nyilas, a másik bolsi.

Szép kis... huszadik század!

Szép kis... emberi mivoltunk.

Már ha emberek vagyunk.

Csak hát, ugye...

Mindettől – lám! – a Corvinka (s mellyéke) sem mentes.

Búzás Huba

Illumináció

kérdi a csecsbecsényi hölgy annak utána,
hogy eszméletlenségig leittam magam
– phű, entellektüell a hadovája,
kiféle ön, csak nem hajléktalan?
mert ez előkelő negyed!

hogy én? – mondom – öreg *gamin* vagyok, madam,
és épp most nincsen mitévő legyek,
hát, frászkarikázom az utcán,
ne szóljon érte meg kegyed
ily fránya kurta-furcsán

s ha lánya inni adna, persze nem vizet,
na és amíg esetleg meg nem únnám,
ha nincs egyéb strapája, félcsipet,
lehetne ön netán a kurvám
s a vője én, ha jól fizet

Nagyfiú

Az én nyelvem

egy nyelvet kaptam *ids'anyámtul*, szoptatott
– mondják – dologidőn lapuk ölében
s tanultam tőle szót: igét, ragot...
ama szavak ma is ebédem
és ugyanaz a dallam

tarlók fölött pacsirta-dal – hallom s megértem –
párok, ha búgnak csillagfény-kazalban
vagy vén hobók danája ortanyán,
egy nő a sarkon este halkan
mind ismerős, így mondanám,

így mondaná anyám, mert ők övéid,
s ti mégis elfordultok hallatán?
vasvella, kocsmánóta rémít?
szitok? szégyellitek talán
az istenek beszédit?

Egy ismerős

aranybegy száll a visszapillantó tükörre,
beámul, rám pityeg a füstüvegen át,
beszélne? vagy csak csókra áll a csőre?
cikornyás füttyre formálja szavát,
ki lelke költözött belé,

ki volt? tán szeretóm, vagy hajdan jóbarát,
meséje meghasadt üveghegyé?
óh, hol volt, hol nem volt az éden!
kis zeneköltő, ih lelé,
majd szinte fogva kézen,

mint aki kérdené – utad hová vezet? –
legyint s a szélvédőmre búcsúképpen
– csakugyan régi ismerős lehet –
a teljesség ígézetében
pötytyent egy nagy üdvözetet

Autóbuszpályaudvar – vasárnap délután

langy páraszűrt sugár, a legyek szinte únják,
sörsárga busz zihál, bűzölgő őstulok,
szabadnaposok tüntetón a kurvák,
a hangosbemondó alig susog,
tömeg fúj, hál a padokon...

már hazamentek mind a hot-dog-árusok,
oson a götlöhös kuvasz... fogom
a könyvemet, valami Nietzsche,
elbúcsúzott barát, rokon,
még itt vagyok vagy itt se?

ej, hé! menj, légy laza és szállj le valahol,
az eb-idő, hogy nyomodat veszítse
– elhullajtott szerelmek, líra, toll?
az elmúlt század léha giccse! –
talán... hiába szimatol

Elementek a gépek

rohantam... bőrömön érzem őt, a záport!
egy rozsdás vasfedelelet csapdosott a szél,
a sarki fűszeresünk vére ráfolyt
és furcsa volt, hogy senki sem beszél,
az eget vizslatták, na, né!

esik, felgyűrt gallérral, szólj, ki az, ki él,
kanáლისig gőzöl a posha-lé,
belétiporták – jajj! – a sárba
e dugódanit is, kié?
csak kócot tett alája

és fönn egy galamb vagy tán angyal repkedett,
lám, él a boltos lánya, óh, mi hála!
tényleg angyalka? nem, az nem lehet,
az emberek buta világa
mit érdekli a hegyeket

Ahol a hegyek énekelnek

keresztül-kasul át
Bosznia-Hercegovinán

mi hangja ez, talán a poklok vagy a mennyek?
patak csobog? szellő zizeg vagy szél zihál?
nem, nem, titáni hegyek énekelnek,
köztük eltéved a napsugár,
az ember is... elhagyatott...

elhagyta ég és föld, egy júliusi nyár
– *Srebrenicánál* tízezer halott? –
fölötte száznyi keselyű kerengett
az isten pedig hallgatott...
mi hang jajong, feledtet,

föld terhe lett az ember, épp valahol itt?
nem, nem, csupán a hegyek énekelnek,
a semmi megtalálja hangjait,
az örökkévalót, a csendet,
mely utolér és andalít

Sebestyén Péter

Könyv a koporsóban

Konrád atya levetette miseruháját, majd rövid áhítat után a templomot elhagyva hazafelé igyekezett. Mint annyszor, most a mise után is, gondolataiba merülve lépkedett a járdán. Úgy érezte, mintha feltöltődött volna. Bármi érte a nap folyamán, az esti szentmise megnyugtatta, kimosta belőle a fáradságot, szívébe béke költözött, agya felfrissült. Fűtötte a tettvágy, hogy csináljon még valamit. Vagyis írjon, mert számára ez alkotás volt.

János evangélista is így érezhetett Pathmosz szigetén, amikor a jelenéseket írta. A szolgálaton túl, a hivatás mellett, mint valami szenvedély, forrósitotta belül, hadd vesse papírra mindazt, ami vele történt. Ami nem fért bele a prédikációba. Nem érdekelte, mit tartanak róla az írók, üti-e a mércét a szöveg, milyen műfajba sorolják, egyáltalán, hogy írónak tartják-e vagy sem.

Amikor írt, nála a lovak mindig elkaptak. Szárnyára vette a sugallat és röpítette. Könnyedén írt: mint ahogyan az eke egyenletesen kifordítja a földből az érett pityókát, úgy gördültek elő bensőjéből a gondolatok. Feszítette a készletet, úgy érezte, a Lélek csalogatja elő a szebbnél szebb, magvas felismeréseket.

Ilyenkor elszabadult a fantáziája, megtörtént események kavarogtak, csatáztak benne a kitalált vágyálmokkal. Akárcsak Illést, amikor a tüzes szekér elragadta, sodródott, lebegett, szárnyalt felfelé. Az volt az érzése, a mennyország előszobájában toporog, mintha a Tábor-hegyén lenne, s egy felhő burkolná. Az extázisban az evilág megszűnt számára.

Azzal, hogy szívesen kiírta magából a lelkében zajló történéseket, no meg mindazt, ami körülötte történt, vagy ami őt megérintette, azzal egyszerre szórakozott, játszott, edzett, gyakorolt. Szerették is hívei kedves, földhözragadt példáiért, ámulva hallgatták lenyűgöző prédikációit, csüngtek szaván a hittanórás gyermekek. Az újságok, tévétúdiók is kapkodtak utána, ha egy cikk kellett, vagy egy élő beszélgetésre kerestek interjúalanyt.

Mise végén azon töprengett, jó lenne befejeznie régóta készülő könyvét, noszogatta a szerkesztő jó ideje, a nyomdászok is adtak már határidőt. Éppen a gondviselés-sors-eleve elrendelés volt a téma, amin régóta gyötrődött, mert nem tudott belenyugodni a kálvini végzetbe, és nagyon sok teológiai szakmunkát átlapozott miatta. Nem hitt ő a végzetben egy percig sem, de tudta híveiről, hogy milyen könnyen belesnek ebbe a megnyugtató csapdába: úgyis előre meg van írva minden. Isten előre mindent tud, minek akkor a szabadságról papolni. No de a legkevényebb ellenérvet nem nagyon hangoztatta senki. Ez pedig könnyen leleplezte a végzetesek táborát.

Konrád atya épp azt akarta megírni aznap este, hogy Isten tényleg szabadnak teremtett minket. Tudta, érezte, tapasztalta minden porcikájával, hogy ha nem így lenne, Isten önmagával kerülne ellentétbe. Hiszen akkor milyen beleszólása lenne most a saját dolgainkba? Vagy szüntelenül meggondolná magát, hogy: pü-pü, nem játszunk?! Akkor hogy működik a gondviselés? Akkor mi köze a Bibliának a valósághoz? Nos, ezt megírom – dörmögte magában. Odavágom a képetekbe, hadd legyen már vége ennek az eleve elrendelésnek. Még hogy előre meg van írva. Eridj, menj el hót hányni, öcskös!

Másnap reggel egy elektromos levél érkezett a számítógép levelesládájába: Atya, kész a könyv anyaga, mehet a nyomdába.

Konrád atya meglegegedetten dörzsölte a kezét: Hála az Úrnak, végre, legalább aranymisémre lesz egy könyvem, amelyben egész életem benne van. Így barátainak marad egy emlék rólam. Legalább nem éltem hiába. Úgyis elszáll a szó. Ahogy a mondás tartja... a papot is eltemetik, s három nap múlva elfeledik. Mennyi jót tehet e könyvvel azoknak is, akik nem járnak templomba. Hány otthonülő bácsi, néni olvasgatja majd.

Szólt a csengő. Temetést jelentettek be. Meghalt a harangozónő férje. Hirtelen. A napokban még beszélgettek. Konrád atya könyvbemutatóján is az első sorban ült. Nagy, kemény ember volt. És csendes, mint egy ökör. A légynek sem ártott. Pedig ha tudta volna, milyen csapodár volt az asszony annak előtte, hogy sekrestyésé „szentült” volna. Pontosan, amíg ő a bányában húzta az igát. Biztos szétcsapott volna, már csak férfiúi önértetből is. De Béni bá nem. S most is csak csendesen elaludt. Megállt a szíve.

A harangozónő csendesen törölgette könnyeit. Ahogy mesélt, valóban úgy tűnt, mégiscsak szerette egy kicsit az urát. Míg könnyeivel küszködött, hozzátette:

– Ó plébános úr, a drága férjem annyira el akarta volna olvasni a maga könyvit, amit aznap este adott oda neki, de nem volt ideje szegénynek. Meghalt, már azelőtt, hogy kézbe vehette volna. De én odatettem melléje a koporsóba...

A plébános egyszerre lett vörösebb a ráknál, s fehérebb a falnál. Leforrázottság, amolyan megsemmisítő vereség döngölte földbe írói önértetét. Úgy látszik, ez a könyvek sorsa, s még inkább az íróké. Ha híres akarsz lenni, hagyjad, hogy a koporsóban is téged olvassanak.

Szava fennakadt, s csak arra gondolt, előbb érnek oda az írásai a mennybe, mint ő.

Talán Szent Péter megsürgeti Jézust: Uram, hívjuk már haza ezt a szolgádat, hadd lám, úgy van-e, ahogy írta!?

Kikísérte a gyászoló özvegyet, majd elbúcsúzott:

– Isten áldja! Találkozunk a temetőben, Mariska!

Demeter József
A vers jussa

Életfagyűrűk

*„Szócs Géza önmagában
kulturális intézmény volt,
halálával a legnagyobb élő
magyar költő távozott közülünk.”
(Orbán János Dénes)*

A megtárgyasult költészet átlátható – üvegház-padlózata...
Ex nihilo nihil fit: A semmiből semmi sem lesz,
Csakhogy! „ a SEMMI is VALAMI” – Tandori Dezsőként.
Fontos Valami, hisz! József Attila Szíve – hogyhogy
Nem – még ma is ott ül. A Semmi ágán, tisztelt
Arisztotelész Uram,
Nos! Tovább verselvén a tudomány – költészetét...
A görögöknek nem
Volt entrópiájuk ugyebár, és ma sincs.
Napjaink tudománya szerint. Kolozsvár... irodalmi város-
Állam, különleges kivétel, mert
Ott!
A Szamos – kanyargós – partján kvartok találhatók.
Holdtöltekor – versenként világítanak. Fénylő
Árnyékukkal... A „száz füstöt se számláló”
Magyardellőn is látni –
Költő-
Szemüveggel pláne, lévén! Az igazi művészetben
A Jóisten – Jókai Anna szerint – megkerülhetetlen. Mi
Több: Magyardellőn Istenleső tornyot építenek.
Kilátótornyot. Az új csillagvizsgáló és
Az UFO-csapda közé. A Föld és a Vers együtt-
Állásakor – József Attila Szíve nem piheg –
Lüktet, dobog, dübörög. Brong. A Világfa törzséből kinövő
Semmi ágán, ámde! Ez a Fa már – honnan is nő
Alá... Fölénk. Okos fejünk, buta fejünk fölé...
A gyökere? Ámulatba ejtően jelenik meg, áttetsző-
Szépen, akárcsak! Makovecz Imre Magyar Csodafájának
Szív-és hajszálgökyérete... Világörökségül. Organikusan.
A Barcelonai Világkiállítás – Hét-
Tornys Templomában – mutatkozott be...

Istenien. Emberül. Harangok szózataként? A sajátos-magyar,
Ámde! Egyetemes – építészeti poézis padlózata

Alatt.

Fölött, s!

Még fölöttébb

(Első)

Utómottó:

„A vers a Föld útja a Nap körül.”

(Sz. G.)

Szócs Géza

*„Talán éppen ezért jó kifejezés
a költő: ő az, aki világot tud
teremteni, vagy újrateremteni,
ha kell.”*

(Farkas Wellmann Endre)

A költő, a saját útját járó költő – meg nem alkuvó,
Szenvelgő, Szavaiért szenvedő – nagy Költő,
Fénybe írja Verseit. A fénynél is fényesebben...
Élni hal meg – a költészet matematikai szabályzata,
Szó-
Szabályzata szerint. A költő, a nagy Költő – számítógép-
Asztalán ott a régi-régi golyós számoló. Kopott-színes,
Európai fa-
Bigyókkal, ritmusra koccanó... Időmértékes és hang-
Súlyos, hitbéli emlékek függvényeiben. Poétikusan. Új-
Magyar *szinbiózisként*. Entrópiás vetületekkel, mert!
A költő, az igazi, nagy Költő – szeretni is sajátosan szeret.
Hitvesének – hajócsavart küld, és! Kilátó-
Tornyából figyel, ahogy! Örök-
Választottja – egy szál Rózsa képében nyit ajtót, s! Nézi.
Nézi, Hét Torony-
Visszhangban – a Neki címzett Óperenciás-illatú
Hajócsavar-
Csokrot, és! Mosolyog. A híres, nagy, Közép-Kelet-
Európai Költő – már nem idegen vers-
Földrész-
Sorok világrácsai mögül figyel Kedvesét. Fénylőbb
Fényre nyitott nap-rolók a vers-

Sorok, szakaszok, és! A költő, a nagy, modern Poéta...
 Ott áll – mögöttük – Itthon, és sütkérezik. A magyar
 Múza mosolyában sütkérezik. Szárítja magát –
 Történelmét... A Tároga-tó partján, ahol sokan össze-
 Gyültek, gyűlnek, ahol! A sajátosan nagy – egyetemes
 Magyar Költő,
 Piros-fehér-zöld fénybe írja, költi Nevét. Égre vetítvén,
 A nemzetközi költészet egére, hogy! Mekkora betűkkel,
 Filozofikus-líra szabvány... szerint – óriás betűkkel?
 Óriás írással-e?
 Igaz múltunk jelene a jövőnk – fényében...
 Nyugaton? Már a szép – miért nem jó. A jó – miért nem
 Szép...
 Mint fent – nem úgy lent? Európa? Európa ellen –
 Uniósan... Földrengések-ország-
 Részek népvándorlása – minő-skálás emberekben, és!
 Mit tükröz az Atlanti-pocsolya...
 Ki ment át a vízen – a még tiszta vízen? Tükörég-
 Óperencia! Tótágas világok világából nézvést –
 Oda-vissza

?

G

É

Z

A

K

É

K

A

Z

É

G

?

...

Utómottó:

„A világ s benne Európa is hanyatlak,
 de nem kell követnünk mindenben.”

(Pánczél Hegedűs János)

Petrusák János

Gazdagéknál

(Csupán vendégségben)

Ez a park nagyon nagy! Az ember a főbejáratnál nyíló szökőkutas díszudvarról széjjelnézve nem is gondolná, hogy ekkora. Viszont hátulról felfelé haladva, ahol emelkedik a hegy, és ahol zöld ligetes, napfényes pázsitos, teraszos pihenők vannak, megállva, az ember lélegzete – és nem csupán a kaptató miatt – elakad.

Ez, na ez tényleg egy kastélykert! Tuják, csúcsosan, hegyesen, fányi nagyok, mellette ugyanúgy tuják, de nem csupán gömbre, hanem treff (♣), káró (♦), kőr (♥), pikk (♠) alakúra nyírva, mintha egy óriás kártyázni óhajtana velük. És aztán a kanyargós sétautak, az enyhe lejtők oldalán rendezett gondatlansággal elszórt ciprusfélék, örökzöld fa- és cserjefajok, más dísznövények, majdhogynem a szivárvány színeiben pompázó virágok meg levelek együttesében tündöklő hegyoldal! A széles – talán szőknék itt hagyott – lejtők, kalandos szánkó-utak, kicsi és nagy tisztások, nyiladékok, rózsza- és szőlőlugasok, alájuk bújtatott, romantikát lehelő padokkal, kőasztalokkal, apró és nagyobb szobrok, kakasos kút meg távolabb csörgedező szökőkút. Az erdős, sűrű csertölgyes mögött gyümölcsös húzta meg magát és egy csillogó tetejű virágház. És volt még ott – teleszívta a férfi ózonnal a tüdejét – egy (egy-kettő-sok), úgy számolta, hat lyukas golfterület is.

Tom kutya elégedetten, mintha csak az övé lenne a terület, pillantott fel rá. Valószínűleg úgy is volt: a kutyaé, mint szaladgáló területként itt minden.

– Szép – állapította meg a férfi.

Tom okos-szép huskyfejével biccentett.

Aztán a négy lábú vendéglátó megmutatta a tornyos-giccses kastély hátsó frontja alá bújtatott vendéglakot. Egy lejtő alján egy bukszus-labirintus mögött nyílt a ház, amelynek mediterrán kinézete volt. Majdnem lapos, piros cseréptető, fehér falak, két oszlop tartja a terasz tetejét, amelyet borostyán fut be, és mindezek előtt egy szív alakú, mondom szív alakú medence. Kék, nem is kék, inkább türkizes szín vízzel és rózsaszín márvány oldalakkal. (Uh, az ízlés!)

Tom hívta, de ide a férfi nem ment be. Őt ide a kétlábúak nem hívták.

– Azért – biccentett Tom felé – köszöni, haver!

A kutya erre, mint aki már mindent megmutatott, amit kellett, otthagya. Egyszerűen meglöbögötte, mint valami zászlót a farkát, és elszaladt. Nem menekült, ó, egy gazdag kutya ilyet sosem tenne, hanem ahogyan a gazdája, Lisa is ment, megunva a társalgást, a kutya is eltűnt. Vajon Tomnak milyen háza van? Ezt a férfinek nem mutatta meg. Már ha egyáltalán van a kutyának külön luxuskutya-

háza valahol a nagy parkban, és nem az emberházban alszik! Itt – a férfi pillantást vetett a csicsás nagy házra – minden elképzelhető. Az is, hogy Tom Lisával együtt alszik, egy szobában, egy ágyban, és az is, hogy a jószágnak külön luxus kéglije van. Külön takarító személyzettel, légkondival és kertésszel is talán... Aki, ha Tomnak nem tetszik, bármikor megehetővé válik!

A férfi arra gondolt, Tom mintha haverkodna vele. Bár, a lánytól mit várhat? Valóban csak üzletet, mint ahogyan mondta, vagy...

A férfi nem akart rá gondolni, nem, nem! Visszament inkább a kertészlakba. Még nem fosztották ki, pedig a rozsdás hátsó kapu ugyanúgy nyitva állt.

Ő bemehetett a kertészlakba – ideiglenes szállására.

Mivel nem tudott mást csinálni – inkább, mint hogy gondolkodjon! –, bambulta tovább a tétét.

*

Tom ébresztette. Ennyire jó műsor volt! (Reklám a reklám hátán minden csatornán.) A férfi előbb megrettent, hogy lekérte a 7 harmincat, de nem, még csak 19.00 volt. Hálásan biccentett Tom felé, aki komolyan visszabiccentett. Közben farkat csóválta. (Neki lehetett, ő egy ilyenfajta hím volt.)

A férfi zuhanyozott, nem gyorsan, nem kapkodva, hanem alaposan, mert tudta, hogy mennyire szaglászók a gazdagok. Egyszer, még otthon egy parvenü (keresd ki a szótárból!) megbízta a fiacskája korrepetálásával. Nyár volt, akkor is, a gazdagéknál meg az idő pénz – csak erről a két dologról tudnak beszélni, a pénzről és időről –, hát, hogy el ne késsen, kilépett. Madame felhúzta finnyásan az orrát. De parvenü – ejtsd: dö parvenü – (kutyabőr is volt fent a falon, úgy, hete festett) megkérdezte, hogy „mága pédagóg, sosem mosákszik?”

Azért kifizették, bár finnyásan, távolról nyújtva a pénzt. Aminek, mint tudjuk, szaga nincs!

Most, zuhanyzás után bent a fürdőben friss alsót vett fel – ne szemlélgesse már az a másik hím, aki fakára ült, s nem csóválta, bár kutya, még elrohan, hogy beárulja méretét a gazdanőjének –, és a nedvszívó atlétatrikót is ott húzta magára. Majd már kint, valóban a kutya kék szemétől kísérvé, öltönyt vett fel, de előbb friss inget, meg az öltönyhöz nyakkendő. És mindehhez elegáns cipőt.

Tom lentről felfelé, azután fentről lefelé végigmérte. Talán tetszett neki, mert nem ugatta, nem harapta meg, hanem felállt – Tom, ahányszor a férfivel találkozott, mindig a farkára ült – és fejét, farkát felcsapva elindult. Mutatta az utat. A férfi nem volt képes megállni – pedig eddig nem volt hiú –, hogy egy pillantást ne vessen tükörképére. Előbb magára sem ismert: egy tökéletes, skatulyából vagy inkább valami gazdag-klubból kihúzott úri fiú állt ott.

Lisa, remélte, meg lesz elégedve.

*

Akivel elsőként a nagy házban találkozott, az a kutya volt. Előre beszaladt, majd vissza az ajtóba, hogy ott – elvégre mitől kutya a kutya? – megugassa.

– Ne marhulj, Tom, én vagyok! – cövekelt le a férfi. Tom tovább ugatott, mutatva, hogy házőrző.

Tom befelé sandított, és még jobban ugatott, de nem vicsorgott. (Minek, ha gazdái közül senki sem látja produkcióját?) Hallani viszont végre meghallották, mert egy férfihang szólott ki a ház mélyéről. Egy szépen zengő, megnyugtató, parancsoló – tehát az van, amit én mondok, nyugodj le! – szólamú bariton. Az ember máris maga elé képzelte gazdáját, mármint a hang gazdáját: egy „pizsamás”, vörös csíkos nadrágú Generalfeldmarschallt. Nem magas, de erőteljes, akár a már eleget nőtt tölgy, büszkén tartja vállait, hátrafesztve, ki melleit (na, ide süss, ez én vagyok), arca borotvált, haja... mondjuk tüsi, katonás az is. De festett, fekete vagy gesztenyeszín, esetleg vörös (vörös?), mert az fedí leginkább az ősz – öreg – színt. És ez a férfi még nem akarhat öreg lenni! Ő tábornok, ó, elnézést, Generalfeldmarschall, marsallusz, és nem akar ki.

– Tom, ide gyere!

Hangzott ez valóban úgy, akár egy seregnek szólna. Ezredek, hadosztályok, hadseregek, frontok – ide, lábhoz!

A kutya pofáját befogva azonnal a ház belsejébe lódult. A parancs, az parancs! De még cinkosan hátra lesett a férfire: gyere te is! Talán ezt mondta a kutyaszem. Kutyaszemből az ember vajon tud olvasni?

A férfi az órájára lesett, hét huszonnyolc volt, tehát nem késhetett el, sőt éppen jókor jött. Nagy bátran hát a ház belsejébe indult. Azért a küszöb nélküli ajtóknál kissé megingott. Meg, benne a bátorság. Gazdagságot, más világot lehelt ez a ház, a palota kívül is, és belül még inkább. Neki vajon szabad itt lennie? Hiszen ő csak egy egyszerű tanárember, aki ráadásnak munkanélküli, de akinek álmai vannak, vágyai és... egy forgatókönyve. Csak el ne veszítse! Az minden vagyona, összes jövője. Úgy hitte. Ezért azt is hitte, itt kell lennie, hiszen Lisa segítséget ígért. És ezt meg kell szolgálnia. Viszont most a csend megijesztette. Mert közölte vele, mennyire idegen itt! Meg is torpant. Pedig már nem ugattak rá, csak fejében a hangok: vajon a 19.28 az sokkal, felháborítóan korábban van, mint a harminc, vagy harmincra hol kell-kellene lennie, már egy asztalnál, koktélozva, vagy pedig akkor kellene az ajtóba érkeznie? Ezernyi kérdés! A szegény ember, aki nem érti a gazdagok világát, bunkónak érzi magát itt!

Majdnem visszafordult. (Aztán de sokszor eszébe villant bizonytalankodása a hallban, ahonnan még, hogy más legyen minden, visszafordulhatott volna. Egyszerűen – na, jó, nem is kissé bunkón, hiszen meghívták –, vissza. Hogy más legyen a történet. De az emberben van kíváncsiság! Az a valamikori ő is azért mászott le a fáról. Már, akié.)

Éreznie kellett, a gazdagság, a hivalkodó és számára korántsem hívogató, nem az övé. Nem lesz soha.

Rövidtávon tartózkodik csak itt.

Egy miatt sajnálta csak ezt, egy valaki miatt. A lány miatt! Persze. Mert az szép. És gazdag. Sajnos, nem csak szép. Hanem gazdag is.

Meddig tarthat így – ezért ez a történet? Meddig még?

Meddig lehet egy szegény, egy átlagos halandó, még most élő a gazdagéknál? Meddig élhet ott?

Kegyükből? Vagy... Nem kegy ez! Hanem, valami más.

Kutyául

Zsirai László

Létszámhiány

Barátok? Látszólag ugyan, lám, ragaszkodnak,
ámde álmaikban is csúnyán ravaszkodnak,
s ahol tudnak, beintenek a holnapodnak,
nyaradnak, őszödnek, telednek, tavaszodnak.

A grundon egyetlen Geréb volt, az is bánta.
Hogyan duzzadhatott fel a létszámuk mára?
Miként tülekednek magas ranglétrán mászva
csak a maguk javára, és fütttyentve másra.

Pedig volt arra példa, hogy lehetne másként.
Ezt most elmesélem tervezett vallomásként,
mert hogyha én is arra a létrára másznék,
a magamé előtt tolnám gondban a másét,

juthasson csak, juthasson mielőbb előbbre,
hogyha már önerőből nem vihette többre,
s felügyelve óvnám, hogy ne mehessen tönkre,
vagy hirtelen vissza ne pottyanjon a földre.

Boka, segíts! Hisz vannak itt tiszték, nemesek,
meg dicsfényért nyújtózó, számító seregek;
de az a szerény, bátor közlegény hol lehet?
Jó példaképnek megint hiányzik NEMECSEK –

Ideje érik

Tanullak téged, mint történelmet,
mint felhőkön átsugárzó jövőt –
szívemben legapróbb rezdülésed
féltett kincssé varázsolja a nőt.

Tekintetem vállad ívén siklik
csinos alakod szép tájaira,
lelkeddel nemesíted a kintit,
vágyakozom szíved bájaira.

Szemed csillanó gyönyörök tükre,
érett csókok reményét rejti szád,
míg álmodod aranyra-ezüstre
a szürkeségben reszkető Tiszát.

Még hallgatnak bennünk csuda csendek,
néma szavakkal érintjük egymást,
ideje érik a szerelemnek –
őszén is leszüreteljük, meglásd!

És kicsomagoljuk titkainkat,
és létünk álarcait levetjük,
és boldogságosabb hinta ringat,
míg csacskaságainkat nevetjük.

Minta

Tavasszal kirügyeznénk, mint a fák.
Szellemünk józan (r)ügye lenne –

Nyáron lombsátoroznánk, mint a fák.
Teremne márcos füge benne.

Ősszel meg szomorodnánk, mint a fák.
Intene imánk türelemre.

Télen mélyen durmolnánk, mint a fák.
Álmokat zengve fületekbe.

Egymásnak nem ártanánk, mint a fák.
Lelkünkbe boldogság terülne,

s a múltban besötétült napvilág
számunkra újra kiderülne.

Dráma

Hamvába hunyt hamu lett
sok-sok álom-amulett.
Minden házban akad egy
Montague s egy Capulet.

Sz. Tóth Gyula

Vázlatos szakmai portré

Noteszpélda

Előjáróban. Sok nehézséggel megküzdve végül mégis, mint rendszeren, 2021 tavaszán megjelent a 2020-as tanári noteszkötet, *Átszabások évada* címmel. Ez a 15. kötet. A 15 kerek, mondhatnánk szimbolikus szám, és mindez nyugdíjba metetelem után. Illik egy pillanatra megállni, visszatekinteni. Felsorolom a könyveket: 1-2. (Budapest–Celldömölk, Mikro-Borgisz Kiadó, 2008) A többi évente a Hungarovox kiadásában jelent meg, a 3. még cím nélkül 2009-ben. 4. *Teremtő találkozások*, 2010, 5. *Manó a hegy mögött*, 2011, 6. *Szamárbőrünk*, 2012, 7. *Rózsák békéje*, 2013, 8. *A virtuális valósága*, 2014, 9. *Zászlós idők*, 2015, 10. *Ima a vonaton*, 2016, 11. *Partiumtól Normandiáig*, 2017, 12. *A megbillent Éden*, 2018, 13. *Fénylesen*. 2019, 14. *Egyensúlyzavarok*, 2020, 15. *Átszabások évada*, 2021.

Olvasó is akadt. Véleményező is, ki rövidebbre, ki hosszabbra fogta gondolatait, kritikáit, volt, ki hallgatással fedte el kártyáit, volt, ki recenziót írt, Udvarhelyi András egyenesen inspiráló episztolával tisztelt meg.

De kerülünk beljebb. A véleményezőkhöz néha, merő jószándékból, megemelték a műdarabot, kellő hozzáértéssel, talán nem érdemtelenül, s így én mint szerző a „nagyok” közé kerültem. De azért maradok a földön. Nem vagyok író, sem irodalomtörténész, sem filozófus. Pedagógus-író vagyok, s így közíró. Miután már régen nyugdíjas vagyok, tovább dolgozom. És rájöttem, mi a legfontosabb teendő: a tanulás. És nem azért, mert Németh László is a tanulást nevezte meg legkedvesebb elfoglaltságának. (És sikk Németh Lászlóra hivatkozni.) Magam jöttem rá. És arra is, hogy minél többet tanulok, annál inkább érzem a Tudás hiányát. Persze köreimben többen vannak így, akiknél ráadásul a szándék párosul egy fontos tényezővel, ez az „erkölcsi kiállás”, ahogy Szokolczay Lajos nyomatékosítja.

Vessünk egy pillantást a kötet címekre, azok is jelzik, mit is tartalmaznak a jegyzetek. Vagyis a kötetek kutatással, mindennapi élménnyel kapcsolatban tett megállapításokat, gondolatokat, adatokat tartalmazó följegyzések. Közszerelőként személyes benyomásokról és tapasztalatokról készített jegyzetek. Tanári beidegződésből ezt tettem. Rendezni igyekeztem gondolataimat, legalább a magam számára, mert csakis ezek után lehet elmagyarázni dolgokat, eseményeket másoknak. A partalan vitákat nem kedvelem, amikor zubog a partikularitás, a hézagos informáltság nyomán, a szempontváltásokkal dagadó kommentelés hergeli a feleket. A jegyzetek, mint apropó, kötőelem, kapcsolódások alapja, együtt új összefüggés-építményként jelennek meg. S ha van eszmei vezérfonal, egységet teremtenek. És lesz belőle noteszkönyv.

A véleményemnek hangot adtam, publikáltam is őket, szabadságról, nemzettudatról, felvilágosodásról, az ember zsidbadásáról, az irodalom szépségéről és erejéről. Ezek a noteszkönyveken kívül is megjelentek, lásd napilapok, folyóiratok, mint *Agria*, *Búvópatak*, *Irodalomismeret*, *Kortárs*, *Magyar Műzsa*, *Magyar Napló*, *Magyar Szemle*, *Művészet és Barátai*, *Partium*, *PoLiSz*, *Tempevölgy*, francia nyelvi, anyanyelvi-kulturális honlapok és nyomtatott kiadványok. (A publikációs listát folyamatosan jegyzem. A régebbi szaklapok a pedagógia kapcsán említendőek, mint *Köznevelés*, *Tanító*, *Pedagógiai Szemle*, *Audiovizuális Közlemények*, *Borsodi Művelődés*, *Idegen Nyelvek Tanítása*, *Szakoktatás*, *Szakképzési Szemle*, *Iskolakultúra*, *Felnőttképzés*, *Új Katedra*. Ezek mára, a rendszerváltás után mind megszűntek.)

Mi is a noteszkönyv? A sokféle definíció mellé egy újabb, részemről: A noteszkötekek, a jegyzetek levezető, nyitott, szintetizáló összegzése. Minek is? Egy szakmai pályafutásnak. Többsávos pályán futottam. Néha sávot váltottam, olykor letértem, de visszatartottam a főútra, a „mellékhatásokat” hasznosítottam. A főtárgy: az Értékközvetítés és Képességfejlesztés. Ezen indultam Zsolnai József nélkül, a vele való találkozás a kiteljesedést hozta. Tehát „ilyesfajta” pedagógia, benne a francia nyelv: tanítása, kultúrákötvetítés oda s vissza. Ez nyitott a reformpedagógia felé, mottó: „változtasd meg az iskolát, hogy megváltoztathasd a társadalmat.” (Ilyen is van: Változtasd meg a társadalmat, hogy megváltozhasson az iskola. De csak az előzőt tartom valósan, használhatóan értékesnek, az utóbbit csak a politikusok vindikálják maguknak.) A *társadalmi cselekvő* ember érdekel. Ennek műveléséhez sok és sokféle diszciplína feldolgozása (nem ismerete, hanem beépítése) kell. Nem multi- és nem inter-, de transzdiszciplinaritásról van szó. Ehhez vizsgálni kell a *társadalmi kommunikációt*: vele és benne *a személyiséget, az egyén viselkedését és gondolkodását*. Kutatás és Fejlesztés (tantárgyak, szakmai képzés), Tanítás. (KFT) Az egyes tevékenységterületen szakmai publikációk támogatják meg a portrét. (Itt, az alábbiakban érintett egyes tételnél zárójelben említek néhányat.)

Az irodalom nem maradhat ki. A jegyzetek gondolatisága nyomán eljuthatunk Balzac társadalomrajza felé. Így, mondhatjuk, ő is politizált. De *így* politizált. Miként Zola. Egy fiatal francia filozófus, Gaspard Koenig, a ma bestseller író Yuval Noah Harari nézeteivel vitázva, a *Homo Deustól* eljut az emberi fenevadhoz. Az egyént vissza akarja helyezni „a mesterséges intelligencia szívébe, hogy megmentse ezt a gyengeségekkel, haragvással teli, de rejtett nagysággal bíró, bepiszkolódott fenevadat”. (*La Bête humaine*, utalás Zola 1890-es regényére, magyarul *Az emberi dúvad*, ford. Adorján Sándor, Bp., Révai, 1928.) Csak apró megjegyzés a fordításról: a fenevad és a dúvad között nagy a különbség. Erről lásd Harari-dolgozatom, *Tanári notesz 14*, Melléklet. De így vagyunk a fordításokkal. A francia himnusz nem úgy szól igazán, ahogy magyarul tanítják: „Előre ország népe...”, nem. „Allons enfants de la Patrie”. ‘Gyerünk, haza gyermekei!’ Konkrétabb. Hajrá! Ahogy a drukkerok biztatják a csapatukat. Vagy

Voltaire: „Műveljük kertünket” ... „kertjeinket”. Ilyen is van: „... de vár ám a munka a kertünkben.” Nem, „Il faut cultiver notre jardin.” – ’kell’, micsoda különbség! A magyarban a ’kell’ kimarad, (Amiből könnyen ez lesz: „Fogjuk meg és vigyék!”). Így nehezen közelítünk Kanthoz. De ez is kutatási témáim egyike. Az elméleti-fogalmi tisztázottság, szorgalmazta Nagy Géza, a francia irodalom és filozófia tudós tanára a Szegei Bölcsészkaron. És elkél a nyelvészet az irodalomban, például Kövecses Zoltán metaforaelmélete kínál tágabb és pontosabb értelmezést. Ennek hiánya nemzettudat-kutatásunkat is hátráltatja, csak az eszmék (ki)forgatása nem elég. (Lásd *A nemzettudat nyomában. Partium*, 2020/2., nyár, 85-91. *Magyarságunk határai*. Pomozi Péter: *Felvidék, Agria*, 2019/4., 139-150, *NYÉK*, 2020. 06. 23.= <https://mnyknt.hu/2020/06/23/magyarsagunk-hatarai/#more-3458>) Nyelv és gondolkodás dinamikusan áthatják egymást. A magyar nyelv/észet, az idegen nyelv, például a francia szerkezetének vizsgálatával tetten érhető a *személy* és a *cselekvés*, ami elvezet a filozófia felé. Lásd Babits, Kosztolányi, Illyés... Költészetünk egyetemes, mondá Babits, amit a Fűfa-féle „A 12 legszebb magyar vers-sorozat” francia adaptációival magam is bizonyítok. (Lásd *Egy franciatanár irodalmi kalandjai. Találkozásaim szép magyar versekkel franciául*, Szombat-hely, Savaria University Press, 2015, 252.) *Európa költői arca. Franciákkal Babits nyomába*. Irodalomismeret, 2013/3., 62–67. *Csatlakozás szárnyvonalon, avagy identitásunk nyomában. Tisztelgő közelítés Pomogáts Béla munkásságához*, Nyelvünk és Kultúránk, 2015/1–4., 133–144. = *E-Nyék*, 2015. július 13. = <http://mnyknt.hu/2015/07/13/csatlakozas-szarnyvonalon-avagy-identitasunk-nyomaban/>, *Agria*, 2015. ősz, 146–157.) És akkor talán elkerülhető lenne a nép-nemzeti oldalon belül is folytatott kultúrfrontos küzdelem, ami olykor sajnos bozótharc jelleget ölt. Így messze kerülünk a baudelaire-i *Kapcsolatoktól*, és nem csendül egymásba a szín és a hang s az illat. (Pedig mennyire áhítottam ezt, a francia tanítási programom középszintű csomagjának ez a címe, a külső borítón a versidézzettel.) Egy-egy mű lényegének megítéléséhez, az előítéleteket kerülendő, szövegmegmunkálás, „szövegművelés” szükséges. Erre példa Kertész Imre megítélése. Ebben segíthet egy recenzióm (lásd *Egy kitüntetés képei*, Fűfa Balázs tanulmánykötetéről, *Kortárs*, 2015/6., 72–79. Vagyis: mű – szöveg – olvasás – írás, és máris Roland Barthes-nál járunk.

Összetett, olykor bonyolult a dolog, mint az élet. Több oldalról, többféle módon kell közelíteni. Mert még az is kérdéses, a metaforákkal együtt mennyire jutunk közelebb az *egyén érzelmvilágához*. Egyes filozófiai nézetek szerint ez „szinte teljességgel elérhetetlen”. (Hannah Arendt) Vonzóbb ez az állítás: „a gondolkodás a szellem számára olyan, mint az élet a testnek”. (Arisztotelész) Ez közelít ahhoz, ahogy Fehér M. István Sartre nyomán átfordítja a descartes-i tételt. „Vagyok, tehát gondolkodom”. Annyi bizonyos, hogy az emberre sok jel, szimbólum hat, szándékos kivételben, direkt ráhatással (befolyásolással) és véletlenül, melyeket meg kellene fejteni a „felhasználáshoz”, a továbbéléshez vagy a kikerülésükhöz, a taszításhoz. Hogy a szimbólumokat

megértsük, folyamatosan részt kell venni *a megértés folyamatában*. Szól a szociológia oldaláról a tanács. (Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor) Érzékeny szemlélettel nyissunk hát a világra, „mivelhogy a szabadság állandó mozgásban van: nő, csökken, él, mozog”. A feldolgozás (a megértés, a megélés) tárgya a szövegen túl: sorsok, létek, cselekvések... ezek között élünk, keresgélünk. Kérdés: a hétköznapi emberek cselekedeteiben hogyan jelennek meg a társadalom adott eseményei, cselekedeteikből hogyan juthatunk el a külső történésekhez, eszmékhez, mozgalmakhoz? Válasz: „A megértés létmódja az eseményjelleg.” idézi Gadamert Fehér M. István. Akkor létfilozófia... És már Heideggernél járunk... Mindezek alapján összeáll valamiféle stratégia, nem szem elől tévesztve a tárgyszerű megközelítést és a szereplők iránti beleélő empátiát.

Tehát amolyan tudat- (szellemi) honvédelem, amit mívelek. Sok a téma, így a politika sem kerülhető meg, akár a hólapátolás, a gyógyítás. A politikában, a politikusból is csak az érdekel, mit tud, mit cselekszik (hogyan tisztítja az utat? hogyan gyógyít?) a haza, Európa javára. Ha a politikusnak nincs koherens programja, ha Arany Szondi két apródját sem tudja, Sartre-ról csak fél füllél hallott, de teli szájjal ócsárolja, hát, tanári oldalról, csak pótvizsgára javaslom. A heveskedésbe torkolló ideo-politikai „oldalazások” helyett a kötet sorozatban következetesen használom mottóként Babits sorait: „jobb és bal: ki csak fölfelé tör?” Értelmezésre ajánlom. De nemcsak honvédelem, de nyitni kell, megalapozottan közelíteni más kultúrákhoz, ebben a frankofón területen való jártasság nagyban segített. Értékközvetítés oda és vissza – *viszonyítás és konfrontáció*. Így van esély, hogy EU-s vagy globális identitásunk (van ilyen?) keresgélese közepette megtaláljuk önmagunkat. A nemzetek maradtak, fölerősödtek a térségi erőviszonyok. Kulturális és reálkategóriákhoz kell nyúlni. (John Lukacs) Erről szólnak a nemzetek közötti sportvetélkedők, ez a turizmus lényege is. A francia barátaim tőlem tudtak meg számos dolgot rólunk, igencsak becsültek bennünket történelmünkért, értékeinkért. A Csíksomlyói Passióról én adtam nekik hírt, elcsodálkoztak, nem gondolták, hogy Mária felénk is járt... Félttem a tudást, a tudományt. Mert *Kutatni csak pontosan, szépen*. (Balázs Géza: *Nyelvszokások*) *Magyar Napló*, 2020. november, 62–65. Makai Mihállyal keresem: „Merre vagy szellem napvilága?” Milyen ma Európa, és milyen Európát akarunk? (Lásd *Az európai észjárás luxemburgi példája globalizációs erőterben*, BARÁTSÁG, 2009. XVI. évf., 5. sz. 6231–6243. *Átélt riport egy keletnémet városból. Avagy egy magyar fiatalember vallomása a nagy Fal innenső oldalán*. Lukács János könyvéről: Szerelmem, Kelet-Berlin) *Búvópatak*, 2019. augusztus, 20–22. *Tanári notesz 11. Partiumtól Normandiáig*, Bp., Hungarovox Kiadó, 2017. június.)

És a tapasztalat is haszonnal járt: az elméleti síkon túl, mellette, a gyakorlati terepen végzett tevékenységek (vendéglátás-turizmus, idegenvezetés, zenélés, kézilabda-játékvezetés, érettségi elnök, oktatási szakértő, jelnyelvi tanfolyam stb.), ezekről szakmai végzettség.

Szóval, a noteszkötetek: 1. bennük lapul egy vaskos pályafutás anyaga, 2. érdemi feltárása kutatást igényel, 3. a kutatói szándék, a céltételezés, a probléma megfogalmazása után kedvére lapozhat a kutakodó. Akinek külön figyelmébe ajánlom a noteszkönyvek mellékletét, kordokumentum, az előszók összefoglalása eligazít. Hogy olvassuk a könyveket? Ki-ki saját szokása szerint. Mirtse Zsuzsa, a kiváló irodalmi szerkesztő azt írta a noteszkönyvről: „emlékezőpróza”. Ha így vesszük, és tehetjük, akkor egy-egy jegyzetet olvasva „emlékeztető” prózát mondhatunk. Nem az a kérdés: a jegyzetírónak igaza van-e, hanem az a fontos, hogy *akkor és ott, az eseménynél mit csinált az olvasó egyén. Mit gondolt ő a dolgról?*

Pedagógus-író vagyok, akinek, a fentiek nyomán más rugóra jár az agya. Ahogy Bertha Zoltán is megállapította. Összetett véleménye így összegezhető: Sokféle tudást kezel, több szempontot vet be, a szélesre nyitott horizontot kézben tartja. Igen, és a problémalátás érzékenysége példaértékű, amit Füzfa Balázs, a sok együttműködés nyomán és a 15. noteszkötet után megerősít. Szövegeim érthetőek, a stílusom „kellemes”. Talán ilyesmikért kedveli munkáimat Egedy Gergely, Ködöböcz Gábor, Lukáts János, Madarász Imre, Kiss Sándor és felesége, Ilona, Sipos Lajos, Suhai Pál és mások, köztük néhány egykori tanítvány, akikkel jó szakmai-emberi kapcsolatokat ápolunk. A portrékép távolról sem teljes, de szorgos, folyamatos segítők említését nem mulaszthatom el. Ilyen Bárány László, a nagy műveltségű filozofus gondos, alapos figyelme, finoman befolyásoló észrevételeivel. Ilyen Oláh András, költő, író és tanár, aki visszatérően foglalkozik a noteszekkel, a realizmus talaján elemez és értékkel, józan tárgyilagossággal kezelve a szöveget, a szerző meglátásait.

S hogy megemeljük tekintetünket, talán kissé szerénytelenül, Pál apostol 2. leveléből idézek: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltétem nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz bíró ama napon; de nemcsak énnekem, hanem mindazoknak is, akik várva várják az ő megjelenését.” (Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája, 1990)

Hogyan tovább? Adódik a kérdés. Erre több oldalról érkezik nyomás. A szervezetemet támadó betegség, amely a biztató kezeléssel együtt elhúzódik. Életünk meghatározó „élménye”. Törődést, nagy figyelmet igényel. Az egyre terebélyesedő vírusjárvány rányomta bélyegét életünkre. Mindenkiére. Erősen megváltoztatta mozgásunkat, gondolkodásunkat, attitűdünket. Vigyázni kell, de folyton nyavalyogni nem érdemes. Még „belebetegszünk”. A tetejébe dolgoznak és hatnak a szellemi vírusok. Hogyan működik az Európai Unió, hogyan változik a globalizáció üteme, módszere, tartalma? Miként reagál erre az átlagpolgár? Mit őriz meg józan elgondolásaiból? Tud-e, mer-e hagyatkozni saját megérzéseire, tapasztalataira? Szabad-e ilyet tennie, vagy a szólás- és vélemény szabadság ’újeszmei’ diktátuma meghatározó parancsát kell követnie? Ritkul a normatartás, lanyhul a mértékletesség. Kemény, kíméletlen, kétes vízióktól áthatott próbafolyamat tanúi vagyunk, világátalakító gondolatokkal, a

tőke, a politika, a tudomány, a média együttműködő játszmáival. Csetelve csevegünk – netkorszak, a tömegember, hiszi vagy sem, benne van, az állandóan változó applikációs rendszerben alig találja a másikat, utánfutó lesz, még tapsol is, mert mint valami új világ részeseként ezt minimum kötelezőnek tartja. Új darab íródik és játszódik. Új a szereposztás. Nekem is új szerep jutott. Ezt kell gondosan megformálni. Ebben már noteszkedő közvélemény-alakítóként nem kívánok részt venni. A nagy játszmákat és hangos főszereplőinek alakításait figyelem, de csak annyiban érdekelnek: mi lesz veled ifjúság? Hogyan alakul gyermekeink sorsa a szakmai karrier során és a magánéletben? Hova fog kifutni unokáink pályája az iskolák elvégzés után?

Balázs Géza alaposan böngésző, informatív szöveget tett közzé a 15. kötetről: „A 2020. év 'tanári' reflexiói ismét izgalmasak egy citoyen (franciánár) nézőpontjából. Rokonszenves számomra ez a szemlélődő, értékelő, jobbítani akaró törekvés. Úgy látom, hogy utolsó mohikán. Utolsó mohikánok vagyunk.” (<http://www.balazsgeza.hu/?p=12013>) A végén hozzát teszi: ám a „napló elkezd szakadozni”, amit valahogy éles szemmel észrevesz. Szakadozik az életfolyam, szakadozik a napló. Noha hallottam, olvastam is, hogy „az írás egészségesebbé és okosabbá tesz.” Erre 11 tudományos bizonyítékot szolgáltat a *Könyv Guru* (2017. április 6.) De mégis érdemes figyelni André, francia barátom intésére: Csak lassan. „Az egészség pótolhatatlan gazdagság, mely összhangot teremt bennünk”. Tényleg, itt a kert, amit ötven éve megértő társammal, Marival még művelni bírunk, a verselőként is jeles kertészemester szakmaiságával, a gondozásra váró, termést adó szőlősorok, a metszést megháláló lombok, a nádfödeles pavilon, ahol ihletre várva megpihenni jó, Cili lányoméék kis családja, az unokák, a barátok.

Tanárságom ideje lejárt, a gondolkodásé nem. Az eseményekhez fűződő gondolatok, lelkiállapotok, viszonyulások rögzítése lehet kötelező magánügy. Lesz még Napló Barátainknak? Amíg van Nap, van remény, biztat Török Nándor: ragadjuk meg a Napot. Tájban az ember, a társadalmi, a természet hullámmzó tengerén.

A Nap

A parázsban fürdőző pirkadat
vajúdvá megszülte a Napot,
s az gyermeki hévvel máglyaként
ragyog.

Lángoló lázas lelkének lobja
hamvadó szerelmeket ébreszt,
összetört szíveket újra ötvöz,
vértéz.

Kohójában ég izzón a munka,
olvad a vas, vagy sül a kenyér,
szenved a szikes táj, szárad
a fenyér.

Hevül a vér a verőerekben,
forr a fájón lüktető világ,
mit kintről perzsel, bentről
valami rág.

Kapcsolódás a Naphoz, színes jelzőkkel fent, az élet már indult itt lenn, de nem vagyunk egyedül, fentről táplálják életünket, erőfeszítéseinket. A Nap sugárzik, működik az átvitel: *Hevül a vér a verőerekben...* Játék a Nappal nappal, az összefonódó különbség, bújócska. Nem kerekecske-gombocska, hanem küzdelem, felfelé és lefelé, közepén az ember, a Nap élteti, a világ zaja bontja, ha tudja, ha az ember hagyja.

Van hát még szép dolog, mi lendít. A sokszínű, gazdag költői képekkel gondolati alakzatokat kreáló és általuk mindennapjainkból felrázó Radnai István versei. Amikor lüktető-pezsdtőn tágra nyitja az örömmel, bánattal, lehetőséggel és korláttal teli horizontot az ember előtt, rögzíti alaptézisét arról, mit érez, hol a helye: „Szívtáji Magyarország”. Benne a feladat – gyógyításra, gyógyulásra. Mert különben maradnak a *Csapdák, vágányok, zárványok*. Ahogy írtam reflexióimat a *Tanulmányok Hankiss Elemér tiszteletére* összeállított kötet nyomán. (*Hankiss 8van? TALÁLJUK KI...!* Szerk. Miszlivetz Ferenc, Budapest – Szombathely, MTA Politikai Tudományok Intézete – Savaria University Press, 2008.) Írásom több változatának egyike egy valóban felelős szerkesztő gondozásával megjelent: *Mily korban élünk? A szakképzés társadalmi dimenziói*, Szakképzési Szemle, 26. évf., 1. sz. 2010, elektronikus melléklet 28–51.

Remélkedőn zárom e sorokat Korzenszky Richárd atya gondolatával: „Isten megteremtette a világot, a káoszból kozmoszt formált. És ebbe az elrendezett világba helyezte el az embert azzal a feladattal, hogy művelje azt, legyen kertésze”.

Saitos Lajos

Rosszalvó

Éjszaka – mert rosszalvó vagy
és már elült a zajszennyezés
hallod hogy a percek kövér
vízcseppekként hagyják el
a kinti falióra nagymutatóját
s mint rab a cellájában hallja
a csöpögő vízcsapot és elmondasz
még eggyel több Miatyánkot
a meghallgatás reményében reggelig
– gondolván: biztos ami biztos!

Idő-idő

(Vers és aforizma)

Az idő tik-takja
csöpög egy fali
órából – az én
időm a te időd
és az ő ideje –
a mi időnk...
ideje volna száz-
éves tétlenségünkön
tespedtségünkön
végre változtatni...!

*

Az idő fogalom: meg nem, csak fölfogható!
De akkor is el- és szétfolyik.

Város

(A Régi írka ciklusból, Ízes Miska vendégsorával)

Ahol az utak egybeszakadnak,
egymásra épülnek a házak.
S a tornyok tövében nyílnak vasvirágok.
Fönn templomok üres karzata tátog,
szomjas madarai a világnak
énekelnek. –

S hol gerince roppan egy madárnak,
magába temetkezik a század!

És más mi kell?!

Hajnali fohász

Hajnalonta amikor már
nem tudok aludni s nem
jön a vers sem csak
imádkozom az ellenünk
vétkezőkért akik még az
igazak álmát alusszák
s most fordulnak másik
felükre mert a jól vétkezők
jó alvók is egyben – csak
a költők azok akik még
szépen vétkezni sem tudnak
s hajnalonta gyötri őket
az álmatlanság – Uram
bocsáss meg az ellenünk
vétkező költőknek is!

Száraz Pál

Nagyotmondó király és királynő

Tündérbirodalom minisztere léghajóba szállt, elindult, hogy megismerje a szomszéd országot.

A legelső állomása, Sokatmondó város.

– Itt leszállok, e tanulmány roppant fontos és célirányos – szólta a tündérminiszter és a szót tett követte. Felhőkirály előtt a kalapját levette.

– Tündérbirodalom miniszterét tárt karokkal várom. – szólta a király. – Tudom, elámul majd az országom.

Felhőkirályné vidám kedvvel ébredt. Rá is aggatott magára minden ékességet.

– Hadd lássa a miniszter, hogy nem vagyunk szegények – szólta a Felhőkirályné, s a szekrényekhez lépett. Sorra nyitott minden zárat, kitárt minden ajtót, s a küszöbre tett egy drágakövekkel telt fonott kosarat.

Az asztalon kristálytálak, kanalak, kések és villák. A hűsítőt aranyszélű poharakból isszák.

Tündérbirodalom minisztere szól:

– Én úgy találok, hogy itt minden olyan szép, mint egy álom...

– Nem hiába a szolgálóim nap, a hold, a csillagok – mondta a király – s a földnek is mozgatója vagyok...

Tündérbirodalom minisztere ránéz a királyra. Irányába alászállott tisztelete és kedve.

– Hogy a király ilyen nagyot mond, ezt sem hittem volna. Gondom lesz rá, hogy hosszúra nyúljon majd az orra.

– Nincs olyasmi a világon, amihez ne értsünk. – henceg a királyné – s a szél gyakran üzen nekünk. Ahogy mondjuk, úgy furulyál a világ fülébe, mi vagyunk a földkerekség tudósa, művésze!

– Szaván fogom, királynő! – Tündérbirodalom minisztere öntől egy kegyet kér...

– Bármilyen legyen az a kérés, teljesítem, persze! – kiált a királyné, s menten a fejébe szállt a mersze.

– Csengőn zengő harangokon játsszon egy szép nótát, s a nótához csillagokból olvassa a kottát.

Felhőkirályné tartja is a rangot. Üveg verőcskével érinti a sok harangot.

Félrevonták a függőnyt, és a sok csillag látszik, ám hiába. Királyné nagyon halcan játszik...

Próbálgatja, hogy lehetne a minisztert becsapni, a nagyotmondók között tekintélyesnek maradni?

– Kérlek szépen – szól hencegő király a nejéhez –, játssz hangosan, hisz az ember a fülével élvez.

– Játszanék, de nem jut eszembe most az a nóta...

Szól a miniszter:

– Hát kegyed előtt van a csillag-kotta!

Királyné észbe kap, és megtöré a csendet. Két verővel száz harangon elveré a rendet. Össze-vissza siránkoznak a harangok, csengők. Segítségért kiáltoznak a hangok, a zengők.

A botfülű hallgatók is fülüket tapasztják. Mi tagadás, a királynét kacagják.

A tündérek minisztere nevetéstől reszket.

Királyné ájuldozik.

– Nem élem túl eztet!

Király elsápad, meg elpirul, mert látja, gyakorlatilag mit jelent a nagyotmondás átka.

Szólt a Tündérbirodalom minisztere, szava zengett, most már nem kacagott.

– Eleget láttam, egy percet tovább nem maradok! Ki mit nem tud, ne hencegjen azzal, – ezt tanácsolom. Rút hiba a nagyotmondás, magamat ajánlom.

Utazás a Szelek országába

Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, valahol keleten, egy igen magas hegyes hegy, annak lábánál egy nagy tó terület el. A hegyoldalában levő barlangban üldögélt egyedül Talpas Ali nagy nélkülözések között. Ali szörnyű erejét és bátorságát hetedhét országon ismerték. Szegény volt, de mégsem zúgolódott sohasem.

Történt egyszer, mikor Ali éppen a tó partján halászatot, hogy egy gyönyörű vízi tündér jelent meg előtte, aki így szólt hozzá:

– Már régen figyelem a te keserves életedet. Hallgass rám, és gazdag leszel. Van egy ország, melynek Szelek országa a neve. Aki bejut ebbe az országba, gyémánt palotában lakhat, aranyhintóban járhat, és úgy élhet, mint a kiskirály, baj és bánat nélkül. Ha gondolod, hogy meg tudsz birkózni a hosszú és fáradtságos úttal, úgy indulj el azonnal – fejezte be szavait a csodaszép tündér, aki nyomtalanul eltűnt.

Ali elgondolkozott, majd felvette a földön heverő horgászbotját, s haza indult. Amikor kunyhójához ért, magához vette fokosát, tarisznyájába mézes kenyeret tett, s útnak indult, hogy megkeresse Szelek országát...

Ali sokáig bolyongott a nagyvilágban, hiszen a tündér olyan hamar eltűnt, hogy még arra sem volt ideje, hogy megkérdezze tőle, merre is vegye útját. Óriás nagy hegyeket mászott meg, mocsarakon és pusztaságokon verekedte át magát, mikor egy sátorlakó helyről hangos iá, iá, iá kiáltásokat hallott.

Ali nem riadt vissza, hanem a hang irányába folytatta útját, és legnagyobb csodálkozására az esti szürkület halvány fényében a sáornak gondolt helyen egy elnyújtózkodott szamár bojtos farkát csóváltgatta, üdvözölte a feléje közeledő Alit. Reggelre úgy összebarátkoztak, hogy Ali szamárháton tehetette meg a további utat Szelek országa felé...

Mentek, mentek, s egy kis mókus közeledett feléjük.

– Adjon Isten! – köszönt a szamár hátáról Ali – mondjad csak, kedves komám, mennyit kell még mennünk, hogy a Szelek országába jussunk?

– Óh!... már csak egy – egy ugrás és már el is éritek az ország várát, melyben a király él nagyon gyönyörű kis leányával...

Ali hamar észrevette a vár égnek meredő szép bástyáját. Rövidesen a vár kapujához érkeztek, ahol a vár lakói nagy örömmel fogadták a hosszúfülű csacsit, a hátán délceg Matyival.

A király is megjelent, aki figyelemmel hallgatta meg a messzi idegenből jött Ali beszédét. Felvitte a várba és bemutatta szép lányának, Hajnalnak, aki nem volt más, mint a szép Tündér, aki Alit próbára tette, eljön-e érte a Szelek országába. Az ősz király látta, hogy Ali megérdemli a királykisasszonyt, áldását adta rájuk és fél országát adta hozományul.

Talán még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Ködös reggel

Bobory Zoltán

Ne vigadjatok!

Ne vigadjatok, gyűlölködők, még ne vigadjatok.
Fekete, csillogó rögökbe kapaszkodó kezünket
látja még az isten. Hallja könnyörgésünket...
Hát inkább imádkozzatok: legyen irgalmas

Minket nyugtass meg Uram, jóságod példájával
tartsd meg emberségünket, kérünk, s ments meg
a gonosz bosszúvágytól, hogy igaznak érezhesd
imáinkat – amivel hozzád fordulunk védelemért...

Tudod, Uram, tudod, nagy a veszedelmünk.
Elszakítanak népedet tőled, hittelen gügyögők
magunkra maradottan járhatnánk utunkat,
lerongyolódva, szomjazó, céltalan vakok sora.

Nem akarhatod – Uram –, hogy idegen istenek
gyilkosok módjára megfosszanak kegyelmedtől,
amivel éltetsz minket, világod hű alattvalóit.
Védj meg minket – Uram – a gonosz bosszútól!

Beijedt, faluvégi kutyák ugatásától nem félünk,
meghajolni csak a földnek fogunk, s urunk előtt.
Titeket majd elemészt a tűz, amit ő hozott
a világunkra, mi másért, mint hogy égjen...!

Ne vigadjatok, gyűlölködők, még ne vigadjatok.
Lássátok, halljátok inkább jeleit a mi jövőnknek.
Akik itt élünk, s halunk, ha kell Ez az akarata!
Mi nem koszos tócsában, az égen látjuk arcunkat...

Földi halandó üzenete a révésznek

Köszönöm, hogy megfogadta kérésemet,
és hosszú ideje nem zaklatott.

Azért keresem, mert újra hallom ezt
a közeledő, furcsa csobogást.

Tudom, hogy ön is a piacról él, ha lassít,
biztosíthatom, nem leszek hálátlan...

És, persze, tőlem nem tudja meg senki;
világos, hogy ön is félti az állását.

Hallom, egyszer már megütötte a bokáját.
Bennem bízhat, csak a hála miatt is.

Én ugyanis hálás vagyok, hogy legutóbb
szemet hunyt a Főnök utasítása fölött.

Egyébként, hogy van? Bírja a strapát?
Gondolom, nem könnyű a holt lelkekkel.

De ők legalább hallgatnak, Kharon úr,
és nem pályázik senki az állására.

Bár, Isten tudja ebben a világban...
Mert bizony, nálunk így van, képzelje!

Mindegy, én azért még szeretnék maradni.
Kérem hát, Kharon úr, lassítson egy kicsit.

Jót tesz önnek is egy kis lazítás! Igaz, tudom,
Erebos és Nüx fiát kötelezi a hagyomány.

Mégis, bízom önben Kháron úr. Abban, hogy
meghallgat újra, és ad még egy kis esélyt.

Tudja, én itt nagyon szeretek, és az unokák
még azt sem tudják, hogy ön ki fia borja!

Hajlandó vagyok megfejelni a kért obolost.
Mondja! Ott is drágább lett minden?

Kár, hogy én nem tudok beszámolni arról,
mi is történt az ön érkezéséig. Ugye késni fog?

Közben vállalhatna még egy-két fuvart,
vannak címeim, Kharon úr, grátisz.

Ellenben, tegye meg jó révész uram,
hogy a fehérvári írótalálkozó résztvevőit

hátrébb sorolja, higgye, el megérdemlik.
Megsúgom, jó velük jóba lenni,

némelyiknek vitriolos a pennája,
ez ugye az alvilágban is megfontolandó...

És ne feledje, nagyon öreg már az a ladik!
Kímélni kell! Van rajta biztosítás?

Csák Gyöngyi

Káin és az Isten

ÚR: Nagyon ráfázol, Káin! Nem olvastad tegnap lángbetűimet az égen?

KAIN: Nem olvastam, bocsáss meg, Istenem, hiszen éjt nappallá téve fáradok, iz-zadok, ugye ezt nem veszed észre?

ISTEN: Látom, hogy nincs nyugtod, mióta élsz, ennyit még nem dolgoztál soha. Mi ez a sok halom előtted?

KAIN: Most jót akarok, és jót is cselekszem. Vedd figyelembe, Uram, adakozásaimat, most épp takarót meg élelmet készülok osztani a rászorulóknak.

ISTEN: Ne hablatyolj annyit, Káin! Hogy hihetnék neked?

KÁIN: Uram! Nézd csak, mennyi értékes dolgot áldozok, mi mindent készítettem és adok az idegeneknek.

ISTEN: Látom a csomagokat, de miért nem a szegény ismerőseiden segítesz? Eddig még nem fogtál jótékonyági akcióba, bár megtehetted volna, hogy lendítesz a rászoruló embereken, hiszen a bőröd alatt is pénz lapul.

KÁIN: Uram, ők is megdolgozhattak volna érte, nekik is lenne mit tejbe aprítaniuk. Lazsáltak, az útszéli fák alatt kockajátékkal ütötték el az időt kemény munka helyett. Nem jól osztották be a kevés jövedelmüket sem. Hányszor kértek kölcsön, de csak nagy huzavona árán kaptam vissza tőlük a pénzemet, gondolj a pereskedéseimre!

ISTEN: Persze, te megátalkodott, hiszen uzsorakamatra adtál nekik kölcsönt, nem is csoda, hogy könnyen megtollasodtál.

KÁIN: Nem hálálták meg a jóságomat soha, Uram, te is láhattad fentről. Nem tisztelnek eléggé, kitérnek előlem, sőt összesúgnak a hátam mögött.

ISTEN: Jól ismerlek, Káin, nem kell magyarázkodnod előttem, nekem.

KÁIN: Miért fordultak el tőlem annyian, pedig jó vezérük lehetnék, él bennem a hajlam, mondhatni, csak a vezetési hajlam él bennem...

ISTEN: Miért fordultak el az emberek? Mert nem hagyod áradni a jót, a jóságot környezetemben.

KÁIN: De néha mellém is álltak, emlékezz, Uram! Rajongtak értem sokan.

ISTEN: Ó, Káin, mennyi hazugsággal, felesleges ígérettel mérgezted híveidet! A sok-sok év alatt megismerték, kiismerték gyenge jelleted. Az elvesztett bizalmat nehéz ám visszanyerni, ezt ne felejtsetd!

KÁIN: Az a baj, nem értenek meg, nem értik meg a jó szándékaim, pedig látod, Uram, hányszor és mi mindennel próbálkozom.

ISTEN: Persze egy ideig féregmódra elbújsz, befogod a szád, aztán újra kezded az egésztest elölről...

KÁIN: De mit is tehetne egy ilyen vezéregyéniség, amilyen én vagyok? Persze hogy újabb ötletekkel állok elő időnként.

ISTEN: Úgy tűnik, nem nagy sikerrel. Az a baj, hogy nem vagy képes nyílt lapokkal játszani. Ez a képesség sajnos teljesen kimaradt a személyedből.

KÁIN: Tehetek arról, hogy nem akarnak bennem hinni?

ISTEN: Hiányzik belőled az alázat is. Tévedsz, Káin, nem benned, hanem bennem kell hinniük az embereknek!

KÁIN: Bocsáss meg, Isten, de az ember nem tud kibújni a bőréből, kutyából nem lesz szalonna soha! Azért felállok még, megmutatom ezeknek, hogy lesznek híveim, sok új baráttra teszek szert nemsokára. Látod ezt a sok-sok dobozt, mindmind értékes ajándékkal van teli.

ISTEN: Tehát adakozol. Adakozol az idegeneknek. Mit szólnak a falubéliek?

KÁIN: Nem köszönnek a fiatalok, az öregek meg csóválják a fejüket, de egy szót sem szólnak hozzám, inkább bezárkóznak házaikba. Szerintem érzik, hogy nagy lépésre készülök. Uram, belül valami elégtételfélét érzek, úgy érzem, félnek, félnek végre...

ISTEN: Micsoda? Te örömöd leled mások félelme láttán? Miféle szerzet vagy, Káin?

KÁIN: Most fogom bizonyítani, hogy jó is tudok lenni, fogadom ezt a sok messzi földről érkező idegent. Olyan fogadtatásban lesz részük, hogy azt holtukig nem felejtik el...

ISTEN: Ez jó, hogy segíted a vándorokat, étellel-itallal, szállással ellátod őket, meg ajándékot is osztogatsz, mindezt a számládra írom, mert bizony egyik lábad már a pokolba lóg. Csak azt mondd meg, mi lesz ezután. Régi híveid megbékélnek-e veled, melléd állnak-e újból?

KÁIN: Nem hinném, hogy mellém állna egyikük is. Ezért várom és marasztalom az érkezőket, legyenek új híveim ismét. Uram, hisz Te tudod igazán, milyen nagyszerű érzés a hívek között, megbecsülve lenni..

ISTEN: Ó, te imponátor, megint a saját farkadba harapsz, megmondom ezt előre, a tervednek annyi...

Mészely József

Mikulás-váró vers

Jöjj, Mikulás bácsi,
szép, bíborpalástos,
ma este sok szempár
csillogón ábrándos.

Aki belealszik
a várakozásba,
álmaiban is csak
a jöttedet várja.

És azt, hogy virradjon
a Mikulás-éjjel,
s telt legyen a csizma
minden jóval, széppel.

Érkezik a Mikulás

Hegyen-völgyön hóhullás,
érkezik a Mikulás.
Nem látható varázslat,
villan, mint a káprázat.

Ám, ha csendül a csengő,
megtelik a kis cipő,
földi jókkal hirtelen,
s ő már suhan nesztelen.

Megy, mert várja sok gyerek,
a süvegén dér rezeg,
és ahová csak betér,
ott az álom édig ér.

A Mikulás puttonya

A Mikulás puttonya,
olyan mint egy csodafa.
Álomszerű varázslat,
titkokból szőtt káprázat.

Piros bársony sátrai,
ajándékok tornyai.
A Mikulás puttonya,
olyan mint egy csodafa.

Ünnepi készülődés

Cseng a mozsár. Búg az őrlő.
Sistereg a kávéfőző.
Szita huppog, lisztet szítál,
a fakanál körtáncot jár.

Tortakrémben habzik a méz,
cuppog, dagad a majonéz,
dobog, hoppláz a habverő,
billeg, ugrál a vasfedő.

Serpenyőben serceg a hús,
érte nyávog Pamacs cicus.
Miért e zaj, csengő lárma?
Versem címe elárulta.

S nyekereg már a nagy asztal,
mert azt várja szép damasztal
terítsük meg, s üljük körbe,
felöltözve ünneplőbe.

Vigasztaló

Fenyők közt a csend is puha,
túleveles bársony moha,
ha megrebben egy-egy zöld gally,
ne remegj, mert az nem vad zaj.

Talán egy kis fenyőrigó,
a zöld gallyat megmozdító,
vagy csak a csend angyalszárnya
a repülést próbálgatja.

Hószín szárnyon jön karácsony

Hószín szárnyon jön karácsony,
gyertyát gyújt a fenyőágon.
Csengettyűzi a szeretet,
akit vártunk megszületett.

Zengi jámbor áhítattal,
békességes dallamokkal:
Hószín szárnyon száll karácsony,
fénylik almán és kalácson...

A mi karácsonyunk

Gyertyafénytől ragyog szobánk
közepén a karácsonyfánk,
körbeálltuk énekelve,
érkezésed így köszöntve:
Kis Jézuska, jó királyunk,
üdvözlégy ma itt, minálunk.
Jó, hogy jöttél hú vendégünk,
kóstold meg a friss kenyerünk,
falatozz a sült halunkból,
kortyolj bort a kulacsunkból,
aztán ízleld bejglink, almánk,
le is fekhetsz, mert a dunnánk
is melenget, s anya mesél
neked is, hogy megpihenjél.
Maradj nálunk egész évben,
a mosolygós szeretetben.

Csillagkövetők éneke

Csillagizzás talán rejtjel,
fénye után induljunk el!

Merre vezet a fénycsóva,
arra van a szülőszoba.

Nem is szoba, csak istálló,
ott sírdogál a Megváltó.

Bölcsője egy szerény jászol,
a földre mennyet varázsol.

Csillagfényes örömetet,
s melengető szeretetet.

H. Barbócz Ildikó

A hegyek alján, vizek közén

Pár nap különbséggel ismét a Zemplén tájai felé visz az utunk, Tokaj-Hegyalja és a Bodrog völgye kellős közepébe. Ahogy közelítünk az 512 méteres vulkanikus kúp, a Kopasz-hegy aljába, a szőlősorok barázdálta végtelen dombok látványa tárul a szem elé, a dombtetőkön strázsaként borházak fehérlenek ki a zöld tókék karéjából. Aki kicsit is tájékozott a vidék szőlőfajtáit illetően, az tudja, hogy ősszel az erre a tájegységre jellemző szőlőfajtákat szüretelik majd meghatározott időben és persze az időjárás függvényében: a hárslevelűt, a furmintot, a sárga muskotályt, az aszút, a szamorodnit. A vörös szőlőt errefelé hiába keressük. Több híres borvidékünkön túl a Tokaj-hegyaljai a világörökségi borvidékek közé tartozik a közel 700 éves történelmi pincerendszerükkel együtt. A Zemplén sötétzöld hegytömegei között kanyarog a közút és a vasút, felfűzve a hangulatos kis falvak sorát: Bodrogkeresztúr, Erdőbénye, Vámosújfalú, Olaszliszka, Tolcsva, Bodrogolaszi. Természetesen mindegyik a kacsaringózó Tisza és a szelíd, lassú Bodrog folyását követi. A folyók a zöld és a piszkossárga színükkel egyáltalán nem voltak csábítóak, fürdésre alkalmatlannak találtam őket, de még a hajókázás sem derítette fel az embert. Azon túl, hogy egy korábbi kirándulás alkalmával igen kellemesen, az idegeket kisimító érzéssel haladtunk előre a vadregényes vízi birodalomban a délutáni napsütésben. Az út szélén vadon nőtt akácfatenger és nyárfarengeteg kígyózik. Ahol nincs szőlő, ott kukorica és napraforgó nő táblaszámra, újabban a bodzát is szívesen ültetik.

Az útra olvasnivalónak tudatosan Bächer Iván *Kószáló* című úti élménybeszámolóit vittem. A *Tokajozó* című részben az író így mutatja be ezt a vidéket: „... Tokaj-Hegyalja különleges világ, különleges immár több mint félezer éve. Itt a falu soha nem volt igazán falu, hisz hagyományos szántóföldi gazdálkodás, állattenyésztés nemigen folyt, és a város is különbözött más alföldi vagy a felvidéki városoktól, melyekben a polgárság csak afféle kiegészítő ténykedés gyanánt fogalakozott a szőlővel és a borral. Itt viszont minden a bor körül forog; a táj, a föld, az építészet, a gazdaság, a pénz, a szó, az élet – így vagy úgy kapcsolatos a borral. A bor pedig mindennel kapcsolatos: múlttal és jövővel, kultúrával, tudománnyal, irodalommal, vallással.”

Még sosem szálltam le a sárospataki vasútállomáson, minden alkalommal buszszal vagy autóval jártam erre. Álmos kisvároson át húztuk a bőröndjeinket, hétfő délelőtt volt. Csak akkor élénkült meg kissé, mikor vége lett a tanításnak, és a diákok kiönlöttek az utcára. Mi hamar elfoglaltuk szállodai szobánkat, s egy rövid pihenő után felfedező sétára indultunk. Igazi felfedezésről már nemigen beszélhetünk, hiszen viszonylag ismerős helyre érteztünk. A toronyok mutatták az irányt, legfőképpen a szállodai erkélyről is látható Szent Erzsébet templom, amely 2008-

ban a bazilika címet kapta. 1492-ben épült a háromhajós csarnoktemplom, ahol a Szent csont- és ruhaereklyéjét őrzik. Sárospatak a középkorban a magyar királynők kedvelt birtoka volt, s itt született II. András királyunk lánya, Árpád-házi Szent Erzsébet, akit a szomszédos rotundában, a királyi kápolnában kereszteltek meg. Valahányszor a templomba belépek, lenyűgöz annak belső szépsége, egyszerűsége: barokk oltár gótikus oszlopokkal és csúcsíves ablakokkal. Egy mécses gyújtásával hálát adtam Istennek, hogy újból e falak között lehetek: „Emlékezz ma mindenkire, kiket szerettél, s már nincsenek, / De azokra is gondolj, kik itt vannak még veled. / Gyújts gyertyát az elhunytak, s az élők egyaránt, / Hadd lobogjon mindenkiért egy aprócska gyertyaláng.” Néhány évvel ezelőtt katolikus iskolák tartották itt tanévzáró ünnepségüket: mindenki ünneplőben, kórus énekelt, zengett az orgona, s én meghatódva álltam a bejáratnál. Akkor arra vágytam, bárcsak egyszer egy misét is meghallgathatnék itt! Ez alkalommal teljesült a kívánságom. A bazilika tőszomszédságában található a Szent Erzsébet Ház, melynek helyén egykor jezsuita iskola működött, napjainkban egyházművészeti gyűjteménynek és kortárs képzőművészeti kiállításoknak ad otthont. Kertjében szimbolikusan rózsák illatoznak, megidézve Szent Erzsébet jótettét és megfogadásra sarkalló elhíresült gondolatát: „Íme, megmondtam nektek, hogy boldoggá kell tenni az embereket.”

Egy krónika szerint a település először a beszédes Sáros-Patak elnevezéssel élt, ugyanis amíg az utak nem voltak kiköveztve, a hegyekből a Bodrogba futó patakok sárossá változtatták azokat. Ha kimondjuk Sárospatak nevét, biztosan a Rákóczi-vár jut legelőször az eszünkbe. Zömökiségével is kiemelkedik a tájból a Bodrog partján, s bár a fák idővel nagyot nőttek, szinte minden pontról látható ez a késő reneszánsz épületegyüttes. Nevét onnan kapta, hogy a köznemesi család első birtoka a Zemplén megyei Rákóc volt. Számptalan híres családdinasztia lakta a várat, mely az évszázadok során mindig bővült és szépült fejedelmi rangjukhoz méltóan újabb falakkal, árokkal, bástyákkal. Létezett belső és külső vár is. Ennek kiterjedt nyomvonalát jelzik napjainkban is a bástyák, a várfalmaradványok, a városkapu. A Vörös-torony az első emelet magasságáig máig megőrizte a 16. századi állapotot. Perényi Péter építtette a mohácsi csata után családja új birtokközpontjaként. Aztán a Dobó család tagjai következtek, majd a Lorántffyak. Fénykorát a Rákóczi család uralma alatt élte közel száz évig, négy nemzedéken keresztül! Fantasztikus kitartásról, a hazához való hűségről, a szabadság mellett letett hitükről tanúskodik mindez. Ez volt a Rákóczi-birtokok központja, országos jelentőségű politikai és kulturális szereppel bírva: itt találkoztak a Wesselényi-féle szervezkedés tagjai, jelentős helyszíne volt a szabadságharcnak, itt hívták össze az utolsó kuruc országgyűlést is. A 19. században a vár védelmi jellege megszűnt. A palotaszárnyban a „*Rákócziak dicső kora*” című kiállítás termein haladtam keresztül ez alkalommal, mely a 16–18. századba röpített vissza, felelevenítve II. Rákóczi Ferenc életét és a szabadságharc dicső

eseményeit. A hozzá kapcsolódó bútorkiállítás időrendi sorrendben a gyűjtemény legszebb darabjait, a várkastély évszázados fejlődését mutatja be. Ezen a szakaszon kevesen nézelődtünk, így nyugodtan elábrándozhattam arról, vajon milyen életem lett volna e falak között, az udvari loggia kerevetjén pihengetve, olvasgatva, hímezgetve, csodálatos kilátással a várkertre és a Bodrogra.

A hirtelen ránk zúduló nyári melegben így szeptember elején lazán korzózni lehetett a városka utcáin. Jártuk délelőtt, délután, vacsora után esti sétaként. Mondhatom: Sárospatak egy virágoskert! Dúsan, szemet gyönyörködtetően nyílnak a virágok a magasított ágyásokban, futnak, omlanak a dézsákban, burjánzanak az épületek előtti ládáknak, virágos szegélyekben a szivárvány minden színében. Minden este locsolták őket, a gondozás nem maradt el, így válhatott – mondhatni – Sárospatak a virágos reneszánsz gyönyörű példájává. A kertek, virágok motívumai díszítik az építészeti kőfaragványokat, a bútorokat, a textíliákat, de még a fegyvereket, az ötvöstárgyakat, a kiemelkedő műemlékeket is. Erről lépten-nyomon meggyőződhattunk. A református kollégiummal szemben a szobrokkal ékesített iskolakert nyújtott enyhét a melegben, amely a nevezetes iskola botanikus kertje volt. Ottlétünk során szemtanúi voltunk, hogy már a kora reggeli órákban gereblyézték, vágták a száraz gallyakat, talicskáltak, egyszóval megnyugtatóan gazdája volt a kertnek. Ezt azért emelem ki, mert mifelénk ennek még a látszatát sem tapasztaljuk az Érsekkertet illetően. Egyébként több híres középületet felújítanak most, az 1531-ben alapított kollégiumból csak a nagykönyvtárat volt lehetőségünk megtekinteni. Nem először csúszkáltunk papucsban a 19. sz. elején lerakott intarziás padlón, s vetjük szemügyre a 25 ezer kötetet kitevő könyvállományt. Festett, térhatású kupolája igazi látványosság. Gárdonyi, Móricz és Kossuth diákként itt koptatta a padokat, és valószínűleg olvasgattak is e remekművű könyvtárban. Innen az Iskolatörténeti Múzeumba eddig minden csoporttal csak átrohantunk, s nem figyeltünk fel a botanikus kertre. Igazi élményt jelentett most a számomra, ráérősen sétálgattam a kitáblázott gyógynövények, fák, bokrok között. A fügebokor a földig hajló szomorú eperfa szomszédságában, vele szimbiózisban nőtt, mellette az ismertető szöveggel: „Füge – *Ficus carica*. Minden erődöd olyan, mint a fügefa korai gyümölcse: aki enni akar, csak megrázza, és a füge a szájába hull. (Náhum 3,12)” A liliomot így mutatták be: „Olykor a nőszirmot (*Iris*) is így nevezi a Biblia – mint a liliom a tövisek között, olyan az én mátkám a leányok között. (Énekek éneke 2,2)” Kilépve a kapun, visszafelé sétáltunk Sárospatak főutcáján. De csak lassan lehetett haladni, amúgy sem siettünk sehová. Szinte minden épület a műemlék vagy műemlék jellegű táblát viselte, szépen, színesre kicsinosítva, felújítva sorakoztak egymás után. És aztán olvashattuk az emléktáblákat, egy épületen három is függött. Ebben a házban szállt meg / lakott / tartózkodott / időzött Arany János, Erdélyi János, Petőfi Sándor, Kossuth Lajos, Fáy András, Ködöböcz József stb. Egy emléktáblát le is fényképeztem:

„Gólyavár” / A huszadik század elején / a jogászok és a teológusok / diákotthona. / Korábban ugyanebben / a házban lakott / Tompa Mihály / aki 1832–1844 között / volt pataki diák, / és / Gárdonyi Géza / az 1874–75. tanévben.

Itt, Tokaj-Hegyalján a természeti, történelmi, építészeti, kulturális értékek mellé magasan felsorakozik a szőlészet és a borászat világa, messze földön híres boraival. Mivel vulkáni eredetű, ásványokban gazdag kőzetek alkotják a Zemplén-hegység fő tömegét, a felszínen leülepedett löszös réteg kiváló talaj lett a szőlőművelés számára. A szakirodalom szerint hozzájárul ehhez még a környező folyók, a vizes-mocsaras területek sajátos éghajlata, amely kedvez a szőlőszemek összetöpörödésében, az aszúsodásban. Bőven rendelkezésre állnak a bor érleléséhez szükséges hordók és pincék, és ami talán a legfontosabb: vannak hozzá kiváló szaktudású hegyaljai termelők, szőlészek és borászok is, ezért lehet különleges és egyedülálló a tokaji bor. A különféle kiadványokból, ill. a Bormúzeumban hallottak alapján megtudhatjuk, hogy a híres borvidék három „sátorhegy” háromszögében, Abaujszántó-Tokaj-Sátoraljaújhely területére terjed ki, 27 települést magában foglalva. Az első írásos adatok a 13. századból valók, de csak a 16. században vált meghatározóvá a szőlővel való foglalatosság. A Rákócziak voltak a századok során a legnagyobb szőlőbirtokosok, akik sokat tettek a színvonal emeléséért. Napjainkban megszámlálhatatlan pincészet viszi tovább a hagyományokat, és a minőséget megtartva készíti a nemes nedűket. Közülük leghíresebb az aszú. Elnevezése a szőlőszemek aszalódására utal, melyet a legkésőbb, szemenként, kézzel szüretelnek. A „folyékony arany” kiváló esztendők terméséből készül, amikor a nemes rothadás következtében az aszúszemek aránya jelentős. A hagyomány szerint ennek készítését az erdőbényei Szepsi Laczkó Máté, Lorántffy Zsuzsanna udvari papja találta fel 1631-ben. Az újhelyi Oremus dűlő terméséből italt készített, és mint húsvéti borral lepte meg az úrnőjét. Mára bekerült mint hungarikum a nemzeti értékek sorába. Egy mondás szerint az aszú a borok királya és a királyok bora. Szinte versenyez vele a szamorodni, melyet úgy készítenek, hogy a fürtökről nem szedik le a szőlőszemeket. Neve a lengyel „ahogyan termett” kifejezésből származik. Pár nappal ezelőtt egy társasággal a tokaji Szerelmi pincesoron ütöttünk tanyát, kint üldögélve a fák alatt. Jó hangulatban kóstolgattuk a sárga muskotály száraz és félédes változatait, de a pálmát az erdőbényei Illés és Társai Szövetkezet által termelt és palackozott Tokaji Cuvée nyerte el fenséges zamatával, virágmézes illatával, aranyló színével.

Egy délelőtt Zemplén vármegye egykori székhelyére, Sátoraljaújhelyre is átbuszoztunk. Rég nem sétáltam a házai közt, és jóleső érzés töltött el szép főutcáján sétálva, mely teljesen a gyalogosoké lett. Először a római katolikus templomba néztünk be, mely a Széchenyi teret teljes mértékben uralja, és Kossuth Lajos szobrát sem lehetett kikerülni. Talapzatán az 1890-ben Turinból írt leveléből olvashattunk részletet: „... Én Monokon születtem... de engem életem legelső emlékezeteti Újhelyhez csatolnak,

a szülőföldhöz ragaszkodás édességével. Újhely volt gyermekkorom bölcsője... és ami a madárfióknak első bizonytalan szárnypróbálgatásainál az anyai fészek, nekem ez Újhely volt... S büszke vagyok arra, hogy magamat újhelyi magyar embernek nevezhetem.” Nem tudom, miért, de megható volt számomra ez a néhány sor, amely egyben meg is határozta a hely szellemiségét. Arról árulkodott, hogy ezt a várost a múltban élt és alkotott, haladó szellemű emberek tették a megye jelentős központjává és híressé, amelyet a ma embere szívesen felkeres és emlékezik rájuk. Majd szembejött velünk Kazinczy életnagyságú szobra a róla elnevezett utca kellős közepén, mintha csak a fogadásunkra sétált volna arrafelé. Tábla jelezte, hogy a helytörténeti múzeum merre található. Örültem a műemlék jellegű épületnek, mely klasszicista főhomlokzatával hívta fel magára a figyelmet, és még nem kerestük fel ez idáig a kirándulások alkalmával. Először kúriaként, majd kaszinóként szolgált. A 19. sz. első felében pezsgő közéleti, művelődési élet zajlott e falak között, itt gyűltek össze a reformkori város és Zemplén megye haladó gondolkodású férfiai. Megfordult az épületben többek között Petőfi Sándor, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Andrássy Gyula is, és természetesen Kazinczy Ferenc író, költő, nyelvújító. 1806-ban a nem messze fekvő Széphalmon telepedett le, ahol hivatalt is vállalt. Főgondnoka is volt az újhelyi reformárus egyházközségnek, táblabírája a megyének. S ki ne tudná irodalmi berkekben és talán azon túl is, hogy kiterjedt levelezésével kapcsolatot tartott az ország minden jelentős költőjével, írójával. Az épület később városházaként, majd általános iskolaként is működött. Napjainkban a kiállítás tárgyai, dokumentumai mutatják a múlt gazdag örökségét, az újhelyi református egyház gazdagságát, a hegyek természetrajzát, és láthatjuk a hajdan itt virágzó, nagy létszámú zsidó közösség emlékeit is. A tablók szerint Munkács mellett Újhely volt Nagy-Magyarország legzsidóbb városa. Időszaki kiállításokat is rendeznek, most az erdélyi képzőművészet egyik kiemelkedő művészenek, Bordy Margitnak a festményei lógtak a falon. Színgazdagságával legjobban a *Fényszőnyeg Erdélynek* című alkotása nyerte meg a tetszésemet.

Sátoraljaújhely és Sárospatak utcáit járva az előbbi jobban kiváltotta csodálatomat, hiszen a korábbi polgáris külsőt, a vásárok és piacok színterét, az iparos, kézműves és kereskedő réteg házainak rangosságát jobban megőrizték, felújították, még most is élhetőbb városnak bizonyult a szomszédjánál. Bächer Iván véleményén osztozom: „... bármerre csalinkázik itt az ember, okvetlenül szépre, érdekesre bukkan: műemlék templomra, impozáns várra, ősi földvára, gyönyörű erdőkre, szénegetőkre, vadakra, hatalmas hegyekre, a bennük megbúvó egykori hutákra.” (*Kószáló*) A finom borok íze mellé vándortarisznyámba feltétlenül beteszem a pataki botanikus kertben olvasott gondolatot a Prédikátor könyvéből, amelyet bárhol és bármikor elővehetek, emlékezhettek, elfogadhatok: „Mindennek megszabott ideje van, megvan az ideje minden dolognak az ég alatt... Megvan az ideje a rombolásnak, és megvan az ideje az építésnek.”

Káliz Sajtó József

Megbolydult évszakok

Régen, így október végén
a falunk melletti Só-úton
a szél már visszavonulót
súgott gyermekkorunk
öreg tölgyfájának is:
jobb lesz, ha elpihen,
hisz' pár hét, s jön
a kíméletlen tél
faggyal, hóval,
roskasztó
terhivel.

Könyörtelen idő

Gyűlnek szemem körül
– mint az elefántén –
a barázdák, ráncok...
S benne a szomorúság:
mi lesz velem, ha
magamra nem vigyázok.

Göröngyös úton

Megyünk botladozva egyik
barázdából a másikba esvén...
Nagy néha hátra szólsz:
– Itt vagy még, testvér?

Áldalak örökkétig

„...ágbogas gímként, karácsonyian,
megindul hozzád az ének.” (Nagy László)

Köszöntlek, Éva –
én, a távoli barátod
(ki a nyomodban futkos,
mint egy őzike).
De voltaképpen ez nem csoda,
hisz' te vagy az Élet, Évica.
Belőled indul minden,
jókedvű Evelinem.
Ott vagy a fák leveliben,
a szélben, ha fellibben
sok-sok szoknya (s nézhetik
mohó férfiszemek huncutkodva).
Te indítod a vizeket, folyókat,
te adsz erőt, ha fejünk lekókad,
az éhezőnek kenyér vagy,
ital a szomjazónak.
Evet! A te szemed
nevet a derűs égről,
ki sugarába néz, beleszédül.
S oly jó fürödni benne mégis,
te gyönyörűm, te kicsi Évus.
Éci, Écike –
nélküled csapkolódnék,
akár a gerlice,
ha tollait jég szorítja össze.
S porba hullanék, mint a levél ősszel.
Vagy futkosnék, mint egy űzött vad,
ki dühében minden fészkeket szédül,
a te simogató kezed fogjon le, Évu! –,
hogy ne tegyek soha semmi rosszat.
Vica, Vicácska,
te vagy a bárka,
mi engem kihozhat
bajból, áradásból.

Ha meglátsz engem
a sárba rogyva,
ne vess rá, Evicska –
s repíts a csillagokba.
Hisz' tenéked kozmikus
erőd van, Vicus:
felemelsz, mint tengereket az újhald.
Életre kelek, ha megérint az ujjod.
Évi, Évicém,
most már tudom, mi lehet
az egyedüli cél
ebben a rövid létben:
fogni a kezed,
s együtt menni
az úton merészen.
Akkor jöhet bármi,
ezer bajjal is
kész vagyok
szembeszállni.
Hiszen tudom,
te felsegítesz rögtön.
ha el is bukom néha.
S életet lehelsz
a rögzösödő vérbe...
Áldassék hát a neved örökkön,
egyetlenem, te drága Éva!
Óvjon téged dadogó imám,
Kicsikém, Evelinám.
Kerüljön minden ártó szándék.
A rét, ahová lépsz
Vicike, Vike, Vivi –
szűzi, tiszta harmattal fogadjon,
szomjadra a fa
gyümölcsöt adjon.

Madarak éneke űzze el gondod,
a lábadohoz simuljanak a dombok.
Bokor ne sértsen,
ág ne húzza szoknyád.
Ne az eső, a Nap záporozzon rád.
Ha nem vagyok ott,
szellő fusson a nyomodba.
Ő vigyázza lépted,
hogya te úton vagy.
Ügyeljen helyettem
a legszentebb lányra,
hogya lábado ne tegyed
soha ingoványra.
Csak hallgass mindig őrá,
te drága, te édes.
Fogadd meg a szavát,
hogya céloddoz érness.
Te megérdemelsz mindent,
mert te olyan jó vagy –
legyen derűs a más
s az legyen a holnap.
Ébredjél vidáman,
ne törődj a bajjal.
Aranyozza hajad
pirosodó hajnal
Arcod hadd ragyogjon,
én ilyennek lássam,
Így lépjél elibém,
kicsim, glóriásan.

Tudod-e, mekkora
Évám a hatalmad?
Száráz virágtőből
rügycet sarjadoztatsz.
Fölcsigázod a vért,
amikor már alvad:
mert én nekimentem
csupaszon a télnek,
s a fagytól, a széltől
bizony te védteél meg.
Te adtál rám inget,
hogya kibírjak mindent.
Te nyomtad kezembe
a varázsló pálcát –
s vele hatalmadból
sok erő reám szállt.
Mint a béke zöldje,
mikor földíszítve,
most itt állok bátran,
teljes fegyverzetben.
Ezért vagyok s leszok
én hálás mindéteél.
S bármi jöhet, múltunk
már mindent megszépít.
Látod, mi mindent
adtál karácsonyra?
Köszönöm, s köszöntlek
én kedvesem, Éva.

Fekete Margó

Belluska

Ma sem jött el hozzánk, mondogatta magának halkan a nagyanyám. Én mégis meghallottam. Mi történhetett vele? Ez már aggodalommal teli kérdés volt. Tudtam, hogy a testvéröccsét várja már napok óta.

Pista bácsi, a családuink bohóca mindnyájunkat megnevettetett minden egyes alkalommal. Nagyanyám szerint a történetei alapján nagy életművész volt, még a jég hátán is megélt. Művészelke csak egy jóval idősebb asszony mellett érezte magát biztonságban néhány évig. Egyedülletét a látogatásokkal enyhítette, aminek mi mindig örültünk. Mindenre kapható volt. Sok trükköt ismert a kártyával, élményekkel teli memóriája felszínre hozott olyan történeteket, amelyek bámulatba ejtettek. Nagyanyám viszont gyakran leintette, nevetve szakította félbe a mesélését.

– Ne lódíts olyan nagyokat, mert még a kis unokám mindazt elhiszi, aminek a fele sem igaz.

Mindig tréfálkoztak egymással.

Egy alkalommal a cirkusz varázslatos világáról, annak megannyi csodájáról szóló története tört utat Pista bácsi már egyre fakulóvá váló emlékezete mezsgyéjén. Ennek megörültem, hiszen a vándorcirkusz csak nagyon ritkán ért el hozzánk. Az ötvenes évek végén járt az idő, léptei halkán jelezték a múltó napokat, heteket. Nem szerettem, ha nagyanyámmal erről beszélgettek, még akkor sem, ha viccelődés vagy évődés lett a vége. Ilyenkor én mindig a cirkuszt hoztam elő, mert nagyon kíváncsi voltam Belluskára, az elbűvölő műlovarnőre.

Pista bácsi ennek nagyon örült, mert visszaemlékezhetett egyetlen nagy szerelmére. Megtudtuk, hogy mielőtt a cirkuszhoz került, kipróbált sokféle szakmát, inasként dolgozott a legjobb mesterembereknél. Kalandvagyó lelke miatt azonban sehhol sem várta meg a mesteri oklevelet. Több hajón matróz volt, így sokféle tapasztalatot szerzett. A nyurga legényből izmos, erejét nem kímélő ifjává lett. A véletlennek köszönhetően, hogy bekerült egy vándorcirkusz életébe. Először a sátorépítést és bontást végzők egyike lett. Ügyessége és sok ötlete miatt a cirkuszigazgató felfigyelt rá. Az állatidomár mellé került segítőnek. Itt látta meg legelőször Belluskát, aki a lovához igyekezett. A látványába belesajdult a szíve.

A lány hosszú, hullámos fekete haja beborította mindkét vállát, ibolyakék szemének igéző pillantása, nádszálkarcsú dereka, és csipőjének ringása mind azt üzenté számára, hogy csakis ő lehet az, akibe bele tudna szerelmesedni, és csak vele szeretné leélni az életét. Elhagyta az ereje a vágató gondolatai és a lelkében elhatalmasodó érzelmek miatt. A lány káprázatos szépsége megbabonázta.

Amikor rádöbbsent, hogy mi is történt vele, akkor azt is megérezte, hogy minden elvesztegetett pillanatért nagy árat fog fizetni.

Egyre növekvő és kitartó igyekezetével a porond közelébe kívánt kerülni. Látni akarta Belluska lovasbemutatóját előadásról előadásra. A közelében akart lenni mindenáron. Sikerült. Hamarosan elérkezett az idő, amikor felölthette magára a porondmestert segítők egyenruháját. Így Belluskával gyakran találkozhatott és figyelhette szívének nagy örömét és lelkének gyönyörűségét. Még most is így becézgette egyetlen, igaz szerelmét. A múltó idő ellenére érzései nem fakultak meg, ami érezhető volt minden szavában és mozdulatában, amikor róla mesélt nekünk.

Nagyanyám kíváncsiságát is felkeltette, amit a testvéröccse most végre bátran kimondott.

– Így utólag visszagondolva azokra az évekre, a mi szerelmünk egyszerre volt áldás és átok is. Áldás volt, mert megszerettük egymást, de átokká vált egy idő után – vallotta be önmagának jó sokára.

A cirkusz világa nagyon zárt és különleges világ. Az egymásrautaltságot, a személyi függőséget, a tisztességet nagy becsben tartják. Az összetartozás érzése egymás között szoros kötelék. Pista bácsi, elmondása szerint, mindezekre hamar ráismert, próbált alkalmazkodni, de mégis kívülről maradt.

A cirkuszban sok mindent rebesgettek, titok lengte be Belluska életét, sorsát. Míg ő őszintén kitárta neki a lelkét, iránta érzett szerelmét, addig Belluska biztató ígéretei pedig csak az ő lelki vergődéseit fokozták. Nem sokat árult el magáról, az ígéreteit sem tartotta be mindig. Egy alkalommal fény derült a megszegett szó okára. Meglátta, hogy Belluska bement a bohóc lakókocsijába.

Pista bácsi a szóbeszédnek hitelt adva odasettenkedett a lakókocsi ablaka alá. Megrökönyödött mindazon, amit hallott. A lakókocsiban elhangzott, hogy Belluskát a szülei örökbe adták a társulatnak, hogy a kapott pénzből a többi gyerekeknek enni adhassanak. A cirkuszban tanították meg lovagolni. Most ő az előadás fénypontja. A bohóc, aki maga a cirkuszigazgató volt, ezért saját tulajdonának tekintette Belluskát. Megfenyegette, amiért szerelembe esett, és engedetlenül viselkedett.

– Rossz vége lesz ennek, ha folytatod! – mondta a bohóc vészjóslóan a lánynak.

Az elhangzottak alapján értette meg Pista bácsi egyetlen szerelme tartózkodó viselkedését, óvatosságát. Az ablak alatt fény derült arra is, hogy lelkük összefonódása csak rebbenésnyi idő volt mindkettőjük életében. Ráeszmélt arra, hogy ennek a világnak sohasem lehet a részese. Eldöntötte, hogy már másnap odébbáll. Letett a lányszöktetés gondolatáról, és lemondott arról, hogy Belluska az övé legyen. Úgy gondolta, hogy az lesz a legjobb, ha megvédi önmagától, mert Belluska élete a tét. Nagy áldozatot hozott.

Mindezeket hallgatva megsejtették, hogy a cirkuszban nemcsak a mókának és

a vidámságnak van helye, hanem ritkán ugyan, de emberi tragédiák is történhetnek.

– Az esti előadást még megvártam mielőtt útnak indultam. Bár ne tettem volna – mondta elcsukló hangon Pista bácsi. A mindig kedves és jókedvű emberen most a szomorúság vett erőt. Fojtott hangon mesélte el, hogy azon a napon tulajdonképpen mi is történt.

Az esti előadás előtt még egyszer, utoljára felvette az egyenruhát és sietve odaállt a többiekhez a sorba. A cirkusz fényárban úszott, a zenekar játszani kezdett. A nézőtér elcsendesedett, megkezdődött az előadás. A porondon egymást váltották a különböző mutatványok. Zsonglőrök, trapézon lengő akrobaták, erőművész és a medvetáncoltató idomár. Az egyes műsorszámok közötti szünetben a bohóc szórakoztatta a közönséget.

– Minden produkció nagy fegyelmet, koncentrációt követelt az előadóktól, akik kockázatot vállalva csak a testi és lelki egyensúlyukra és egymásra számíhattak – hívta fel erre a figyelmünket a mesélő nagybácsi.

Mielőtt folytatta volna megállt, mélyet sóhajtott és lehajtotta a fejét. Majd felemelt hangon mondta ki, hogy az est fénypontja most is Belluska lovasbemutatója volt.

Lovaglopálcával a kezében, hatalmas cilinderrel a fején, és széles mosollyal vágatott be a porond közepére. A lova hajbókolva köszöntötte a nézőket. Belluska az idomításnak megfelelően, a betanított zenére léptette lovát. Majd a lassú vágásban haladó ló hátán először feltérdelt, azután felállt, és úgy lovagolt körbe a porondon. A legnehezebb mutatványra készülődött. A zene elhallgatott, a nézők lélegzetüket visszafojtva várták a folytatást. Amikor Belluska csak az egyik lábára akart állni a már ügöző lova hátán, hirtelen elveszítette az egyensúlyát, lezuhant, és a megbokrosodott lova alá került.

– A nézők között nagyon nagy volt a riadalom. Én hiába próbáltam segíteni, hiszen a két lovászfíúnak sem sikerült a lovat lecsendesíteni. Az előadás ezzel véget ért. A bohóc arcán kielégült mosolyt láttam, amikor ránéztem. A kihallgatott beszélgetés egy kétségbeesett lélek gyötrelméhez és tragédiájához vezetett. Belluska végzetes sorsa ezúttal beteljesült.

– Ugye milyen szomorú az én első szerelmem története? – kérdezte tőlünk. – Azóta már közel negyven év telt el. Hamarosan engem is szólítanak majd az égiek. Hanem, ha odaérek, és megtapasztalom a mennyei nyugalmat és békességet, akkor azért eljövök és jelzek neked nővérem.

Nagyanyám nevetve intette le, mint mindig. Onnan senki sem tért még vissza – válaszolta neki. Ezzel a kis évődéssel mondott nekünk búcsút Pista bácsi.

Egyik este a szél megzörgette a redőnyt, mire nagyanyám csak annyit mondott: „Jól van, Pista nyugodj békében, ne ijesztgess többé bennünket!”

Biernaczky Szilárd

Evangelizáció//angyallá válás

Ezer oldalról ezer utakon keresem
Az életet magát, szzirombontó kapkodva, hevesen
A szívüktetésű, lángszín vörös virágot
A szeretet jegyében formálódott békeszigitet
Hiszen lilakelyhű nyílt üzenet érkezett,
Érkezik minden percben tízezer tájak sosem látott
álmot kergető, lágy szellők simogatta
örökzöld dombhát-sora felől, – felette, rajta,
Onnan szálljanak fel az örök összetartás galambjai
Legyen az vérzivataroktól mentes kézfogás-csoda
Szülessenek meg a szép-tettek emberbőrbe bújt angyalai
Létezés-tornyok leomlása ne legyen többé soha
A kozmosz szent lelkének áldását kérem fejünkre
Óh, ha végre a galambok raja az égig repülne!

Madárfészek a Marson

Bordáimból egy motor
megtelepült
a Mars portengerében
Emberség-kereső menekültek
százezrei végig
bolygó-járó mozgó lakhelyekben
az ismeretlen kőzetek talaján
Lehetséges?
Elektromos viharok
fémes csikorgásaiban
gerlice-búgás (*vidéeki, vidéeki*)
fejünk felett az alig-dombon
Álom-rakétákon az űrben átröppent
mítoszok kezéből kigömbölyödött
frissen ácsolt
galambdúc:
Az új humanitás ígérete?

Öregség

Érdnek ketrecében várom
Élet-fényem elmúlását
Ég-kupolás kozmosz-álmom
Rám borul, rejti csalását.

Por-sejtjeim, test-halálom
– Évgyűrűk héj-ketrecében
Még most lábon állva – már látom
Ajtaja nyílnék... de még nem?

Újra élem ezer ében
Kemény évek tett-zajlását
Hagyj még szív-zajt Élet őre!

S papírhalmok tengerében
Úszva múltam kincses-házát
Ráépítem a jövőre.

Vajon teli poggyással kell elmennem?

Bartók végső sóhaja
terheli
rám törő, álmatlan éjszakáimat
Kottafejek hiány-sora
nem leli (már)
az alkotó kezekhez vezető utat
Csillagtalan égbolt
ráterül
késői próbálkozásaim sátorára
Csillagokra nyíló fényfolt
tág terül
megnyílik: reményeim angyalszárnya

Bérczessy Lajos

Lázgörbe

Háromszázhet óra a Covid-19 árnyékában*

Kettőezer-húsz november dereka. Sorra jönnek a rémisztő hírek: ki beteg, kit vitt el a mentő, ki karanténban van, kit teszteltek és ki ment el az árnyékvilágból... Nem jó télidő.

Családunkon is keresztülment a tüskés Covid-19 úthenger.

A tizenkét hónapos csecsemőn, a harmincnyolc éves harmadik gyermekét szoptató édesanyján, a negyvenhat éves édesapán, a hároméves és hatéves testvérpáron a hetvenegy éves nagymamán és megállt a hetvenegy éves nagypapánál. (E sorok írójánál.) Szaglász- és ízérzésvesztés, végtagfájdalmak, negyvenegy fokos láz és irtózat, pokoli hasmenés, fejgörcsök.

Mintha hasítófejszével szálkásra vagdosnák a sajtlihasábokat a koponyámban. Nem használ semmi fájdalomcsillapító. Házi orvos (agilis ifjúember) intézkedik: mese nincs, mentő kell. Perceken belül ott a segélyautó. Modern gép, mindennel fölszerelve. A két mentős háttal a menetiránynak leültet, gyorsan pár vizsgálat, adatok egyeztetése és irány az Uzsoki Kórház.

(Fiam, aki a „kívánságkosarakat” hozta később, lemérte: autóval háztól kórházig hét percnyi a távolság.) Valószínűleg az autóiipar egyendarabja: ugyanarra az alépítményre raknak teherautó- és személyautó-felépítményt. Irtózatosan ráz. Vagy csak a fájdalom erősíti föl? Ha még tíz métert megyünk, összehányom magam.

Gyors megérkezés, csuklós-lábas-kerekes hordágy – jó találmány. Hirtelen a laboratóriumban akad hely, sorra jönnek a betegszállítmányok. Este tíz óra van. Egy hordágyra mászok föl, ott tudok vagy két és fél órát „pihenni”. Közben beültetnek egy branült a balkar hajlatába, EKG-t szerelnek föl, injekciót kapok (valószínűleg lázcsillapító), mert enyhül a fejszagatásom, infravörös lázmérés.

Orromba oxigénacsatlakozót tesznek, sustorog a desztillált vízen át a gáz. (Ez megy majd a vizsgálatokat, „alvást” leszámítva tíz napon keresztül.) Szaturációt mérő csipesz az ujra. Valamiféle keringős bódulat ül rám és az anamnézist készítő orvos kérdéseire homályos válaszokat adok. Az orvos nehezen beszéli a magyar nyelvet, ám szépen artikulál, aprólékosan leír mindent.

Kisvártatva ugyanez még egyszer: orvosnő a kérdező, főként a tüdőtünetek érdeklik. Amikor odáig jutok, hogy volt egy baloldali rekeszizom-bénulásom,

* <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/show/covid19-ajanlas>, <https://e-nyelv.hu/>
(coronavirus disease)

hozzáteszi: szuper! Nem annyira – válaszolom fáradtan. A laboratórium kicsiny helyiség, óriási a forgalom. Sok az ott ténykedő jövő-menők között a fiatal. Éhes vagyok. Induláskor a sebtiben berakott pizsama és némi tisztálkodóeszköz-sor mellé pár alma, ivóvíz és a gyógyszerek kerültek.

WC-re kell mennem. Lekázmálódok a hordágyról. Alig tudok menni. (Távoli, jó humorú rokonunk szokta volt mondogatni, parkinsonos állapotát jellemezvén, amikor nem tudott elindulni csak toporgott: olyan vagyok, mint a szerelmes pingvin...) Hosszú a várakozás. Mentő, mentő hátán, sűrű a forgalom. Némi kérdezősködés után kapok választ a „mikor kerülök sorra?” kérdésre: hamarosan szabadul föl ágy. Eltelt vagy két és fél óra. Jön a betegszállító és föltol az emeleti traktusba.

Négyágyas kórterem. Eme ideiglenes bentlakásos helyekről vannak élményeim: hajlított vaságy, sodronyrúgóval. Az ágyvégén két kámpóval fölakasztott láztábla, rajta papír zöld nyomattal, milliméteres beosztással. Olvasható minden fontos a betegről – „akárki láthassa” – szedett gyógyszerek és a legfontosabb a testhőmérséklet napi mérésének adatai. Egy mátrixos környezetben kanyarok, a piros ceruzás kígyó nyomvonala, azaz a lázgörbe.

„Az Uzsoki”** (teljes nevén Uzsoki Utcai Kórház) márkanév. A főváros 14. kerületének modern kórháza. A kórterem teljesen izolált, a betegek a folyosóra sem mehetnek ki. Kivétel, amikor vizsgálatra szállítják a jelöltet. A kezelőorvosok az ápoló személyzet, a takarítók teljes védőfelszerelésben ruhában, plexi álarcban maszkban, kesztyűvel vizsgálnak, mérnek, kiszolgálnak. Nincs felirat a ruhákon, csupán némelyikre filctollal keresztnevek vannak följegyezve.

Az ágy fékezhető bolygókerékkel fölszerelt. Bárhova a betegszállítók ágyastól tolják el a kórteremben fekvőket. Némelyik elektromosan is mozgatható, állítható.

Levertség, fásultság, álmoság keveredik a tompa fájdalommal. Újabb anamnézisek. Alig válaszolgotok. Nem tudom, nem érdekel – ilyeneket mondok.

Tudom életem betegséglelőzményeit a tizenkét sztentet a koszorúérben, a honvédségi iskolaezredbeli életveszélyes tüdő- és mellhártyagyulladásom. (Karácsony előtti időszak volt, nem volt orvos a laktanyában és a szállító szanitéc-katonára ráerőltettem magam így vitt be a kecskeméti katonakórházba iszonyatos lázzal-mondták, szinte az utolsó percekben...)

Most kérdeztem az egyik – feltételezésem szerint – orvost: Mire számíthatok? Rám nézett, fölhúzta a két vállát és kifelé fordított tenyérrel széttárta a karját. Amit én úgy értelmeztem: akármi lehet.

A világhálón sokat olvastam a Covidról, animációs filmet is készített valaki, ahol lépésről lépésre látni lehetett a végkifejletet... A tüdő és járulékos képletei méretben kitesznek egy focipályányit.

** Uzsok (ukránul: Ужок) falu Ukrajna Kárpátaljai területén, a Nagybereznai járásban

A rohadt dög vírus a tüdőt úgy szétcincálja, mint avétos száradó halászhálót a vad szél.

Rongyok, foszlányok... Tóth Árpád sorai rémlenek elém: ... roncsolt tudóm rőt lomb a fán... leványadt róla, mint bús, Elomló lomb a gyenge hús...

Babitsot is citálja az elmém: mennyi munka maradt végezetlen! S a gyönyörök fája megszedetlen...

Hülyeség volt egykoron vagy száz verset megtanulni, mert csak búsítanak! „A semmi ágán ül szivem, kis teste hangtalan vacog, köréje gyűlnek szeliden s nézik, a csillagok” – József Attila sorai is táncolnak előttem. Semmi kedvem semmihez – még beszélni se’.

Valami rémálom-alak lopózik mellém, mintha a Pestisdoktor rostrás képe lenne. Rázkódik hangtalan, amint nevet és fehér jégből lévő mutatóujjával rám bök: Te jössz!

Ájulás-szerű bódulat fog el. Az orromban sistereg az oxigén.

Másnap röntgenre tolnak, háttal és oldalról sugaraznak. Megvan a diagnózis: kétoldali vírusos tüdőgyulladás. Kész. Ennyi. Vége. Nadír. Bádogtepsi. Innen élve nem kerülök ki.

A környezet (betegtársak) valami iszonyat. Négyágyas szoba. Kettő ágy az ablak mellett, az egyik az enyém, azért mert ott van oxigéncsatlakozó. Teljesen izolált helyiség. Nem szabad kimenni a folyosóra sem. Kezelésre betegszállítók visznek.

Jobboldali szomszédom – nevezzük Ű-nak – 183 centi magas 73 kiló. Mindent tudunk, hallunk egymásról, kénytelenek vagyunk hallani. Hajnali háromkor fölkel lecsúszik az ágy egyik felén körbemegy és elkezd a paplant megfosztani huza-tától, majd visszarakja. Ez az éjszakai művelet már vagy három napja tart.

Egyik reggel gyógytornásznő jön és hoz pár járókeretet – kórházi zsargon néven *Trabantot*. Próbálgatja mutatja, tanítja. Űgyesen jár vele. Egyik éjszaka csenget erősen az ügyeletesnek és mondja: becsináltam. Hamarosan két nővér jelenik meg és kiveszi a tetemes mennyiségű „termést”. Megmosdatják, gumilepedőt cserélnek és újrapelenkázzák. Kisvártatva fölkel és a járókerettel kísétál a mosdóba. No, itt ezt abba is hagynám, ha következő éjjel, olyan kettő körül iszonyatos csattanás hallatszott a félhomályból és kiabálás: Segítség!

Ű ráesett a járókeretre és oldalvást fordulva feküdt a kövezeten. A másik, ablak melletti betegtárs – nevezzük M-nek – velem együtt odasiettünk, hogy fölsegítsük. Jött az ügyeletes nővér és mondta: ne mozgassuk. Hamarosan jött két betegszállító és vonszolva az ágyra tették.

Márai azt írja, hogy a szívbetegek rossz alvók. Ha aludni akarnék se’ tudnék.

Ű-val szemben van S – nevezzük így – ágya. Olyan 190 centis szikár, sportos, 93 éves ember. Dús ősz hajjal. (A sportossággal nem tévedtem, mert később, már otthon megnéztem a világhálón: olimpiai címeres mezben, vizes sportág neves

trénere feszít a fotón...) Kicsit rosszul hall és telefonálásait hallgatni kell... Ügyesen kezeli az okostelefont. Unokájának utal karácsonyra háromszázezer forintot, majd a netbanki műveletet jóváhagyja. Rettenetesen köhög, sűrűn, éjjel-nappal. A fölköhögött váladékot visszanyeli.

Velem átellenben van *M* – nevezzük így – ágya. Alacsony, kicsit pocakos, úgy ötvenöt év körüli fürgé ember. A munkahelyéről hozták be és méltatlankodik, hogy a kollégája nem betegedett meg, pedig együtt dolgoznak a fővárosi közlekedésnél. Naponta négy-öt órát telefonál...

Család, feleségem, barátok, ismerősök aggódnak értem, imádkoznak. A kórházi kiszolgáló személyzet szuper. A kórházi koszt finom. Mindennap a családom küld valami kis ezt-azt, finomságokat – bár nem vagyok éhes. És láss csodát: eszembe jutott Sárközi Mátyás *Túl az ezrediken* novellelfüzére. Bekértem.

Elkezdtém olvasni – és föléledtem. Ezt a kötetet receptre köllene fölírni! Pátenst kérni rá! (Ezt Jókaitól tanultam.) Rögtön ceruza a kézbe és preparálásba fogtam – élvezettel. Mit tesz az irodalom: még gyógyír is lehet. A lélek gyógyszer. És közben sustorgott az oxigén, vérzett az orrom – kit érdekel?

*

Ablakom alatt az utca forgalma hömpölyög. A 82-es troli keremaringózik a kórház szigetegyüttes körül. Az utca túloldalán a református templom citromsárga épületének tornya áll. A torony név az sértő, mert vascsontváz az egész és a te tején ott a csillag. Az „átépítők” szégyenére szinte könyörgőn nyújtózkodik az ég felé! A sárga szín fényváltozásain mérem a napszakok változását. Alant egy parkoló és a kórházba bejövő autók láncának sora: egy mentőautó, egy halottszállító. Engem vajon melyik visz? Ha visz egyáltalán. Szomorú perspektíva.

Mindennap zajlik az egyforma kezelés, injekciók, tesztek, mérések. A megváltást kettő negatív teszt adja. Ki-kell-várni. Pokolian hosszúak a nappalok és éjszakák. A remény oly’ távoli. Jó idő elteltével egyik röntgen vizsgálat és pálcikás teszt után negatív az eredmény. Hihetetlen! Jó hét elteltével újabb teszt.

Mindennap nézem a sűrűn a templomtornyát. Megfogadtam, ha megszabadulok, minden nap mondok egy fohászt az Úrhoz. Mikulás napja. Mit hoz Szent Miklós?

A kórházi ellátás a reggeli csomagban egy aprócska csokimikulással kedveskedik. Jó jel!

A vizitnél az osztályos orvosnő a következőket mondja, keze hüvelykujját fölfele tartva: – Sikersztori! Ma, mehet haza.

Mennyei szavak.

Fiam jön értem autóval. Szakad az eső. Ki bánja!

*

Uram, köszönöm, hogy adtál nekem időt, amit a szeretteim körében eltölthetek!
Ámen

Vitéz Kata

Összegzés

Eltántorogtam a konyhába.
Megálltam, és a pultnak támaszkodva
néztem az előttem magasodó rémet.
Úgy indult felém, nevetve,
s a szeme gyermekként csillogott.

Egy percre sem hittem volna,
hogy a február már tele van vele,
hogy márciusban rám lakatolja az ajtóm,
s én gyanakodva a tarkóm
dörzsölgetem,
a konyhába lépve harmadjára is
megmosom kezem,
önkéntelen, és bármikor,
ha eszembe jut, hogy nem vagy itt...

Csak a mardosó hiányt öltöztetem,
egyre díszesebb ruhákba,
egyre hangosabban az én
kicsi szobámban kiáltva,
s tudva, hogy még ezrek mérgesek
a nagy és varázsos világra,
mely az életet ugyanúgy adja,
mint elveszi. – És mégsem.

Mégsem tépem fel a rozsdásra
könnyezett lakatot,
mégsem visz az utcára a lábam,
s a mellém lebegő sok kis haragot
elaltatom.

Mert valami nagyobb irányít.
Az akarás, az engedés, a félelem,
a győzni képes ösztön
és remény, hogy egyszer újra
átölellek talán, kínzó börtön
se lesz majd a nyár;
s nem látom többé a rémet
a konyha fényes asztalán.

Pontosan és egyesével

Itt kezdődött minden.

A mindent úgy értem,
hogy pontosan és egyesével,
minden síkban, minden formát,
minden térben óvatosan lemértem.

Aztán elkezdtem számolni,
s mikor belefáradtam a végtelenbe,
a párhuzamos vonalak találkozni kezdtek,
egyenlőek lettek az éjek és napok,
a zöld most már kék volt,
és az annál inkább sárga,
és egyedül voltam.

Sárba hempergőztem,
és nem voltak emberek,
de mindenkit legyőztem,
és a világ négy sarka összefonta magát,
és Isten ekkor döntött úgy,
hogy színre lép,
mert ha már nincs se kék,
és a számok is elfogytak,
akkor meg kell teremteni mindent.

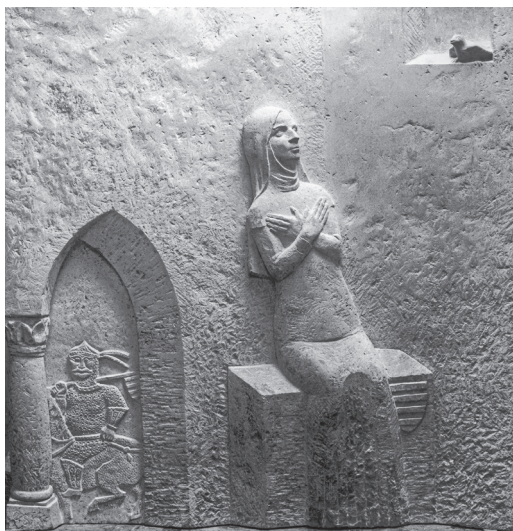
Még akkor sem

Képtelenség létezni
egy ilyen kitalált,
félvér világban.

Látod, hogy minden
második ház sárga,
minden első lélek árva
legbelül, mert senki
nem szerethet senkit
önmagán kívül eléggé –
még akkor sem,
ha a házfalakat
más színűre festi.

Esti kép

Fénycsőben ül egy kis bogár.
Üveg szívemből opál lesz,
ha kimászok a sötétbe.

Jámbor Ildikó

Búcsú Réti Árpád színművésztől

A Ceaușescu-diktatúra elől menekült Magyarországra 1989-ben feleségével, Albu Erzsébet bábművésszel, és kislányukkal, Réti Iringóval, aki azóta a Dobó Gimnázium nevelő hatására követte őt a színművészi pályán.

Gali László hívta az egri társulatba a kolozsvári születésű színészt. Réti Árpád akkor már huszonnégy esztendő óta marosvásárhelyi színházban töltött, az ottaniak elmondása szerint sikeresen, ahol a korszellemnek megfelelő értelmiségi szerepeket alakított. Az egri színházban jó kollégákra, befogadó közegre talált, s ami ennél több, befogadta őt a város, Eger, ahol kiemelkedő közéleti és irodalomnépszerűsítő feladatot vállalt. Az egri teátrumban számtalan emlékezetes előadás részese volt, *A Száll a kakukk fészkére* egyik jelentős szerepében, Schiller *Ármány és szerelem* Millerjeként, vagy Ibsen *A vadkacsa* öreg Ekdaljaként marad meg emlékezetünkben. Ami ennél is maradandóbb: közel húsz önálló estje volt, amit egri pódiumon, a Megyei Művelődési Központban és a Kálvin Házban adott elő időről időre a saját maga által kinevelt közönségének. Nemcsak egyszerűen közvetítő színész volt, hanem olyan alkotó értelmiségi, aki maga is hozzájárult városa szellemi gyarapodásához. Nem múlt el társadalmi ünnepség, hogy ne tőle hallottuk volna a *Szózatot*, a *Himnusz*t, Petőfi valamelyik hazafias költeményét. A magyar irodalom klasszikus életműveit belülről ismerte, megrostálta, és a saját képére szerkesztett irodalmi műsorokban adta át közönségének. Petőfi, Vörösmarty, Áprily életműve bemutatása mellett megszólaltatta a nyugatosokat. Ady Endre, Tóth Árpád, és Babits Mihály verseit tőle hallottuk. *A Jónás könyve* kétkedő, de mégis a feladatot vállaló értelmiségi portréját ő rajzolta meg. József Attila örökérvényű sorait, Tompa nemzetféltését tolmácsolta. S milyen hittel és hitelességgel tudta közvetíteni a hazai közönség számára kevésbé ismert erdélyi szerzőket, Reményik Sándort, Dsida Jenőt! *A Nagycsütörtök* sorai ma is fülünkbe csengenek, ahogyan ő mondta.

Jézus magányát idézte meg a getsemáni kertben, mikor a tanítványok elhagyták. Réti Árpád mély református hite a versekben igazi prédikációvá vált. Egyik kritikusa a "versekben élő embernek" nevezte. Tőle hallottuk Wass Albert, Nagy László, Kányádi ikonikus, nagy verseit.

Alkotó értelmiségi volt, presbitere a református egyháznak, tagja a Szent György Lovagrendnek tevékeny részese az Egri Fertálymesteri testületnek, a Kálnoky László Egyesületnek. Életem egyik nagy ajándéka volt az ő barátsága.

Halála után az emlékezések sora világította meg általunk ismeretlen ötven évét. Kolozsváron született, egyszerű családban. Édesapja technikai alkalmazott volt a

kolozsvári Operatársulatnál hol karbantartó, hol ügyelő, vagy jegyszedő. Így már gyerekkorában bejáratos volt a színházba. Elvárásolta a színpad világa, kamaszként mégis műszaki pályára készült, gépipari technikumba nyert felvételt. Korán elkerült otthonról, megismerte az önálló életet. Kemény akarattal küzdött azon, hogy pótolja műveltsége hiányait. Barátja könyvtárából kölcsönözte a klasszikusokat. Penzumot szabott magának, hogy naponta mit és mennyit kell olvasnia. Szívós munkával szerezte meg a humán műveltséget. Fiatalon ismerkedett meg élete későbbi társával Albu Erzsébet bábszínésznővel, aki akkor magyar–történelem szakra járt. Réti Árpád Marosvásárhelyen, a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola elvégzése után a helyi Nemzeti Színházhoz szerződött és huszonnégy éven keresztül ennél a társulatnál „szolgált”. Feleségével, támogatták egymást a műveltség megszerzésében, viszonylag korán összeházasodtak, s 52 évet töltöttek együtt. A Ceaușescu-diktatúrában vállalták az értelmiségi szerepkört. Szép berendezett lakásukat, kiterjedt baráti körüket hagyták ott, amikor 1989-ben – még a diktátor bukása előtt – áttelepültek Magyarországra. Feleségétől tudom, hogy az áthozott holmik között, az íróasztalban megtalálták később a lehallgató készüléket.

Az elsők között ismertem meg őket itt Egerben. A *Heves Megyei Hírlap* számára készített interjúban bizakodással tekintettek itteni életük elé. Lányuk, Iringó a híres egri Dobó-gimnáziumban talált támogató tanárookra. Később a színművészeti főiskolán bábszínész szakon szerzett diplomát, de a debreceni Csokonai Színházhoz szerződve nagyszínházban aratott sikert. Később Németországba ment, ahol az ottani Kelet-európai társulatnál állt helyt, s több filmes projektnek is részese lehetett. Kislányával, és élettársával Berlinben élnek Réti Iringó a temetésen emlékezett édesapjára, kiemelve annak szabad szellemét, atyai útmutatását, s tőle tudtuk meg azt is, hogy Réti Árpád a természet szerelmese volt, s kedvenc időtöltése volt a pisztránghorgászat, mire az erdélyi gyors folyású patakok lehetőséget is adtak.

A marosvásárhelyi Tompa Miklós Társulat, ahol Egerbe érkezése előtt dolgozott hálásan emlékezett róla, megemlítve szerepeit, s azt sem elhallgatva, hogy tehetségéhez méltó igazi nagy feladatot nem kapott. Talán ezért is települt át az anyaországba – vélekedett egykori kollégája. Igazi hazát a magyar nyelv és a magyar irodalom jelentett számára. Életműve sok száz hallgatójában hagyott kitörölhetetlen emléket. Legutóbbi találkozásunkkor színházi jegyzetei összerendezését tervezte. Fegyelmezett, összeszedett és mindig jobbra törekvő teremtő ember volt. Nem halt meg, példája, hite köztünk marad.

*Péter Erika***megfejthetetlen**

bárcsak megértenénk a madárvijjogást,
a magzat kifürkészhetetlen gondolatait,
a múlt nélkülözésének horpadásait,
ha ismernénk a hold béléseinek
igazi színeit, a haláltusát
és a kis dolgokban rejtőző csodát,
utódainknak hagynánk örökül,
de más elfoglaltság miatt
csak homokszemecskéket
cipelünk ide-oda.

az ősz korán kopog

nincs fűtés
az ősz korán
kopog
kendő-takaróba
bújva
fekszem
szégyellős kokott
az élet nem ad
meleget
ennyit mint
e kendő
életem magamra
húzva fekszem
vén esendő

kendőm régen
tarka volt
most rongyos
és kopott
mint az a fonnyadt
falevél
mely holnap
lepotyog

Bagi István

Egyszer volt...

Reményteli tavaszi délután ez
a főutcán sétálók kedvében
virágzó bokrok és fák járnak
és én is szinte ifjabbnak
érzem magam már hetekkel túl
a tüdőmet gyilkoló koronás víruson
légszomjam alig
a kutyát vezető fiúcskával
könnyen lépést tartok.
*Rég láttam gyógyuljon gyorsan
aztán újabb nyolcvanat!*
kedveskedett az újságos az előző sarkon
ajjaj gondolom nyolc is sok lenne
a kutya vidáman vakkant
lépteim utcai gitáros dala lassítja
egyszer volt, hol nem volt
ó de rég hallottam! *egy kislányka
olyan kék szeme volt mint az ég...*
na jó gyerünk tovább
fordítom el párás szemem
túl mélyen szól belül a dallam
*karcsú szép derekát
senki nem ölelte át...*

Éveim perselye

Minden évben egy érmével
lett gazdagabb perselyem
egyre duzzadt s előbb-utóbb
új Forintnak nincs helyem
takarékos igyekezet
helyszűkében mit sem ér
újabb érme ha elindul
mindhiába úgysem fér
beleszorulhat félúton és
reményt veszve néz körül
a persely meg elfáradt már
fogja magát kiürül.

Téli idill

Ki mondta hogy télen az erkélyen nem lehet?
na jó fél testtel a nyitott ajtóban.
Bár nem túl magasról de hasít a napfény
hát bélelj ki párnával karosszékben páholyt
és gyűjtsd be mellkasod meztelen bőrébe
a sűrűn záporozó D-vitamin nyilakat
talpadhoz pokrócból tégy terelő gátat
mert a padló mentén fagyos láva kúszik
s ahol éri jól megcsipkedi körmöd
szemrésed fogadja a zúduló sugarat
szeszélyes szivárvány vitustáncol benne
fátyolán át látod az égszínkéket:

madárka suhan át előtted apró drón
lenéz erkélyéről a szomszéd a padláson -
egyiknek az etető csábos aerodróm
másik övig hajol ne csak lábat lásson.

Találj rá magadban!

Kell valami! –
valaki mindennél hatalmasabb
kinek pillantásától porlik a szikla
és az ég meghasad
kell mert a mindenség gyenge játékszere
esendő az ember
emlékezete fájó sebeket őriz s egymaga
cselekedni nem mer.
Kell a Húsvét Sziget erőt adó fenséges ikonja
kell Zeusz és kell Isten
kell a kapaszkodó hogy félelmed legyőzhed
hogy bajodban segítsen
a Föld embere világszerte kereste magának
így hát támogató totem számtalan van
de te ne keresd tárgyokban regében és másban:
Te csak találj Rá magadban!

Sz. Tóth Gyula

Olimpiai Csokor – Tokió 2020

Ötkarikás szemek. Így jár, aki húségesen, odaadóan nézi a Tokiói Olimpiai Játékokat. Éjjel, nappal követi az eseményeket a tévében. És közben maga is sportol. nemcsak néz, költ.

Mintha játszásiból – à la olimpia

(2021. 08. 05. – kettő és öt között)

Nem hiába keltem korán
Kivágtuk a rezet komám

Vígan szól a köcsögduda
Jól megy nekünk az öttusa

Dobogón a napraforgó
Poharamban papramorgó

Szépen gyűlnek már az érmek
Teljesülnek a remények

Csodáljuk a kajakunkat
Dobáljuk a kalapunkat

Tizenöt már benn a zsákba'
Tapossunk a gázpedálra

Nyolc vasgyúró jól lapátol
De a győztes Tótká Sándor

Sok-sok magyar olimpikon
Lesz mostantól fénylő ikon

Az itt most a legjobb zárszó
Tamarának áll a zászló

Ország-világ lásson csodát
Szurkoló meg igya borát

(„A hátralévő versenyekre is (v)érmes reményekkel tekintő holt költő”. Aranyérmet érdemel, a dobogó legmagasabb fokára áll: Ködöböcz Gábor, a mi fiunk. Néki is szóljon a Himnusz. Ahol ép a test és a lélek, ott vibrál a szellem.)

(2021. augusztus 5. – 8:15')

Holt költő az Olimpián. Az aranyérmes főszurkoló nem alszik. Jelzi, két hete adrenalin és szerotonin túltengése van, mely meghatározza hangulatát és mentális állapotát. A játékokat nézve újabb rigmusokat gyárt.

Olimpiai tízpróba – játszásiból

(2021. 08. 07. 9:15')

Hat arany már benn a zsákba'
C csapatunk a mennyországba'

Nem félős csaj Kárász Anna
A lecsóba belecsapna

Mi sokaknak volt az álma
Majdnem húsz az érmek száma

Azt álmodtam virradóra
Bajnok lesz Bodonyi Dóra

Aranyak ezüstök bronzok
Az örömtől megborzongok

Négy magyar lány mosolyogva
Szökken fel a dobogóra

Azt mondja a Kozák-mantra
Hadd jussak már ötről hatra

Nagy kapus Magyarai Alda
Jót tesz neki a rivalda

Csipkedi magát Tamara
Megvan az újabb aranya

Volt a lányoknál amulett
Jól sült el az orosz rulett

A versfaragó kéri, sorait fogadjuk megértő szeretettel. Persze, a mi szívünk is akként dobban, és felidézi gyermekkorunk lelkes pillanatait is, amikor az úttörő oly vidám volt, és harsányan harsogta, „ajkáról ki se fogy a nóta...”

(2021. augusztus 7. – 11 óra 15')

Befejeződött az Olimpia. Vége, de nem hunyt ki a láng. A főszurkoló vallo-mása: „A bő két héten át tartó 'erőltetett menet' olykor-olykor figyelmeztetett a fizikai, fiziológiai korlátaimra és a koromra, de összességében egészen jól bírtam a gyűródést. Három év múlva jöhet a következő próba.” Így zár:

A tokiói olimpia margójára

– Lírai napló gyanánt –

(2021.08.08. 10:51')

Húsz gyönyörű érem fénylik az aranygép fedélzetén
Valahányban szivárványlik nemes harc és élő remény
S kik ezeket megszerezték mind egy szálig kemény legény
Csillagokként tündökölnek a magyar sport kéklő egén

Az ünnepi hangulathoz illőn, klasszikus magyarba csap át a záróvers: hatütemű 16-os. Méltó befejezés, méltó naplózárás.

(2021. augusztus 8. 11 óra)

Főhajtás. Kődöböcz Gábor is feltette a játékokra a koronát:

A japán lélek dicsérete

Mi öröktől fogva adott fegyelmezett japán lélek
Csodálhatták mindahányan messziről érkezett népek
Hogy nem győzött a vis maior s rendkívüli körülmények
Áldja őket Isten ember s legyen velük a Szentlélek

Közben Kiss Sanyi elküldi aktuális írását: *Japánok olimpiái és ebben vállalt szerepünk*. Én meg neki a verset. A vers, az írás mottójaként felkerült a *Kép és Krónika* honlapjára = <http://kepekronika.blogspot.com/>. Kiss Sándornak, többek között, van egy idevágó könyve: *Magyarok, akik szerették Japánt*. (Ismerem, írtam róla.) A mostani kompozíció jelzi: vannak magyarok, akik tisztelik Japánt. Néhány jó barát összehajol, játszanak: Gabi rímeket farag, Sanyi történelmet ír, Gyuszi csokrot köt. Szépen összejött.

(2021. augusztus 9.)

Opus mirabile

„Megragadott a város, és itt ragadtam”

Jámbor Ildikó beszélgetése Herczeg István képzőművésszel

Az egri képzőművész Herczeg István a nyár elején kurátora volt a Vitkovics Házbeli Keresztutak című kiállításnak, mely helyi, vagy a városhoz kötődő alkotók képeiből állt. Júliusban átvette aranydiplomáját, ugyanis fél évszázada végzett az egri tanárképzőn. Ismert és elismert művésze a városnak és a régióknak. Sokan Kopcsik Lajos mestercukrász méltán híres cukor-remekműveinek tervezőjeként és megrajzolójaként ismerik, mások tanári ténykedését emlegetik. Grafikáival, akvarelljeivel, és olajképeivel szerepel a tematikus kiállításokon. Két éve, édesapja munkáival és az üvegművész fiával közös kiállítását láthattuk Egerben. Képeiben, gondosan megrajzolt alkotásaiban a természet pusztulása, a világ veszendősége ellen tiltakozik. Sokrétű formálója az egri kultúrának. Hobbiból már több mint öt éve feleségével a felsőtárkányi *Rozsdaállók* között táncol. Ez a jelző illik a munkásságára is.

Beszélgetésünk folyton elkanyarodik miközben az egri vár szomszédságában, a Sánccban lévő házában a képekkel sűrűn telerakott szobabelsőben gyönyörködöm, sorra vesszük a gazdag életpályát.

Felesége, Deli Ágnes, akit az egri egyetem Angol Tanszékének nyelvész tanáraként ismertem meg, kávéval kínál, és néha bekapcsolódik a beszélgetésbe.

– *Az egri alkotókat bemutató Keresztutak kiállítás apropóján találkoztunk most...*

– Az Egri Kulturális és Művészeti Központ munkatársainak ötlete volt ez, ami-re felkértek kurátornak. Olyan embereket hívtak meg, akik valamilyen okból kötődtek Egerhez. Egy részük tanított a főiskolán, mint Földi Péter, vagy itt tanult, és itt ragadt Egerben, mint én is, vagy házasság révén „idekeveredett” mint Andrea Jovic. Balogh Zsókával a rajz tanszéken váltottuk egymást, Fejes Adriennel együtt tanítottunk, Ducsai Zolit tanítottam is, vagy Bugyi István, aki Eventusos volt, aztán Nyíregyházán végzett, és tanárként visszatért ide. Lettek volna többen is kiállítók, de a tér korlátokat szab. Csak annyival egészítettem ki a tárlatot, hogy egy római egyest írtam a cím mellé, jelezve, hogy ez egy sorozat első része lehet. Hiszen sokan vannak, akik itt alkottak, és alkotnak most is, vagy ide kötődnek.

– *Létezik olyan, hogy egri képzőművészet?*

– Igen, sokféle egyéniség jött itt össze, de az anyag együttesen szerintem erős minőséget képvisel, s a kiállító tér is hozzájárul a jó hangulatú összhatáshoz.

– *Véleményed szerint a Vitkovics Ház jó kiállító tér?*

– Igen, nagyon szeretik. Harminc éve Csont Istvánnal (s ha jól emlékszem veled is) lobbiztunk, hogy ez művészeti helyszín legyen, s meg is felel ennek a funkciónak is.

– *Ötven éve kaptad meg a diplomádat a Tanárképző Főiskolán, ami akkor Ho Si Minh nevét viselte. S ahogy te fogalmaztál: itt ragadtál. Hogyan értékeled szakmailag ezt az öt évtizedet? Művészileg hogyan fejlődöttél?*

– A fejlődésem igazából sajátos, egyéni módon történt, folyamatosan, hiszen rajzolni és festeni már a kisképzőben megtanítottak. És persze nagyon sokat tanultam itt a főiskolán is. Nekem mindkét intézményben nagyon jó tanárim voltak. És hogy ragadtam itt? Amikor 1966-ban itt voltunk a Budapesti Képző-és Iparművészeti Gimnáziummal kirándulni, Bélapátfalva, és Felsőtárkány után idejöttünk. Ültem a Dobó téren, szemben a Minorita templommal. Kék volt az ég, pirosak a háztetők, galambok röpködtek. Béke és nyugalom volt. Mellém ült egy bácsi, elkezdett szájharmonikázni...

– *És megragadott a város?*

– Igen, mert szüleim akkor már Miskolcon laktak (édesapám a Műegyetemen géprajzot tanított), átköltöztek Sajószentpéterről, ami a szülővárosom, de akkor én már Pesten tanultam. Másodikként beadtam ide a felvételi papíromat, fölvetek, és itt ragadtam. Sokkal élhetőbbnek éreztem Egert, mint Pestet, vagy Miskolcot.

– *S diploma után rögtön a tanszéken maradtál?*

– Nem. Grafikus és makettezőként, majd címfestőként dolgoztam, aztán katonának hívtak be. Aztán egy rövid ideig a Pincegazdaság következett. Egyébként Ernő bácsi (Nagy Ernő festőművész) szerezte nekem ezeket az állásokat, aztán hívott a tanszékre, és 1978-tól a rajztanszéken tanítottam előbb Blaskó János, majd Nagy Ernő tanszékvezetése alatt. Nagyon sok jó képességű és szorgalmas volt tanítványom dolgozik művészeti, kulturális szakterületen Egerben – pl. Veréb Emese, Bulla Márti, Gyöngy Csilla, Ducsai Zoli –, de országszerte is. 1984-ben felmondtam, mert a főiskola akkori főigazgatója nem engedélyezte a fizetés nélküli szabadságomat, és éppen építkeztünk.

– *S utána következett a szabadúszás, és később az Eventus..*

– A szabadúszás nekem nagyon megfelelt. Akadt elég megrendelés, befejeztük a házat, s nagyon sokat kirándultunk: tiszavirágzás, szarvasbögés – ezek az élmények mind megadtak.

– *Az Eventus egrri szakközépiskola alkalmazott grafikusokat képez. Az itt eltöltött két évtized alatt is voltak híressé lett tanítványaid?*

– Igen. Bugyi István grafikus, vagy Szabó Ákos, aki Erdélyből, Barótról származott ide. Ott van az az orrszarvú – mutat a falra egy rajzra – amit egy ugyancsak Barótról származó grafikusművész – Gyulai Líviusz – rajzolt meg egy Dürer ab-

rázolás nyomán és Ákossal és diákjainkkal felfestettük az iskola kapujára. Voltak ilyen tanítványaim. Néha hallok róluk, és feltűnnek a közösségi oldalon. Tehát élmény volt az oktatás! Remélem, hogy sok diákomban sikerült feléleszteni és fejleszteni a szakma szeretetét. Hasonlóan ahhoz, amit én kaptam egykor fantasztikus tanáraimtól, Szalay Zoltán, Seres János, Blaskó János, Nagy Ernő festőművésztől, Baskainé Klári néni művészettörténésztől, Udvarhelyi Károly, Futó József, Strbák István földrajztanáraimtól.

Az elődökről és az utódokról szóló eszmecsere közben pásztázom a falakat. Sok nagyszerű rajz, grafika kelti föl a figyelmet. S rengeteg címer! Mint megtudom, országszerte sok település új címerét tervezte és heraldikailag zsúriztette. A képeken az ember és természet küzdelme jelenik meg, s szomorú látélet mai világonkról, mind eközben bizakodás, egyfajta Isten-hit.

Időközben megérkezik a fiúnoka, kilenc éves kislány, akivel a Titanic-modellt fából építik. Az őszi fényekben ragyogó kert tele különleges növényekkel, magaságokban gondozott zöldségfélékkel és virágokkal. S ott középen egy saját kézzel ásott tavacska, benne különleges aranyhalakkal. Meg is etetjük őket. Itt lehet majd vízre bocsájtani a Titanicot is.

Köszöni jól van, alkot. Még emlékeztet rá, hogy ne feledkezzek meg közös barátunk, Kocsik Lajos születésnapjáról, akivel együtt készítették moszkvai Eszterházy Cukrászda cukor díszműveit, egy Andrej Rubljov-ikon másolatát, egy Szent György-ikont, ami II. Alexij pátriárka ajándéka lett, az egri Aranyoroslánban (Offi Ház) a világ legnagyobb (Guinness-rekord) cukorképét, no meg a Marcipánia barokk szobáját, a számtalan egyéb kiállított gyönyörűség mellett!

Beszélgetésünk közben többször hívják telefonon: kiállításügyben, és Felsőtárkányból is, a néptáncsoportból. Hetvenen túl ez nem is rossz. Így lesz az ember rozsdáálló.

Szentgyörgyi László

Palackposta

Illúziók

Lemondtam mindenről,
főleg az illúziókról.

Ez volt az utolsó –
na jó: utolsó előtti...

Csak szembe!

A
tükörből
néz
vissza
rám,

akivel
olykor
szembe-
nézek.

Bizonytalanság

Fogadalom!
Fogad a lom.
Fogad alom...
Fog a dalom?

Jótanács

Barátom, figyelj:
nem kell mindent leírni!
Csak amit muszáj.

Nehéz ember

Felrúgott
minden írott
szabályt.

Sőt, néhány
íratlant is...

És holnap?

Jó napom van:
azt is érteni vélem,
amit nem értek.

Vigasztalás

Elmúlik neki,
mint politikusnak a
lelkifurdalás.

Milyen élet ez?

Újrakezdeni
nem lehet, nem érdemes.
Milyen élet ez?

Egy regényíróról

Leírt ő mindent,
ami eszébe jutott –
olykor többet is...

Maros-parti anziksz

Vásárhely
vissza-
vár.

Nehogy
már,
dehogy
vár,
taszít
már

ez
a hely.

Véleménykülönbség

- A hosszú versek
mind olvashatatlanok.
- A rövidek is.

Szerelem

Hommage á Szabó Lőrinc

Se szép, se okos
nem vagy. De engem szeretsz.
Ez éppen elég.

Válság

Ma sem sikerült
többlépcsős verset írnom.
Egylépcsőset sem.

Szegény fejem

Itt állok (ülök).
Fiatal se vagyok már.
Öreg is vagyok.

Mint a filmekben

Az élet nem olyan,
mint a filmekben.

Az élet olyan –
amilyen.

Poétika

Ha akarom: vers;
ha nem: akkor is.

Gnóma

Derülj csak rajtam,
hisz nevetséges vagyok.
Amiként te is.

Minek?

Szonettet írni –
ha akarnék, se tudnék.
Meg aztán minek?

Pápai Judit

Szivárvány-játék

Áttetsző, apró csodát látok:
Körülvesz millió buborék.
Némán figyelem, elvarázsol:
Ezer szín, millió árnyalat, tükröződő fény.
Fényes szivárványként játszik a teljesség,
Hogy aztán kipukkanva szembesítsen:
Ennyi volt a lét.

Csendes fények

Fények játszanak...
Az éjszakai csendben, sötétben
az utca néma fényei.
Eltakar a homály, kiemel a fény.
Rávilágít...
Arra, ami számít.
Fények játszanak...
A lélek fényei némán, csendben
gyúlnak új lángra.
Véget ér a múlt, kezdődik a jelen.
Megérinthet...
Ha hallgat az értelem.
Fények játszanak...
Utcai és lélek-fények néma
harmóniája egy pillanat.
Érzéseket ébreszt a futó érintés.
Átélted...
Te is része vagy.
(Fények játszanak...
Apró érzelem-lámpások gyúlnak
a megszokás-homályban.
Kimondatlan kérdés hangzik el:
szólítana a perc...
Tiéd az út, ha indulni mersz.)

Kártyaparti

„Tizenkilencre lapot kérek.”
Kockáztass! Felszólít az élet.
Meg mered tenni? Vállalod?
A múlt már tiéd. Holnapod még for-
málhatod...

(Ön)értékelés

Annyit érünk,
amennyit vállalunk;
porba hullunk,
vagy mennyibe szállhatunk.
Ahogy szállunk,
sosem vesznek észre,
csak azt nézik,
mikor lépünk félre.
Nincs dicséret,
csak átkot szórnak ránk,
ha szólhatnánk,
csak annyit mondanánk:
tévedni kell,
hogy győztesek legyünk,
lehetsz velünk,
vagy küzdhetsz ellenünk.
Dolgozunk,
így hibáink is vannak,
szentek csak a
tétlenek maradnak.

Vad és szabad

Vad és szabad – Te ez vagy. Szabad és vad.
Ismerj meg! Ismerd meg önmagad!
Szorítanak láncaid? Tépjed szét
Hamis álmaid hazug ígérését.

Vadnak születted. Élj, ahogy neked jó!
Ne a megadás legyen takaród!
Dobd le álarcod! Vállald, hogy ki vagy!
Lezárt ketrecedben nem találsz vigaszt.

Tudni kell

Szeretni tudni kell,
Hogy soha ne félj,
Tudnod kell hinni is,
Hogy bízva remélj.

Kacagni tudni kell,
Hogy boldog lehess,
Tudnod kell sírni is,
Hogy újra ne vess.

Szenvedni tudni kell,
Hogy majd talpra állj,
Tudnod kell bízni is,
Hogy emberré válj.

Erdőjáró

Szekeres Mária

körvonalak

testem nekifeszül a térnek.
percek telnek, léptek, arcok
belém égnek, leperegnek.

az utcán cseppek zuhannak,
erednek, és az Idő jön elém
Veled: kikerülhetetlen Jelennek.

kirakat-arcomban felvillan
mosolyod Fénye, Végtelene,
a pillanat bezárul pupillámon,
s összezsapnak síkok, valóságok
a törött világon, az elhajló terekben
bujdosó, rejtett Mennyszágon...

A Remény

József Attila emlékének ajánlva

„a homokos, szomorú vizes síkon”
egy szép virágod hajladoz, mit
nem lát, soha senki, Tied csak titkon,
mint szavaim - Benned - magamhoz.
és vándorolnak, sokan hol így, hol úgy,
senki-látta síkokon, takarva ezzel-azzal,
úzve néha válaszáért, - pedig itt érinthetetlen
ez a táj, teremtve csak Egyetlen Tekintetért...

ne mondjátok soha ti sem: „kinek is szólanék”?!
az Idő szoríthat, a szennyes ár tehetetlen hasadék,
mint kikerülhetetlen, de felül Dicső, és meghallgat az Ég!
Szava sok vizek zúgása, s néz miránk, mindannyiunkért...

alamizsna

szeretetem áradó könnyei
magamat fürdetik titkon:
milyen jó vagyok...
szánalmam alázna,
de vevő vagy így is -
csekély alamizsna
éhséged csillapítja...
éhségem csillapítja...

Szecsó Adrienn

Édesapám – Dr. Szecsó Károly

Szeretnénk néhány személyes emléket megosztani édesapámról. Már másfél éve, hogy eltávozott közülünk, de engem még mindig olyan érzés fog el, amikor hazajövök, hogy itthon vár.

Gyerekként nagyon szerettünk vele lenni, rousseau-i nevelési elveket vallott. Úgy gondolta, hogy szabadon eldönthetjük, mit csinálhatunk. A nővéremmel többnyire csak játszottunk. Csak akkor szólt ránk, ha tudományos kutatómunkája vagy a híradó nézése közben hangoskodtunk. Egyetemista koromban kialakult köztünk egyféle szertartás: amikor indulni készültem, összeérintettük pár másodpercre a homlokunkat, ezzel jelképesen átadva hatalmas tudásából egy részt, hogy így gördülékenyebben menjen a tanulás.

Kamaszkoromtól fogva csodáltam lankadatlan kutatókedvét, hatalmas munkabírást. Hihetetlen tudással rendelkezett! Sok ismerősömnek ezt úgy írtam le, mintha egy élő enciklopédia lett volna. Állandóan pörögtek a gondolatai : a modern technológia hasonlatával úgy működött, mint egy internetes böngésző, amelyen párhuzamosan rengeteg oldal futott egyszerre, és ezeket nem lehetett bezárni. Meglepő asszociatív képességgel bírt, egy dologról számtalan másik jutott az eszébe. Emiatt előadásain, könyvbemutatóin sokszor elkalandozott a témától, azonban lelkesedése magával ragadta a hallgatóságot, és elnézték neki ezeket a kitérőket. Nekünk, közeli hozzátartozóknak szüntelen tovább kívánta adni mindazt, amit tudott, és amikor már látta, hogy nem tudunk figyelni rá, csodálkozva kérdezte: Nem akartok tanulni? Igazi tudósként saját világában élt, azonban Egerben és amerre járt, tisztelték és szerették.

Ha most magam elé képzelem, akkor dolgozószobájában látom, ahol kora hajnaltól dolgozott könyvkupacoktól és iratcsomóktól körülvéve. Zseniális elméjével rengeteg könyvét és feljegyzéseit teljesen átlátta, csak számunkra tűnt ez összevisszaságnak.

Nem sokkal azután, hogy elhunyt, még sajtó lelkem fájdalmát egyik álmomban enyhítette. Beléptem a szüleim lakásába, és ő a konyhában így szólt édesanyámhoz: Ne aggódj, csak sétálni mentem el, már itt is vagyok! Igen, ezt éreztem, amikor pár napja a sírjánál jártam. Így szóltam hozzá : Édesapám, te nem itt, hanem mindig velem vagy, és tanácsaiddal most is segítesz. Másfél éve csak a tested távozott e világból, szívünkben örökké tovább élsz.

(Elhangzott a gyászmise alkalmával Egerben, a Kisasszony kápolnában 2021. augusztus 27-én)

Véghelyi Balázs

Mindenki hibázhat

Villó nem kért az ebédből.
„Azért nem éhes,
mert adtál neki nasit!” –
mondta szemrehányóan anya.
Ekkor Villó szigorún rám nézett:
„Apa, kérj tőlem bocsánatot!”

Villó dala

Villó hajósat játszott.
A matrac volt a hajó,
a szőnyeg a tenger.
Egy labda belegurult a vízbe,
de Villó utána ugrott,
hangosan énekelve:
„Nem tudok elsülyedni és ez nagyon jó,
úgy keresem a focilabdát, mint egy
sündisznó.”

Az igazságosztó

Villó nem szereti,
ha Teofil összefirkálja a rajzát,
ezért szelíden arrébb ültettem őt.
Teofil elsírta magát.
Villó anyához szaladt:
„Apa gorombáskodott Teofillal!” –
és választ sem várva, visszaült a helyére.
„Villó, én nem gorombáskodtam...
És nem szép dolog árulkodni!”
Villó megint anyához szaladt:
„Apa azt mondta, hogy ne árulkodjak.”

Autó!

Teofil rajong az autókért.
Első szava is ez volt: AUTÓ
Eleinte meglegedett azzal,
hogy beült hátra a gyerekülésbe,
akkor is, ha nem mentünk sehová.
Most már a kormánynál akar ülni.
Néha együtt parkolunk be a kertbe.
Segít kormányozni, és közben kiabál:
AUTÓ! AUTÓ! AUTÓ!
Ha beálltunk, nyomatékosan jelzi,
hogy kiszállhatok.
Nincs már szükség a segítségemre.

„Mint a gyümölcs a fán”

Hárman jöttek hazafelé:
anya sétált,
Villó rollerezett,
Teofil motorozott.
Villó egyszer csak megszólalt:
„Anyá, most te vagy a cseresznyeszár,
és mi vagyunk a kis cseresznyéid...”
És csüngtek ajkán szótlánul.

Drotleff Zoltán

Hallgass csendet

Hivalkodó kiabálás,
messze jut, de mindhiába,
szívhez szóló, néma áldás
nem enyész el soha sárba.

Ricsaj testünk zűr-zavarja!
Csend a zajnak nem barátja,
mert azt csupán vérünk hajtja,
és elmúlás zár magába...

Legszebb szó, mely örök marad,
ez lelkünknek halk virága,
amely ének onnan fakad,
jótettünk lesz koronája...

A Megváltás

A némaság üres!
Merőben más a csend,
amely teremtésünk
Lelke által tüzes,
eleven tartalom,
végtelen, ősi rend,
amit, ha engedi,
az embernek teremt,
hol hallhatja hangját,
és értheti dalát:
amazt a nagy csodát,
amelyet érette,
önként, szeretetből
húsvétkor Jézus tett!

A természet meséje

Fényleplet húzó, ébredő hajnal,
bíbörpalástban elszenderült est,
s eme két mulandó, csodás mesét
szép emberlét szivárványívnek fest...

Csatáné Bartha Irénke

Én mégis őrzöm...

(Trianon lélekromboló tragédiája után is)

Itt hömpölyög árva sorsunkon át,
ránk sűrűn teríti a gyűlölet fátylát,
hazug szólammal házadig nyúl,
s a határokért ádáz csata dúl!
Az eltűnt határnak már nincs oltalom,
ahol az erdő, a hegy elrabolt vagyton,
a sok város, falu idegen uralom,
micsoda összelopkodott birodalom!

A boldogságot marasztaltam,
de nem maradt velem,
Trianon elszaggatta eredet-gyökerem,
eltépte magyar testvér-kötelem,
az ősi dallamokra se hallgatott,
minden igazság elől gazul kitért,
a sok hazug csellel győző pribék.
És jöttek véres vihart termő nyarak,
fenyegető dörgések ma is fojtogatnak,
és szívszaggató, komor zivatarok
villámmal átkozzák az éjszakádat...!

Tudod, mit rejt a köd nekünk?
Egy-egy zokogó erdőt, kísértet -fát,
odvakból rád vicsorgó rém-pofát,
tömény gyűlöletet a felkavart haraszt.
Anyád hívó szava a határon túl maradt,
a völgyek bölcsője is, mi egykor ringatott,
s bár otthont, lelket megfojt a sötét,
mégis őrzöm egy kitavaszdó, jobb világ hitét!

Új Pilátusok jönnek

Fáradtan lépked a hajnali ösvényen,
forrnak, tülekednek a gyilkos szavak,
már fenik a baltákat, a késeket,
tenyeréből szögek kínja olvad.

Vére csurog fejszére, bokorra,
kínok kínjával feszítik keresztfára,
leköpi, gúnyolva tülekednek,
egyre jobban szomjaznak vérbosszúra.

Terjed a hír: az áldozati Bárány feltámadt,
nincs már a kereszten drága teste,
bosszús ellenségei jönnek kételkedve,
nincs vége, hossza a kíváncsiságnak.

Új Pilátusok jönnek, fölényes, göggel
báméskodó siserahad, a kereszt árnyéka alatt
indult véres, vad tivornyára,
bűnbak- kereső arccal fel a Golgotára.

Énekük eretnek ének nekem,
vérszomjas haramia- himnusz,
csak kapjam kezembe” Ady ostorát”,
hírüket, porukat is elkergetem!

Fehér lepelben árnyék suhan át a tájon,
fölhussan egy-egy csókasereg,
örömserlegből kortyol a Hold,
a csúcsokon sugaras fény ömlik el.

Sejtelmes éjszaka, szégyen, döbbenet,
inog a hegykaréj, a völgy is nyugtalan,
mi lesz velünk, édes Istenem,
ha egyszer haragod lavinája ránk zuhan?...

Bertha Zoltán

A hungarocídium stációi

Szíki Károly: Trianon – Halálbéke

Az Illyés Gyula által gyalázatosnak, eszelősnek nevezett „térképszabdalo” és „terület-habzsoló” ceruzahúzogatók, akik a katasztrofális 1920-as trianoni döntést kitervelték, elvégezték és végrehajtották, még azt is elérték, hogy később legfeljebb szerződésnek nevezzék a magyarság ellen elkövetett nemzetgyilkossági kísérletüket, ármányos gonosztevéseiket, jóvátételmentes bűncselekményüket. Pedig ez valójában egyoldalú rablódiktátum, könyörtelen parancs, kivégzési ítélet volt. Halálos ítélet, ahogyan azt például Makkai Sándor is leszögezte 1937-ben: „a békeszerződések csakugyan halálos ítéleteknek bizonyulnak”. Keserűen hozzátéve, hogy a világ „elég gonosz volt ahhoz, hogy egy nagy történelmi hivatást betöltött és Európa egyensúlyát biztostó nemzetet úgy dobáljon szét, hogy annak tagjai lassan, de biztosan elvérezzenek és szétmálljanak.” Szemernyi körültekintés, méltányosság, igazságosság nélkül tették meg ezt a nagy hatalmak; ahogyan Szíki Károly megrendítő monumentális új könyvének már a címe is kimondja: halálbéke ez. Jaj a legyőzötteknek, az alávettetteknek, a magyarságukban megalázott, szétkaszabolt, megnyomorított páriasorsra juttatott milliiónak. Az elszakítottaknak, akiknek minimális emberi joguk sem maradt identitásukat – anyanyelvüket, kultúrájukat, hagyományaikat – őrizni, mert csalárdul hiába ígérték nekik kisebbségi autonómiát az első pillanatban még, helyette azután rögtön elüldözés, beolvasztás, likvidálás lett az osztályrészük (akiknek templomul és iskolául az „ég sátorát” ajánlgatták a zsákmányéhes idegen megszálló hatalmak és utódállamok Reményik Sándor nevezetes verse szerint is); és velük együtt szenvedtek az egyharmadnyi részben mégis meghagyott (és így abszurd módon széttrancsírozva az önmagukkal határossá tett) csonkaországok is, látva nemzettestvéreik kilátástalan sorsát.

A magyar passió száz éve tart, ezt jelzi a Szíki Károly könyvének borítóján kereszt alakban felrajzolt *Trianon – Halálbéke* szavak elhelyezése is. Velünk és bennünk élő, folytonos, permanens, totális Trianon ez – s mint ahogy ez a csaknem háromszáz oldalas, nagyalakú kötet felkavarón katartikus szenvedéllyel és részletgazdagsággal nyomatékossítja: valójában egyfolytában, több mint ezer éve is már a minket megsemmisíteni, kiirtani akaró világbirodalmi erők (a „Top-Kaszt”) törekvéseivel szemben kell a megmaradásunkért hadakoznunk. A nagy összefüggésekben a globális erőszaktevők és a környező népek nevében fellépő vérszomjas politikai bűnözők banditizmusa kegyetlenül összefonódik. Bizonyosság rá a következmények nélkül elkövetett genocídium, hungarocídium, amely el-elhatalmasodó hullámokban tört fel és pusztította százezerszámra az ártatlan magyarokat a Délvidéken, Erdélyben, a Felvidéken vagy

Kárpátalján, ahol a magyar férfiakat kényszermunkatáborba, halálgulágókra hurcolták a második világháború után, hazug és aljas „málenkij robot” felkiáltással; s ahol napjainkban is úgynevezett „nyelvtörvényekkel” lehet önazonosságuktól megfosztani a szülőföldjükön őshonos magyarokat, cinikusan azt tanácsolva nekik, hogy akinek nem tetszik az idegen államnyelv kötelező használata, az távozhat is, ahova akar – őseredeti szülőhazájából kiebrudalva.

Ez a nagyszabású mementó, amelyet Szíki Károly most összegzőn megalkotott: valóban freskója, tablója az örök magyar szenvedéstörténetnek. Ám úgy, hogy a krisztusi tanítás szellemében a bünsorozatot nem fedi el, hanem minden mozzanatában átvilágítja, s a magyar golgotai kínhalál utáni magyar feltámadásban reménykedve. Keresztényi elkötelezettséggel rántva le a leplet a gyilkosok minden egyetemes emberi jogelvet sárba tipró ármányairól, de az örökélet fényében beteljesülő igazságtételben is rendületlenül bízva. Sőt még az evilági helyrehozatal esélyét sem vetve el – feltéve, ha a pusztza önsiratás (és a vele gyakran együtt járó lemondás, öncsonkítás, önfeladás, beletörődés) helyett a cselekvő erkölcsi és politikai revízió kivívandó lehetőségét is igyekszik megragadni a tántoríthatatlan tenniakarók serege. Ha „pusztulunk, veszünk” is napról napra – morálisan legyőzhetetlen az, akit oktalanul bántanak, s az erkölcsi fölény ráadásul még reális jóvátétellel is átfordulhat a história örvényes forgandóságában. Hiszen már az is csoda, „hogy még mindig nem voltunk szívesek belepusztulni a feldarabolásba, kismizmizésbe, megtorlásokba, jogfosztásokba, deportálásokba, megaláztatásokba és a mindennapos megfélemlítésekbe.” És az elévülhetetlen békés jogigény csak arra vonatkozik, ami autochton tradíció és legitim önrendelkezés alapján a miénknek tekinthető – merthogy „a gyilkolás, a háború, a hódítás nem tartozik a népünk eszméihez.” A „haza nem érdek, hanem érték.” S így marad aktuális és komoly válaszkövetelő szakrális kérdés, hogy az isteni iránymutatáshoz visszatérve vajon „alkalmas-e a Szent Korona Értékrend arra, hogy emberközpontúvá tegye az emberiség életét a jelenlegi gazdasági központúság helyett? Alkalmas-e arra, hogy egy boldog társadalmat tudjon felépíteni?”

A bele nem nyugvó tisztánlátás szándékával megkomponált szövegfolyam elsősorban különleges mozaikos sokszínűségével és asszociációs dimenzióival indíthatja meg olvasóit. Műfaji, hangnemi, stiláris összetettsége oly mértékű drámai hatást kelt, hogy az leginkább a legmagasabb hőfokú lírai, látomásos, apokaliptikus próféciaik hevéletéhez fogható. Az eszkatológiai távlatok keretezik a kiszolgáltatottságban vergődő személyes sorsok, a szörnyűséges történelmi események, az egyre kíméletlenebb magyarságpusztító folyamatok ábrázolását. S a fehérizzású nemzetföltő és nemzetmentő indulat hitelességét az aprólékosságukban, felsorolászerű veszteséglistákat, bűn-, illetve szenvedéslajstromokat készítő precizitásukban is megrázó költői, epikus vagy esszészerű leírások csak tovább fokozzák. Egy nemzet folytonos, végeérhetetlen tragédiája és végzetdrámája boltozódik így fel – amelyben az elcsatolt, elbitorolt ma-

gyar helységek neveitől a háborúkban elesettek adatain át a kommunizmus áldozatainak hozzávetőleges, de egyes vonatkozásokban egészen akkurátus feltérképezéséig tömördek adalékkal és mozzanattal telezsúfolt, történettudományos jelentőségű írott és elbeszélte enciklopédikus tényanyag, dokumentáris valóságtapasztalat halmozódik össze. Csak például azok a részletek is vérfagyasztók, amelyek az 1944–45-ös katasztrófa irtózatát taglalják, boncolgatják, testközeli perspektívából láttatva a felvidéki magyarok (a máig nem hatálytalanított Beneš-dekrétumok utasításai szerinti) kálváriáját a „hontalanság éveiben”, a szülőföldről kitelepítés, a marhavagonokba telerésztelés időszakából, az erdélyi falvakban öldöklő martalóc vasgárdisták vérengzéseit, a délvidéki, bácskai vérbosszú faluról falura nyomon kísért jeleneteit, ahogyan a jóval több mint félszázézer számra lemészárolt magyarok sokaságával még a saját sírgödreiket is megásatták, mielőtt sortüzekkel belelőtték vagy járművekkel gázolták őket halomra (s tetemeiket olykor a Dunába hajigálták vagy éppen elégették) a tömeggyilkos szerb partizánok. A horrorisztikus rémtörténetek rengetege egyszerre historikus tényzőn, és elborzasztó sorsjelkép. Az árulással, cselvetéssel, terrorral teli magyarelleses hőhértörténelem szimbóluma. S ez a magyargyűlölet száz éve egyvégtében tombol, de előtte is már számtalanszor őrzöngte ki magát. A szerző ezt az irracionális, tébolyult elvetemültséget pedig gyakran a szellemes, szóeleményes megnevezések vitriolosan akasztófahumoros, groteszk, bizarr hangzásformáival igyekszik valamiképpen érzékelteni – hiszen mindezek a történések köznapi szavakkal, nyelvi alakzatokkal szinte már utolérhetetlenek is. Különös stiláris erőfeszítések szükségesek valóság és kifejezés összehangolásának megkísérléséhez és megkísértéséhez. A trianonista magyarfalókat, a „bordélyszínház Trianon-bál”, a „paktum-diktátum” haszonélvezőit például „a Sátán sántáinak”, a „Top-kaszt megbízott-meghízott tollas madarainak” titulálja; fogalmazványait „birodalom-irodalomnak”; a hazaáruló magyarok gyűldéit „zsivajos zsványtanyának”; a kishitűeket magukat áltatóknak és altatóknak.

A Trianon-szindrómát Szíki Károly – csaknem félszáz társszerzőjével együtt – egy ugyancsak a századik emlékévből megjelent reprezentatív antológiában is körüljárta már. Az *Amiért a harang szól – Száz éve szétszaggatottan (Trianon 1920–2020)* című impozáns kiadvány Mezőkövesden látott napvilágot 2020-ban, Daruszögi Hajdu Imre szerkesztésében, Csirmazné Cservenják Ilona, Pázmándy László, valamint az ötletgazda-szponzor Sebe Imre János társszerkesztésében, az ő bevezetőjével. Az azóta már bővített második kiadást is megért, visszhangos sikerű kötet az egyetemes magyar fájdalmat – a Bereti Gábor sűrített metaforája szerinti „süllyedő kompország” bánatát – olyan irodalmárok, történészek, szépírók műveivel szólaltatja meg, mint Mihályi Molnár László, Mohás Lívia, Czipott György, Ködöböcz Gábor, Mák Ferenc, Máté László, Sima István – s a névsor természetesen csupán jelzésértékű lehet, amiképpen a jellegadó hangulatot megteremtő, ideidézett néhány verssor is: „Fogyunk, romlunk, mégis megvagyunk” (Kaiser László: *Magyarok*); „Áldást kérnek és remélnek

/ a megcsönkített ország ölelésnyi népe, / Trianon árvái maradék hazájukra, / a kitaszítottakra, megalázottakra, üldözöttekre” (Csatáné Bartha Irénke: *Trianon árvái*); „Népünket szétvágták, hentes asztalon, / Barbár kezek és vérgőzös fejek. / Átkozott legyen neved Trianon, / Mert nem gyógyulnak, soha a sebek” (Pázmándy László: *Kései rekviem*); „Egyszer csak azt vették észre szegények, / hogy hiányzik hazájukból egy darab, / hogy aki ki se mozdult otthonából, / hirtelen idegen országba szakadt. // Fölsírtak városok, faluk, emberek, / férfi, nő, felnőtt és gyerek szenvedett, / elidegenedtek kedves vidékek, / hol magyarnak lenni többé nem lehet” (Fecske Csaba: *1920. június 4.*). A vallomásos és emlékező vagy éppen történet- és társadalomtudományos, kisebbségsszociológiai, művelődéstörténeti tanulmányok, esszék igen gazdag rajzát nyújtják az elszakított nemzetrészek száz évnyi létharcának, mai helyzetének és identitástudatának, pontos önismeretének. Itt közölt írásaiban Szíki Károly mindezt látva így összegzi buzdító hitvallását (az örök érvényű „justice for Hungary” és a „magyar hiszekegy” jegyében, ébresztőt fújva és csakazértis daccal lázítva a „tunyaság ellen”): „Mert még nincs semmi befejezve. Csak most kezdődött el.” – Az antológiát méltatók sorából pedig említhetjük Gerencsér Zsoltot, aki szerint a könyv „hiánypótló a maga nemében, nagyszerű írások sorjázna” benne; Bakacsi Ernőt: a „cím egyenesen zseniális, mindent kifejez”; Patkós Attilát: „Becsés, nagy értékű, tárgyilagosan elkötelezett, tiszta nemzeti érzelmű, ráadásul krisztusi lelkülettel is megáldott kötet”; Batta Györgyöt: „Ez a mű csupa tény, csupa erőt adó gondolat; afféle röntgenfelvétel a mai magyarokról”; „mi a kereszt népe vagyunk, vagyis tudjuk, hogy a feltámadás valóság, hiszen az Isten mindig helyreállítja az egyensúlyt”; Gábor Ferencet: „Trianonhoz, a magyarság Golgotájához vezető út kín és szenvedés keresztjével van teletűzdelve. (...) Nem száraz számok, inkább beszélő adatok kerültek a lapokra veszteségeinkről, románná, szerbbé, szlovákká, hazátlanná vagy földönfutóvá tett sorstársainkról. A szerzők közül többen is, a lelki-Trianonból kivezető útról is írnak, lehetőségeket vázolja fel, ami a nemzet jövőjét illeti. A könyv legnagyobb érdeme talán az, hogy nem panasz- és zokszót, hanem reményt sugároz.” Igen, s aki a „bennünk égő Trianon” lebontását akadályozza, aki „az igazságtalanság, a gyalázat, a hitványság ellen nem emeli fel szavát”: az csakugyan „nemcsak magyarnak, embernek sem érdemes!”

*

És Szíki Károly *Trianon – Halálbéke* című mostani, új könyvének is egyik fő érdeme, hogy a hétköznapi, emberközeli szenvedéspillanatok milliányi sérelmének, traumájának látványát egységes, koherens példázatos vízióvá és sorspanorámává tágítja. Valóban – ahogyan az alcím is tételezi – egy nemzetdráma drámája született meg, a magyarsággal mint vádlottal, s az ellene uszulókkal mint bűnözőkkel. S a megrágalmazott vádlott (akinek egyetlen „bűne” a magyarsága) itt is megszólal (mint Fábry Zoltán híres kiáltványában, esszé-manifesztumában). A kollektív bűnösség embertelen vádjával szembehelyezi a kollektív igazságbeszéd affirmatív érvényességét. S vi-

szontváddal illetve azokat, akik ennek a népnek az életére törtek és törnek. S mint Wass Albertnél, aki a világhatalmakat vonja kérdőre, felelősségre – és kárhoztatja őket a magyarság tragédiájáért, úgy itt is litániaként, sérelemsoroló, panaszdeklamáló vádbeszédként árad el az ítéletes önkijelentés: „Vádolom a Trianon diktátum minden megalkotóját (...) Vádalom a nagyhatalmakat, akik becstelenül elorozták területeinket (...) Vádolom az emberjogi szervezeteket, akik szemet hunytak a folyamatosan zajló bűncselekmények fölött!” Az egész magyarság nevében elhangzó mondatokat azonban még védőbeszédként is elutasítják, sőt újabb vádak alapjává emelik azok, akiknek a számára a magyar nép pusztasága léte is már bűnnek számít. A trianoni végzés előtt ismeretesek, elterjedtek voltak azok a térképek is, amelyek az ország teljes felosztását célozták meg. S a nemzethalál réme napi valóság ma is. Szíki Károly kötete egészében ezzel szembeállító, vérlázító vészkiáltás. Trianont tagadó, magyar szétszóródást visszakoztató memorandum. Egy egységes kultúrnemzet lehetséges proklamációja. S amikor az önéletrajzi elemekkel és családtörténeti konstrukciókkal is feldúsított cselekményszerkezetben feltűnő szereplők megjelennek a színen, akkor rendszerint a hungarofób erőket, eszméket képviselő hatóságokkal, bíróságokkal, ellenségeskedőkkel kell éles szópárbajban bátran kiállni – óriási kataklizmák idején, Trianon után, szovjet megszállás közepette, ötvenhatos forradalom leverését követően. Nemzedékről nemzedékre száll a szakadatlan (koholt, koncepciós) perbe fogottság élménye, mindig az igaz magyart zárják börtönbe, végzik ki, teszik tönkre egy életre. De itt megvalósul a fikatív – sőt gyakran a tényleges, de azóta elhallgatott, eltiltott, letagadott – visszaszólás bátor hősiessége is: az önvédelmi érvelés, a gázságokat leleplező szókimondás (kényszer)helyzetében is. (Mint Kodolányi János *Zárt tárgyalásában*: a magyar a vádlott, miközben az idegenhatalom-bérenc bűnösök hozzák az igazságtalan, jogtalan, törvénytelen ítéletet.) A hitvitázó, disputázó, argumentáló, történelem-tisztázó konfliktusszituációk megteremtése és dramatikus megjelenítése: a színész szerző vérbő fantáziáját mozgósította. Mint ahogy a valóságfelmutató vagy bölcséleti (történelemfilozófiai, lételméleti, teológiai) gondolatgombolyító megszólalások és fejtegetések számtalan elmélkedő, töprengő, lázadó, imádságos, fohászkodó, búsongó vagy reménykedő tónusváltozatát is. A valóságos és az átképzelt figurák sokadalmában fogalmazódik meg az örök magyar sorsélmény: az örökös élethalálharcra kárhoztatottság keserű tapasztalata. Amelyből fájdalmasan kiviláglik a létveszedelem természete is, de a fellázító megmaradasküzdelem, a cselekvő elégtételszerzés elháríthatatlan imperatívusza is. Szíki Károly alkotása (amely száz év – s az előzmények – okadatolt bizonyosságául is szolgál, hogy a világban – Babitscsal szólva – igencsak „megáradt a gonoszság”): szemnyitogató monumentum. S biztatás, mégpedig serkentő himnikus ősbizodalommal, hogy minden isten- és emberellenes törekvés legyőzhető, ha igazán hiszünk a legvégső igazságban.

(*Magánkiadás, Eger, 2020*)

Péntek Imre

A képek és szavak vitustánca

Vitéz Ferenc: Repülési kísérlet – Tamus István grafikáival

Az illusztráció az írás kialakulásával szinte egyidejű. Már az egyiptomi táblák közt számos olyat találunk, amelyen a tartalmi kiegészítés, szemléltetés vagy megjelenítés vizuális módon is megjelent. A középkori kódexek is pazarul éltek az illusztráció lehetőségével, egy-egy bekezdés kezdőbetű-kicirkalmazása szinte kötelező volt. Lásd iniciálék. A könyvnyomtatás pedig szinte forradalmasította a műfajt, a fa és rézmetszés, majd a litográfia soha nem látott magasságokba emelte a szöveg és képi kiegészítés összefüggéseit. A magyar grafika mesterei is éltek e lehetőségekkel, elég, ha Misztótfalusi Kis Miklós vagy Zichy Mihály nevét említjük a régmúltból, az újabbak közül Gáborjáni Szabó Kálmán, Rékassy Csaba, Vén Zoltán, Kass János, Szalay Lajos, Kondor Béla, Perei Zoltán, Filep Sándor és sokan mások. Az illusztráció születhet megbízásból, ha egy-egy kiadó ilyenre szánja el magát, de olykor a barátság, a kölcsönös érdeklődés és tisztelet is lehet forrása a képi elemnek, amellyel a szöveg kiegészül.

Kölcsönösségről beszélhetünk, hogy akadnak – nem kevesen – olyan költők, akiket egy-egy műalkotás ihlet meg. Ebben a műfajban Vitéz Ferenc, a Debrecenben élő költő, alighanem „világbajnok”, mert nála a vers megnyilatkozása, ha egy-egy művet szemlél, természetes produktum. A *Néző•pont*, a szerző saját –egyszerűes – folyóirata, számtalan példát adhat erre az eljárásra.

Ezért nem meglepő az újabb kötet, a *Repülési kísérlet*, amelynek alcíme: *Vitéz Ferenc versei Tamus István grafikáival*. A versek sajátos „ajánlott küldemények” egy-egy grafikai laphoz, amelynek száma legalább harminc. Ha úgy vesszük, némi korlátozás a 2018–2020 időpont, amellyel a költő behatárolta vállalkozását.

Nehéz széttekinteni a – nevezhetjük így – a „közös” művek között. A kezdő lap – *Kell egy ház* című linómetszet – egy szorosan összetartozó embercsoportot mutat, zsúfolt díszletek között, amire a költő a következőképpen reagál: „És szükségünk van egy házra. / Vasárnapokra és kis csodákra. / A teherhordó boltívekre. / Megbocsátó és nagy szívekre.” (*Kell egy ház*)

Vitéz Ferenc az összetartozás, a kölcsönös ragaszkodás példáját véli felfedezni ezen a lapon, a háttérben lévő órák az idő múlását jelzik, azt, hogy emberi időnk lejár, és a képen kibontakozó káosz is lebomlik. Másutt a grafikus kalandozás ihleti meg a mestert, a *Van Gogh levelei* című rézkarc, amely a sokat festett napraforgók témáját dolgozza fel.

A költőnek „egy napraforgó-asszony arca” tündöklük fel, amely el is tűnik a világ

zűrzavarában. És a konklúzió aligha lehet más: „oda vágytam mindig, ahol a holtak/ búzamezővel terítik be a Holdat...”

A szép metafora az emberiesülő természet képe, amivel az emberi jelenség birtokba veszi a körülötte lévő valóságot. A közös Rembrandt-idézés a grafikus példáját idézi fel a költőben, aki azzal a kevéssel éri be, amit a tinta kőben hagy. A *Megálló* ugyancsak egy embercsoportot ábrázol, a tétovaságot, ahogy egy ideiglenes állapotot vesznek birtokba, a helyszín zűrzavaros díszletei között. A Van Gogh-idézés a festő jellegzetes figuráit vonultatja fel, amelyből egy következtetést von le: „fény metszett a szívbe: így vallhatod/ magad Van Gogh árva gyermekének”.

Jellegzetes kép a *Művész és modelljei*, amely a magukat tárggyá változtatók se-regletét vonultatja fel és a kompozíció középpontjába egy portré és egy akt kerül. A költő igazán megindul a fölkinált nyomon: „Mások sorsában a tied” - / mert mindig magadat faggatod”. A kaotikusan felkavargó tárgyak, a „vén süvegek”, a „tornyos templomok” egyaránt e végzet halmazába rendeződnek, és végül nem marad más, mint: „Imakönyvedben fűszállal/ megjelölve egy gyermekfóhász.”

A helyi élmények is előkerülnek, a *Debreceni anzix* a nagytemplom előterében ácsorgó figurákat veszi górcső alá, és a költő levonja a maga következtetését: „Orando és laborando” fontos üzenetét olvassa ki a zsánerképből, a holnapba hatoló „és-el”. Hisz a „maradandóság városában / nem is létezik nemlét”. Az *Úrja otthon* egy régi linómetszet, már az emlékek távlatából tekint vissza, egy kedves udvarra és a kiteragetett fehérneműkre, s a költő észreveszi: mintha egy tükörkép tekintene rá, amelyről lekopott a foncsor, a keretről a festék. Egy végte-lenül személyes ábrázolás: *Művésztelep a reformáció évében*. A felbukkanó tipikus művészalakok kavalkádja kavarog a képen, amire a költő nem vállalkozott, hogy továbbszöje lírájában fonalat. A *Mester és tanítványai* és a *Különös éjszaka* el is távolodik a lírikustól, már csak az általánosítás síkján jelennek meg a „tintafényben a kis hősök”, a „cseppfolyóssa” váló emlékek már csak az „álmok kertjeit” idézik. ...a tükör *A tükör által homályosan* című linómetszetre utal, a „tükörképedben ezüstté összeégve” lehet élni a másvilágban. Az utolsó kép a *Repülési kísérlet* című linómetszet. A fönt és lent nehezen körvonalazható, a fönt repülő alak az égi dimenziókat fürkészi, míg a lenti szomorúan baktat. A vers azonban a repülés különleges élményét szólatatja meg, amikor a lélek a maga telhetetlenségével magával vinné a földi csodákat, ezernyi apróságait, ám a zárás meglepő: „Nem akarok fölszállni már,/ mert rájöttem, hogy én itt,/ a földön is repültem.”

A *Repülési kísérlet* valódi lírai bravúr, ahogy Vitéz rá tud hangolódni a grafikák különleges világára, sőt, továbbszövi a fölkinált grafikai fonalat, a metaforák és metonímiák sűrűjébe csalja az olvasót, a szavak varázslatos síkjait tárja föl a vonalak, foltok nyomán. A lírikus különleges nyitottsága, érzékenysége, a reagálás

a szabad vegyértékek minimumára is, valóban különleges teljesítménnyé avatják ezt a kötetet. Ahogy már céloztam rá, Vitéz egyike a a „szavak” grafikusának, aki a két műnem közötti átjárás beavatottja. Különleges művelet, amit ezekben a versekben szemfényvesztőként megmutat és eltüntet, átlépése a képről, a síkról a szavak bűvöletes mágikus mutatvány, amire a *Repülési kísérlet* is utal: „a földön is repültem” A lírikus előtt nincs akadály: fölnyitja a legtitkosabb ajtókat, rejtett zugokba csal, egyetlen váltással meghódítja a magasságokat, és mélybe rántja a fönti kiváltságokat. Cikázását bámulva nézzük, kicsit aggódunk is érte: nehogy lezuhanjon.

(*Magánkiadás, Debrecen, 2021*)

Tanulmányok I–XXVI.

Sz. Tóth Gyula

Mű és emlék – Pál vára

Tollal és kézzel. Zrínyi Miklós költői és prózai művei
(Sajtó alá rendezte, válogatta: Suhai Pál)

Hódolat az Írónak! Aki véd s aki győz. Nem karddal, nem ágyúval – „Tollal és kézzel”. Így tesz Suhai Pál. Ennek nyomán darab születik: „Zrínyi Miklós költői és prózai művei”. Meg-jelent Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára, a Balassi Kiadó gondozásában, 2020-ban.

Születésnap ajándék, nem akármilyen. Kéz- és fejműves termék. Joggal mondhatjuk, mert: sajtó alá rendezte, a költői művek új szövegkiadását készítette, a prózai alkotásokat és a képeket válogatta, a világ- és a magyar irodalmi szemelvényeket összegyűjtötte, az előszót, a jegyzeteket, a tanulmányokat és a mellékleteket írta Suhai Pál. Lenyűgöző. A munka is többemberes, a produktum ragyogó: 677 oldal. Ebben természetesen megtalálható: Kislexikon (20 o.), Életrajzi adatok (3 o.), A rövidítések jegyzéke (4 o.), Bibliográfia (15 o.), Képjegyzék (4 o.), Névmutató (13 o.). Mindez szakmai tanácsadók, konzultánsok közreműködésével, méltó, kemény fedelű köntösbe csomagolva. Lektorálta Hausner Gábor.

A recenzens szükségesnek tartja közölni, nem a téma kutatója. De tisztas ismerője. Sőt, nemcsak a név, de a hely szelleme is kötelez. Kevesen mondhatják el magukról, hogy már kisgyerekként játszottak a szigetvári várban, hallottak a hős védőkről. A recenzens, mint szigetvári gyerek, korán hallotta a Zrínyi Miklós nevet. De csak később, az iskolai tananyagon innen és azon túl, teljesedett ki a tágabb ismeret. Így nem szakmai vajtűfűlként közelít, hanem, amiben jártasabb: kutatásmethodikai, alkotástani oldalról. Ámulatos teljesítményt tartok a kézben. De a vele való foglalatosság: olvasás, lapozás, jegyzetelés, megdolgoztatja az érdeklődőt. Ne csüggedj, bátor olvasó! Légy akár tanár, diák, szövegműves vagy művész.

Mit tartalmaz a gazdag tárház? Ismeretek nagy fejezetekbe, illetve nem kevésbé nagy alfejezetekbe rendezve: *Zrínyi Miklós művei – Költői művek; Prózai művek* (21–410); *Ad Astra Zriniana – Zrínyi Miklós műveihez*; benne *Irodalmi példák, költői minták* (409–496); ezen belül *Világirodalom; Költői művek (Publius Vergilius Marótól Torquato Tassóig); Elméleti irodalom (Szent Ágostontól Virgilio Malvezziig)*, majd *Magyar irodalom (Janus Pannoniustól Mikes Kelemenig)*. Ezeket követően a Zrínyi életművét értékelő tanulmány: *A Szigeti veszedelem* és írója (497–543), illetve az életmű háttérét megvilágító s mintegy száz képpel illusztrált *Művelődéstörténeti kistükör* (547–616). Ez utóbbiban újabb tíz alfejezet, köztük, a teljesség okán, Szigetvár 1556-os ostroma: az új- és az óváros 16. századi rézkarco-

kon, török miniatúrákon ábrázolva (595–599). A *Kistükör* nagyfejezetén belül még külön téma a manierizmus, a barokk, a kereszt szimbóluma, Zrínyi hajnal-képsorának ikonográfiai háttere magyarázatokkal és képekkel. Freskók (*Michelangelo: Az utolsó ítélet, a Sixtus-kápolna oltárképe, Vatikán, 574*), rézmetszetek (*Zrínyi Miklós lovas képmása, illetve Montecuccoli a szentgotthárdi csatában, 553*), Bernardo Castello metszete, *A megszabadított Jeruzsálem* (az első illusztrált Tasso-kiadás címlapja, Genova, 1590., 607), rézkarcok, portrék sora (*Pázmány Péter, 593, Macchiavelli, 588*). Művészi tárlat, Suhai Pál, a tőle megszokott tanári vezetésével.

Noha nem vagyok a téma kutatója, mégis felhozok néhány tartalmi kérdést Suhai professzori módon eligazító előszava alapján. Több cél is lebegett szeme előtt. Felmutatni egy hatalmas életművet, a költő-politikus szellemi hagyatékát. Felhasználva az eddigi munkákat, de mélyebbre ásva a szövegre netegben. Részleteiben, tankönyvekben, mintegy másfél évtizeddel ezelőtt kezdődött a munka. Aztán nőtt a kedv, a lendület, feszültek a feladatok: „Ünneppé és programmá tenni azok számára is Zrínyi örökségét, akik első ránézésre talán megriadnának tekintetétől”. „Első renden” legyen valamiféle segédanyag a költő iránt érdeklődőknek. Így tanulóknak, tanároknak, de legyen hozadéka a kutatók számára is. Igen ám, de hogyan? Például. kötetnyi terjedelmű jegyzetanyag formájában. A tájékozódást szolgálja a második fejezet szöveggyűjteménye, a magyar és a világirodalom „tágabb körét pásztázva”. Külön tanulmány mutatja a „Zrínyiász” legfontosabb összefüggéseit. A sok szempont mellett nem feledkezett meg a „szövegközlés kérdéseiről” sem. Suhai Négyesy László 1914-es minta értékű szövegkiadása után először vállalkozott a költői mű új szövegközlésére. Négyesyéhez hasonlóan az 1651-es bécsi kiadást vette alapul (esetenként a zágrábi kódex megoldásaival szembesítve), de a mai nyelvérték és helyesírási normának megfelelően. Nem kritikai kiadást kínál, „csak” olyan „új szövegkiadást, mely az alapszövegeket az elmúlt száz év közléseinél nagyobb mértékben igyekszik a kortárs nyelvallapot és a tudományos kutatás igényeihez közelíteni”. Következésképp az eddigi kiadásokhoz képest nagyobb, ugyanakkor jól végiggondolt változtatásokkal. Már az előszóban sok érdekes példát említ. Ma már furcsán hangzik az eddigi kiadások „megbusúlt”, „écaka” szóalakja. Persze van, amikor megtarthatók a forrásközeli alakváltozatok, mint a „sárkán”, a „szüvedből” esetében. De prozódiai érdekek miatt megtartandó az „ifú”, a „paizs”

Ha a Zrínyi által használt hangalak jelentése eltér a maitól, a szerző célszerűnek tartja a szó mai formáját (pl. a „hód” > „hold”, a „meny” > „mennny” esetében). Néha maradhat az eredeti alak, a szövegösszefüggés úgymint megmutatja a „maitól eltérő értelmet” („jóságos”, „széllel”). Az igekötős és a névelős alakok használata vagy a központosítás során milyen helyesírási szabályzat követendő? A szerző fel is

teszi a kérdést: „hol volt akkoriban még ilyen?” Szintén dönteni kell az idegen eredetű szavak megjelenítésének kérdésében. Logikája szerint a „jövevényszóvá vált szavakat” a mai helyesírásnak megfelelően kell írni („musa” > „múzsza”), miközben a mitológiai, részben földrajzi elnevezéseket eredeti formájában célszerű közölni („Pegasus”, „Libya”). E néhány példa is mutatja a szerző szövegkiadással kapcsolatos felfogását, egyúttal a feladat nehézségét és paradox voltát is: „Az átírás valamennyi esetére vonatkozó általános szabályt [...] lehetetlen hozni, az egyes esetekre vonatkozók pedig sohasem lehetnek teljesen ellentmondásmentesek.” Hogy mégis belevágott a csomóba, annak a szükség volt az oka: „egy mára már többé-kevésbé megsárgult szövegkiadási gyakorlat helyébe a mai elvárásoknak inkább megfelelő, használhatóbb szövegtestet állítani.”

Íme Suhai Pál Zrínyije. Több diszciplínát ötvöző tudományos mű. Közkincs. Mindenkié, aki olvassa. Azzal a közelítéssel, melyet Suhai egyetlen szóban fejez ki: „*hommage*” – hódolat. Ez a méltó elismerése olyan nagy magyarnak, aki, ha a szükség úgy hozta, a tollat képes volt kardra cserélni, oltalmat pedig „magunknak magunk emberségében” keresett. Ha mai viszonyainkra gondolunk, hasonló nyomások közepette: „Jön még mindig a történelem az ő utcájába”.

Aktuális-e ma Zrínyi, vagy „csak” tisztelgő emlékezést jelent e könyv? Ha csak ez utóbbiról lenne szó, sem lenne kevés. Ám többről van szó. Kiváló alkalom, hogy számot vessünk múlttal, jelenben. Hogy helyén kezeljük történelmi értékeinket, s ugyanakkor, hogy a mai geopolitikai helyzetben viszonyítással és konfrontációval vizsgáljuk az eseményeket, a szereplőket, megítélésüket. Például éppen attitűdünket a „törökkel” szemben. Nem azért, mert az idő nagy úr, ami nem ok a felejtésre, de adódó feladat átértelmezésre, mai helyzetértékelésre. Szigetvár ma kiváló hely az érték közvetítő, ismeretterjesztő turizmus számára. A könyv, miközben tisztelgő emlékezés, egyben példákat mutat. Cselekedetek a hazáért, oly sok támadás közepette, méltó, kulturált alkotásokkal értékeink felmutatása, a történelmi és kultúrthon védelme, galád érdekek ellenében. 400 évvel ezelőtt. És most? Szellemi és tudati honvédelem, tollal és kézzel. És ésszel. Nemtelen támadásokra nemes válaszok. A Zrínyik erre tanítanak, s köteleznek, bátorít Suhai Pál.

A „Magyar – Török Barátság Park” jó példája az egykor ellenséges népek megbékélésének, hogy a múltból kapott örökségünket annak ellenére is meg kell őrizni, ha azokat nemzeti csapásként viseltük. A sok vitával kísért emlékhely egyik szép mementója: Szulejmán és Zrínyi Miklós nagyméretű domborműves portréja. Így lehetnek „Ellenségből barátok”. (Horváth László – Varga Zoltán, *Szigetvár és a törökök*, Várak, kastélyok, templomok, 2010. augusztus, Történelmi és örökségturisztikai folyóirat, VI. évfolyam, 4.)

(Balassi Kiadó, Budapest, 2020)

Kellei György

Apaversek két tételben

Kaiser László: Gyerekszoba

Az idei ünnepi könyvhétre jelent meg Kaiser László író, költő új, *Gyerekszoba* című verseskötete.

A Varga Viktor által tervezett, olvasásra csalogató borító Kaiser elmúlt negyedszázad alatt keletkezett költeményeit rejti. A válogatás igazolja, hogy alig nyolcvan oldalon is lehet maradandóan ábrázolni a szülő-gyermek kapcsolatot. A költő, munkásságához méltó művészi, esztétikai szinten jeleníti meg a megtapasztalt, átélt és persze kitörölhetetlen érzelmeket. Apai elhivatottsága szembetűnő, a lányának, Helgának ajánlott költeményei nem eresztenek el bennünket, azokat a férfiakat sem, akikre soha nem hárult apai szerep és kötelesség. Az olvasó – fájdalom és szentimentalizmus nélkül – hajlandó felvillantani saját gyerekeinek keserédes világát emlékezetében. Fénylő és homályosuló epizódok tolulnak elénk, a *Gyerekszoba* hosszabb, rövidebb darabjai erre inspirálják az olvasót. Sztanó László, a kötet szerkesztője írja ajánlásában: „...a költő teljes világában találom magam, hiszen a személyes izzás, az időmúlás és elmúlás, kötődés és elválás, egyén és világ tematikája gondolatiság s érzélem érzékeny egyensúlyát mutatja, metafizikai kérdésfeltevésekkel, válaszkísérletekkel”.

Kaiser László írói, költői attitűdjének meghatározó vonásai közé tartozik a lendület, a magas hőfokú empátia, valamint a szimplifikált versképek áttemelése filozofikus eszmefuttatásokba, betétekbe. Akár kiszakadt sóhajként is felfoghatjuk a költeményeket. Időnként kurta önkritikával vagy jótékony cselekvésképtelenséggel találkozunk: „Magam vagyok nélkülem, / türelmetlen türelem / űz bele a holnapba, / mát akasztok tegnagra. // forrón hívnak jéghegyek, / béna vagyok, úgy megyek. / Indulok és maradok, / gúzsba kötnek csillagok” Másutt éles és kíméletlen állapotrajzok tűnnek fel: „Voltam, mi vagyok: / fékezhetetlen, / nagy csendjeimben / rendíthetetlen.”; „Egyszer úgymégy tőlem, / tudom, a dolgok rendje ez, / s fellebbezésnek nincs helye, / hogy én mégis perlekedek, / nem a teremtés szégyene.”; „sírnak bennem az angyalok” / „Romokban és dicsőségben / hordom eléd múltamat, / fényben, árnyban, égen, földön / keresem, mi megmarad.” A költői magatartásforma szerves részét képezik a „pontok és ellenpontok” harmonizálása, a két pólus permanensen van jelen a versekben. Origójukban a „fogyó idő”, melyben az öröm és a félelem, az öröklét és az elmúlás ütközik egymással. Finom lázadások, kapaszkodók ezek; lappangó hittel a végtelenség ígértét – az élet megfajthatatlan titkát – sugallják: „kétszer kel fel a Nap, / először, mikor lomhán / mozdul felém a nagy, / és másodszer, amikor / kis szemed föl pattan”; „Így van ez rendjén, felejt a gyermek, / a titkokból mégis őriz valamit, / ami marad, segít

elviselni / a fogyó időnek furcsa kínjait.”; „Halk szavam ha hangosba fordul, / sírnak bennem az angyalok”.

A verseskötet két fejezete is egyfajta lelki, hangulati váltást jelez. Jacqueline Winspear angol író nő írta egyik korábbi regényében: „...csak amikor tisztelettel viseltetünk az idő iránt, tanulunk meg valamennyit az élet művészetéről”. Kaiser László emberi és alkotói viszonyulását az időhöz, mely Arisztotelész szerint a mozgás tulajdonsága, nyomon követhetjük a „tételekre” bontott *Gyerekszobában*. Az elsőben minket megérintő primer azonosulások, érzelmi faktorok a másodikban szemérmesen átbillennek a „szétcúsúzott világ”-ba, az időződő apa komorabb, melankolikusabb hangnemébe, ami nem más, mint bölcs rezignáció: „Nem azt csomagolom össze, / ami voltam, hanem azt, / ami lehettem volna még, / nem bukdácsolok már, / haladok nyílegyenesen, / arra kóbor remény”; „Itt viselem el magamat, / nekem mindenem megmarad, / a változás is itt örök, / s itt szöknek belőlem ördögök.”; „Összes ajtómat kitarom, / és szabad az út befelé: / utolsó ajtó kilincse / tékozlásé vagy Istené.”

A kis kötet, remélem, nem hangzik profánul, kezdő és gyakorló apák zsebben hordható bibliája lehetne: „tegyél gyerekké, gyermekem, / játsszunk együtt csillaghullásig – / hullásomig legyél velem!”

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2021)

Nemzedékek

Kaiser László

A befolyásolás formái a médiában – Szándék, hatás, forma és tartalom

(Szerkesztette: H. Varga Gyula)

A tudás, az igazi és tisztességes tudás talán nem más, mint lényeglátás. Másképpen fogalmazva: a Németh László-i értelmiségi lét elengedhetetlen princípiuma – alkotóként, befogadóként egyaránt. Bár Káin óta körülbelül tudjuk, hogy mi lakozik az emberben és mire képes, mai korunkban a rafinált és kevésbé rafinált különféle technikák s információk szaporodásában, burjánzásában kiemelten fontos a kötet tematikája: a befolyásolás, a befolyásolhatóság veszélye és sokszínűsége, a sokszínűség szinte követheletlen tobzódása, pozitív, negatív értelemben egyaránt. A manapság különösen érvényes mondás szerint korunk a jól informált tudatlanság kora, tehát félelmetes kora. Hogy ne lehessünk tudatlanok az információk és közlések jól szervezett és persze spontán zuhatagában; hogy miképpen próbálnak minket befolyásolni, nevezzük nevén, akár manipulálni; a tényleges valóságból vagy helyette tudati, tudatalatti, később magatartásbeli valóságot teremteni: a könyv lényegét talán leginkább ez adja.

Tizenegy szerző tizenkét írása, tanulmánya a kötet. Nyelvész, irodalmár, tanár, kommunikációs szakember, újságíró-rádiós vizsgálja a média meghatározó, alakító és szinte elkerülhetetlen szerepét, ahogy az alcím is rögzíti: a szándéktól a hatásig, bizonyos formákkal, bizonyos tartalmakkal...

Néhány igazi értelmiségi (külön elmélkedés tárgya lehetne, hogyan fogalmazta át és toltá háttérbe, retiráltatta a politika, a féltékenység, a középszerűség és a manipuláció meg a piacgarázdaság diadala, hogy nem az emberi és tárgyi minőségnek kell elsődlegesnek lennie) tudományos szemmel, alkotói nyitottsággal, empátiával rámutat valamire, amelynek elkerülhetetlenül részesei vagyunk egy brutális valósággal egy brutális valóságban, s amely a mindennapok meghatározójává vált, lett, tették. Benne akarva-akaratlanul az életünk és a ránk gyakorolt hatások összességével kell együtt léteznünk! A kérdés: mennyire hagyjuk mindezt, mennyire kerülhetjük el vagy legalábbis mennyire vagyunk képesek minimálisra csökkenteni a káros befolyásolhatóságot a tudattól... És főleg: mennyire látunk, láthatunk át ezen a szövevényes, sokféle mutató, sűrű hálón?

Az arányos, négy fejezetre bontott kötet négy nagy témát jár körül. A beszédes című (*Küszöb alatti technikák*) ciklusban Balázs Géza elsősorban a kevésbé feltárt területet elemzi, a tudatalatti (szubliminális) befolyásolást, általános vizsgálódás-

sal és konkrét példák segítségével. Minya Károly tanulmányában (*A lényegkiemelés és az elhallgatás paradigmája a sajtóban*) a 2017-es esztendő néhány hetes időszakának a Magyar Idők és a Magyar Nemzet napilapok által rögzített vonatkozásait – a címetől a tartalomig – veszi górcső alá, s megállapítása, konklúziója általános érvényű: az írások tartalma, lényegkiemelése és bizonyos elemek elhallgatása illeszkedik a lap politikai vonulatához. Pusztay János tágabb öleléssel közelít a témához: a veszélyeztetett nyelvek, itt az oroszországi finnugor nyelvek sorsát foglalja össze, figyelmeztetve a politika felől érkező nyomásra a sajtó és a média egész birodalmában. Az optimista, erőt adó kiút középpontjában az állam kisebbségpolitikájának változása és az érintett népek, különösen azok értelmiségijének öntudaterősödése áll.

A következő nagy rész címe: *Nyomtatott sajtó*. Három szerző három egymástól látszatra távol eső témát dolgoz föl, de mindegyik egy irányba mutat, s ez nem más, mint a manipuláció. Gyórfy Gábor az Igazi Csíki Sör 2017-es, emlékezetes botrányával foglalkozik, pontosabban a sajtóvisszhanggal. Még pontosabban: a hihetetlenül érdekes, tényfeltáró írás a bírósági ítélet utáni, főleg a Facebookon született, erőteljesen emocionális reakciókat vizsgálja, érdekes következtetéssel, amely szerint ebben az esetben a sajtó nem volt képes alakítani az olvasói véleményyt. S ennek a lélektanilag érthető oka: a múlt, a sebek miatt, jogi vita, netán állásfoglalás helyett a kommentelők többsége a történelmi magyarság védelmét hangsúlyozta. Némileg más, elméleti jellegű Kökényesi Nikoletta nagyívű, gazdag forrással dolgozó tanulmánya, címe: *Sajtószövegek textológiai, retorikai megközelítésben*. Bővebben: éwertékelő beszédek és az azokról megjelent tudósítások vizsgálata. Érdekes, korábbi irodalmakhoz is visszanyúló téma, hiszen a szónoki beszéd alapja a meggyőzés, amelynek tanítható követelményei is vannak. A tudósítás viszont már szelekció, adott esetben manipuláció: mi és milyen terjedelemben hová kerül például a napilapokban. Történelmet idéz Egey Emese alapos műve: *Finnország a második világháborúban – és a médiában*. Köztudott, hogy mennyi igazságtalanság, szenvedés érte a finneket, miként támadta meg a Szovjetunió hadüzenet nélkül azt az országot, amely 2017-ben ünnepelte önállóságának 100. évfordulóját. A támadásról, az akkori történelmi helyzetről szóló tudósításokat veti össze a szerző, s mellette külön ír a korabeli magyar könyvkiadásban megfogalmazódott Finnország-képről.

Az *Elektronikus sajtó* című részben először Dede Éva írása (*Féltrevezetés [nyelvi és lélektani eszközök] a hírek címadásában*) adja meg a súlyos alaphangot. Sok példa, gazdag hivatkozás az Index internetes portál vizsgálatánál. A bizonyított, következetes módszerekre is rámutató írás argumentálja a manapság finoman csúsztatásnak nevezett módszereket: nyelvi eszközök, a címbeli hiány, a túlzó kifejezések, félelemkeltés, pletyka iránti kíváncsiság stb. A jó öreg rádiózás jelen

világához fordul Rácz Éva Mária, nagyon konkrétan és egy országgal odébb. A történeti áttekintést is elvégző írás a Kolozsvári Rádió 2016–2017-es szilveszteri műsorával foglalkozik, egy olyan műsorral, amely korábban nem volt, nem lehetett. Az igen figyelemkeltő, *Ne aludja át a szilvesztert!* című adás számokkal, tényekkel bizonyítottan nagyon sikeres volt, erőt adó módon töltötte be feladatát (itt hivatását!); most pozitív módon befolyásolt a média – ilyen is van és legyen... Darázs-fészek, már címében is H. Tomesz Tímea tanulmánya: *Hitelesség a televíziós tudósításokban*. Hiszen – végső soron – minden, így a televíziózás, ezen belül a dolgozat témája, a tudósítás is a hitelességen múlik; a téma izzó és aktuális, a szerző az ókorig visszanyúlva vizsgálja ennek lényegét, majd a tudósítók, a máról szóló híradások hitelességének specifikumait, nem megfélemlítve adott esetben a közlő személyiségének milyenségéről. A ciklus utolsó darabja, Göbel Ágoston rövidebb írása, bár a Magyar Katolikus Rádió médianyelvi koncepciójával foglalkozik, valójában a kívánt mércét foglalja össze, minden rádiónak zsinórmértékül szolgálva. Szép magyar beszéd egyfelől, minőségi tartalom másfelől: kell ennél több? Akár gyakorlat, akár kíváncsi, akár lehetőség: a jó irányba befolyásoló törekvések.

A kiemelten értékes és időszerű kötet utolsó ciklusában (*Tudománytörténet*) H. Varga Gyula két terjedelmes tanulmánya található. Az első sajtó- és tudománytörténeti, nyelvészeti visszatekintés és elvi alapvetés is. A szerző megállapítása szerint a sajtóval, illetve tágabb értelemben a médiával foglalkozó írások egy része a befogadók oldaláról vizsgálódik és az elvárt nyelvi helyességet, normát kéri, kérheti számon, ez *A magyar médianyelvi kutatások – nyelvművelő szemmel* területe és célja. Van egy másik út is, ez pedig elméletibb, föltáró jellegű inkább: jellemezni, netán minősíteni a média nyelvhasználatát. Tehát a másik nagy tanulmány, ahogy címe is jelzi, *szakmai szemmel* közelít a médianyelvhez, a múltbéli időszakoktól a tegnapi mán át szinte mostani hétköznapiig, a káros médiatartalmaktól a bulvárosodásig.

És eljutottunk itt is, mint a könyv egészénél, a nyelv és gondolkodás, később a magatartás evidensen egyszerű és egyben bonyolult összefüggéseihez. A nyilvánosság szerepéhez és fontosságához egyéni és közösségi értelemben egyaránt. Lehet a világot sötétíteni és lehet a sötétséget világítani. Választani és nem választani. Lehet igazat mondani, nem beszélni, mellébeszélni, hazudni. A gondolatébresztő kötetcímnél maradva: lehet befolyásolni, különféle formákban és tendenciákkal. Hogy lássunk tisztán, kevésbé tévelyegjünk korunk sajtó- és médiavilágában s azon túl: ehhez nyújt a tapasztalat, a tudomány, a tények és megfigyelések, az összegzések segítségével tanulságot és kapaszkodót a könyv.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2021)

Kristály Lehel

Kísértet járja be Európát! – antikommunista kiáltvány

Fábián Tibor: Ceaușescu elvtárs, pajtás. Szatirikus regény

2021. őszén jelent meg Fábián Tibor, nagyváradi író, lelkes, újságíró *Ceaușescu elvtárs, pajtás* című szatirikus regénye, melyben a szerző a kommunista rendszer örökségeit járja körül rengeteg szatírával és humorral.

Amikor 1989-ben a temesvári népfelkelésről tudósító Szabad Európa Rádió előtt ülve először hallottam a többpártrendszer kifejezésről, megrökönyödve vettem tudomásul apám magyarázatát arról, hogy valóban, a világ szabadabb felén, ama bálványozott Nyugaton ilyen társadalmi berendezkedésben tengetik mindennapjaikat az emberek.

Tizenhárom éves észjárással meglehetősen igazságtalannak és méltatlannak éreztem a totalitarizmust, amibe beleszülettem. Főleg, egy olyan rendszerkritikus apa mellett, mint az enyém volt: naponta fenyegette a helyi szekus, tiltott könyvek garmadája fordult meg az otthonunkban, készülékünkben pedig bömbölt a SZER, az Amerika Hangja, de még az Újvidéki Rádió is. A szomszédok pedig nem győztek feljelenteni.

Történt mindez a Székelyföld legszélén, hegyek és folyók születésénél, az ezer átokkal vert, de megannyi gyönyörűséggel megáldott Felcsíkon. Ahol a kutya télen eltört a kanyarban. Ahol kisiskolás éveim reggeleibe beköltözött a fagy és a nélkülözés, délutánjaiba a gázpalackért való, több napig, hétig tartó sorbaállás, estjeibe pedig az utcán való örömujjongás, ha végre visszaadták a villanyáramot. Visszaadták, bizony. Mert elvették. Elvették, hogy működjön a tervgazdaság, és azért, mert az országra emberfeletti spórlást és éhezést rogyasztott minden diktátor legokosabbikja és mérnök neje, a Ceaușescu-házaspár.

Ilyen körülmények között nem csoda tehát, hogy egy évvel korábban, 1988 karácsonyán tizenkét éves kisiúként ördögi tervet szőttem mindannyiunk megmentésére: atombombával akartam elpusztítani Ceaușescut. Igen, jól olvassa a kedves Olvasó, klasszikus hidrogénbombát terveztem a víz elektrolízissel történő szétválasztásából nyert alkotóelemből, dezodoros alumínium dobozból, középtűt egy kis dinamitmaggal (ne tessék kérdezni, honnét, hiszen bányászvárosba születtem...), ami a fúziós hőt szolgáltatva volna... Igen... Kéretik hangosan nevetni. Ám azt senki nem vághatja hozzám, hogy Szilárd Leó és Teller Ede elméletét ne kentem, vágtam volna már alig egytucatnyi, a Föld bolygón eltöltött esztendő után.

Hogy a Kondukátor egy évvel mégis túlélte ellene tervezett merényletemet, köszönhető annak, hogy az alumínium nehezen, csakis rézzel hegeszthető. Pedig készült még hozzá hordozórakéta puszkaporos hajtóművel, és még kilövő állomás is. Elszántságomat, azt hiszem, nem kell tovább érzékeltetnem. Ha nekem kellene könyvet vagy önéletrajzi regényt írnom, azt a címet kaphatná, hogy Így neveld az antikommunistádat.

Egy évvel később, december 22-én önfeledten merültem el az ünneplő, tomboló forradalmi tömegben, Csíkszeredában. Zokogtam a feltörő örömkönnyeektől, anyám pedig az idegállapottól, amibe sodorta hirtelen eltűnésem. Ceaușescu elmenekült, én pedig elképzeltem, ahogy találkozik a kamarádjaival, Honeckerrel, Zsivkovval, Kádárral, Husákkal, Milošević-tyel meg az összes többi vörös gazemberrel valahol egy szigeten és rettegve élük le a maradék életüket. Soha de soha nem hittem, hogy a kommunizmus még egyszer erőre kaphat a világban. Sőt, nem is voltam egyedül, aki így gondolta.

Aztán eltelt röpke harminc év, és ma már nem hiszem el, amit látok. Che Guevara kultusza erősebb, mint valaha. Németországban templomot bontanak le kihasználhatatlanság miatt. Zöldnek látszó vörös pártok bukkannak fel a semmiből. A nómenklatúra a jelek szerint visszavág és szinte túlerőben van. A vörös gazemberek Gulágja nem valósult meg, és aki él mind köszöni szépen, megvan. Ám olyannyira meg, hogy ma ők fertőzik gyermekeinket, a felnövekvő generációkat, a leendő első szavazókat. Ma a szivárvány árnyalataiba vagy zöldbe átvedlett vörösök uralják az Európai Parlamentet, az Európai Bizottságot, az amerikai Joe Biden adminisztrációját.

Elcsépeltnek hathat, de ma ismét kísértet járja be Európát, sőt, túl is száguld azon. Olyan mozgalmak akcióiról szólnak a híradások szerzte a világból, amelyeket el sem tudtunk volna képzelni 1989 karácsonyán, amikor azt hittük, hogy az egyenlőségnek nevezett terror rendszere végleg véget ér. Fábíán Tibor könyve Ceaușescu pajtás történeteiről tehát ezért nagy kincs, és aktuálisabb, mint valaha. Soha jobbkor nem jelenhetett volna meg, mint most. Most, amikor az örök érvényű mondás szerint az újszülöttnak minden vicc új. Most, amikor már a demokráciában született fiataljaink határozzák meg döntéseikkel és szavazataikkal, hogy milyen jövőt szánunk térségünknek. Akik csak hallomásból ismerik a kommunista kegyetlenséget. Mégis, mindenkinek tudnia kell, mit jelent kommunizmusban élni, és hogy miért oly ordasak a csábítónak tűnő baloldali eszmék. Csüggedni nem szabad, ellenben hinni kell, hogy sosem késő visszatérni a 89-ben megnyílt útra.

A lelkész-író Fábíán Tibor talán nem is tudta, hogy szüntelenül bűgő vészharangot kondított meg, amikor leült megírni eme történeteket. Amelyek, fiktívek vagy sem, azt juttatják az olvasó eszébe, hogy ha nem is egy igazi, de egy lelki atombombára ismét szüksége van az emberiségnek. No de, ki az a kisfiú, aki ma ezt megálmodja?

(Tortoma Kiadó, Barót. 2021)

*Bartal Klári***1956**

Tüzet sem raktak s kigyúltak a lángok,
Szemek szikráztak, fölizzott a szív,
Testvér lett az is, kit először láttál
S megittasultál, hogy a HAZA hív.
Különös ősz volt. Íze lett a szónak,
A kézfogásnak újra ereje,
Fájó gerinced gyógyította gyorsan
A friss szabadság édes melege.
Tegnapi őrződ ma „bajtárs”-nak hívtad,
Már nem riasztott az egyenruha,
De nem hitted, hogy bajban lesz majd társad,
Hisz ily’ tiszta még nem voltál soha.
Szállt, szállt a Himnusz. A trikolor lengett.
Az egész nemzet csak egyet akart.
S hogy megindultak Keletről a tankok,
Nyugaton ez csak pár embert zavart.
Sokan eltűntek. Volt, ki messze szökve
Cipelte sebét s még ma is zokog,
Volt, aki vallott sosem ismert bűnről
És elszenvetde, mit érte kapott.
Sortűz is dördült. az volt szerencsésebb,
Kit nem lengetett magasan a szél.
Az eltaposott nemzet fájdalmáról
Szavak helyett sok sírgödör mesél.
Iszonyú évek dermedt, hideg csendjén
Átizzik mégis örökre a láng:
Az az OKTÓBER minden őrizőnek
A ki nem hunyó, égő lármafánk.

Demeter László

Memento november 4. anno 1956

Azon a bús napon összeomlott minden,
Azon a csúf napon megszakadt a szívem...
Azon a rettentő, kegyetlen hajnalon
Hősök vére lángolt a szétlőtt falakon.
Hirtelen véget ért egy gyönyörű álom,
S visszaült nyakunkra az a régi járom.
Vérvörös rabiga a földre lenyomott,
Megalázott népünk ismét térdre rogyott...
Bőszült terror tombolt a tankok nyomában,
Rémület és nyomor lett úrrá hazánkban.
Azon a gyásznapon a férgek előbújtak,
Kik vacogó fogakkal addig meglapultak,
Gyáva, pöffeszkedő, kis Kádár-leventék
Az ártatlanokat agyba-főbe verték.
Börtön lett otthona sok-sok hazafinak,
S voltak, akiket halálra kínoztak...
Nem tehetett semmit az országnak népe,
Aki élni akart, le kellett nyelnie
Ordas hazugságot, dölyföt, megalázást,
El kellett viselnie a szovjet-elnyomást.
Azon a szent napon vértanúk haltak meg,
S palackot dobáló hőслеlkű gyerekek...
Szent nekünk a gyász is, ha rájuk emlékezünk
És szent minden csepp vér, mit ontottak értünk.
Akik életüket a hazáért áldozták,
Áhítattal ejtsék nevüket unokák...
Dicsfény illet minden apát, anyát, testvért,
Kik meg tudtak halni a szent szabadságért.
Hiába omlott akkor össze minden,
Győztünk mégis, mert velünk az Isten!

Veszely Ferenc

Az 1956-os magyar szabadságharcra emlékezve

Ötvenhat, hogy mi voltál
s mi leszel még nekem?
Ötvenhat év múltán sem
fedhet feleletem.

Pedig szavaknak élek,
s költő lennék talán,
mert rendületlen állok
a szent szó oldalán.

S hiszem szó hűen tükröz
eszményt és ámulást,
s hő lélek hűen érzi
a felszabadulást.

Tudom: hitvány hazugság,
hőstettet ha takar,
a zsarnokság álarca
sohase lesz magyar.

Mert akkor, ott, és együtt,
tanúsított e nép,
s elárulta mivoltát
a pártos söpredék.

Mert akkor, ott, mi tudtuk,
bár számunk kevesebb,
sehoh a nagy világon
nincsen nép nemesebb.

Jó volt magyarnak lenni –
sőt kiváltságosság –
mert tudtuk akkor, tudja
ezt az egész világ!

Szabadság hírhozói
voltunk akkor talán,
s csak az, hogy hogy' csináltuk
maradt csodás talány.

Mert akkor megmutattuk,
ha eszme összefűz –
ötvözve forraszt egybe
a forradalmi tűz;

és hogy uralhat gazság
egész földrészeket –
becsülni kell tanulni
a kis nemzeteket!

Hogy önrendelkezés,
s szabadság szent joga
elsajátíthatatlan:
az élet záloga.

És mennyi mást és meddig?
Mert nem foghat halál
félelme rabként népet,
ha egyszer talpra áll!

S maradnak mindig gyávák,
vérengző gyilkosok –
bár minden fegyver náluk –
mégsem hatalmasok!

Megtévesztő galádok!
Pénzhajhászó vadak!
Ha népítélet késik –
el soha nem marad.

Szüle Tamás

Aforizmák

Hőseink (Sün = Rohamrendőr vezényszó 360 fokos „védóállás”)

„Sün” – mondták a jogállam névtelen harcosai tonfát, viperát lendítve a náci, fasiszta horda ellen, s most elegánsan „Jevrópába” is küzdenek értünk.

PC beszéd (politikailag korrekt)

Szókincsed alakítsad a kor szájíze szerint! Vesszen a „hölgyeim és uraim”, számmüzetésre itéld, éljen a „nemtelen” emberiség!

Progresszivitás

Kőbunkó, takarodj köreinkből, színház, film monopóliumunktól tartsd távol magadat! Mind liberális műfaj (köldöknézegetés).

– Ja, meg az újságírás is az...

Utópia (avagy a szép jövő)

Eddigelé önkényuralomban, bár populista jólétben, szeretetben, boldogan és nyugalomban éltünk.

Ámde ma végre osztatlan, ideális, tiszta agyú, toleráns, liberális, béke-vezérelt, bő demokrácia vár az emberiségre. Átneveléshez azonban pénz, propaganda, fegyver, erőszak, terror igénye merül fel.

Könny és kacaj – Egy buffó basszus 40 éve

MegSzüleTett ez a könyv, „főművem”, sorsom vígoperája; fontos a pálya, de életemet a magasban mégis Más kritizálja.

Dac

Színpadi lelkületem nem túri a test nyomorult akadályait, így „ifjan” harcolok én magamért.

Díj, plakett

Életem át nyugalomra intettem magamat; „nem baj, ha kevésre becsülnek míg sokat érek”. Így öregem már

Simó Márton

A harangént szolgáló rézmozsár

Bölöni Domokos: Harangoz egy rézmozsár

Bölöni Domokos az idén betöltötte a 75. életévét. Ebből az alkalomból lepte meg önmagát és olvasóit egy új kötettel. Az új könyv vegyes műfajú. Nem olyan, amilyennel akarnokok szoktak életük bizonyos fordulópontjai közeledtével előrukkolni, s nem olyan, mint az intézményi „köszöntőkönyvek” szoknak lenni. Hanem magától értetődően reprezentatív.

Járókeret a 75.-hez – ez szerepel alcímként a borítón. Ezzel mindjárt magához is ránt, magával sodor a szerző, hogy elkísérjük őt. Hová? Merre is? Hát: oda. Menjünk, haladjunk vele az öregedés mezsgyéin. És próbáljuk megérteni, felfogni mindazt, ami felfoghatatlan.

Sokat nem sajnálja vagy sajnáltatja önmagát, hanem beleszabadul a témáiba, hogy előbbre lépkedve az élet-erdő sűrűjében szóljon vissza nekünk, hogy néhány lépéssel odébb mire számíthatunk, s mire nem. Évtizedek óta nyilvánvaló, hogy írónk a kispróza mestere. Műfaji szempontból talán a karcolat „fekszik neki” leginkább, ezekben a kis remeklésekben érzi jól magát. Ilyen vonatkozásban Mikszáth Kálmán késői utóda. Egyenes ágon. Ugyanabban, de mégis más országban. És másik időben. Továbbfejleszti a jó palóc stílusát, és azokkal a felhangokkal gazdagítja, amelyek ma dívnek a Mezőség és a Székelyföld metszéspontján, a különböző erdélyi „kontinensek” határvidékén, ahová igencsak betette kombinált patáját a balkáni lóláb. Ez a vidék, valóban az, „szerette földünk”, de mégsem. Itt kell élnünk, ha a jobb helyek ellenében is, talán szerelemből az elkárhozásnak ezt a módját, ezt az át-nem-hidaló megoldást választottuk. Mielőtt még...

Egy pillanatra sem szabad kétségbeesnünk, hiszen látjuk, hogy Bölöni sem fél. Azt mondja, hogy különösebben nem fáj az öregedés, el lehet viselni, és általában kibírható. Felfogás kérdése. „Ha pap volnék – írja a kötet hátlapján található ’használati utasításban’ –, minden temetésen zokogva búcsúztatnám az elhunytat.” Hogy az író mire képes? Megfigyel. Elemez. Kiragad bizonyos részleteket. Felmutat. Nem hal bele. De mi sem. Ott van velünk, együtt lépdel minden élet- és halálhelyzetben. A szatirikus szemléletmóddal segít nekünk, hogy ne hogy elszibbadjunk, s ne fásuljunk bele az elviselhetetlenbe, hanem érdeklődve, látó szemmel, értő füllel, mindenre nyitott tudattal járjunk-keljünk a világban, és legyünk képesek arra, hogy életünk önnön mozijában ülve, ne a más művi nyomorúságán sírjunk-nevessünk, hanem a magunkéval ismerkedjünk. Mert ez a miénk. Tényleg?! És nem is olyan rossz. Ennyi. Annyi. Lehet, hogy kevésnek tűnik, de a

mi talentumaink révén lesz dús, értelmes és jelentőséggel telített. De sosem teljes.

A kötetben szereplő írások egy részével már itt-ott találkozhattunk. A fő- és mellékalakokkal úgyszintén. Magam több „archetípust” is felismertem. Olyan személyek, alteregók, „haverok”, „ivócimborák” bukkannak fel, élnek, „szuszognak”, téblábolnak, gyötrődnek és kísérleteznek az üdvözüléssel a mennyek ígérete nélkül, akik már évtizedek óta jelen vannak a Bölöni-univerzumban. Nem kell félni tőlük. Nem vernek át. Nem hazudnak. Legfeljebb annyira kisztílék, illetve olykor önmagukat nagygyá álmodók, mint vagyunk olykor mi magunk. Egyik-másik karccolmányt, anekdotát, történetet a szerző előtte tesztelte: a világháló bugyraiba dobta, hadd lássák, s hadd rágódjanak rajtuk. És a digitalizált olvasók vették a lapot. Hadd vegyék most az analóg maradiak is a könyv által!

Szatíra, könnyed próza... Ugyan. Jóval súlyosabb itt minden, ha úgy vesszük. Térjünk csak vissza a címadó íráshoz pár szó erejéig. Talán mi magunk is próbáltunk mozsárral, meg egyéb alkalmatosságokkal kongatni. „Gyönyörűen harangoz – írja –. Egy kissebecsk’ Atlantisz fájdalma csöng ki belőle.” És hogy ne csak a könnyedség legyen tetten érhető, hanem a nosztalgia is, az égő vágy, amellyel tán hozzáírhat a szerző, s mi hozzáérhetünk-élhetünk ezt-azt az illanó jelenben, s a holnapi maradék-időben: „A barázdák szalonnáján megtörik az alkonyi nap rőt lángja. Hideg a fény. Hegyi emberek hajtanak el a Kurvaszöktető szikla alatt gumirádlis szekereikkel. Miért nem fordítja le már valaki hollandra Áprilyt?” Miért nem? Lehetséges. Valóban lefordítható. Azonban főleg nekünk szól. A miénk. Könnyen érhető. Könnyen élhető, megérthető és értelmezhető, a mi hangunkon szól, mint Bölöni rézmozsara. Olyan beszédmodorral, olyan rezonanciával, mely életünk komédiával vegyes szomorú-bús játékát vetíti itt elénk.

(Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2021)

Madarász Imre

Csernobili mementó

Szvetlana Alekszijejics: Csernobili ima

A csernobili atomkatasztrófa harmincötödik évfordulója világszerte sokakban, akik éltek akkor, felidézte a múltó évtizedekkel távolodó, de el nem enyésző emlékeket. És megújuló kíváncsiságot is ébresztett a tragikus történeteket illetően, hiszen akkor a Szovjetunió még utoljára megmutatta egyik legrosszabb arcát, titkolódzva, félretájékoztatva a közvéleményt odahaza és világszerte, pusztító következményekkel. A 2015-ben irodalmi Nobel-díjjal kitüntetett fehér orosz Szvetlana Alekszijejics nem történelmi monográfiát írt, nem is tényfeltáró riportfüzért, hanem – önmagához hűen – olyan tanúvallomás-gyűjteményt, amelyben az egykori cselekvők, elszenedők, áldozatok, rokonok, felelősök szavaiból, emlékezéseiből, vallomásaiból „a lélek hétköznapi élete” elevenedik fel egyáltalán nem mindennapi helyzetben, teljességgel abnormális veszélyhelyzetben.

A kötet része a szerző *Az utópia hangjai* című könyvciklusának a Szovjetunió „válságtörténetéről” a második világháborútól a számos visszaemlékező által szintén „háborúnak” minősített 1986. április 26-i atomreaktor-„balesetig”, melyről az utolsó megszólaltatott úgy nyilatkozott, hogy abban „nemcsak Csernobil, hanem a kommunizmus is felrobbant”. Véleménye egybevág a lehető legilletékesebb Mihail Gorbacsovval, aki emlékirataiban és nyilatkozataiban Csernobilt a Szovjetunió bukása egyik fő okának nevezte. A peresztrojka és főleg a glasznosztj előtti paranoid titkolózás rezsím-reflexei annyi emberi kint, veszteséget, halált, betegséget, környezetszennyezést okoztak, hogy azok számáról, méreteiről máig a legellentmondásosabb adatok keringenek, úgyszólván ellehetetlenítve a tudományos tényfelmérést. Hasonlóképp felmérhetetlen a tudományba vetett hit megrendülése okozta kár.

A sokszólamú emlékkönyvből kiderül, hogy a kommunista rendszer atomháborúra készült, attól rettegett, és atomreaktor-katasztrófát kapott készületlenül, külső támadás helyett belső baj – hanyagság, inkompetencia, elbizakodottság gyümölcse – idézett elő atomcsapást. Fehér-Oroszország még Ukrajnánál és Oroszországnál is borzalmasabb arányban és maradandóbban károsult, ami ugyanakkor – Alekszijejics szerint – nemzeti identitásképző tényezőnek is bizonyult.

Mint az író előbbi művei, ez is főleg az egyéni szenvedések felidezésében remekel, és az általunk az Agria 2016/3. számában recenze állt *Nők a tűzvonalba*hoz hasonlatosan kemény próbának veti alá az olvasói tűrőképességet. A hazafiság, bátorság, hősiesség motivációi mellett kényszerből és tájékozatlanságból a

szó szoros értelmében „tűzvonalba” került, „tűzoltómunkát” végző, csak részben önkéntes „likvidátorok” kínhalálának, a fogyatékos gyermekeket szülő édesanyák gyötrelmeinek, az *Utolsó tanúk*ban is szenvedő-főszerepet játszó gyerekek megpróbáltatásainak elbeszélése rettenetes, olykor már-már elviselhetetlen. Az evakuált szellemvárosokba, kiváltképp Pripjatyba visszaszökő nők és férfiak remete-élete pedig regénybe kívánkozik, sajátos robinzonádba.

„Csernobil már történelem.” Krónikája történetírás. Jelen esetben „oral history”. Azonban az elmesélt múlt mégsem múlt el teljesen: elven aktualitás. Históriaja nem pusztán múltidézés: tanulságokra intő figyelmeztetés, mementó jelennek és jövőnek.

(Európa Könyvkiadó, Budapest, 2020)

Romulus

Bakacsi Ernő

Tagadók és árulók

Pósa Zoltán: Péterek és Júdások

Megírtam már, hogy Pósa Zoltán rendkívül termékeny író. Ezt húzza alá, hogy 2020-ban két kötete is megjelent, a *Trianon és a Péterek és Júdások* címmel. Most ez utóbbit vesszük górcső alá.

Mikor jó egy könyv? Ha az olvasót leköti, élvezi és tanul belőle, elgondolkodik a tartalmán. Pósa könyveinél ez garantált. No, akkor nézzük közelebbről.

Szép kivitelű, keménykötésű a könyv. Már a borítói kép is beszédes, emberi arcot formáló fa sötét és világos tónusban. Ez a kép és a cím félreérthetlenné teszi a mondanivalót. Nem lehet másra gondolni, mint a bibliai alakokra, Jézus két tanítványára. Aki Pósa írásművészetét ismeri, érdeklődéssel veszi kézbe ezt a kötetet. Vajon miről ír, hogyan fogalmazza meg a téma lényegét? Pósa olyanról ír, amit az idősebb korosztályok átéltek, nem új nekik. Mégis érdeklődve olvassa az ember, még a szörnyűségek elmondását is élvezi. Miért? Azért, mert IGAZ és a kitűnő nyelvezet, a stílus élvezhetővé teszi. Ez a kötete is ilyen. A teremtett szituáció, a párbeszéd feszültsége adja a légkört. A valóság ily közvetítését, visszaadását nevezzük művészetnek.

A hosszabb és néhány oldalas írások más-más megközelítésből foglalkoznak ugyanazzal, a szerző gyerekkorától napjainkig, de elsősorban a Kádár-korszakkal. Egy embertelen, diktatórikus, '56-os forradalmat vérbefojtó társadalomban hogyan élhet az ember, hogy valamennyire maga maradjon, hogy a tükörbe tudjon nézni? Élni kell, de hogyan, hogy ne legyen áruló? Meddig lehet elmenni a kompromisszummal, hogy az csak tagadás legyen, ne árulás? Valamennyire meg kell tagadni önmagad, hogy élni tudj. Különben elpusztulsz, elpusztítanak. Itt jön a képbe Péter és Júdás. Péter megtagadta Jézust, amikor azt mondta: én nem ismerem azt az embert. Hazudott, mert félt, hogy őt is letartóztatják, megkínózzák. De Júdást nem kényszerítette erre senki, mégis elárulta. Pénzért. Péter később hirdette Jézus tanításait, és meghalt érte. Tagadását helyrehozta. A tagadás célravezető lehet és megbocsátható. Az árulás nem. Az árulás bűn. Anyagi haszonért mások szenvedését, halálát okozhatja. Júdás is megbűnhődött. Az árulás nem bocsánatos bűn!

Pósa műveiben megszokhattuk már, hogy írásai főszereplői elsősorban ő maga, családtagjai, barátai, akik különböző neveken, más szituációban, de vissza-vissza térnek a már megírt témában. Nagy traumák érhatték a szerzőt egyetemista korában és a későbbi életében is, mert nem tud szabadulni egyes eseményektől, ezek variációi megjelennek műveiben. Ezek nem zavarják az olvasás élvezetét, nem

rontják le a mű értékét, sőt fokozottabban aláhúzzák a politikai állásfoglalást. A mai élő magyar irodalomban talán nincs is olyan szerző, aki annyira kifejezné, vallaná politikai nézeteit, mint Pósa Zoltán. Ez persze nem baj, történelmi igazságot hirdet. Igaz, szerez vele néhány ellenséget is.

A Péter vagy Júdás című kisregény terjedelmű opus a könyv első írása. Nálam a kitűnő könyv legütősebb darabja. Egyszerű szerkezetben nagyszerű megfogalmazás. Tulajdonképpen egy párbeszéd, melyet a gyermek, a fiuk kihallgat. Az intelligens házaspár suttogva vitatkozik, majd veszekszik, hogy más meg ne hallja. A szemfüles fiúcska és az albérlő figyel és mindent hall. Az esemény a sötét Rákosi érában történik. A vita tárgya a férj viselkedése, munkahelye. Újságíróként kiszolgálja a rendszert, hogy a család kitelepítését, a ház államosítását ezzel megakadályozza. A jó fizetés, a feleség egyetemi állása, a cég gépkocsijának igénybevétele a jutalom a szolgálatért. De ezért csak tagadást vállalt vagy áruló lett? Ez a tét, a vita csúcspontja. Ha azt a bizonyos cikket ő írta, akkor áruló. Ha csak, mint szerkesztő, átengedte a rostán, akkor csak megtagadta önmagát, a hitvallását, a családját, a múltját. Mi az igaz? Mi éri meg? Meddig? A szerzőre-annyira jellemző „Pósás” megfogalmazású ez a mű is, hiszen a kamaszkorú fiú a húsz éves lányhoz bújva a paplan alatt, hallgatja szülei veszekedését.

A Vekerde-dombi erdészháztól és annak KISZ tündérétől sem tud szabadulni az író. Már a harmadik könyvében visszatérő téma ez. (Már minden szavamban ketten létezőnk). A Kádár rendszer kiszolgálása, a megalkuvás, az elvtársi összekacsintás, a mi kutyánk kölyke gondolkodás iskola példáját idézi a szerző. A kérdés mindenütt ugyanaz: meddig lehet elmenni? A tagadás mikor csap át árulássá?

A *Férfiavatás* című novella egy gyerekszerlem politikával fűszerezve. Viták és magyarázatok sorozata '56-ról, a konszolidáltnak nevezett helyzet elemzése.

A *halálangyal szintelen* című opus egy csodálatos dráma. A huszonhat éves főhős (Attila) írogató ember, tanár majd újságíró, most éppen paraszt, mert kirúgták, nincs állása. Apjával él, aki csendőr múlttal gazdálkodik egy tanyán. Ott él a szeretője (Ági) is, aki szintén tanár. Az iskolából az igazgató miatt kellett távoznia, aki egy szakérettségizett bunkó, pártkatona. A fiatal, tehetséges tanárt, író, aki ráadásul nem is híve a rendszernek, nem tudta elviselni. Így került a megyei laphoz, ahonnan azért kellett távoznia, mert nem volt hajlandó kiutazni egy „elvtárshoz”, egy másik pártkatonához, hogy interjút készítsen vele.

Attila kilátástalanságában, elkeseredésében leissza magát és a patakparton kószál. Rágyújtana, de miután vízbe esett, nedves a cigarettája. Enni kezdi a cigarettákat, tudja, hogy öngyilkosságot követ el. Borzalmas halált hal, de nyeli tovább, miközben haláltusájában vizionál. Beszélget a regénye hősnőjével, amelyben ő maga a főhős. Közben Ági néhány méterrel arrébb sétál el mellette, nem tudva, hogy Attila ott van. Megrázó befejezés, de...

A végkövetkeztetés, a konklúzió sántít. Pósa kitűnően vezeti a tollat, magas atmoszférájú, meghökkentő drámai befejezéssel. A „de” ott van, hogy egy társadalomban, ahol a többség ellenzéki, lehetetlen becsületesen, tisztességesen élni, mégsem lehet mindenki öngyilkos. Nem ez a megoldás. Persze ez általánosságban érvényes. Kell drámát írni, a valóságban is van. Csak Pósa Zoltán nem „hétköznapi” író. Határozott ember, nála minden vagy fehér, vagy fekete. Szürke nincs, pedig a valóságban van.

A „Fanyalgás” egyetemisták intellektuális eszmefuttatása józan és részeg átmeneti állapotban. Ez már a „gulyáskommunizmus”, a „legvidámabb barakk” idején történik a Balatonnál. A semmivel nem törődő, léhűtőknek látszó szereplők a történet végén mutatják igazi arcukat. Eszter őszintén megnyílik és elárulja Zoltánnak egy titkát, és a két ember boldogan fordul egymás felé. A csend, a kezek egymásra kapcsolódása mindent elárul. Váratlan, szép hepiend. Lám lám, ezekben a részegeskedő, léha életet utánzó, nagypofájú egyetemistákban mégis van lélek, emberi tartás. Lehet rájuk számítani, ők a jövő magyar értelmisége.

Alámerült álmok armadája – Részegen és józanul aludva a rossz álmok halmaza ez az írás. A szerző visszahoz egy-egy régebbi témát, víziót (WC a szerkesztőségi szoba közepén, anyja halála). A zavaros, több idősíkból futó álmok a valóság kilátástalanságát, a pusztuló értékek felsorolását, az egyén megaláztatását tárja elénk. Józan állapotában hősünk utal is erre, érthetővé teszi. Érdekes, nehéz visszaemlékezés sorozat.

Visszafojtott sírás – Közeledünk már a rendszerváltás felé, jobban járhat már az ember szája, de még szorít a diktatúra. Pósa Bedécs Csaba alakban jelenik meg, és családja egyes tagjait saját nevükön szerepelteti. A főhős Kocsár Bálint újságíró, aki majdnem állandó delírium tremens állapotban van. A suszter tehetséges fia küzd a hatalommal, nem akarja szolgálni az '56-ot elnyomó, akasztós rezsimit, az alkoholba menekül. Barátai, rokonai megvetik a legújabb állása (börtön újság szerkesztő) miatt. Teljes kilátástalanság az élete. Vagy besúgó lesz... Maradnak a kurvák és az alkohol.

A *XXI századi legendák*-ról még néhány szót. Trianont nem lehet feledni soha. Pósa most ismét elvezet bennünket Pozsonyba. Írt már erről a „kiruccanásáról”. Most újra feldolgozza ezt a megmagyarázhatatlan traumát. Részegen vizionál, hogy kijózanodva összegezze a valóságot. Magyarország egykori fővárosában, ahol több királyunk fejére tették a koronát, már magyarul beszélni is alig tudnak.

A troglodita, a maradi ember egy újságcikk idézése. A szerző ezt magáról írja. Így értékelték az ellenségei, a hatalom kiszolgálói.

Már a napjainknál tartunk. *Az ígéret földje* egy Gyurcsány-paródia.

Az *Időtlen mesék* lázálmodó vizionálása a jövőről, az elkerülhetetlen halálról, amely nem természetes. Ezt húzza alá a fekete csador, az aranygyapjú motívum, a tengeren bolyongók szirénhangja.

A befejezésből ítélve azt gondolhatnánk, hogy a könyv pesszimista. Én másképpen látom. Pósa Zoltán nagyon jól ábrázolja és mutatja be az elmúlt hetven év magyar társadalmát. A népre kényszerített megalkuvást, de a szabadságért való küzdelmét is. Felhívás ez a könyv! Felhívás az éberségre, az összefogás fontosságára, a küzdelem folytatására, a soha fel nem adás gondolatára, hogy az új veszély, az új szirénhang ne csapjon be minket.

(Coldwell Art Bt., Budapest, 2020)

Kaló Béla

Végtelen, ölelő csönd

Baka Györgyi: Határátlépés fölfelé

Bensőség-érték. Barta János szerint bensőség-érték jön létre, ha a műalkotónak a speciális értéteken kívül a benne tükröztetett erkölcsi eszmék, közös érzések által elért életerő, szépség, gondolati mélység mélyebb fogalmat ad.

Szagrális költészetnek tekinthetjük-e Baka Györgyi *Határátlépés fölfelé* című viszonylag friss verseskötetét, amely – recenzens véleménye szerint – mintegy összegzi a lírikus eddigi munkásságát?

A téma köré egész forrásirodalom épült, utalhatunk itt Cs. Varga István szinte teljes munkásságára, aki a nem-materiális valóság irodalmi hátterét kutatja, a láthatatlan dolgok, spirituális élmények valóságát keresi, s aki nem azt vallja, hogy fölötte üres az ég.

Mert mi lehet törékenyebb, mint a földi élszféra? Ideigvaló vendégek vagyunk a Földön; s ha a térképet szülőföldre, hazákra, államalakulatokra osztjuk föl, azt a hangyák, vidrák, vakondok, hódok és költöző madarak mondjuk kategorikusan nem veszik figyelembe, mintha nem is lennének.

Földönfutó létállapotunkat, megtúrtságunkat, hívatlan vendég voltunkat, ott-hontalanságunkat kell megoldanunk mindenkivel, s a napi penzum elől való menekülés, a határátlépés csak fölfelé történhet.

Visszatérés: hazatalálás
az ősi kezdetekhez, ami már
rég elsorvadt bennünk.

Határátlépés fölfelé:
a megpróbáltatások áldása
a bölcsesség szelídségével.

(Határátlépés fölfelé)

Baka Györgyi újabb kötete a hitet, mint értéket teszi próbára. Az embernek önmagában semmi súlya sincs. Ölbe tett kézzel ülve, környezetünknek terhes szavakat hallatva, fölöslegesek vagyunk.

Az ébrenlét mindig egyenes – de kimeríthetetlen az álmok labirintusa. A Jóisten a megmondhatója, miért van az, hogy a francia írópalánta első zsenije az elbeszélés, az angolé a napló, a magyaré a vers. A költészet, ha kezdi is elveszíteni önmagát, azért megmarad.

Ártatlanul, áldozatra
készen, csodák és árulás
között, tisztán, egyszerre
kisgyermekként
és a létrontás tanújaként,
ámulás és önismeret
birtokában adod át magad
a tágasságnak

(Benne ébredsz)

Mostanság, hogy az írni-olvasni tudás statisztikailag mindinkább csökken, a könyv ömlesztett ipari sajtú – az olvasás szégyellni való titkos kéjelgéssé válik, eszünkbe juthat, hogy a nemzetek csillogása, akár a fémeké, csupán felszínes, s hogy még a legcivilizáltabbak is oly közel állnak a barbársághoz, mint a legfényesebb acél a rozsdásodáshoz.

Baka Györgyi hitkönyve ez a verseskötet. Újabb hittétel-hitvallás a literatura oldaláról. Szeretlenebbnek, ridegebbnek kellene lennünk, rómainak? Hiszen megesznek biológiailag, túlszaporodnak rajtunk, kizsarolnak-fölélnek, ahogy a jó bolondok érdemlik, majd körülzárnak. Utolérnek öreg bástyáinkban és felkoncolnak. A mi bajunk a jóság, amit korlátozni kellene. Hogyan képződik a letörleszthetetlen adósság lélektani epeköve, a szeretetmérgezettség következménye és mérgezési tünete.

„A hála teher, és minden teher arra való, hogy lerázzák” – így Diderot. Baka Györgyi vállalja ezt a terhet. Egész költészete erről szól. Az egységről. Álom, ébredés, pokoljárás, szeretet, szerelem, fény és sötét, távlatok, közelítés, valóságos dogmák nélküli állapot, ahol kitérülközhat az alkotó, a gondolkodó elme.

Szállok szárnyszegetten is,
halálnak vetem, ami a halálé,
hogy sötétlő ragyogásod
átitasson, járhasak a mélységet
és magasságot átfogott nyitott
utamon, a csemői tanyánkba
vezető úton, ahová a jegenyefák
rejtett zarándokok –sora kísér,
hogy haza érhessek, gyermeki
ősbizalommal lélegezzek,
végre, végre, félelem nélkül,
a kegyelem cselekvő tapasztalatának

érzetével bimbót bontsak
hálával telten.

(Hazatérő utamon)

S amíg az ember – úgy általában – a szeretet tárgya, aki még kapálódzva menekül a Jóság távollétében is – a gonoszkodás réme elől, alighanem a törzsi idegösszeomlások árnyékában, addig a szelíd, fölemelt szó, az érintés, a teljesség utáni igény fölmenti ezek alól, s megszimogatja valami, ami fölfelé van, s elérhetetlen.

(Hungarovox Kiadó, 2019, Budapest)

Kisplasztikák

Jahoda Sándor

A lélek kertészmérnöke

Török Nándor: Hangok szürkületben; A Pillanat geometriája

Török Nándornak a tavalyi évben jelent meg *A Pillanat geometriája* címmel verseskötete, amit a Hungarovoxx Kiadó jelentetett meg. Éppúgy, mint az azt megelőző évben megjelenő verseskötetét, melynek címe: *Hangok szürkületben*.

Mindkét kötetre egyaránt jellemző az, hogy *izomzata* van. A *Hangok szürkületben* című kötet főleg rímes-formás verseket tartalmaz. A *Pillanat geometriája* címűben, úgyszólván szabadabbra vette a gyepelőt a költő, és többnyire szabad versek találhatók benne. Bár ezek, véleményem szerint korántsem – ahogy a költő fogalmaz róluk – „nemversek”; a Török Nándorra jellemző összes paramétert és igényességet fölmutatják, művészi szinten: erő, szépség, és persze – keserűség, reménytelenség.

A *Hangok szürkületben* egyik előszavában, maga a szerző írja: „Ahogy a középkor jelzője a ’sötét’, úgy automatizált létünkben szürkülettel jellemezhető az egyre növekvő szellemi és erkölcsi hanyatlás.” (9.); ám, ahogy folytatja: „Mert a szürkület itt van, akár be(fel)ismerjük, akár nem. S csak rajtunk múlik, mi lesz belőle: ragyogó hajnal vagy sötét éjszaka.” (uo. 10.)

Nyugodtan el lehet mondani, hogy Török Nándor kényesen ügyel, hogy versei mindig művészi szintű rímeket kapjanak, emellett igényes, formahű alkotó is – ebben a kötetben. Nem riad vissza a szonettől sem. Mi az, hogy! A kötet utolsó verse például – illetve versei – momentán egy klasszikus szonettkoszorú.

Egyáltalán, nem fél visszanyúlni a nagy költőelődökhöz, azoknak technikáihoz; mondhatni eljátszik a formavilágukkal – saját nyelvezettel-gondolattal, persze. Itt említhetném József Attilát, vagy Adyt, és még sorolhatnám. Igen jó érzékkel, igen jó átélőképességgel – szinte színészi hitelességgel, alakítással – bújik bele a bőrukbe. „szürkületben is lásd, hol az a kiút.” (31.) – írja a kötet egyik versében. És ez biztatónak hangzik.

A másik kötet, amely egy évre rá, tavaly jelent meg, *A Pillanat geometriája* már másféle. Itt egészen más hangot üt meg a kertészmérnök végzettségű költő. Nem (csak) a szürkületből szólnak a hangok immáron. Ennek a kötetnek a versei *A Pillanat... geo... metruma... akarom mondani geometriája*; szóval szabadabb, kötetlenebb, kísérletezőbb, mondhatni lazább szövéssű- és helyenként; hangulatú alkotások találhatók benne. Az első kötethez képest itt bátrabban nyúl, úgymond a betűtípusokhoz, sőt helyenként merészen igénybe vette a szövegszerkesztő jelentékeny topográfiai készletét, ahogy az egy igazi dadaistától, avantgarde-től ez

el várható. Ám, ahogy Madarász Imre fogalmaz a kötet utószavában: „Török Nándor rácáfol arra a felszínes-téves hiedelemre is, hogy a szabadvers az értékválság, az eszmenélküliség, a káosz adekvát formája.”

A filozófia, az igazán mély gondolkodás csöppet sem idegen Török Nándortól. Sőt. Ezt demonstrálja a következő idézet: „(...) a fegyencek nyugtalan álmát / álmodod újra, / újra meg újra, / álmodod / újra...” (16.)

El lehet mondani, hogy ez a két kötet nem a szürkeség különféle árnyalatait mutatja meg, hanem azt, hogy a költőnek több oldala van. *Színes* egyéniség nyilatkozik meg bennük. Aki vallja, hogy: „(...) a világ mindenkiben ott van, / itt tartom én is, ringatom karomban” (122.)

Én úgy látom, Török Nándor – költő. *Aki nem hiszi, járjon utána.* Vagyis olvassa el a kötetét – melyeket biztosan gyarapít majd –, és akkor minden kiderül.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019 és Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020)

Lukáts János

Morbus Pandemicus

Pusztulj, pusztító veszedelme a földi világnak!
Hordd el a rémületet, mit a földön szertedobáltál,
hordd el a kint s a halált okozó törpéket előlünk.
Morbus – a végzet szól a nevedből, sanda halálunk.
Pandemicus – minden földnek szólsz, rémes ítélet!
Látni se képes az emberi szem, csak a láz riogatja...
A szív szorul el, szűkül s némul meg a rémület árján.
És a tüdőnk horkant, sípol s előzőnli a végzet.
Elkendőzted az arcokat is, leriasztva a csókot,
száműzvéni a mosolyt, a vidámságot, kacagást is.
Kéznyújtó, tenyeres parolából durva ököl lett.
Maszk, meg a szájra kosár röppent, mint bestia vadnak.
Adjad vissza a lét örömét s a teremteni vágyást,
hagyd el az esztelenül pusztító rémnapokat már!
Béke, mikor térsz vissza közénk már, messze riasztva
rettenetet, félelmet mind. S a helyébe bizalmat
rejtve be újra szivünkbe, agyunkba s a kézzsoritásba?
Várnak a társak, a bölcs szavakat kibeszélni ma újra,
várnak a városok örvendezve köszönni s visszaköszönni,
várnak a bércek, a völgyek, az erdők csendje, nyugalma,
várnak a szép s az okos szemek ismét szembe tekintve,
várnak az elfojtott ölelések – újra ölelni,
vár a világ, hogy nem temető, de világ legyen újra...
S benne az emberi elme talán okosult valamelyest,
és szavaink se repülnek balgán szét a világba...

Káin

E számunk szerzői

- Aknay Tibor (1944) Budapest
Albert-Lőrincz Márton (1951) Marosvásárhely
Anga Mária (1955-2021)
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
A. Túri Zsuzsa (1971) Genf
Bagi István (1937) Eger
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Baranyi Ferenc (1937) Budapest
Bartal Klári (1940) Székesfehérvár
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Biernaczky Szilárd (1944) Érd
Bíró József (1951) Budapest
Bobory Zoltán (1946) Székesfehérvár
Bozók Ferenc (1973) Budapest
Búzás Huba (1935) Veszprém
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csáky Anna (1938) Győr
Csíkszentmihályi Róbert (1940-2021)
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Demeter József (1947) Ballószög
Demeter László (1933) Szomolya
Domonkos László (1951) Budapest
Drotleff Zoltán (1940) Székesfehérvár
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fekete Margó (1945) Tatabánya
Fellinger Károly (1963) Jóna
Finta Éva (1954) Sárospatak
Gósi Vali (1954) Győr
Gutai István (1950) Paks
Hadnagy József (1950) Debrecen
H. Barbócz Ildikó (1952) Eger
Herczeg István (1949) Eger
Jahoda Sándor (1976) Budapest
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Jóna Dávid (1968) Mány
Kaiser László (1953) Budapest
Kaló Béla (1954) Szuhogy
Kaszás István (1954) Székesfehérvár
Káliz Sajtos József (1950) Soponya
Kántor Zsolt (1958) Szarvas
Kellei György (1947) Balatonfüred
Kerék Imre (1942) Sopron
Király Béla (1957) Budapest
Konczek József (1942) Pomáz
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Köves József (1938) Budapest
Kristály Lehel (1976) Debrecen
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczy László (1941) Eger
Lukáts János (1943) Budapest
Madarász Imre (1962) Üröm
Mészely József (1956) Mosonmagyaróvár
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Mihályi Molnár László (1953) Szepsi
Molnár Pál (1952) Budapest
Nagy Zita (1987) Eger
N. Borosnyai Katalin (1952) Szentendre
Németh István Péter (1960) Tapolca
Olasz Valéria (1956) Győr
Oláh András (1959) Mátészalka
Pataki István (1953) Bihar
Pápai Judit (1981) Kápolnásnyék
Petrusák János (1970) Nyíregyháza
Péntek Imre (1942) Zalaegerszeg
Péter Erika (1947) Békéscsaba
Radnai István (1939) Budapest
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sajgó Szabolcs (1951) Budapest
Sarusi Mihály (1944) Balatonalmádi
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Sebestyén Péter (1968) Marosvásárhely
Serfőző Simon (1942) Eger-Budapest
Simó Márton (1963) Székelyudvarhely
Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Szász Pál (1954) Nagyföldemes
Szecskó Adrienn (1977) Eger
Szekeres Mária (1948) Újronáfi
Szte B. Levente (1972) Székelykeresztúr
Szentgyörgyi László (1957) Marosvásárhely
Szíki Károly (1954) Eger
Sztaskó Richárd (1987) Budapest
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Szüle Tamás (1952) Budapest
Tőkés László (1952) Nagyvárad
Veszely Ferenc (1936) Kamloops, Kanada
Véghelyi Balázs (1983) Százhalombatta
Vitéz Ferenc (1965) Debrecen
Vitéz Kata (2006) Debrecen
Zirig Árpád (1940) Dunaszerdahely
Zsirai László (1956) Budapest

E számunk illusztrációi Csíkszentmihályi Róbert, a Nemzet Művésze címmel ki-tüntetett, Kossuth-díjas éremművész, szobrászművész, érdemes művész alkotásai.